T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

# EKONOMİK, KÜLTÜREL VE İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMLARINDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAY ÜLKELERİN GÖÇ POLİTİKALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan**

**Funda YILMAZ**

**Tez Danışmanı**

**Doç. Dr. Soner AKIN**

**Hatay-2024**

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

# EKONOMİK, KÜLTÜREL VE İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMLARINDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAY ÜLKELERİN GÖÇ POLİTİKALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan**

**Funda YILMAZ**

**Tez Danışmanı**

**Doç. Dr. Soner AKIN**

**Hatay-2024**

**ONAY**

***FUNDA YILMAZ*** tarafından hazırlanan "***EKONOMİK, KÜLTÜREL VE İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMLARINDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAY ÜLKELERİN GÖÇ POLİTİKALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ"*** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile ***SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

16/07/2024

| **Jüri Üyeleri** | **İmza** |
|---|---|
| Doç. Dr. Soner AKIN (Tez Danışmanı - Başkan) | |
| Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ (Üye) | |
| Doç. Dr. Demet DÖNMEZ (Üye) | |

***Funda YILMAZ*** tarafından hazırlanan ***"Ekonomik, Kültürel Ve İnsani Güvenlik Bağlamlarında Avrupa Birliği'ne Aday Ülkelerin Göç Politikaları: Türkiye Örneği"*** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN

Enstitü Müdürü

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ**
**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (16/07/2024)

**Funda YILMAZ**

# ÖNSÖZ

Bu çalışma, "Ekonomik, Kültürel ve İnsani Güvenlik Bağlamlarında Avrupa Birliği'ne Aday Ülkelerin Göç Politikaları: Türkiye Örneği" başlığı altında gerçekleştirilmiştir. Göç, tarih boyunca toplumlar arasında etkileşimleri ve kültürel zenginlikleri tetikleyen karmaşık bir olgu olmuştur. Günümüzde, göçün getirdiği ekonomik, kültürel ve insani güvenlik boyutları, uluslararası ilişkilerde ve politika yapımında önemli bir odak noktası haline gelmiştir.

Bu çalışma, Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin göç politikalarının geniş bir perspektifle incelenmesini amaçlamaktadır. Özellikle Türkiye, coğrafi konumu, tarih boyunca göçlere tanıklık etmiş olması ve Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindeki göç politikaları nedeniyle dikkate alınmıştır. Araştırma sürecinde, göçün ekonomi, kültür ve insan güvenliği açılarından etkileri, politika uygulamaları ve mevcut durumu detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Ailem, kıymetli yol arkadaşlarım ve dostlarım her zaman arkamda durdu ve desteklerini esirgemediğinden dolayı onlara büyük bir teşekkür borçluyum.

Son olarak araştırmam için gerekli bilgilere ulaşmamı sağlayan, danışmanım Doç. Dr. Soner AKIN ve ilham vermesi, yönlendirmesiyle minnettar olduğum Bölüm Başkanı Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ'e teşekkür ederim.

Ayrıca, ders sürecinde katkı sağlayan burada ismini sayamayacağım bölümümüzün diğer emektar öğretim üyelerine yaptığımız fikir alışverişleri için teşekkürlerimi sunmak isterim. Onların değerli katkılarıyla çalışmam daha da zenginleşti.

Bu çalışma, Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin göç politikalarını incelemek için yepyeni bir tezle sunulmuştur. Umarım bu çalışma, göç politikaları bağlamında Türkiye örneği üzerinden yapılan analizleri zenginleştirmeye katkı sağlar ve ilgilenen herkes için faydalı olur.

Funda YILMAZ

Hatay-2024

# EKONOMİK, KÜLTÜREL VE İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMLARINDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAY ÜLKELERİN GÖÇ POLİTİKALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

**Funda YILMAZ**
**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2024**
**Danışman: Doç. Dr. Soner AKIN**

## ÖZET

Bu tez, "Ekonomik, Kültürel ve İnsani Güvenlik Bağlamlarında Avrupa Birliği'ne Aday Ülkelerin Göç Politikaları: Türkiye Örneği" başlığı altında, göçün farklı boyutlarını ele alan bir araştırmadır. Tezin amacı, göçün ekonomik, kültürel ve insani güvenlik üzerindeki etkilerini incelemek ve bu bağlamda Türkiye'nin göç politikalarını Avrupa Birliği ile olan ilişkisinde değerlendirmektir. Tez, karşılaştırmalı analiz yöntemini kullanarak, Avrupa Birliği'ne aday diğer ülkelerin göç politikalarıyla Türkiye'nin politikalarını karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, göçün ekonomik boyutlarına odaklanarak, göçün ekonomi üzerindeki etkilerini, fırsatlarını ve zorluklarını incelemektedir. Ayrıca, göçün kültürel boyutlarına dikkat çekerek, kültürel kimliğin korunmasının önemini vurgular ve göçmenlerin kültürel entegrasyonunu ele almaktadır. Göçün insani güvenlik boyutlarına yönelik olarak, göç ve insan hakları arasındaki ilişkiyi, göçmenlerin yaşadığı zorlukları ve insani yardımın rolünü ele almaktadır. Türkiye'nin göç politikaları ve Avrupa Birliği ilişkisi de tezde önemli bir yer tutmaktadır. Tezde kullanılan araştırma yöntemi, karşılaştırmalı analizdir. Veri toplama yöntemleri ve verilerin analizi belirli bir yöntemolojiye dayanmaktadır. Elde edilen verilerin bulguları ve analiz sonuçları, tezdeki temel iddiaları desteklemekte ve önemli noktalar tartışılmıştır. Sonuç bölümünde, tezin genel sonuçları değerlendirilip politika önerileri ile gelecek perspektifleri sunulmuştur. Bu tez, göçün ekonomik, kültürel ve insani güvenlik boyutlarına odaklanarak, Türkiye'nin göç politikalarının Avrupa Birliği ile olan ilişkisindeki rolünü ve etkilerini ortaya koymuştur. Aynı zamanda, Türkiye ve diğer aday ülkeler için önemli politika önerileri sunma potansiyeline sahiptir.

**ANAHTAR KELİMELER:** Göç, AB, Ekonomik Güvenlik, Kültürel Güvenlik, İnsani Güvenlik

# MIGRATION POLICIES OF EUROPEAN UNION CANDIDATE COUNTRIES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC, CULTURAL, AND HUMAN SECURITY: THE CASE OF TURKEY

**Funda YILMAZ**
**Department of Political Science and Public Administration, Master Thesis, 2024**
**Advisor: Assoc. Prof. Dr. Soner AKIN**

## ABSTRACT

This thesis is a research study titled "Migration Policies of European Union Candidate Countries in the Context of Economic, Cultural, and Human Security: The Case of Turkey." The aim of the thesis is to examine the various dimensions of migration and its impact on economic, cultural, and human security, and to evaluate Turkey's migration policies in relation to the European Union. The thesis employs a comparative analysis method to compare the migration policies of other candidate countries with those of Turkey, aiming to highlight differences and similarities. The study focuses on the economic dimension of migration, exploring its effects on the economy, opportunities, and challenges. Additionally, the cultural dimension of migration is emphasized, underlining the significance of preserving cultural identity and addressing the cultural integration of migrants. The thesis also delves into the human security dimension of migration, discussing the relationship between migration and human rights, the challenges faced by migrants, and the role of humanitarian aid. Turkey's migration policies and their relation to the European Union are given considerable attention in the thesis. The research methodology used is comparative analysis with specific data collection and analysis. The findings and analysis strongly support the thesis' main arguments and lead to vital discussions. The conclusion evaluates the overall findings, presents policy recommendations, and outlines future perspectives. The thesis effectively sheds light on the role and impact of Turkey's migration policies in its relationship with the European Union, considering the economic, cultural, and human security aspects of migration. Furthermore, it has the potential to offer valuable policy recommendations for both Turkey and other candidate countries.

**KEY WORDS:** Migration, EU, Economic Security, Cultural Security, Human Security

## İÇİNDEKİLER

**ÖZET** ..... **I**
**ABSTRACT** ..... **II**
**İÇİNDEKİLER** ..... **III**
**TABLOLAR LİSTESİ** ..... **IX**
**GİRİŞ** ..... **1**

**BİRİNCİ BÖLÜM**
**KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE**

**1.1. Temel Kavramlar** ..... **3**
1.1.1. Göç ile İlgili Temel Kavramlar ..... 4
1.1.1.1. Göçün Tanımı ve Özellikleri ..... 4
1.1.1.2. Göçe Dair Diğer Temel Kavramlar ..... 10
1.1.2. Güvenlik ile İlgili Bazı Temel Kavramlar ..... 13
1.1.2.1 Ekonomik Güvenlik ..... 13
1.1.2.2.Kültürel Güvenlik ..... 15
1.1.2.3. İnsani Güvenlik ..... 17
**1.2. Göç İle İlgili Teoriler** ..... **18**
1.2.1. Ravenstein'ın Göç Yasaları ..... 19
1.2.2. Everett Lee'nin Göç Teorisi ..... 22
1.2.3. Neo-Klasik Ekonomi Teorisi ..... 22
1.2.4. Yeni Ekonomi Teorisi ..... 23
1.2.5. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Teorisi ..... 24
1.2.6. Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Teorisi ..... 25
1.2.7. Göç Sistemleri Teorisi ..... 26
1.2.8. Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Teorisi ..... 27
1.2.9. Kümülatif Nedensellik Teorisi ..... 28
**1.3. Güvenlik Konulu Bazı Temel Teoriler** ..... **28**
1.3.1. Geleneksel Güvenlik Teorileri: ..... 29
1.3.1.1. Güç Politikası (Realizm) ..... 30

1.3.1.2. İşbirliği ve Uluslararası İşbirliği (Liberalizm) ..... 30
**1.3.2. Güvenlik Topluluğu Teorisi ..... 30**
1.3.2.1. Seküritizasyon Teorisi ..... 31
1.3.2.2. Konstrüktivist Perspektif ..... 31
1.3.2.3. Dekonstrüktivist Güvenlik Teorisi ..... 32
1.3.2.4. Dışsal Tehditlere Odaklanan Yaklaşımlar ..... 32
1.3.2.5. Güvenlik Topluluğu Genişlemesi Yaklaşımı ..... 33
1.3.2.6. Normatif ve Hümanist Yaklaşımlar ..... 33
**1.3.3. Küresel Güvenlik Teorileri ..... 34**
1.3.3.1. Dünya Sistem Teorisi ..... 35
1.3.3.2. Liberal İnterdependans Teorisi ..... 36
1.3.3.3. Barış İçin Demokrasi Teorisi ..... 37
1.3.3.4. Küresel Yönetişim Teorileri ..... 38
1.3.3.5. Konvansiyonel Dış Politika Teorileri ..... 39
1.3.3.6. İnsan Güvenliği Kuramları ..... 39
1.3.3.6.1. İnsani Güvenlik Yaklaşımı ..... 40
1.3.3.6.2. İnsan Onuru Yaklaşımı ..... 40
1.3.3.6.3. Kapabiliteler Yaklaşımı ..... 41
1.3.3.6.4. Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi ..... 41
1.3.3.6.5. Toplumsal Adalet ve İnsani Güvenlik ..... 42
**1.3.4. Ulus içi ve Siyasi Topluluk İçi Güvenlik Teorileri ..... 42**
1.3.4.1. Askeri Güvenlik Teorileri ..... 44
1.3.4.2. Politik Güvenlik Teorileri ..... 44
1.3.4.3. Bilişim Güvenliği Teorileri ..... 45
1.3.4.3.1. Gizlilik ve Güvenlik Paradoksu ..... 46
1.3.4.3.2. Zayıflık ve Savunma Teorisi ..... 46
**1.3.4.4. Enerji Güvenliği Teorileri ..... 47**
1.3.4.4.1. Stratejik Kaynaklar Teorisi ..... 47
1.3.4.4.2. Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği ..... 48
1.3.4.4.3. Enerji İletişim, Enerji Diplomasisi ve İşbirliği ..... 49
1.3.4.4.4. Yenilenebilir Enerji ve Sürdürülebilirlik Yaklaşımları ..... 49
**1.3.4.5. Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları ..... 50**
**1.3.4.6. Ekonomik Güvenlik Teorileri ..... 50**
1.3.4.6.1. Ekonomik Güvenlik Paradoksu ..... 51

1.3.4.6.2. Ekonominin Güvenliği ..... 51
1.3.4.6.3. Enerji Güvenliği ve Ekonomi Teorisi ..... 52
1.3.4.6.4. Makroekonomik Güvenlik Teorisi ..... 52
1.3.4.6.5. Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi ..... 53
**1.3.4.7. Kültürel Güvenlik Teorileri ..... 54**
1.3.4.7.1. Kültürel Çoğulculuk Teorileri ..... 55
1.3.4.7.2. Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi ..... 56
1.3.4.7.3. Kültürel Ekoloji Teorisi ..... 57
1.3.4.7.4. Kültürel Kimlik ve Güvenlik ..... 58
1.3.4.7.5. Kültürel Varlık Teorisi ..... 59

## İKİNCİ BÖLÜM
## AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

**2.1. Köken Olarak Avrupa ve Avrupalılık Kimliği ..... 62**
**2.2. Avrupa Birliği'nde Göç Politikalarını Etkileyen Temel Dönemler ..... 65**
2.2.1. İşçi Göçü Dönemi ..... 65
2.2.2. Dekolonizasyon Dönemi ..... 66
2.2.3. Sınırlandırılmış (Kısıtlandırılmış) Göç Dönemi ..... 68
2.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ..... 69
**2.3. Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarının Zaman İçindeki Evrimi ..... 70**
**2.4. Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarına Yön Veren Düzenlemeler ..... 74**
2.4.1. Trevi Grubu ..... 76
2.4.2. Schengen Antlaşması ..... 76
2.4.3. Maastricht Antlaşması ..... 78
2.4.4. Dublin Antlaşması ..... 80
2.4.5. Amsterdam Antlaşması ..... 80
2.4.6. Tampere Zirvesi ..... 81
2.4.7. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ..... 82
2.4.8. Sevilla Zirvesi ..... 83
2.4.9. Lahey (Hague) Programı ..... 84
2.4.10. Avrupa Göç ve İltica Paktı ..... 85

2.4.11. Lizbon Antlaşması ..... 86
2.4.12. Stockholm Programı ..... 87
2.4.13. Yakın Dönem Gelişmeler ..... 87
**2.5. Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç İle Mücadele Araçları ..... 88**
2.5.1. FRONTEX ..... 89
2.5.2. Vize Bilgi Sistemi (VIS) ..... 90
2.5.3. Schengen Bilgi Sistemi (SIS) ..... 91
2.5.4. EURODAC ..... 92
2.5.5. EUROSUR ..... 93
2.5.6. Geri Kabul Anlaşmaları ..... 93

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**
**AB GÖÇ POLİTİKALARI VE GENİŞLEME: ÇOK BOYUTLU GÜVENLİK BAKIŞI**

**3.1. Genişleme Sürecinde AB'nin Göç Dinamikleri ..... 97**
**3.2. Aday Ülke Entegrasyonu: Avrupa Birliği'nin Çok Kültürlü Yapısı ..... 98**
**3.3. Tam Üyelik Hedefli Aday Ülkelerin Göç Politikalarındaki Ortak Stratejiler ..... 107**
**3.4. Aday Ülkeler ile Paylaşılan Birincil Endişeler ve Göç ..... ...112**
**3.5. AB ve Aday Ülkeler: Ekonomik Güvenlik ve Göç ..... 117**
**3.6. Kültürel Güvenlik Perspektifiyle AB Göç Politikaları ve Genişleme ..... 120**
**3.7. İnsani Güvenlik Düzeyi Farkları: AB ve Aday Ülkeler Karşılaştırması .... 122**

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**
**ÇOKLU PERSPEKTİFTE GÖÇ POLİTİKALARI: TÜRKİYE HARİCİ AB'YE ADAY ÜLKELERİN EKONOMİK, KÜLTÜREL, İNSANİ GÜVENLİK İNCELEMESİ**

**4.1. Arnavutluk ..... 129**
**4.2. Bosna-Hersek ..... 135**
**4.3. Gürcistan ..... 143**
**4.4. Moldova ..... 150**

**4.5. Karadağ.....157**
**4.6. Kuzey Makedonya.....163**
**4.7. Sırbistan .....171**
**4.8. Ukrayna.....179**
**4.9. Aday Ülkeler Genel değerlendirmesi .....188**

## BEŞİNCİ BÖLÜM
## AB'YE ADAY TÜRKİYE'NİN EKONOMİK, KÜLTÜREL, İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMINDA GÖÇ POLİTİKALARI İNCELEMESİ

**5.1. Türkiye Göç Politikalarının Tarihsel Süreçte Gelişimi.....193**
**5.2. Türkiye'nin Göç Politikalarına Yön Veren Düzenleme ve Kurumlar..... 198**
**5.3. Türkiye'nin AB Göç Yönetimine Katkısı ve İş Birliği Alanları .....204**
**5.4. Türkiye'nin Düzensiz ve Transit Göçle Mücadelesi ..... 206**
**5.5. Türkiye ile AB Arasındaki Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Süreci .....208**
**5.6. Ekonomik Dinamikler: Türkiye'nin Göç Politikalarının Ekonomiye Etkisi .....214**
**5.7. Kültürel İlişkiler: Türkiye'nin Göç Politikalarının Kültürel Bağlamdaki Rolü...219**
**5.8. Türkiye'nin Göç Politikalarında İnsan Odaklı Yaklaşım. .....224**
**5.9. Entegrasyon ve Çeşitlilik: Türkiye'nin Göçmen Topluluklarıyla İlişkileri230**
**5.10. Sürdürülebilirlik ve AB Entegrasyonu: AB'ye Aday Türkiye'nin Göç Politikalarının Geleceği.....232**
**SONUÇ ve DEĞERLENDİRME .....235**
**KAYNAKÇA .....247**

## TABLOLAR LİSTESİ

**Tablo 1.** AB üyeliğine aday ülkelerin, göç politikalarında ekonomik, insani ve kültürel güvenlik öncelikleri .....**189**

# GİRİŞ

Tarihsel olarak bakıldığı zaman, uluslararası göç her zaman var olsa da, baskın ekonomik sistem değiştikçe göç biçimlerinin de değiştiğini görüyoruz (Fassmann, Haller ve Lane, 2009, s. 4). Bununla birlikte, küreselleşme ile birlikte, yasal ve yasa dışı göç ve iltica hareketlerinin çok sayıda ülkeye ulaşması ve daha fazla ülkeyi etkilemesi ile küresel göç akışlarının ölçeği ve hacmi artmıştır. Başka bir deyişle, dünya genelinde artan insan hareketliliği ve göç, küreselleşmenin kaçınılmaz etkileri olarak görülmektedir. Küreselleşmenin insani bir boyutu şeklinde ele alınan 'göç', ülkelerin kültürleri, ekonomileri ve siyasetleri üzerinde önemli etkileri vardır. İnsanlar farklı nedenlerle ülkelerini terk ederek farklı ülkelere göç etmiş ve hiçbir ülke göçün sonuçlarından kendisini koruyamamaktadır. Bu kitlesel göçün sosyal, ekonomik ve politik sonuçları dünyanın dört bir yanındaki toplumları etkiliyor; 'göçmenlik' olgusunu, giderek devletlerin ve sivil toplum kuruluşlarının temel sorunlardan biri haline geliyor.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortak bir ekonomi politikasının uygulanmasıyla başlayan ve giderek siyasi yapılanmaya doğru ilerleyen Avrupa Birliği'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri, dışarıdan Birlik topraklarına göç olmasıdır. Yasal ve yasa dışı göçün ekonomik, politik ve sosyo-kültürel yansımaları, Birliği derinleştirme çabaları üzerinde önemli bir baskı oluşturuyor. Bu sebeple göç kontrolü alanında yeni kılavuzlar aranmaktadır (Samur, 2008, s. 2). Nitekim Avrupa Birliği'nde göç ve serbest dolaşım tartışmaları 1980'lerde ivme kazanmış ve 1990'larda Avrupa Birliği siyasetinde 'adalet ve içişleri' konuları ön plana çıkmıştır. Fakat o zamandan beri gösterilen tüm çabalara rağmen hala tek tip bir Avrupa göç politikası yoktur. Hem tarihsel hem de coğrafi olarak 'göç kavşağında' bulunan bir ülke olarak kabul edilen Türkiye, açık bir göç gerçeğine rağmen ancak 2000'li yıllarda kapsamlı bir göç politikası geliştirebilmiştir. Ancak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam katılım sürecinin bir parçası olarak, göç politikası alanında müktesebata uyumla ilgili önemli değişiklikler öngörülmektedir. Bunların bir kısmı gerçekleştirilirken, bir kısmının da gerçekleştirilmesi taahhüt edilmiştir. Tüm bu yönleriyle bu çalışmamda, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin göç politikası alanında kaydettiği ilerlemeyi tarihsel arka planda ele alınacaktır.

Çalışma beş (5) ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeveler ele alınarak, Göçün tanımını, özelliklerini ve teorilerini ve çalışmanın ilerleyişini için temel oluşturması amaç edinilmiştir. Göçün tanımında coğrafya disiplinler arası perspektiften çeşitli değerlendirmelere yer verilmiş, göçünün özellikleri ve çeşitleri anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca göç ile ilgili kavramlara da yer verilip aralarındaki farklar belirtilmiştir. Bu bölümün en sonunda ise genel olarak kabul görmüş göç teorileri değerlendirilmiştir. Tezin ikinci bölümünde, Avrupa Birliği'nin kuruluşu üzerinden uygulanan göç politikasının tarihsel gelişimi ve göç politikasının gelişimindeki ana motivasyon değerlendirilmiştir. Buradan yola çıkarak, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen göçün çıkış noktası belirlenmiştir. Bu süreç; sömürgecilik sonrası artan göç dönemi, istihdam potansiyelini artırmaya amaç edinen göç dönemi ve petrol kriziyle birlikte göçe yönelik önlemlerin alındığı zamanı ve Soğuk Savaş'ın sonunda oluşan yeni bir göç dalgası kademe kademe ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Avrupa Birliği göç politikasının gelişimi ve yapısal özelliklerini içermektedir. İlk olarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu döneminden günümüze kadar Birliğin tarihsel sürecindeki göç politikalarının geliştirilmesi ve göç yollarının güvenliği, vize başvurularının ve serbest dolaşım (Schengen) başvurusu detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ulusal göç politikalarının Avrupa Birliği üyeliğine 2024 senesi itibariyle aday ülkelerdeki göçmenler üzerindeki etkisi ele alınarak bu bağlamda uygulanan politikaların insani, ekonomik ve kültürel güvenlik boyutları değerlendirilmiştir. Tezin bu analiz kısmında güncel politika çıkarımları (*İngilizce, "politics"; Almanca, "realpolitik", Latince, "politica" ve "res publica")* ve etkilerine odaklanmaktan ziyade, ülkelerin onlarca yıldır süregelen genel siyasalarına (*İngilizce "policy"; Almanca, "politik"; Latince, "ratio*" *veya "consilium"*) ağırlık verilerek analiz yapılmıştır. Bu durum, kamu politikalarının kısa dönemlerde insani güvenlik, ekonomi ve kültürel güvenlik temalı yapılandırılmasını anlamamızı zorlaştırarak tezde en önemli kısıtı oluşturmuş olsa da, genel tabloyu ve ülkelerin benzeşen ve ayrışan eğilimlerini kolayca anlamamıza katkı sağlamaktadır. Beşinci kısımda Türkiye'nin Avrupa Birliği göç politikası üzerindeki etkisi ve Avrupa Birliği üyeliği yolundaki etkileri ele alınıyor. Bu bağlamda dünden bugüne Türkiye'nin göç politikası karar alma süreci incelenmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği göç politikasına katkıları ve tarafları arasında göç ile ilgili iş birliği alanlarına odaklanılmıştır. Daha sonrasında sonuç ve değerlendirme bölümüyle işlenen

konulardan elde edilen veriler doğrultusunda çözüm ve öneriler sunularak çalışma tamamlanmıştır.

# BİRİNCİ BÖLÜM
# KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

"Ekonomik, Kültürel ve İnsani Güvenlik Bağlamlarında Avrupa Birliği'ne Aday Ülkelerin Göç Politikaları: Türkiye Örneği" başlıklı çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi, temel bir yapı oluşturarak araştırmanın merkezinde yer alan kavramları net bir biçimde tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu bölüm, çalışmanın temel kavramlarını, teorik çerçevesini ve ilgili literatürü içermektedir. Kavramsal çerçeve, araştırmanın temel terimlerini açıklayarak, bu terimler arasındaki ilişkileri anlama çabasını içermektedir. Öte yandan, kuramsal çerçeve, mevcut teorileri ve literatürü kullanarak, çalışmanın temel sorularına teorik bir temel oluşturmayı amaçlar. Bu bölüm, çalışmanın genel bağlamını belirleyerek, okuyucuya araştırmanın temel konularına nasıl yaklaşılacağını anlatmaktadır. Bu aşamada, çalışmanın ana temasını oluşturan kavramsal ve kuramsal çerçevenin daha derinlemesine bir açıklamasına geçmeden önce, temel terimleri ve teorik yaklaşımları genel bir perspektifle ele almaktayız.

## 1.1. Temel Kavramlar

Göç, toplumlar arası birey hareketliliğini belirleyen karmaşık bir fenomendir. Bu bağlamda, göçün kendine özgü tanımını ve özelliklerini ele almak, bu alandaki anlayışımızı geliştirmek açısından önemlidir. Göç, yalnızca coğrafi bir değişimi ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik, insani ve kültürel güvenlik gibi kavramlarla da iç içe geçmiştir (Baygin, 2009).

Ekonomik göç, bireylerin gelir düzeyi, iş olanakları ve ekonomik faktörler nedeniyle yer değiştirmelerini kapsar. İnsani göç ise çeşitli zorlayıcı etkenlerle, örneğin çatışma, doğal afetler veya insan hakları ihlalleri gibi durumlar sonucunda ortaya çıkar. Kültürel güvenlik ise bireylerin kendi kültürlerini sürdürme veya başka bir kültürle etkileşimde bulunma arzusundan kaynaklanan bir göç türünü ifade eder. Bu bölümde, göçün genel tanımından hareketle, ekonomik, insani ve kültürel güvenlik bağlamında göçle ilgili diğer temel kavramları inceleyeceğiz. Bu şekilde, göçün farklı yönlerini anlamak ve bu olgunun ekonomik, insani ve kültürel güvenlik üzerindeki etkilerini daha derinlemesine değerlendirebileceğiz (Yaman, 2016:99).

### 1.1.1. Göç İle İlgili Temel Kavramlar

Göçle ilgili temel kavramlar, bu karmaşık sosyal fenomenin anlaşılması ve analiz edilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Temel kavramlar, göçün çeşitli yönlerini ve etkilerini değerlendirmek, politika oluşturmak, toplumların ve ekonomilerin bu sürece nasıl tepki verdiğini anlamak için gereklidir. Göçle ilgili temel kavramlar, göçü tanımlamak, sınıflandırmak ve anlamlandırmak için kullanılır. Bu kavramlar, göçün niteliklerini, nedenlerini ve sonuçlarını anlamak için rehberlik eder. Göçle ilgili politikaların oluşturulması ve uygulanması, temel kavramları doğru bir şekilde anlamayı gerektirir (Yakar ve Südaş, 2019: 135). Göçün ekonomik, kültürel ve insani etkilerini değerlendirmek, etkili ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesine yardımcı olur. Göç, toplumlar arası etkileşimleri etkileyen bir faktördür. Temel kavramlar, göçle ilgili toplumsal dinamikleri anlamak için kullanılır. Bu, farklı kültürler arası etkileşimi, entegrasyonu ve çatışmayı değerlendirmek anlamına gelir. Göç, ekonomik sistemleri önemli ölçüde etkileyebilir. İşgücü piyasaları, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme gibi konuları değerlendirmek için temel kavramlara başvurulur. Göç, bireylerin insan haklarına ve güvenliğine ilişkin bir dizi konuyu ortaya çıkarır. Temel kavramlar, göçmenlerin hakları, mültecilerin durumu ve insan güvenliği gibi konularda bir çerçeve oluşturur. Göçle ilgili temel kavramların anlaşılması, bu karmaşık süreci daha bütünlük içinde ele almamızı sağlar ve bu da daha etkili çözümler bulmamıza yardımcı olabilir. Bu kavramlar, araştırmacılar, politika yapıcılar ve toplumların, göçle ilgili sorunlara daha iyi yanıt verebilmesi için temel bir temel sağlar (Ayyıldız, 2023: 164).

#### 1.1.1.1. Göçün Tanımı ve Özellikleri

Göç, toplumun her alanına etki eden ve çok yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk başta coğrafya ile ilgili bir olgu olarak görülmüş olsa da, şimdi sosyal bilimlerin değişik alanları tarafından da ele alınmaktadır. Bu alanlar arasında ekonomi, hukuk, siyaset bilimi, demografi, sosyoloji, sosyal psikoloji ve uluslararası ilişkiler sayılabilir. Her bir bilim alanı, göç kavramına kendi bakış açısıyla yaklaşır. Örneğin, coğrafya mekânsal değişimleri, demografi ise sayısal verileri önemser. Ekonomi, göçü 'üretim sürecindeki unsurlardan birinin yer değiştirmesi' olarak tanımlarken, sosyoloji 'toplumsal davranışlar' perspektifinden

bakar. Göç kavramının her disiplin ve kurum tarafından kendi merkezi noktaları üzerinden değerlendirilmesi, göç kavramının farklı tanımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türk Dil Kurumu (TDK), göç kavramını 'ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret' olarak tanımlar (TDK, 2005: 769). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise göçü 'uluslararası sınırı geçerek veya bir devlet içinde; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri' (IOM, 2009: 22) şeklinde tanımlar. Castles ve Miller'a göre göç, 'toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini içeren bir süreçtir' (Castles ve Miller, 2008: 30).

Birleşmiş Milletler (BM), bir bireyin veya topluluğun göç etmiş sayılabilmesi için 'coğrafi hareketliliğin bir yılın üzerinde olması, uzun veya önemli mesafe kat etmesi, siyasal sınırların aşılmış olması, yani uluslararası nüfus hareketliliğinin olması' koşullarını belirler (Kurtuluş, 1999: 10). Gezgin, göç kavramını 'birey, grup ya da kitlelerin kalıcı veya en azından belirli bir zamanı içine alan fiziki mekân değişiklikleri' (Gezgin; 1994: 15) şeklinde tanımlar. Göç kavramının tanımlarında; mekân, zaman ve nicelik gibi birçok farklı yön bulunmaktadır. Bu nedenle, göçler hem kişisel hem de toplumsal bir yapı oluşturabilir ve geçici veya kalıcı birçok özelliği içerebilir. Göç hareketleri, siyasal sınırları genişleterek uluslararası boyutlarda olabileceği gibi, ülke genelinde de gerçekleşebilir. Bu terimlerle yapılan göç kavramlarının tanımları önemli ölçüde birbirinden ayrılır ve bazı yaklaşımlara göre bir nüfus hareketi göç olarak değerlendirilirken, farklı bir yaklaşıma göre göç olarak değerlendirilmeyebilir. Göç kavramının tanımlanmasında tartışmalı bir diğer konu ise 'mekansal değişim' olgusudur. Schwartz, göç kavramını 'ikamet edilen mekânın değiştirilmesi' şeklinde ele alırken; Albrecht, göç sırasında mekansal değişimin yanı sıra, göç eden kişi veya grubun göç öncesi ve sonrasında fiziki ve sosyolojik süreçlerinin de değiştiğini belirtir (Gezgin, 1994: 18). Göç kavramının tanımlanmasında farklı yaklaşımların ortaya çıkmasının bir nedeni de, göçün farklı türlerinin olmasıdır. Göç türleri, göç edenlerin sayısı, göç ettikleri yer, göç ettikleri süre, göç ettikleri neden ve göç ettikleri sonuçlara göre sınıflandırılabilir (Yaman, 2016:99). Örneğin, göç edenlerin sayısına göre bireysel veya toplu göç, göç ettikleri yere göre iç veya dış göç, göç ettikleri süreye göre geçici veya kalıcı göç, göç ettikleri nedenlere göre zorunlu veya isteğe bağlı göç, göç ettikleri sonuçlara göre

entegrasyon veya asimilasyon göçü gibi göç türleri vardır (Özer, 2004: 12-13). Bu göç türleri, göç kavramının farklı yönlerini vurgulamakta ve göçün etkilerini anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır (Baygin, 2009).

Göç kavramının tanımlanmasında farklı disiplinlerin katkısı da göz ardı edilemez. Göç, sadece coğrafya ile ilgili bir olgu değil, aynı zamanda tarih, felsefe, edebiyat, sanat, din, etik gibi farklı alanlarla da ilişkilidir. Bu alanlar, göç kavramını kendi bakış açılarıyla yorumlayarak, göçün anlamını ve değerini zenginleştirmektedir. Örneğin, tarih, göçün insanlık tarihi boyunca nasıl gerçekleştiğini ve hangi sonuçlara yol açtığını ortaya koymaktadır (Yakar ve Südaş, 2019: 130). Felsefe, göçün insanın varoluşu, özgürlüğü, kimliği, aidiyeti, sorumluluğu gibi temel kavramlarla ilişkisini sorgulamaktadır. Edebiyat, göçün insanın duygu, düşünce, hayal, anı, umut gibi iç dünyasına yansımasını dile getirmektedir. Sanat, göçün insanın yaratıcılık, estetik, ifade, iletişim gibi yeteneklerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Din, göçün insanın inanç, ibadet, ahlak, değer gibi manevi yönlerini nasıl şekillendirdiğini açıklamaktadır. Etik, göçün insanın hak, adalet, eşitlik, barış gibi evrensel ilkelerle uyumunu değerlendirmektedir. Bu alanların her biri, göç kavramının farklı boyutlarını aydınlatmakta ve göçün insan ve toplum üzerindeki etkisini anlamak için farklı bakış açıları sunmaktadır (Baygin, 2009).

Göç süreci, birçok faktörün etkisi altında gerçekleşir. Göçün kaynağındaki sorunlar, göç eden kişinin hedefindeki fırsatlar ve diğer çekici faktörler, göçün başlıca itici güçleridir. Göç, sadece sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yönleriyle değil, aynı zamanda temel itici faktörü olan "coğrafi yer değişikliği" ile de ilgilidir. Göçteki mekansal değişim, itici ve çekici faktörlerden kaynaklanmaktadır. İtici faktörler arasında işsizlik, savaş, ekonomik zorluklar, siyasi baskı, doğal felaketler, sosyo-kültürel engeller, terör ve bireysel anlaşmazlıklar gibi durumlar bulunurken, çekici faktörler ekonomik kalkınma umudu, can ve mal güvenliği, ifade özgürlüğü, istikrarlı ve iyi ücretli iş fırsatları, yüksek sosyo-kültürel imkanlar gibi unsurları içermektedir (İnce, 2019: 2602).

Göç olgusunu değerlendirmedeki temel zorluklardan biri, göç türleri arasındaki ayrımın yapılmasıdır. Göçler, mesafe, konum ve süre açısından incelenebilir ve göç nedenleri belirlenebilir. Göç türleri arasında, gönüllü göç,

zorunlu göç, döngüsel göç, ekonomik göç, adım adım göç ve zincir göçü bulunmaktadır (Yakar ve Südaş, 2019: 135).

Göçün kaynağındaki sorunlar, göç eden kişinin hedefindeki fırsatlar ve diğer çekici faktörler, göçün başlıca itici güçleridir. Bireysel göç de, birçok faktörün etkisi altında gerçekleşir. Bireysel göçün temel niteliği, önceden verilmiş bir karar olmasıdır. Birey, varış noktasındaki durum, çevresel faktörler ve gelir beklentilerine göre karar verir. Bireysel göçün temel niteliği, önceden verilmiş bir karar olmasıdır. Birey, varış noktasındaki durum, çevresel faktörler ve gelir beklentilerine göre karar verir. Göç eden birey, alternatifler arasından varış noktasındaki fırsatlardan birini seçmelidir. Göç eden bireyin sunduğu emek için birçok kişiyle rekabet etmektedir. Bireyin başarılı bir göç yapabilmesi için bu rekabetin üstesinden gelmesi gerekmektedir. Bu konuda en önemli kararı bazı durumlarda işveren almaktadır (İnce, 2019: 2603). Göçler, böylece, farklı perspektiflerden değerlendirilebilir ve bu değerlendirme sürecinde mesafe, konum ve süreklilik önemli parametreler olarak ele alınabilir. Göçler, coğrafi mesafelerin üstesinden gelmeyi gerektirebilir (Yaman, 2016:99). Bu, göçün yerel, bölgesel veya uluslararası düzeyde gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemek açısından önemlidir. Mesafe faktörü, göç eden bireylerin kaynak ve varış noktaları arasındaki fiziksel uzaklığı içerir. Göçler, başlangıç noktası ile varış noktası arasındaki konumsal değişiklikleri içerir. Bu perspektif, göç edenlerin sadece coğrafi mesafeyi değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan da farklı bir konuma geçip geçmediğini değerlendirir. Göçler, geçici veya kalıcı olabilir. Bu perspektif, bireylerin varış noktasında geçici bir süre kalmayı mı yoksa kalıcı bir yerleşim tercih etmeyi mi seçtiklerini belirler. Bu, göçün bir mevsimlik işçilik amacı taşıyıp taşımadığını veya uzun vadeli bir yer değişikliği olduğunu ortaya koyar. Bu şekilde, göç fenomenini ele alırken mesafe, konum ve süreklilik faktörlerini dikkate almak, göçün niteliği ve dinamiklerini anlamak açısından önemli bir çerçeve sunar (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 307).

Thomas Faist, göçü beş sınıfta ele almıştır. Bu sınıflandırmaya göre, göçün yerel veya uluslararası nitelikte olması, geçici veya kalıcı nitelikte olması, kitlesel veya bireysel nitelikte olması, gönüllü veya zorunlu nitelikte olması ve yasal (düzenli) veya yasa dışı (düzensiz) nitelikte olması gibi beş boyutu vardır (Faist, 2003: 47). Faist ayrıca, uluslararası göç hareketlerini 'devlet merkezli' (devletin kontrolü altında olan) ve 'göçmen merkezli' (göçmenin kontrolünde olan) olarak da

sınıflandırmanın mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Bu sınıflandırmalar, göçün çeşitli yönlerini daha derinlemesine anlamak ve analiz etmek için kullanışlı bir araç sağlamaktadır. Bu sınıflandırmalar, göçün karmaşıklığını daha iyi anlamak ve farklı göç senaryolarını detaylı bir şekilde incelemek adına oldukça değerli bir analitik araç sunmaktadır. Örneğin, göçün sadece coğrafi bir değişimi değil, aynı zamanda bireylerin niyetlerini, hareket ettikleri toplulukların boyutunu ve göçün süresini de içeren çok yönlü bir fenomen olduğunu görmekteyiz (İnce, 2019: 2603). Faist'in vurguladığı gibi, göçü yerel ve uluslararası, geçici ve kalıcı, kitlesel ve bireysel, gönüllü ve zorunlu, yasal ve yasa dışı boyutlarıyla anlamak, bu kompleks sürecin farklı yönlerini keşfetmemize olanak tanır. Ayrıca, devlet merkezli ve göçmen merkezli sınıflandırma, göç olaylarını daha geniş bir bağlamda değerlendirmemizi sağlar. Bu perspektif, göçmenlerin kendi motivasyonları, ihtiyaçları ve stratejileri doğrultusunda hareket etme yetilerini vurgularken, aynı zamanda devletin göçü nasıl düzenlediğini ve kontrol ettiğini de dikkate almamıza olanak tanır (Yaman, 2016:98).

Devletlerin uluslararası göç hareketlerine bakışı, göçmenlerin kendilerine ne gibi faydalar veya sorunlar getirdiğine göre değişmektedir. Devletler, kendi ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına uygun olan nitelikli veya niteliksiz iş gücü göçünü tercih etmektedir. Buna karşılık, devletler, uluslararası hukukun gerektirdiği durumlarda, göçmenleri kabul etmek zorunda kalmaktadır (Yakar ve Südaş, 2019: 131). Bu durumda, göçmenlerin aile birleşimi veya koruma talepleri söz konusu olmaktadır. Gelişmiş ülkelere göç etmek isteyen birçok kişi, aile birleşimi yoluyla bu ülkelere yerleşmeye çalışmaktadır. Örneğin, '2014 yılında Avrupa Birliği ülkeleri, üçüncü ülke vatandaşlarına verilen oturma izinlerinin %0,5'ini aile birleşimi nedeniyle vermiştir' (King ve Lille, 2016: 33). Bu durum, devletlerin ve uluslararası politikanın en çok ilgilendiği konunun yasa dışı (düzensiz) göç olduğunu göstermektedir. Göçmenlerin kendilerine göre yaptıkları bir başka sınıflama ise, göç hareketlerini siyasi ve ekonomik nedenlere göre ayırmaktır. Siyasi nedenlerle göç edenler, genelde mülteci statüsüne sahip olurken, ekonomik nedenlerle göç edenler, ekonomik göçmen olarak tanımlanmaktadır (Koser, 2007: 16-17).

Küreselleşmenin de etkilediği göç olayları, son yıllarda daha da karmaşık bir hal almıştır ve artık hukuki bir mesele haline gelmiştir. Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan savaş, çatışma ve istikrarsızlık, insanların yer değiştirmesine neden olurken, hedef ülkeler de siyasi sınırlarını korumak için daha fazla önlem almaya başlamıştır.

Bu da yasa dışı (düzensiz) göç sorununu gündeme taşımıştır. Göç olayları, tarihin her döneminde var olmuştur, ancak 20. yüzyılda en yüksek seviyeye ulaşmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında siyasi sınırların değişimi, hükümetler arasındaki anlaşmaların getirdiği yükümlülükler ve dünyanın farklı bölgelerindeki siyasi istikrarsızlık, göçün yoğunlaşmasının başlıca nedenleridir. Bu nedenlerin yanı sıra, son zamanlarda teknoloji ve ulaşım araçlarının gelişmesiyle, insanların birbirleriyle iletişimi de kolaylaşmıştır (Yakar ve Südaş, 2019: 132).

Stephen Castles ve Mark Miller, uluslararası göçün, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha belirgin hale geldiği ve küreselleşme ile birlikte hızlandığı ve siyasallaştığı bu döneme 'göç çağı' demişlerdir (Castle ve Miller, 2008: 3 - 7). Castles ve Miller, günümüzdeki göç eğilimlerini beş temel boyutta ele almışlardır. Göç, küreselleşme, hızlanma, farklılaşma, kadınsılaşma ve siyasallaşma olarak özetlenebilir. Göçün küreselleşmesi, günümüzde birçok ülkede etkili olan evrensel bir olgudur. Ayrıca, göçmenlerin çeşitli bölgelerden gelmesi, hedef ülkelerin farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişlere sahip bireyleri ağırlamasına olanak tanımaktadır. Göçün hızlanması, uluslararası göç hareketlerinde belirgin bir artışın yaşandığına işaret etmektedir (Ayyıldız, 2023: 162). Bu hızlanma, hükümetlerin göçü kontrol etme çabalarını daha karmaşık hale getirmektedir. Göçün farklılaşması, günümüzdeki göçlerin sadece işçi, mülteci veya kalıcı yerleşimci göçü gibi tek tip olmaktan çıktığını gösterir. Göç, bu kategorilerin ötesine geçen karmaşık bir yapıya sahiptir. Göçün kadınsılaşması, özellikle 1960'lardan sonra kadınların emek göçünde önemli bir rol oynamasıyla belirginleşmiştir. Kadınların göçlerdeki görünürlüğü artmıştır. Göçün siyasallaşması ise uluslararası göçün, ülkelerin iç politikalarından ikili ve bölgesel ilişkilere kadar geniş bir yelpazede etkili olduğunu göstermektedir (Castles ve Miller, 2008: 12-14).

Günümüzde göç hareketleri giderek karmaşıklaşmış, dünya genelinde derinlemesine etkiler yaratmış ve bu süreçte belirgin değişimlere uğramıştır. Küreselleşme, hızlanma, çeşitlenme ve kadınların daha fazla katılımı, göçün sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplumları, devletleri ve küresel ilişkileri de önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda, göçün siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayattaki her aşamaya etkisi giderek artmaktadır (Ayyıldız, 2023: 161).

Küreselleşme bağlamında, göç hareketleri artık sınırlarla sınırlı kalmamakta, dünya genelinde birçok ülkeyi etkilemektedir. Ekonomik, siyasi ve kültürel dinamiklerin birbirine daha fazla entegre olduğu bir ortamda, göç olayları da küresel bir boyut kazanmıştır. İnsanlar, farklı coğrafyalardan gelerek çeşitli nedenlerle diğer ülkelere yönelmektedir. Göçün hızlanması, günümüzdeki uluslararası göç hareketlerinin sayı ve hacim açısından büyük bir artış gösterdiğini göstermektedir. Teknolojik gelişmeler, ulaşım imkanlarının genişlemesi ve iletişim araçlarının yaygınlaşması, insanların daha kolay ve hızlı bir şekilde ülkeler arası hareket etmelerini sağlamıştır. Bu durum, hükümetlerin göçü kontrol etme ve yönetme görevini daha karmaşık bir hale getirmiştir. Çeşitlenme açısından, göç hareketleri artık sadece belirli kategorilerle sınırlı değildir. İşçi göçü, mülteci göçü veya kalıcı yerleşimci göçü gibi geleneksel tanımlamalardan uzaklaşarak, karmaşık ve çeşitli bir yapıya evrilmiştir (Yakar ve Südaş, 2019: 131). Bu durum, göçmenlerin farklı motivasyonlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir. Kadınların göç hareketlerine katılımındaki artış, geçmişte genellikle erkek egemenliğinde olan emek göçü ve mülteci hareketlerinde belirgin bir değişikliği işaret etmektedir. Kadınlar, artık aile birleşimi, eğitim veya kariyer olanakları gibi çeşitli nedenlerle göç etmektedirler. Bu durum, göç hareketlerinin cinsiyet dinamiklerini değiştirmekte ve kadınların toplumsal rollerinde farklılaşmaları tetiklemektedir. Son olarak, göçün siyasi sonuçlarının daha fazla önem kazanması, uluslararası ilişkilerin, ülkelerin iç politikalarının ve güvenlik politikalarının şekillenmesinde göçün etkisinin giderek arttığını göstermektedir (Ayyıldız, 2023: 164). Ülkeler, göçle ilgili politikalarını sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve güvenlik boyutları da dikkate alarak oluşturmak zorundadırlar. Bu bağlamda, göçün eğilimleri ve nedenleri kadar, göçün etkileri de günümüz dünyasında önemli bir araştırma ve anlama konusu olmuştur. Göç, sadece bireylerin yaşamını değil, aynı zamanda toplumların ve devletlerin dinamiklerini de şekillendiren karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle, göçle ilgili politikalar ve stratejiler oluştururken çoklu boyutları göz önünde bulundurmak kritik bir öneme sahiptir (Bratram vd., 2017).

#### 1.1.1.2. Göçe Dair Diğer Temel Kavramlar

Göç olgusunu anlamak için literatürde yaygın olarak kullanılan bazı terimlere göz atmak önemlidir. Bu terimler arasında düzenli (yasal) göç, düzensiz (yasa dışı)

göç, düzensiz (yasa dışı) göçmen, sığınmacı, mülteci, göçmen kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı bulunmaktadır. Düzenli (Yasal) Göç, Uluslararası Göç Örgütü tarafından "tanınmış ve yasal kanallar aracılığıyla gerçekleşen göç" olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009:14). Bu tür göç örnekleri arasında eğitimli ve varlıklı bireylerin toplu göçleri, zorunlu mübadele (mübadele) ve hükümetler arası anlaşmalarla belirlenen işçi göçleri bulunmaktadır. Düzenli göç, göçmenlerin devletlerin yasal gereksinimlerine uyduğu bir "istenen göç" hareketidir. Düzensiz (Yasa Dışı) Göç, insanların daha iyi bir yaşam arayışıyla dünya genelindeki nüfus hareketlerini motive eden temel bir dürtüdür. Küresel çalkantılar, istikrarsız bölgelerin ortaya çıkması, artan güvenlik sorunları, ekonomik zorluklar, siyasi çatışmalar ve doğal afetler gibi faktörler, insanları göç etmeye yönlendirmektedir. Teknolojinin ve ulaşımın gelişmesi, göçmenlerin iletişim yeteneklerini artırdığı için, dünya genelindeki nüfus hareketleri daha yoğun ve hedef ülkelerde korumacı etkilerle yasa dışı göç şeklini almaktadır. (Topcuoğlu, 2016: 15).

Günümüzde yaygın olarak kullanılan 'düzensiz göç' terimi, tarihsel bağlamını daha yakın dönemlere dayandırmaktadır. Düvell'in ifadesiyle, "On dokuzuncu yüzyılın üçte ikisinden sonra göç tarihi, çok az siyasi müdahaleye maruz kalmış ve hiçbir sistematik yönetim biçimine sahip olmayan, düzensiz bir süreç olarak değerlendirilebilir" (2006: 22). Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, pasaportların kullanılmaya başlanması, hükümetlere göçmenlik kısıtlamalarını uygulama imkanı tanıdı. 'Yasadışı göç' terimi, İngiliz dış politikasında İsrail Devleti'nin kuruluşundan önce Filistin'e Yahudi göçü bağlamında ilk defa sistematik bir şekilde kullanılmıştır. 'Yasadışı giriş' terimi ise 1920 Belçika Göçü'nün ardından kavramsallaştırılmıştır (Duvell, 2006: 23-24).

Terminolojik anlamda ele alındığında, sıkça kullanılan 'yasadışı göç' ifadesi, genellikle göçmenlerin hareketliliğini tanımlamak için tercih edilir. Ancak, bu terim pek çok eleştiriyle karşılaşır, çünkü kullanımı sıklıkla hukuki ve ahlaki sorunları beraberinde getirir. Hukuki sistemler ve genel kabul, göç olgusunu ifade ederken 'yasa dışı' terimini kullanmayı öngörse de, bu terim sosyologlar arasında tartışmalıdır (Bratram vd., 2017).

Sosyologlar, göçmenleri etiketleme konusunda daha duyarlı bir dil kullanmayı tercih ederler. Bu nedenle, 'düzensiz', 'izinsiz' veya 'belgesiz' gibi

terimler, göçmenlerin hareketliliğini daha kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde ifade etmeyi amaçlar. Bu tercih, ayrımcılık çağrışımlarından kaçınma amacını taşır ve göçü suç olarak değil, karmaşık bir sosyal olgu olarak ele almaya yönelik bir çabadır. Önemli bir husus olarak belirtilmelidir ki, göçmenin kendisi suçlu olarak görülmemelidir. Asıl mesele, kişinin bir ülkeye giriş, ikamet ve çalışma şekliyle ilgilidir (Düvell, 2006:29). Bu perspektif, göçmenlerin temel haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini vurgular. Düzensiz göç kavramı, yasal göçten daha karmaşık ve tanımlanması güç bir konsepttir. Bu konuda evrensel bir tanım bulunmamakla birlikte, Uluslararası Göç Örgütü düzensiz göçü 'hedef ülkelerle ilgili olarak bir ülkeye yasa dışı giriş veya çalışma' olarak tanımlar. Bu tanıma göre, göçmen, ülkeye giriş için gerekli belgelere ve yasal gerekliliklere sahip değildir. Başka bir açıdan bakıldığında, düzensiz göç kavramını tanımlayan bir diğer perspektif ise 'bir kişinin, mali veya başka bir maddi avantaj elde etmek amacıyla, vatandaşı olmadığı veya daimi ikametgahı olmadığı bir Sözleşmeci Devlete yasa dışı girişidir.' (EGM, 2001:14) şeklinde ifade edilebilir. Bu tanım, göçmenin motivasyonuyla ilgili ek bir boyut ekler ve maddi avantaj elde etme amacının düzensiz göçle ilişkilendirilmesine dikkat çeker (Bratram vd., 2017).

Yasal olmayan göç, temel olarak bir kişinin ya da kişilerin bir veya birden fazla ülkenin sınırına hukuki bir yetki olmaksızın girmesi olarak tanımlandığında, asıl mesele bu hukuksuz girişin kendisidir. Bu nedenle, devletler yasadışı göçü kontrol altına almak amacıyla, ülkelerine kimlerin hangi şartlarda girebileceğini ve ne kadar süre kalabileceğini belirleme ihtiyacı hissederler (Topcuoğlu, 2016: 15). Aynı zamanda, sınır yönetimiyle ilgili olarak, ülkede çalışma koşulları, yabancıların hangi yasalara tabi olduğu gibi konularda uygulamalar geliştirirler. Bu önlemler, devletlerin ulusal güvenliklerini koruma amacı güderken, aynı zamanda göçmenlerin haklarına saygı göstermeye çalıştıkları karmaşık bir dengeyi yansıtır. Yasadışı göç, bir ülkeye sadece hukuki olmayan girişlerle ve sahte belgelerle girmekten ibaret değildir, aynı zamanda ülkeye yasal yollarla giren bir bireyin vize veya çalışma izni süresinin dolması gibi durumları da içerir (Koser, 2005: 6). Diğer bir açıdan, bazı göçmenler yasadışı yollarla bir ülkeye girebilir ve ardından iltica başvurusu yaparak yasal statü elde edebilirler (Ayan, 2021: 95). Bu durumlar, yasadışı göçün geniş bir perspektiften ele alınması gerektiğini ve sınırlı bir tanıma sığmadığını göstermektedir. Yasa dışı göç, bir göçmenin statüsünün hızlı ve ani değişimine açık

olmasıyla tanımlanır, bu da net bir tanım oluşturmayı güçleştirir. Ancak, doğası gereği suç unsurları içeren bir fenomen olarak, yasa dışı göç genellikle göçmen kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı gibi suç terimleriyle ilişkilendirilir (Yaldız, 2014: 395). Göçmen ticareti literatürde, yasa dışı göçün özel bir durumu olarak kabul edilirken, insan kaçakçılığının göçmen kaçakçılığının alt kategorisi olarak ele alındığı görülür. Bu nedenle, yasa dışı göç kavramı, bazı yazarlar tarafından çeşitli kavramları geniş bir çerçeve altında birleştiren kapsamlı bir şemsiye terimi olarak nitelendirilmiştir (Yazan, 2016: 70).

### 1.1.2. Güvenlik İle İlgili Bazı Temel Kavramlar

Günümüzde, toplumların maruz kaldığı çeşitli tehditler ve zorluklar, güvenlik kavramının ele alınışını geniş bir perspektife taşımamızı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, güvenlik sadece askeri tehditlere karşı bir savunma mekanizması olarak değil, aynı zamanda ekonomik, kültürel ve insani boyutları içeren geniş bir yelpazede anlam bulmaktadır. Bu çalışmada, güvenlikle ilişkilendirilen temel kavramlara odaklanılacaktır (Küçük, 2021:11). Ekonomik güvenlik, bir toplumun ekonomik kaynaklarını sürdürülebilir bir biçimde yönetme ve koruma kapasitesini ifade ederken, kültürel güvenlik, bir toplumun kültürel değerlerini ve mirasını koruma amacındaki çabalarını içermektedir (Sezik ve Ağır, 2015: 98). İnsani güvenlik ise bireylerin temel insan ihtiyaçlarına erişimini güvence altına alma ve insan haklarını koruma hedefini taşımaktadır. Bu temel kavramlar, güvenlik anlayışını genişleterek, çeşitli tehditlere karşı daha kapsamlı bir yaklaşım benimsememize katkı sağlayacaktır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 75).

#### 1.1.2.1. Ekonomik Güvenlik

Ekonomik güvenlik, bir ülke veya bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilme ve ekonomik risklere karşı korunabilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Ekonomik güvenlik, hem ulusal hem de bireysel düzeyde önemli bir güvenlik boyutudur (Mesjasz, 2008:133). Ekonomik güvenliği etkileyen pek çok faktör vardır, bunlardan bazıları şunlardır:

- Ekonomik büyüme, gelir dağılımı, istihdam, enflasyon, cari açık, borç, yatırım, ticaret, üretim, tüketim, tasarruf, vergi, bütçe, döviz kuru, faiz oranı,

kredi, sermaye, para politikası, maliye politikası, rekabet, inovasyon, verimlilik, kalite, çeşitlilik, esneklik, dayanıklılık, sürdürülebilirlik, vb.

- Ekonomik bağımlılık, karşılıklı bağımlılık, küreselleşme, bölgeselleşme, entegrasyon, işbirliği, çatışma, yaptırım, boykot, ambargo, jeoekonomi, ekonomik savaş, ekonomik terör, ekonomik suç, ekonomik kriz, ekonomik şok, ekonomik istikrarsızlık, ekonomik güvensizlik, vb.
- Ekonomik refah, sosyal güvenlik, sosyal koruma, sosyal adalet, sosyal politika, sosyal haklar, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, sosyal sigorta, sosyal güvence, sosyal yardımlaşma, sosyal dayanışma, sosyal katılım, sosyal uyum, sosyal sorumluluk, sosyal etik, sosyal değerler, vb.
- Ekonomik gelişme, kalkınma, insan gelişimi, insani gelişme, insani güvenlik, insani yardım, insani diplomasi, insani müdahale, insani koruma, insani kriz, insani risk, insani ihtiyaç, insani öncelik, insani standart, insani gösterge, insani endeks, insani boyut, insani vizyon, vb.

Ekonomik güvenlik ile ilgili farklı disiplinlerden ve yaklaşımlardan pek çok düşünür ve teorisyen vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Adam Smith, David Ricardo, Thomas Malthus, John Stuart Mill, Karl Marx, Friedrich Engels, John Maynard Keynes, Milton Friedman, Joseph Schumpeter, Paul Samuelson, Robert Solow, Amartya Sen, Jeffrey Sachs, Joseph Stiglitz, Paul Krugman, Dani Rodrik, vb. (İktisat)
- Immanuel Wallerstein, Robert Keohane, Joseph Nye, Robert Gilpin, Susan Strange, Michael Porter, Thomas Friedman, Samuel Huntington, Francis Fukuyama, Fareed Zakaria, Niall Ferguson, Parag Khanna, Moises Naim, Daron Acemoglu, James Robinson, vb. (Uluslararası İlişkiler)
- Max Weber, Emile Durkheim, Karl Polanyi, Talcott Parsons, Ralf Dahrendorf, Anthony Giddens, Ulrich Beck, Manuel Castells, Zygmunt Bauman, Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Jürgen Habermas, Robert Putnam, Amartya Sen, Martha Nussbaum, vb. (Sosyoloji)
- John Rawls, Robert Nozick, Ronald Dworkin, Michael Walzer, Charles Taylor, Michael Sandel, John Roemer, Philippe Van Parijs, Axel Honneth, Nancy Fraser, Iris Marion Young, Martha Nussbaum, Amartya Sen, Thomas Pogge, Peter Singer, vb. (Siyaset Felsefesi)

Avrupa Birliği (AB), ekonomik güvenliği sağlamak için bölgesel bir entegrasyon örneğidir. AB, üye ülkeler arasında ekonomik işbirliği, serbest ticaret, ortak para birimi, ortak pazar, ortak tarım politikası, ortak rekabet politikası, ortak bütçe, ortak maliye politikası, ortak sosyal politika gibi pek çok mekanizma geliştirmiştir. AB, aynı zamanda küresel ekonomik güvenliğe katkıda bulunmak için uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmakta, insani yardım sağlamakta, kalkınma yardımı vermektedir (Vural, 2018: 68).

Küresel ekonomik güvenlik, küresel ekonomik sistemin istikrarlı, adil, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde işlemesini ifade eder. Küresel ekonomik güvenliği tehdit eden pek çok faktör vardır. Küresel finansal krizler, küresel eşitsizlikler, küresel yoksulluk, küresel açlık, küresel iklim değişikliği, küresel salgınlar, küresel terörizm, küresel siber saldırılar, bunlardan bazıları olarak örnek olabilir. Küresel ekonomik güvenliği sağlamak için küresel yönetişim, küresel işbirliği, küresel dayanışma, küresel normlar, küresel standartlar, küresel kurallar, küresel kuruluşlar, küresel aktörler gibi pek çok unsur gereklidir (Mesjasz, 2008:133).

#### 1.1.2.2. Kültürel Güvenlik

Kültürel güvenlik, güvenlik çalışmalarında önemli bir yer tutar ve genellikle kimlik güvenliği ile bağlantılı olarak literatüre girmiştir. Kültür, güvenlik yazınındaki öncül kullanımlarda "güvenlik kültürü" şeklinde yazına girmiş ve özellikle ülkelerin güvenlik kimliklerinin oluşması alanındaki çalışmalarda önemli bir yer kazanmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı'nın ardından, ülkelerin farklı davranış şekillerinin nedenlerini merkezine alan güvenlik yazınının ürettiği bir terim olan güvenlik kültürü, devletlerin güvenlik politikalarının ya da uluslararası alanda güvenlik odaklı politikalarının ulusal kültürün bir yansıması olarak ortaya çıktığı savının genel başlığı olarak değerlendirilebilir (Mandacı ve Özerim, 2013: 109).

Son yıllarda özellikle terör gruplarının kültürel varlıklara yönelik saldırıları, kültürel güvenliğin kavramsal olarak tartışılmasını gerektiren bir durum oluşturmuştur. Örneğin, IŞİD'in Suriye'deki Palmira Antik Kenti ile Musul'daki müzeler ve kütüphaneler gibi faaliyet gösterdiği bölgelerdeki birçok kültürel varlığa

yönelik doğrudan saldırıları uluslararası kamuoyunda geniş yer bulmuştur (Karasu, 2018: 35).

Güvenlik kültürü, tüm çalışanların katılımını gerektirir ve tüm çalışanların işteki davranışını etkiler. Açıklık kültürü, hataların üzerini örtmemek ve çalışanlarla paylaşmak; adalet kültürü, suçlamak değil, gerçeği aramak ve takdir etmek ama ihmal varsa da gerekeni yapmak; raporlama kültürü, her türlü olayı yazılı hale getirip bir işletme hafızası oluşturmak; öğrenme kültürü, olayları analiz edip ders çıkarmak gibi özelliklere sahiptir (Özkan ve Lajunen, 2003: 3).

Bununla birlikte, kültürel güvenlik, bir topluluğun kültürel değerlerini, geleneklerini ve mirasını koruma ve sürdürme yeteneği olarak tanımlanabilir. Bu, bir topluluğun kültürel kimliğini ve özgünlüğünü koruma ve sürdürme yeteneğini içerir. Kültürel güvenlik, aynı zamanda bir topluluğun kültürel değerlerini ve geleneklerini tehdit eden dış etkenlere karşı koruma yeteneğini de içerir (Karasu, 2018: 35).

Kültürel güvenlik, birçok faktöre bağlıdır ve bu faktörler genellikle topluluğun tarihi, coğrafi konumu, siyasi durumu ve kültürel etkileşimleri gibi çeşitli unsurları içerir. Örneğin, bir topluluğun kültürel güvenliği, geçmişte yaşadığı olaylar ve bu olayların kültürel mirasa etkisiyle şekillenebilir. Savaşlar, işgaller veya diğer tarihî olaylar, bir topluluğun kültürel unsurlarını etkileyebilir ve bu unsurları koruma ihtiyacını ortaya çıkarabilir. Coğrafi konum da kültürel güvenlik üzerinde önemli bir etkendir (Karasu, 2018: 36). Bir topluluğun bulunduğu bölgenin doğal koşulları, tarım ürünleri, hayvancılık gibi ekonomik faaliyetleri ve geleneksel el sanatları gibi kültürel ifadeleri etkileyebilir. İklim değişiklikleri veya çevresel sorunlar, bir topluluğun kültürel güvenliğini tehdit edebilir. Siyasi durum da kültürel güvenliği etkileyen bir faktördür. Topluluklar arası ilişkiler, politik istikrarsızlık veya topluluk içi çatışmalar, kültürel değerleri koruma çabalarını etkileyebilir. Ayrıca, devlet politikaları ve hükümetin kültür konusundaki tutumu da kültürel güvenliği etkileyebilir. Kültürel etkileşimler de önemlidir. Göç, kültürler arası alışveriş, ticaret ve iletişim, bir topluluğun kültürel unsurlarını zenginleştirebileceği gibi aynı zamanda bu unsurları tehdit edebilir. Yabancı kültürlerle etkileşim, geleneksel değerlerin korunması ve sürdürülmesi konusunda toplulukları zorlayabilir. Sonuç olarak, kültürel güvenlik kavramı, tarih, coğrafya, siyaset ve kültürel etkileşim gibi çok sayıda faktörün etkileşimine bağlı olarak şekillenir. Topluluklar, bu dinamik

faktörlere karşı duyarlılık göstererek kültürel güvenliklerini koruma yolunda çeşitli stratejiler geliştirebilirler (Mandacı ve Özerim, 2013: 108).

Kültürel güvenlik konusu genellikle kültürel antropologlar, sosyologlar, kültür tarihçileri, etnologlar ve benzeri alanlarda uzmanlaşmış düşünürler tarafından ele alınmaktadır. Ayrıca, bu konuda çalışan araştırmacılar, kültürel mirasın korunması, kültürler arası etkileşim ve toplulukların kültürel dayanışması gibi konularda uzmanlaşmış sosyal bilimciler de bu düşünce çerçevesine katkıda bulunabilirler (Özkan ve Lajunen, 2003: 4)

Örneğin; Benedict Anderson, kültür, uluslar ve milliyetçilik konularında çalışmalarıyla tanınan Amerikalı politik bilimci ve tarihçidir. "Hayali Cemaatler" adlı eseri, kültürel güvenlik, kimlik ve uluslar arası bağlamdaki anlayışları üzerine etkili bir çalışmadır. Filistin kökenli Amerikalı bir edebiyat eleştirmeni ve yazar olan Edward Said de, "Oryantalizm" adlı eseriyle tanınır. Bu eserinde, Doğu'yu Batı'nın bakış açısından inceleyerek kültürel stereotipler ve önyargılar üzerine düşünür. Kültürel antropolog olan Arjun Appadurai, kültürler arası etkileşimleri ve küreselleşmeyi benzer çerçevede ele alan bir diğer düşünürdür. "Modernite ve Kültür" adlı eseri, kültürel süreçlerin karmaşıklığını inceler. Hint asıllı Amerikalı bir filozof ve edebiyat eleştirmeni olan Gayatri Chakravorty Spivak da, kültürel çalışmalar ve postkolonyal teorilerle ilgilenir. "Can the Subaltern Speak?" adlı makalesi önemli bir çalışma olarak kabul edilir. Stuart Hall da, kültürel çalışmalara önemli katkılarda bulunan Jamaikalı-İngiliz teorisyendir. Kültürel kimlik, medya ve kültürel kodlama konularında önemli çalışmalara imza atmıştır. Amerikalı antropolog Clifford Geertz de, kültürel antropoloji alanında bu sahada etkili çalışmalar yapmıştır. "The Interpretation of Cultures" adlı eseri, kültürel sembolizm ve anlamlandırma üzerine önemli bir referans kaynağıdır (Anderson, 1998; Said, 2023; Appadurai, 1996; Spivak, 1996;.Hall, 1996; Geertz, 2005).

#### 1.1.2.3. İnsani Güvenlik

İnsani güvenlik, güvenlik çalışmalarında belirgin bir konumda bulunan ve genellikle bireylerin yaşamsal ihtiyaçları ve kimliksel bütünlüğü ile ilişkilendirilen bir kavramdır. Bu terim, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonraki dönemde giderek artan bir öneme sahip olmuştur. İnsani güvenlik, temelde bireylerin yaşamsal

ihtiyaçları ve kimliksel bütünlüğü ile ilgili olduğundan, insani güvenliğe yönelik tehditler, aslında temel hak ve özgürlüklere yönelik tehditleri ifade eder. Bu kavram, geniş bir tanımlamada yoksulluk ve kalkınma temel dinamikleri olarak ele alınırken, daha dar bir insani güvenlik tanımında fiziksel şiddetin kullanılması temel alınmıştır. İnsani güvenlik etrafındaki tartışmaların büyük ölçüde normatif ve teorik boyutlara odaklandığı görülmektedir (Aksu ve Turhan, 2012: 73). Realist teoriler, insani güvenlik kavramıyla pek ilgilenmezken, liberal, inşacı ve eleştirel teoriler bu olguyla yakından ilgilenmektedir. Örneğin, çevresel güvenlik konusu insani güvenlik çerçevesinde önemli bir yer tutar. Özellikle küresel ısınma gibi çeşitli çevre sorunlarının insani güvenlik ve devletler arası ilişkiler açısından nasıl bir tehdit oluşturduğu analiz edilmektedir. Çevresel güvensizlik veya çevresel felaketlerden kaynaklanan devlet içi ve uluslararası göçlerin, devletlerin istikrarını bozma potansiyeli ve devletlerarası çatışmalara yol açma riski, bu bağlamda önemli bir konudur. Örneğin, Bangladeş'te deniz seviyesinin yükselmesi, milyonlarca insanı yerinden edebilir ve bu durum, hem iç güvenliği zayıflatabilir hem de komşu ülkelere yönelik göç baskısını artırarak bölgesel istikrarsızlığa yol açabilir. Bu tür çevresel tehditler, insani güvenlik kavramının önemini ortaya koyar ve devletler arası işbirliğinin gerekliliğini vurgular. Liberal ve inşacı teoriler, bu tür sorunların çözümünde uluslararası işbirliği ve kurumların rolünü öne çıkarırken, eleştirel teoriler ise çevresel adalet ve kaynak dağılımındaki eşitsizliklere dikkat çeker. (Erdem, 2016: 260).

Uluslararası ilişkiler alanında önde gelen düşünürlerden biri olan Mary Kaldor, insani güvenliği küresel güvenlik tartışmalarına dahil eden önemli isimlerden biridir. Sivil toplumun rolü üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır. Nobel ödüllü ekonomist Amartya Sen, insani güvenliği sadece fiziksel tehditlere karşı değil, aynı zamanda yoksulluk, açlık ve eğitim gibi sosyal ve ekonomik faktörlere karşı da ele alan bir perspektifle ele almıştır. Uluslararası ilişkiler ve barış çalışmalarında etkili olan Ramesh Thakur, insani güvenliği devlet dışı tehditler, iç savaşlar ve insana yönelik şiddet bağlamında analiz eden çalışmalarıyla bilinir. Etik ve felsefe alanındaki çalışmalarıyla tanınan Martha Nussbaum da, insan hakları ve insan gelişimi perspektifinden insani güvenliği ele almış ve "insan yetenekleri" odaklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Güvenlik çalışmalarında etkili bir isim olan Alex Bellamy, insani güvenliği devlet dışı tehditler, iç savaşlar ve insana yönelik şiddet bağlamında

inceleyen çalışmalarıyla dikkat çekmektedir (Kaldor, 2013; Sen, 1997; Thakur, 2011; Nussbaum, 2011; Bellamy, 2009).

### 1.2. Göç İle İlgili Teoriler

Göç olgusu, dinamik ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir, bu nedenle her göç olayının disiplinler arası bir analize tabi tutulması gerekmektedir. Göç olgusunu anlamak ve açıklamak amacıyla çeşitli teoriler geliştirilmiştir, ancak bu teorilerin karmaşıklığı ve göçün çok yönlü yapısı, genel bir göç teorisi oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Tarihsel süreçte, farklı faktörlerin etkisi altında değişen göç olaylarını açıklamak amacıyla çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Göç olgusunu teorik olarak ele alan bu çalışmalar, genellikle göç süreçlerini etkileyen faktörleri sınıflandırmaya ve açıklamaya yönelik çabalar içerir. Ancak, göçün karmaşıklığı, bu teorilerin genel bir çerçeve oluşturmasını zorlaştırmıştır. Göç olgusunu açıklamak için geliştirilen teoriler, genellikle belirli bir toplumun gerçekliğini temel almakta ve zaman boyutunu dikkate almaktadır. Günümüzde, küreselleşme etkisiyle göç olgusu daha da karmaşık hale gelmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle ekonomik, politik ve kültürel faktörler arasındaki ilişkiler daha yoğun bir şekilde işlemekte, bu da göç teorilerini daha da zenginleştirmektedir (Çağlayan, 2006:68). Bu bağlamda, göç literatüründe genel kabul gören teorilere odaklanmak, göç olgusunu anlama ve açıklama çabalarını daha sağlam bir temele oturtabilir.

#### 1.2.1. Ravenstein’ın Göç Yasaları:

Ravenstein, 19. yüzyılın ikinci yarısında İngiliz-Alman coğrafyacısı olarak göçle ilgili istatistiksel kuralları formüle eden önemli bir figürdür (Castles ve Miller, 2008:31). Bu dönemde, 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımı istatistikleri üzerinden elde edilen verilere dayanarak, göç olaylarını anlamak için yedi göç yasasını ortaya koymuştur. Ravenstein'ın 1885'te yayınladığı çalışması, göç konusunda bilinen en eski çalışmalardan biri olarak kabul edilir ve daha sonraki göç teorilerine ve modellerine ilham kaynağı olmuştur (Ravenstein, 1885; Yalçın, 2004:22).

Bu çalışmanın teorik temeli, sanayileşmenin ve bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentleşme olgusudur. 19. yüzyıl İngiltere'sinde, insanlar sanayileşmenin

yoğun olduğu bölgelere doğru göç etmiş ve bu da hızlı bir kentleşme sürecine neden olmuştur. Ravenstein, yaşadığı dönemin gerçeklerinden hareketle, 1885 ve 1889 yıllarında "Laws of Migration" başlıklı iki makale yayınlamıştır (Ravenstein, 1885: 167-235). Bu makalelerde, göçle ilgili yedi temel yasa üzerinde durmuş ve bu yasalar aracılığıyla göç süreçlerinin temel dinamiklerini açıklamıştır.

Ravenstein'ın çalışmaları, göçle ilgili temel kavramları ve ilişkileri öne çıkarmıştır. Bu yasalar arasında, göçün nedenleri, göç edenlerin karakteristikleri, göçün yönü ve uzaklığı gibi önemli faktörlere odaklanılmıştır. Bu çalışmalar, göçteki temel eğilimleri anlamak ve gelecekteki göç modellerini tahmin etmek için temel bir çerçeve sunmuştur. Ravenstein'ın bu yasaları, göç araştırmalarında hala etkili bir referans noktası olarak kabul edilmekte ve göçün karmaşıklığını anlamak için temel bir araç olarak kullanılmaktadır (Ravenstein, 1889:241-305).

İlk olarak Ravenstein'a göre; göç ve mesafe İlişkisi, göçmenlerin genellikle kısa mesafeleri tercih ettiği bir bağlamda değerlendirilmiştir. Bu göçler, nihai varış noktalarına doğru yeni göç dalgalarını tetikleyerek kendini gösterir. Ortaya çıkan bu göç dalgaları, daha fazla göçmeni barındırabilecek kapasitede olan büyük sanayi ve ticaret merkezlerini hedeflemektedir. Büyük şehirlere olan göçün büyüklüğü ise, göç dalgasının varış noktası olan sanayi şehirlerindeki yerel nüfus yoğunluğu ile sıkı bir bağ içerisindedir. Başka bir deyişle, Ravenstein'ın perspektifine göre, göç merkezlerindeki iş fırsatları fazlalığı ile bu şehirlerde yaşayan nüfus arasındaki orantılı ilişki, göçün genel ölçeğini belirleyen önemli bir faktördür. Ravenstein yasalarının geçerliliği, sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik, politik gibi çeşitli özelliklere bağlı olarak değerlendirilir. Esasen, bu prensiplerin geçerliliği, göç olarak kabul edilen iki ortamın benzer özelliklere sahip olması durumunda mümkündür (Ravenstein, 1885). İki ortam arasında fiziksel mesafe daha kısa olsa bile, farklı sebeplerden dolayı uzak olan tercih edilebilir (Gezgin, 1994: 20). Göç dalgalarının büyük sanayi ve ticaret merkezlerine yönelik olduğu düşünülse de, post-endüstriyel döneme geçen toplumlarda, sanayi merkezlerinden uzaklaşılan göçler de gözlemlenmektedir.

İkinci olarak, Ravenstein göç basamaklarına odaklanmıştır. Sanayileşmenin neden olduğu şehirlerdeki hızlı ekonomik gelişim, nüfusun şehir çevresindeki yerleşim alanlarından şehirlere yönlendirilmesine sebep olmaktadır. Şehre yakın

kırsal alanlardaki nüfusun seyrekleşmesi, uzak bölgelerden gelen göçmenlerin de içinde bulunduğu bir durumu ifade etmektedir. Uzak bölgelerdeki bu seyrek nüfus durumu, bu bölgelere yakın yerlerden gelen göçmenler tarafından dengelenmektedir. Kentin özellikleri diğer göçmenler tarafından tanındıkça, bu durumun etkisi ülke genelinde yayılacaktır. Göç akımlarındaki genel eğilim kırdan kente doğru olmasına rağmen, istisnai durumlarda tersine göç vakaları da gözlemlenebilir. Çatışma, savaş ve ağır ekonomik kriz dönemlerinde insanların şehirden kırlara göç etmesi olasılığı söz konusu olabilir (Demir, 2011: 60).

Ravenstein'ın göç yasalarının temel dinamiklerini açıklamaya yönelik yaklaşımları, göçün çeşitli boyutlarını anlamak adına önemli bir referans noktası sunmaktadır (Ravenstein, 1885; Gezgin, 1994: 20). Bu yaklaşım, göçmenlerin ekonomik kazanç elde etme isteğini temel alarak, yayılma ve emme sürecini ortaya koymakta ve endüstri ihtiyaçları doğrultusunda gelişen emek göçünü göç alan kentin dokusuna entegre etme sürecini vurgulamaktadır. Ravenstein'ın öne sürdüğü bir diğer önemli kavram ise göç zincirleridir. Bu kavram, bir göç dalgasının bir sonraki dalgayı tetikleyerek zaman içinde bir zincir oluşturabileceği fikrini içermektedir (Gezgin, 1994: 21). Özellikle ekonomik göç bağlamında, bu durum, göç alan bir yerin aynı zamanda göçe neden olmasını ve bu etkileşimin zaman içinde karmaşık bir ağa dönüşmesini anlamamıza olanak tanır. Ravenstein'ın doğrudan göç ve maliyet analizi ile ilgili perspektifi, göç süreçlerinde bireylerin fayda-maliyet analizlerinin önemini vurgular (Gezgin, 1994: 21). Bu, göç etmeye karar veren bireylerin ekonomik avantajlarının, göç mesafesini belirlemede etkili bir faktör olduğunu gösterir.

Kır-kent yerleşim farkı konusunda Ravenstein'ın tespitleri, göçün yerleşim bölgeleri arasında nasıl değişikliklere neden olduğunu anlamamıza katkı sağlar. Özellikle iş fırsatlarının çeşitliliği, kırsal ve kentsel kesimde yaşayanların göç kalıpları arasındaki farkları belirleyen önemli bir faktördür (Gezgin, 1994: 21-22). Kadın-erkek farkı konusundaki gözlemler, Ravenstein'ın göç yasalarının eleştirilmesine yol açmıştır. Özellikle kadınların genellikle iç bölgelere ve kısa mesafelere göç etme eğiliminde olduğu, erkeklerin ise uzun mesafeli göçlerde daha kararlı olduğu belirtilmiştir (Ravenstein, 1885).

Göç yasalarının eleştiriye maruz kaldığı bir diğer önemli boyut, Michael Samers'ın Ravenstein'ın teorisine yönelik eleştirileridir. Samers, Ravenstein'ın teorisini 'bireyci', 'ekonomik olarak nedensel' ve 'son derece modası geçmiş' olarak değerlendirmiş ve bu eleştirilerini detaylı bir şekilde ortaya koymuştur. Samers'ın eleştirilerinden biri, Ravenstein'ın teorisinin 'kanun' kelimesiyle ifade edilen sert bir determinizmi içermesi yönündedir. Samers, bu tür deterministik yaklaşımların sosyal bilimlerin genel çerçevesiyle çeliştiğini savunmaktadır. Göç süreçlerinin çok karmaşık olduğunu ve bireylerin kararlarının bir dizi etkenle şekillendiğini belirtir. Ayrıca, demografik farklılıkların basit bir şekilde birkaç kanuna indirgenemeyeceğini vurgular. Samers'ın eleştirileri, Ravenstein'ın göç yasalarının sadece İngiltere'yi düşünerek oluşturulduğu ve bu nedenle uluslararası göçü değil, daha çok İngiliz iç göçünü tanımladığı yönündedir. Bu, teorinin genelleme yeteneğine yönelik bir eleştiridir ve farklı coğrafi ve kültürel bağlamdaki göç süreçlerini yeterince kapsamadığı iddiasını içermektedir ( Yazan, 2016: 29; Ravenstein, 1885).

Ravenstein'ın göç yasaları, eleştirilere rağmen, temel ekonomik çekicilik ilkesi üzerine kurulu açıklamalarıyla göç süreçlerinin temel dinamiklerini anlamamıza katkı sağlamıştır. Ancak, günümüzün karmaşık göç dinamiklerini tam anlamıyla kapsamakta yetersiz kalması, bu teorinin sınırlarını ortaya koymaktadır(Ravenstein, 1885).

### 1.2.2. Everett Lee'nin Göç Teorisi

Everett Lee, 1966 yılında yayımladığı 'The Theory of Migration (Bir Göç Teorisi)' başlıklı makalesinde, göç süreçlerini açıklamak için bir teori öne sürmüştür. Lee'nin teorisine göre, göç süreci, ikamet yeri ile ilgili faktörler, hedef yer ile ilgili faktörler, çıkış ve varış yeri arasındaki engeller ve bireysel faktörlerin birleşiminden oluşur. Lee, yaşadığınız yerin tüm olumlu ve olumsuz özelliklerinin, o yerin yapısal bütünlüğünü oluşturduğunu belirtir. Negatif konum özellikleri itme faktörlerini (-), pozitif konum özellikleri ise çekme faktörlerini (+) oluşturur. Herkes için aynı olan ve göç sürecine olumlu ya da olumsuz etkisi olmayan faktörler nötr (0) olarak kabul edilir (Lee, 1966). Bu nedenle, hem ikamet edilen yerde hem de göç edilen yerde olumlu, olumsuz ve nötr faktörler bulunmaktadır. İtme-çekme teorisinin bir diğer önemli yönü, ev ile varış yeri arasındaki engellerle ilgilidir. Lee, bu engelleri mikro

(kişisel) ve makro (kurumsal) seviyelerde sınıflandırır. Engelleyici mikro faktörler, göçün gerektirdiği yasal ve sosyal belirsizlik, göçün mesafesi, ulaşımın maliyeti ve ulaşım seçenekleri gibi kişisel düzeydeki çeşitli faktörlerdir. Göçü engelleyen makro faktörler ise, katı göç yasaları, ırka veya ulusal kimliğe duyarlı göçmenlik sistemleri, sağlık kontrolleri ve göçmen direnci gibi, göçmenlerin karşılaşabileceği genel kurumsal faktörlerdir (Todaro, 1980: 17-18). Lee'ye göre, itme-çekme faktörleri kişisel ve değişkendir. Göçe neden olan olumlu ve olumsuz faktörleri belirleyen cinsiyet, yaş, eğitim, sosyo-kültürel yapı gibi özellikler, her bireyi farklı şekillerde etkiler. Örneğin, çocuklu bir aile için eğitim fırsatları önemli olabilirken, bu durum çocuksuz bir aile veya tek bir yetişkin için önemli olmayabilir. Sonuç olarak, Lee'nin teorisi, göçe neden olan ve onu engelleyen mikro ve makro faktörlerin yanı sıra itme, çekme ve nötr faktörlerin de dikkate alınmasını gerektiren çok boyutlu bir teoridir. Göçü açıklamak için önemli olan bir itme-çekme boyutu hala olsa da, bu teori, daha karmaşık hale gelen göç hareketlerinin açıklanmasına izin vermemektedir (Lee, 1966: 49)

### 1.2.3. Neo-Klasik Ekonomi Teorisi

Neo-klasik Neo-klasik ekonomi teorisi, işçi göçlerini anlamak için kullanılan en eski teorilerden biridir ve itme-çekme prensibine dayanır. Bu teori, bir ülkedeki olumsuz koşulların itici faktörler olarak, göç hedefi olan yerlerdeki olumlu koşulların ise çekici faktörler olarak işlev gördüğünü öne sürer. Neo-klasik ekonomi teorisi, göç süreçlerini hem makro (kurumsal) hem de mikro (bireysel) düzeyde incelemeye çalışır (Harris & Todaro, 1970).

Neo-klasik ekonomi teorisinin makro boyutu, uluslararası ve iç göçün temel nedeninin işgücü arz ve talebi arasındaki coğrafi farklılıklar olduğunu belirtir. Emek yoğun ülkeler genellikle düşük ücretli piyasalara sahipken, sermaye yoğun ülkeler genellikle daha yüksek ücret seviyelerine sahiptir (Harris & Todaro, 1970). Bu durum, düşük ücretli işçilerin yüksek ücretli ülkelere göç etmesine neden olur. Bu demografik değişiklikler sonucunda, emek yoğun ülkelerde işgücü piyasası daralır ve dolayısıyla ücretler artar. Öte yandan, sermaye yoğun ülkelerde ücretler düşer ve denge sağlanır (Abadan-Unat, 2017: 53). Bu nedenle, uluslararası göç akımları,

işçiler arasındaki ücret farkından kaynaklanır ve bu fark ortadan kalktığında, işçi göçünün durması beklenir (Constant, ve Massey, 2002: 15).

Diğer yandan, neo-klasik ekonomi teorisinin mikro boyutu, göçmenlerin tercihlerine dayanır. Bu modelde, çalışanlar, rasyonel bir maliyet-fayda analizi sonucunda göç etmeye karar verirler. Çalışanın beceri düzeyi, göç bölgesinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Yüksek becerili işçiler, yüksek getiri sağlayan yerlere göç ederken, düşük becerili işçiler daha düşük ücretli işlere girerler (Borjas, 2000: 3-6).

Everett Lee'nin itme-çekme prensibine dayanan teorisine dayanan neo-klasik ekonomi teorisi, işçi göçünü açıklamak için önemli bir teori olarak kabul edilir. Ancak, işçi göçüne ilişkin farklı kararların alınması nedeniyle, bu teorinin geçerliliği tartışılmakta ve eleştirilmektedir (Harris & Todaro, 1970). Bu teori, göç süreçlerini anlamak için bir çerçeve sağlar, ancak her durumu tam olarak açıklamaz (Lee, 1966; Constant, ve Massey, 2002: 13). Göç, karmaşık bir fenomendir ve birçok farklı faktörün etkileşimi sonucunda meydana gelir. Bu nedenle, göçü tam olarak anlamak için, çeşitli teorilerin birleştirilmesi ve göç süreçlerinin çok boyutlu doğasının dikkate alınması gerekmektedir.

### 1.2.4. Yeni Ekonomi Teorisi

Yeni Ekonomi teorisi, göç kararlarının bireyler tarafından değil, genellikle tüm aile üyeleri veya hatta geniş akraba grupları tarafından alındığını öne sürer (Stark, 1991; Abadan-Unat, 2017: 55). Bu bakış açısı, göç kararının bireyselliğini vurgulayan neo-klasik ekonomi teorisinden farklıdır. Yeni Ekonomi teorisi, bir ailenin veya daha büyük bir grubun, evde veya menşe ülkede çeşitli işletmelerde geliri maksimize etmek ve iflas riskini minimize etmek için birlikte çalıştığını belirtir (Harris & Todaro, 1970). Örneğin, bazı aile veya grup üyeleri yerel ekonomide çalışırken, diğerleri kendi ülkelerinde farklı sektörlerde çalışabilir (Stark, 1991). Bu şekilde, aileler, yerel ekonomi kötüleştiğinde veya ekonomik sıkıntıya düştüğünde, göçmenlerin sağladığı maddi kaynaklardan yararlanabilirler (Massey ve diğerleri, 1993: 436-437). Yeni Ekonomi teorisi, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin ekonomik işleyişindeki farklılıklara odaklanır ve göç hareketlerini bu temelde ele alır (Stark, 1991). Örneğin, az gelişmiş ülkelerin aksine, gelişmiş ülkelerin çoğunluğu, hanehalkı

gelir risklerini sigorta gibi kurumsallaşmış mekanizmalarla yönetmeye çalışır. Bu tür mekanizmalardan yoksun olan az gelişmiş ülkelerdeki aileler, üyelerinin bir kısmını yurt dışına göndererek kendi sigorta mekanizmalarını oluşturabilirler (Abadan-Unat, 2017: 56). Hanehalkının yurt dışına üye göndermesinin bir başka nedeni de yurt içi kredi ve yatırım ortamıdır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bu düzeyde kredi alamayan ve yatırım bankalarına yönelmek isteyen hanehalkları, sermayeli üyelerini yurt dışına transfer etmek üzere göndererek bu sorunu çözmeye çalışabilirler (Massey vd., 1993 : 436-437). Bu nedenle, Yeni Ekonomi teorisi, göç kararlarının bireysel değil, aile veya grup bazında alındığını ve bu kararların hem yerel hem de uluslararası ekonomik koşullar tarafından şekillendirildiğini vurgular (Stark, 1991)ye. Bu teori, göçün karmaşık doğasını ve çeşitli faktörlerin etkileşimini dikkate alarak, göç süreçlerini daha geniş bir perspektiften anlamamızı sağlar (Borjas, 1996: 75).

### 1.2.5. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Teorisi

Bu teori, uluslararası göçün temelini modern endüstriyel toplumlardaki iş gücü talebine dayandırmaktadır. Bu perspektife göre, göç akımları sadece menşe ülkedeki itici faktörlerden kaynaklanan yüksek işsizlik veya düşük ücretlerle değil, aynı zamanda düşük maliyetli iş gücüne olan kaçınılmaz ve kronik talepten kaynaklanmaktadır (Piore, 1979; Abadan-Unat, 2017: 57-58). Teorinin öncü savunucusu Michael J. Piore'ye göre, ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerin sürekli olarak ucuz iş gücüne bağımlı olmalarının temelinde dört ana neden bulunmaktadır. Bu nedenler arasında yapısal enflasyon, motivasyon sorunları, ikili iş gücü piyasası ve işgücü arzının demografik yapısı yer almaktadır (Massey vd., 1993: 440-444; Abadan-Unat, 2017: 58-59; Yazan, 2016: 37-40). Yapısal enflasyon kavramı, ücretlerin sadece talep ve arzdan değil, aynı zamanda işin prestiji ve sosyal statüsünden etkilendiğini belirtir. Bu durum, işverenlerin vasıfsız işçiler için düşük ücret belirlemelerini zorunlu kılar. Bu çerçevede, yabancı işçilerin düşük ücretleri kabul etmesi, yapısal enflasyonun önüne geçmek için bir çözüm olarak ortaya çıkar. Motivasyon sorunları, işgücünün sadece maaşlarına ek olarak sosyal itibarlarını sağlamak için çalıştığını belirtir. Bu nedenle, alt seviyedeki işlerde çalışan yerli işçilerin, bu seviyeye çıkmak için teşvik olmaksızın yukarı çıkmak istemeleri, düşük ücretle çalışan yabancı işçilerin tercih edilmesine yol açar. İkili iş gücü piyasası

konseptine göre, işgücü piyasası sermaye yoğun ve emek yoğun sektörlere ayrılır (Piore, 1979). Sermaye yoğun sektörler genellikle donanımlı yerli işçileri istihdam ederken, emek yoğun sektörler vasıfsız ve ucuza işten çıkarılabilen işçilere yönelir. Bu durum, düşük ücretli yabancı işçi istihdamını teşvik eder. İşgücü arzının demografik yapısı ise, gelişmiş ülkelerde kadınların ve gençlerin düşük ücretli işçi talebine yükselme arzusu olmaksızın yanıt vermişlerdir. Ancak kadınların ve gençlerin artan işgücüne katılımı, göçmenlerden düşük ücretli yerli işçi talebinin artmasına neden olmuştur (İnce, 2019: 2581)

### 1.2.6. Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Teorisi

Dünya Sistemleri Teorisi, Immanuel Wallerstein'ın ortaya koyduğu bir göç teorisidir ve göç hareketlerinin kaynaklarını ulusal ekonomilerdeki ikili pazar yapısında değil, dünya pazarlarındaki genişlemede aramaktadır (Wallerstein, 1974; Yazan, 2016: 40). Bu teori, dünyayı 'merkez' ve 'çevre' olarak iki ana bölgeye ayırır ve bu bölgeler arasında ekonomik bir bağımlılık olduğunu savunur. Çekirdek ülkeler, genel olarak kapitalist ilişkileri benimsemiş, ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ülkelerdir; çevre ülkeler ise bu çekirdek ülkelere bağımlıdır ve kapitalist ağ ve değerlerle çevrilidir (Çağlayan, 2006: 78-79). Merkez ülkeler, ucuz iş gücü ve hammaddeler gibi kaynakları çevre ülkelerden temin ederken, çevre ülkeler ekonomik yatırım ve iş imkanları için merkez ülkelere bağımlıdır. Bu ekonomik dinamikler, uluslararası göçlere yol açar. Uluslararası göçler, kapitalizmin gelişimiyle ortaya çıkan kırılma ve kaymaların bir sonucu olarak değerlendirilir. Kapitalist ekonominin yayılmasıyla birlikte, küresel piyasa ekonomisine entegre olan dünya nüfusunun bir bölümü, çevre bölgelerden merkezlere doğru göç etmektedir (Abadan-Unat, 2017: 61-63). Sömürgecilik döneminden günümüze kadar devam eden bu süreç, çevre bölgelerin hammadde, iş gücü ve toprağının kapitalist ekonominin kontrolü altına girmesiyle birlikte göçmen nüfusların oluşmasına neden olmuştur. Çevre ülkelerden merkez ülkelere göç, genellikle vasıfsız işgücüyle ilişkilendirilir (Wallerstein, 1974). Çekirdek ülkeler, kendi nüfuslarından daha düşük ücretlerle çalıştırabilecekleri vasıfsız işçileri kabul etme eğilimindedir. Ancak son on yılda ekonomik küreselleşme ile birlikte, sermaye üretim araçlarının ve işgücü maliyetlerinin ucuz olduğu ülkelere sermaye akışının tersine döndüğü gözlemlenmektedir (Çağlayan, 2006: 81). Küresel şirketlerin, üretim merkezlerini

düşük ücretli ülkelere taşırken genel merkezlerini kendi ülkelerinde tutma eğilimi, kaynaklarını ucuz iş gücünden faydalanarak maksimize etme stratejisinin bir yansımasıdır (Wallerstein, 1974). Bu durum, ekonomik dinamiklerin değişimine ve uluslararası göçlerin seyrindeki evrilme sürecine işaret etmektedir (Cizreli, 2015: 33).

### 1.2.7. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi, ekonomik ve politik bir temel üzerinde geliştirilmiş bir teorik çerçevedir ve göçmen mübadelesi yoluyla oluşan bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri üzerinde odaklanır. Bu teori, iki veya daha fazla ülkenin birbirleriyle göçmen mübadelesi yaparak bir göç sistemi oluşturduğunu belirtir. Bu ilişki, coğrafi yakınlık gözetmeksizin birbirinden oldukça uzak ülkeler ve bölgeler arasında gerçekleşebilir (Kritz vd., 1992; Çağlayan, 2006: 82). Göç sistemleri yasasına göre, uluslararası göç hareketleri mal, hizmet ve insan mübadelesi ile yoğunlaşır ve genellikle bir çekirdek bölge ile göç kaynağı olan ülkelerden oluşan bir bölge arasında gerçekleşir (Massey, 1988: 383-385). Göç hareketi, genellikle göç öncesi ilişkilere dayanır ve bu ilişkiler çeşitli temellere, örneğin kolonyal, askeri, siyasi, ticari, yatırım veya kültürel temellere dayanabilir. Örneğin, ABD'nin Meksika ile olan göçmen ilişkileri, ABD'li işverenlerin ucuz işgücü talebine dayanabilirken, Cezayir ve Fransa arasındaki göçler hem ekonomik hem de tarihsel faktörlere dayanmaktadır. Türkiye-Almanya arasındaki işçi göçleri ise ekonomik ihtiyaçlarla birlikte Birinci Dünya Savaşı dönemindeki askeri iş birliğinin etkisiyle oluşmuştur. Bu yasaya göre, göç hareketleri ekonomik, politik, askeri gibi farklı faktörlere dayanabilir ve coğrafi yakınlığa göre değişiklik gösterebilir. Bu nedenle, göç sistemlerinde belirli bir istikrar olmayabilir ve ülkeler bu sisteme girebilir, çıkabilir veya karakterini değiştirebilir (Massey, 1999: 43-46). Faist'e göre, Göç Sistemleri Teorisi'nin öne çıkan temel özellikleri, göçle ilgili süreçlere odaklanma ve bu sürecin sürekli olarak yenilendiği bir perspektife sahip olma noktasındadır. Bu teori, göç sistemlerini, ülkeler arasındaki ilişkilere dayanarak açıklar ve göç öncesi ilişkilerin bu sistemlerin temelini oluşturduğunu vurgular. Ayrıca, sosyal ağ teorisini etkili bir biçimde uygular; ekonomik eşitsizlik, göç ülkelerinin kabul politikaları gibi faktörler bağlamında bireyler, aileler ve aileler arası kalma veya ayrılma stratejilerini geliştiren önemli etkenler arasında yer alır (Faist, 2003: 82-83). Bu çerçevede, göç sistemleri teorisi,

sürekli olarak değişen göç dinamiklerini anlama ve açıklama çabasında, bireylerin, ailelerin ve ülkeler arasındaki ilişkilerin önemini vurgular. Göç sistemleri teorisi, günümüzde çok boyutlu göçleri tek başına açıklayamayabilir ancak iki ülke veya bölge arasındaki göçü açıklamada oldukça faydalıdır (Kritz vd., 1992; Aydemir ve Şahin, 2017: 363).

### 1.2.8.Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Teorisi

Uluslararası göç hareketlerini anlamaya yönelik teoriler, genellikle ekonomik temellere dayanmakla birlikte, farklı yaklaşımlar da içermektedir. Göçmen İlişkileri Ağı teorisi, diğer teorilere kıyasla göçmenleri daha merkezi bir konuma yerleştirerek dikkat çeker. Bu teori, göç sürecini sadece ekonomik faktörlere değil, aynı zamanda göçmenler arasındaki akrabalık, dostluk ve ortak soylara odaklanarak açıklamaktadır (Massey, 1988: 396). Göçmen İlişkileri Ağı, öncü göçmenlerin önemli bir rol oynadığı bir perspektif sunar. Öncü göçmenler, göç hareketlerini teşvik eder ve kolaylaştırırken, gittikleri ülkede edindikleri deneyimler aracılığıyla kendi ülkeleri ile sosyal bir bağ kurarlar. Bu bağlantı, yeni göçmenlere düşük maliyetli bir göç süreci sunar. Ayrıca, öncü göçmenlerin açtığı yolu daha görünür kılarak göçü sürdürülebilir kılar. Ancak, göçmen ağının varlığı kadar işleyişi de önemlidir. Göçmen öncüler, yeni gelenlere uyum sağlamada ve çalışmada yardımcı olurken, ağın karmaşıklaşması gelecekte daha etkili bir rol oynamasına olanak tanır. Ancak, bu ağın olumlu etkilerinin yanı sıra, bazen olumsuz etkiler de gözlemlenir. Gelişmiş bir ağın, yeni göçmenlerin topluma entegrasyonunu sınırlayabileceği ve uyum sürecini uzatabileceği görülmektedir. Sosyal uyum ve göçmen yaşamları üzerindeki etkiler açısından, göçmen ağlarının çeşitli yönleri bulunmaktadır (Güllüpınar, 2012). Bu ağlar, genellikle yeni göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırırken, bazı durumlarda tam tersi bir etki yaratabilir. Bu durum, gelişmiş bir ağın, yeni göçmenlerin toplumla ilişkisini sınırlayabileceği ve uyum sürecini uzatabileceği anlamına gelir. Diğer bir önemli gözlem ise, birçok göçmenin uzun yıllar boyunca göç ettikleri ülkenin dilini öğrenme ihtiyacı hissetmemesidir. Bu durum, ağa bağlı insanların yaşadıkları ülkenin toplumundan kopuk ve izole bir yaşam sürmelerine neden olabilir. Özellikle Batı Avrupa'da yaşayan Türk göçmenlerde, grup evlilikleri, dernekler ve dini gruplar gibi faktörlerin, bu izolasyonu daha da artırabileceği gözlemlenmektedir (Massey, 1990; Kaya ve Çağlayan, 2023:170).

### 1.2.9. Kümülatif Nedensellik Teorisi

Kümülatif nedenler teorisi, göç olgusunun karmaşık ve çok boyutlu bir yönünü ele alır. Bu teori, göçün belirli bir bölümüne odaklanır ve bu bölüm, göç alan ülkelerdeki bazı mesleklerin zaman içinde 'göçmen işleri' olarak adlandırılan faaliyet merkezleri haline gelmesiyle ilgilidir (Massey vd., 1993; Solmaz, 2018). Bu durum, yerel nüfusun bu tür işleri değersizleştirmesi ve bu işlerin yerel işgücü tarafından doldurulamaması nedeniyle ortaya çıkar. Bu durum, göç akımlarını körükler ve belirli işlerin belirli gruplar tarafından işgal edilmesine yol açar. Bu durum, Böhning'in 1972 tarihli çalışmasında (Böhning, 1972: 1492-1533) ve Abadan-Unat'ın 2017 tarihli çalışmasında (sayfa 66-67) ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Abadan-Unat, 2017: 66-67). Örneğin, Almanya'da bir otomobil fabrikasında çalışmak, bazı ülkelerde çocuk bakımı ve temizlik yapmak, Batı Avrupa'da madencilik yapmak gibi işler, genellikle göçmen işçiler tarafından yapılır. Bu işler, genellikle yerel işgücü tarafından değersizleştirilir ve bu nedenle göçmen işçiler tarafından doldurulur. Bu durum, göçmen işçilerin bu tür işlerde çalışmayı kabul etmeleri ve bu işlerin yerel işgücü tarafından doldurulamaması nedeniyle ortaya çıkar. Bu durum, göç akımlarını körükler ve belirli işlerin belirli gruplar tarafından işgal edilmesine yol açar (Massey vd., 1993).

Sonuç olarak, kümülatif nedenler teorisi, göç olgusunun karmaşık ve çok boyutlu bir yönünü ele alır ve göçün belirli bir bölümüne odaklanır. Bu teori, göçün belirli bir bölümüne odaklanır ve bu bölüm, göç alan ülkelerdeki bazı mesleklerin zaman içinde 'göçmen işleri' olarak adlandırılan faaliyet merkezleri haline gelmesiyle ilgilidir. Bu durum, yerel nüfusun bu tür işleri değersizleştirmesi ve bu işlerin yerel işgücü tarafından doldurulamaması nedeniyle ortaya çıkar. Bu durum, göç akımlarını körükler ve belirli işlerin belirli gruplar tarafından işgal edilmesine yol açar (Massey vd., 1993; Solmaz, 2018).

## 1.3. Güvenlik Konulu Bazı Temel Teoriler

Ekonomik, insani ve kültürel güvenlik, toplumların genel refahını ve sürdürülebilirliğini etkileyen önemli alanlardır. Bu alanlarda kuramsal bakış açılarına odaklanmak, bu kompleks konuları daha iyi anlama, açıklama ve çözümleme sürecine katkı sağlar (Bakan, 2007: 43).

Kuramsal perspektifler, güvenlik olaylarını anlamak ve açıklamak amacıyla kullanılan çerçevelerdir. Bu çerçeveler, belirli bir teoriye dayanabilir veya farklı disiplinlerden gelen bakış açılarını birleştirerek güvenlik konularını ele alabilir. Örneğin, uluslararası ilişkiler teorileri, güvenlik konularını devletler arası ilişkiler, çatışma, işbirliği ve uluslararası sistem bağlamında ele alabilir.

Güvenliğe kuramsal bir perspektifin önemi birkaç noktada açıklanabilir. İlk olarak, bu perspektif, güvenlikle ilgili konuları daha derinlemesine anlamamıza ve nedenlerini değerlendirmemize yardımcı olur. Bu, güvenlik politikalarının daha etkili bir şekilde geliştirilmesine ve uygulanmasına olanak tanır. Güvenliğe kuramsal perspektif, güvenlik konularını anlama, açıklama ve çözme sürecinde teorik çerçeveleri ve bakış açılarını içerir. Bu perspektif, güvenlikle ilgili olayları, süreçleri ve ilişkileri bir bağlam içinde değerlendirmeye çalışır. Geleneksel olarak, güvenlik konuları sadece askeri tehditler ve savunma stratejileriyle sınırlı olarak ele alınırdı, ancak günümüzde güvenlik kavramı geniş bir şekilde ele alınarak ekonomik, insani, çevresel ve kültürel boyutları içine alır. Bu nedenle, güvenliğe kuramsal bir perspektif, çok boyutlu ve karmaşık güvenlik konularını anlamak ve ele almak için gereklidir (Alpkutlu, 2023).

Ekonomik güvenlik kuramları, bir ülkenin ekonomik büyüme, istikrar ve kaynak dağılımı üzerindeki etkilerini analiz eder. İnsani güvenlik kuramları, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılama ve yaşam kalitelerini artırma yollarını inceler. Kültürel güvenlik kuramları ise bir toplumun kültürel mirasını, kimliğini ve değerlerini koruma stratejilerini ele alır. Bu çalışma, ekonomik, insani ve kültürel güvenlik kuramlarına odaklanarak, bu alanlardaki karmaşıklığı anlama ve toplumların karşılaştığı güvenlik zorluklarına daha etkili çözümler geliştirme amacını taşımaktadır. Bu kuramsal bakış açıları, güvenlikle ilgili politika oluşturuculara, araştırmacılara ve karar alıcılara daha bilinçli ve stratejik bir yaklaşım sunma potansiyeli taşımaktadır (Mesjasz, 2008: 142).

### 1.3.1. Geleneksel Güvenlik Teorileri

Geleneksel güvenlik teorileri, devletler arası ilişkilerin temel dinamiklerini anlamaya yönelik iki ana çerçeveyi sunar: Güç Politikası veya Realizm ile İşbirliği-Uluslararası İşbirliği veya Liberalizm. Her iki teori de, devletlerin ulusal

güvenliklerini nasıl anladıklarını ve bu hedeflere nasıl ulaşmayı amaçladıklarını açıklar. Realist perspektif, devletlerin rekabetçi doğasını vurgularken, liberal perspektif ise işbirliği ve diplomasi üzerinde durur (Baysal ve Lüleci, 2015: 75). Bu teoriler, uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını kavramada anahtar kavramlar sunarlar, bu da farklı düşünce okullarının uluslararası güvenlik konusundaki yaklaşımlarını şekillendirir.

#### 1.3.1.1. Güç Politikası (Realizm)

Güç Politikası veya Realizm, devletler arasındaki rekabeti vurgulayan bir geleneksel güvenlik teorisidir. Bu kuram, devletlerin egemenliklerini ve ulusal çıkarlarını koruma amacını ön planda tutar. Realist düşünürler arasında Thucydides, Machiavelli ve Hans Morgenthau gibi isimler bulunur. Bu teori, devletlerin güvenliklerini sağlamak için güç kullanımını ve stratejik çıkarlarını öne çıkaran bir perspektife sahiptir (Morgenthau, 1948; Dursun, 2017: 75).

#### 1.3.1.2. İşbirliği ve Uluslararası İşbirliği (Liberalizm)

İşbirliği-Uluslararası İşbirliği veya Liberalizm ise devletler arasındaki işbirliği ve diplomasiyi vurgulayan bir diğer geleneksel güvenlik teorisidir. Liberal düşünürler, ekonomik entegrasyon, demokratikleşme ve uluslararası kurumlar aracılığıyla barışçıl çözümleri destekler. Önemli liberal düşünürler arasında Immanuel Kant, Woodrow Wilson ve John Stuart Mill bulunmaktadır. Bu teori, devletlerin birbirleriyle işbirliği yaparak güvenliği artırabileceğini savunur (Keohane ve Nye, 1977; Yanık, 2015: 40).

### 1.3.2. Güvenlik Topluluğu Teorisi

Güvenlik Topluluğu Teorisi, devletlerin birbirlerine yönelik düşmanlığı azaltarak, ortak bir güvenlik ortamı oluşturmayı amaçlayan bir uluslararası ilişkiler kuramıdır. Bu teori, devletlerin benzer değerleri paylaşmaları durumunda, savaş ve çatışma olasılığının azalabileceğini öne sürer. Güvenlik Topluluğu Teorisi, devletler arasındaki işbirliği ve güvenlik anlayışının, ortak değerler, normlar ve güvenlik mekanizmaları üzerinden inşa edilmesi gerektiğini savunur (Divarcı, 2013). Bu

kuramın önde gelen düşünürlerinden biri, Karl Deutsch'dir. Deutsch, "Security Communities" (Güvenlik Toplulukları) adlı eserinde, devletler arasındaki güvenliğin, ortak normlar ve güven inşası ile sağlanabileceğini savunmuştur. Deutsch, topluluk içindeki devletlerin birbirlerine karşı güven oluşturduğu bir süreci tanımlar ve bu güvenin savaş olasılığını azalttığını iddia eder. Güvenlik Topluluğu Teorisi, devletlerin birbirleriyle entegrasyon, diyalog ve ortak bir güvenlik anlayışı oluşturarak barışı koruma çabalarını vurgular. Bu teori, özellikle bölgesel güvenlik toplulukları oluşturmanın, uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesine katkı sağlayabileceğini öne sürer (Deutsch, 1961: 496).

Güvenlik Topluluğu Teorisi, devletler arasında ortak değerler ve güven inşası üzerine odaklanarak, uluslararası ilişkilerde barışçıl bir güvenlik düzeninin oluşturulabileceğini savunan bir kuramdır, geleneksel güvenlik kuramlarından ayrılarak işbirliği ve entegrasyona vurgu yapar. En bilinen güvenlik topluluğu teorilerinden; seküritizasyon teorisi devletlerin içsel meselelerini güvenlik konularına dönüştürmeye odaklanırken, konstrüktivist perspektif devlet davranışlarını sosyal inşa ve normlar çerçevesinde açıklar. Dekonstrüktivist güvenlik teorisi ise güvenlik kavramını sorgulayarak mevcut anlayışları eleştiren bir yaklaşım sunar. Dışsal tehditlere odaklanan yaklaşımlar, uluslararası sistemdeki diğer aktörleri ve dışsal tehlikeleri vurgular; güvenlik topluluğu genişlemesi yaklaşımı ise benzer değerlere sahip toplulukların güvenlik işbirliği ile genişlemesini savunur. Son olarak, normatif ve hümanist yaklaşımlar insan hakları, demokrasi gibi normlar üzerinden güvenliği anlamaya çalışır (Keohane & Nye, 1977; Buzan vd., 1998; Wendt, 1999; Der Derian, 1995; Hansen, 1997: 375).

#### 1.3.2.1. Seküritizasyon Teorisi

Seküritizasyon Teorisi, devletin içsel konularını güvenlik meseleleri olarak tanımlama ve bu konularda acil önlemler alarak devletin varlığını sürdürme eğilimini inceleyen bir teoridir. Bu teori, Danimarkalı güvenlik araştırmacısı Ole Wæver tarafından öne sürülmüştür. Wæver, devletin sadece askeri tehditlere değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel tehditlere karşı da tepki verme eğiliminde olduğunu ve bu tehditlerin devletin güvenliği açısından nasıl seçici bir şekilde vurgulandığını incelemiştir. Seküritizasyon Teorisi, güvenlik konularının

nasıl tanımlandığı ve bu tanımlamaların nasıl siyasal eylemlere dönüştüğü konularında önemli bir perspektif sunar (Buzan vd., 1998; Erkişi, 2017).

#### 1.3.2.2. Konstrüktivist Perspektif

Konstrüktivist Perspektif, devlet davranışlarını anlamada kültürel, sosyal ve ideational faktörlere odaklanan bir teorik yaklaşımdır. Bu perspektif, devletlerin eylemlerini maddi güç dengelerinden ziyade, sosyal normlar, değerler ve kimlik gibi faktörlere dayandırır. Bu teoriyi öne süren isimlerden biri Alexander Wendt'tir. Alexander Wendt, 1992 yılında "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics" adlı makalesinde konstrüktivist yaklaşımı öne sürmüştür. Wendt, devletler arası ilişkilerin anlaşılmasında devletlerin algıları, inançları ve kimliklerinin önemli olduğunu savunmuştur. Konstrüktivist Perspektif, uluslararası sistemin sadece maddi güç dinamikleri değil, aynı zamanda aktörlerin sosyal yapısı ve anlamlandırma süreçleri tarafından da şekillendiğini vurgular. Bu teori, devlet davranışlarını daha geniş bir kültürel ve sosyal bağlam içinde anlamak için geleneksel gerçekçi veya liberal yaklaşımlardan farklı bir perspektif sunar (Wendt, 1999; Farrell, 2002).

#### 1.3.2.3. Dekonstrüktivist Güvenlik Teorisi

Dekonstrüktivist Güvenlik Teorisi, güvenlik konseptini sorgulayarak ve eleştirel bir bakış açısıyla uluslararası ilişkilerdeki güvenlik anlayışını analiz eden bir teorik yaklaşımdır. Bu teori, güvenlik kavramının sabit ve evrensel olmadığını, aksine değişken ve kültürel bağlamdan etkilenen bir yapı olduğunu öne sürer. Bu perspektifi öne süren önemli isimlerden biri Ken Booth'tur. Ken Booth, 1991 yılında "Security and Emancipation" adlı eserinde dekonstrüktivist bir yaklaşım benimseyerek güvenlik konseptini ele almıştır. Booth, güvenliğin sadece askeri tehditlerle değil, aynı zamanda ekonomik, çevresel, cinsiyet ve kültürel faktörlerle de bağlantılı olduğunu ve güvenlik politikalarının bu geniş perspektifi göz önünde bulundurması gerektiğini savunmuştur. Dekonstrüktivist Güvenlik Teorisi, güvenliğin nasıl tanımlandığı ve hangi konuların güvenlik gündemine alındığı konularında eleştirel bir bakış açısı sunarak geleneksel güvenlik kuramlarına meydan okur (Der Derian, 1995; Hansen, 1997:376).

#### 1.3.2.4. Dışsal Tehditlere Odaklanan Yaklaşımlar

Dışsal Tehditlere Odaklanan Yaklaşımlar, devlet güvenliğini, dışsal tehditler ve diğer aktörlerle ilişkiler üzerinden anlamaya çalışan bir perspektifi ifade eder. Bu yaklaşım, devletlerin güvenliği üzerinde dışsal faktörlerin, özellikle de diğer devletlerin ve uluslararası aktörlerin rolünü vurgular. Belirli bir teorik okul ya da bir düşünür tarafından öne sürülen spesifik bir teori olmayıp, genel olarak uluslararası ilişkilerde devlet güvenliğini inceleyen bir kategori olarak kullanılır. Dışsal Tehditlere Odaklanan Yaklaşımlar, devletlerin güvenlik politikalarını, diğer devletlerle olan ilişkiler, savaş ve barış durumları gibi dışsal etkenlere bağlı olarak şekillendikleri temel bir prensibe dayanır. Bu perspektif, devletlerin güvenliklerini sağlamak için dış politikalarını nasıl oluşturduklarını ve diğer aktörlerle nasıl etkileşimde bulunduklarını anlamaya yönelik bir çerçeve sunar. Bu teoriye göre, devletler, dışsal tehditlere karşı güvenliklerini korumak amacıyla stratejik politikalar izlerler. Öne çıkan gerçekçi düşünürler arasında Thucydides, Machiavelli ve daha modern olarak Hans Morgenthau bulunmaktadır (Walt, 1987; Morgenthau, 1948; Sayin, 2020).

#### 1.3.2.5. Güvenlik Topluluğu Genişlemesi Yaklaşımı

Güvenlik Topluluğu Genişlemesi Yaklaşımı, devletler arasında güvenlik topluluklarının oluşturulması ve bu toplulukların zaman içinde genişletilmesi fikrini öne sürer. Bu yaklaşım, devletlerin benzer değerlere sahip oldukları takdirde, güvenliklerini daha etkili bir şekilde koruyabilecekleri düşüncesini içerir. İlk düşünürleri arasında Andrew Hurrell ve Ole Wæver bulunmaktadır (Hurrell, 2007; Wæver,1995). Andrew Hurrell, özellikle "On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society" adlı eserinde, uluslararası toplumun genişletilmiş bir güvenlik topluluğu oluşturabileceği fikrini geliştirmiştir. Hurrell'e göre, devletler arasında ortak normlar, değerler ve kurumsal yapılar üzerine inşa edilen bir güvenlik topluluğu, sadece barış ve istikrar getirmekle kalmaz, aynı zamanda devletler arasındaki güvensizliği azaltabilir. Ole Wæver ise, Güvenlik Topluluğu Teorisi üzerine yaptığı çalışmalarda, benzer değerlere sahip devletler arasında güvenlik topluluklarının oluşturulmasının, uluslararası ilişkilerde daha sürdürülebilir bir güvenlik düzeni sağlayabileceğini savunmuştur (Hurrell, 2007;

Wæver,1995). Güvenlik Topluluğu Genişlemesi Yaklaşımı, devletlerin birbirleriyle daha fazla entegre olmalarını ve ortak çıkarlarını paylaşarak güvenliği artırmalarını teşvik eder (Deutsch vd., 1957; Yücel, 2008:44).

#### 1.3.2.6. Normatif ve Hümanist Yaklaşımlar

Normatif ve Hümanist Yaklaşımlar, güvenlik konusunu ele alırken insan hakları, demokrasi, adalet ve insana odaklanan değerlere vurgu yapar. Bu yaklaşım, devlet davranışlarını ve uluslararası ilişkileri, normlar ve hümanist prensipler etrafında anlamaya çalışır (Booth, 2007; Birdişli, 2011: 159).

İlk temsilciler arasında Andrew Linklater ve Martha Finnemore gibi düşünürler bulunmaktadır. Andrew Linklater, normatif bir yaklaşıma sahip olup "The Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era" adlı eserinde, devletler arası ilişkilerin normatif değerler etrafında şekillenmesi gerektiğini savunmuştur (Linklater, 1998; Booth, 2007). Linklater, etik ve normlar açısından bir dünya vatandaşlığının önemini vurgulayarak küresel güvenlik anlayışının demokrasi, insan hakları ve adalet gibi hümanist değerlere dayandırılması gerektiğini ifade etmiştir (Linklater, 2007).

Martha Finnemore ise normatif bir perspektife sahip olup "National Interests in International Society" adlı eserinde, devletlerin uluslararası normlara ve kurallara uymaya yönelik davranışlarını incelemiştir. Finnemore, devletlerin sosyal normlara tabi olduklarını ve bu normlara uyum sağlayarak uluslararası topluluk içinde yer bulduklarını savunmuştur. Bu yaklaşım, devletlerin sadece maddi çıkarları değil, aynı zamanda normatif değerlere de önem vermesi gerektiğini vurgular (Finnemore, 1996).

### 1.3.3. Küresel Güvenlik Teorileri

Küresel Güvenlik Teorileri, güvenlik dinamiklerini devlet merkezli bakış açısının ötesinde ele alan bir perspektifi, küresel idealler zemininde temsil eder. Küresel Güvenlik Teorileri çerçevesinde yer alan bazı alt kategoriler, güvenliği anlamada farklı perspektifler sunar (Şahin, 2016).

Dünya Sistem Teorisi, küresel ekonomik ve politik yapıların etkileşimleri üzerinden güvenliği değerlendirirken; Liberal İnterdependans Teorisi, devletler arasındaki ekonomik entegrasyonun barışı artırıcı etkilerini vurgular. Barış İçin Demokrasi Teorisi demokratik devletlerin arasındaki çatışmaların azalacağını savunurken; Küresel Yönetişim Teorileri, uluslararası işbirliği ve küresel yönetişim mekanizmalarının güvenlik sorunlarının çözümüne katkı sağlayabileceğini öne sürer (Güven, 2015).

Konvansiyonel Dış Politika Teorileri, geleneksel dış politika perspektifinden devlet güvenliğini açıklarken; İnsan Güvenliği Kuramları, güvenliği sadece devlet merkezli değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla da ele alarak küresel güvenlik anlayışına birey odaklı bir yaklaşım getirir. Bu teorik çerçeve, küresel düzeydeki güvenlik dinamiklerini çeşitli bakış açılarıyla değerlendirerek uluslararası ilişkiler literatürüne zengin bir katkı sağlar (Düzgit, 2011: 55).

#### 1.3.3.1. Dünya Sistem Teorisi

Dünya Sistem Teorisi, küresel düzeydeki ekonomik ve politik sistemler arasındaki ilişkileri inceleyen bir perspektifi temsil eder. Bu teori, dünya ekonomisinin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunarak, ülkeler arasındaki bağımlılık ve hiyerarşiyi vurgular (Kotan, 2016: 16).

Dünya Sistem Teorisi'nin ilk düşünürü olarak kabul edilen isim, sosyolog Immanuel Wallerstein'dir. Wallerstein, 1974 yılında yayımladığı "The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century" (Modern Dünya Sistemi I: Onaltıncı Yüzyılda Kapitalist Tarım ve Avrupa Dünya Ekonomisinin Kökenleri) adlı eseriyle Dünya Sistem Teorisi'nin temellerini atmıştır (Wallerstein, 2004; Kimmel, 1977).

Wallerstein, kapitalist dünya ekonomisinin bir bütün olarak incelenmesi gerektiğini ve bu sistem içindeki ülkelerin belirli roller üstlendiğini, bu rollerin ekonomik ve politik ilişkileri nasıl şekillendirdiğini analiz etmiştir.

Bu teori, dünya ekonomisinin sadece ulusal düzeyde değil, aynı zamanda küresel bir perspektifle anlaşılması gerektiğini vurgulayarak uluslararası ilişkiler literatürüne önemli bir katkıda bulunmuştur.

Dünya Sistem Teorisi, Immanuel Wallerstein'ın öncülük ettiği bir perspektif olarak, küresel düzeydeki ekonomik, politik ve sosyal ilişkileri inceleyerek dünya ekonomisinin yapısını anlamaya odaklanır. Bu teori, merkez-çevre ilişkileri üzerinden dünya ekonomisinin hiyerarşik bir yapıya sahip olduğunu ve gelişmiş merkez ülkeleri ile daha az gelişmiş çevre ülkeleri arasında belirgin bir ekonomik bağımlılığın bulunduğunu savunur (Wallerstein, 2004; Aktoprak, 2004: 29).

Örneğin, merkez ülkelerin ekonomik olarak daha gelişmiş endüstrilere sahip olması ve çevre ülkelerin genellikle emek yoğun ve düşük katma değerli üretimlere odaklanması, dünya ekonomisinin işleyişindeki bu hiyerarşiyi yansıtır.

Dünya Sistem Teorisi, küresel ticaretin bu dinamikler üzerinden şekillendiğini ve ekonomik bağımlılığın belirli ülkelerin avantajına ya da dezavantajına olduğunu açıklar. Bu bakış açısı, uluslararası ilişkilerde güç, zenginlik ve kalkınma konularında önemli bir teorik çerçeve sunar.

#### 1.3.3.2. Liberal İnterdependans Teorisi

Liberal İnterdependans Teorisi, devletler arasındaki ekonomik entegrasyonun ve karşılıklı bağımlılığın, barışı artırıcı bir etki yarattığını savunan bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Bu teori, devletler arasındaki ekonomik ilişkilerin savaşa karşı bir engel oluşturduğunu öne sürer ve ticaretin, yatırımın ve diğer ekonomik bağlantıların devletler arasında çatışma olasılığını azalttığını iddia eder (Keohane ve Nye, 1989).

Liberal İnterdependans Teorisi'nin ilk düşünürleri arasında Robert Keohane ve Joseph Nye bulunmaktadır. Bu teori, devletlerin çatışma yerine işbirliği ve diplomasi yoluyla sorunları çözmeleri gerektiğini savunur ve küresel çapta daha entegre ve bağımlı bir dünyada barışın mümkün olduğunu öne sürer (Keohane ve Nye, 1989; Hartanto, 2022).

Robert Keohane ve Joseph Nye, 1977 yılında "Power and Interdependence: World Politics in Transition" adlı eserlerinde Liberal İnterdependans Teorisi'ni ortaya koymuşlardır. Bu kitap, devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın güç

ilişkilerini nasıl etkilediğini ve uluslararası sistemi nasıl şekillendirdiğini ele almaktadır (Nye ve Keohane, 1977).

Keohane ve Nye, ekonomik entegrasyonun devletler arasında daha fazla işbirliği ve anlayışı teşvik ettiğini ve bu nedenle barışı desteklediğini savunmuşlardır. Liberal İnterdependans Teorisi, devletler arası ilişkilerdeki savaş ve çatışma olasılığını azaltan ekonomik bağların önemini vurgulayarak uluslararası ilişkiler teorisine önemli bir katkıda bulunmuştur.

Liberal İnterdependans Teorisi, devletler arasındaki ekonomik entegrasyonun, ortak çıkarların ve karşılıklı bağımlılığın artmasıyla birlikte uluslararası ilişkilerde daha fazla işbirliği ve barışın mümkün olduğunu savunur. Teori, özellikle ekonomik alanlarda yapılan anlaşmaların, ticaretin ve yatırımların devletler arasında karşılıklı bağımlılığı artırarak çatışma olasılığını düşürdüğünü iddia eder. Teori, devletler arasındaki ekonomik entegrasyonun, ticaretin ve yatırımların savaşı önleyici bir güç olduğunu savunur. Karşılıklı bağımlılık, çatışma yerine işbirliğini teşvik edebilir. Liberal İnterdependans, devletler arasındaki işbirliğini ve diplomatik çabaları vurgular. Ekonomik bağlar, çatışma yerine müzakere ve diyalogu öne çıkarabilir. Teori, uluslararası kurumların ve anlaşmaların, devletler arasındaki işbirliğini artırarak güvenliği güçlendirebileceğini savunur. Liberal İnterdependans Teorisi, sadece devletler arası çatışmaları değil, aynı zamanda uluslararası işbirliğini ve barışı da anlamak için önemli bir çerçeve sunar (Keohane, ve Nye, 2015).

#### 1.3.3.3. Barış İçin Demokrasi Teorisi

Barış İçin Demokrasi Teorisi, demokratik rejimlere sahip devletler arasında çatışma olasılığının daha düşük olduğunu savunan bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Bu teori, demokratik yönetimlerin barışa katkıda bulunduğunu ve demokratik devletler arasında savaşın daha az olası olduğunu öne sürer. Barış İçin Demokrasi Teorisi'nin ilk düşünürleri arasında Immanuel Kant ve daha modern bir perspektifle Michael Doyle bulunmaktadır. Immanuel Kant, 18. yüzyılda "Perpetual Peace" (Sürekli Barış) adlı eserinde demokratik devletler arasındaki potansiyel barışın temellerini atmıştır. Kant, demokratik devletlerin doğası gereği barışçıl olduğunu ve bu tür devletler arasında savaşın daha az olası olduğunu öne sürmüştür. Michael Doyle ise 1983 tarihli "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs" adlı

makalesinde, Immanuel Kant'ın barış teorisini günümüz uluslararası ilişkiler bağlamında ele almış ve demokratik barış teorisini güncellemiştir (Doyle, 1983; Cesim, 2019). Doyle, demokratik devletlerin daha az çatışmaya girdiğini ve birbirleriyle savaş olasılıklarının düşük olduğunu savunarak Kant'ın düşüncelerini güçlendirmiştir. Bu teori, demokrasiyi sadece iç politika alanında değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde barışın teminatı olarak gören bir perspektifi yansıtarak demokratik değerlerin uluslararası güvenlik dinamikleri üzerindeki etkilerini incelemeye odaklanır. Barış İçin Demokrasi Teorisi, demokratik devletlerin birbirleriyle çatışmaktan kaçındığı ve genellikle barışçıl bir tutum sergilediği fikrine dayanır. Bu teori, demokratik devletlerin iç politika yapılarından kaynaklanan bir dizi faktörün, uluslararası ilişkilerde barışı desteklediğini ileri sürer. Demokratik devletlerde iktidar, seçilmiş temsilcilerin kontrolü altındadır. Bu durum, dış politika kararlarının daha geniş bir toplumsal katılım ve destekle şekillenmesine olanak tanır. Demokratik sistemler genellikle birey hakları, özgürlük ve adalet gibi değerlere vurgu yapar. Bu değerler, demokratik devletlerin çatışma yerine barışı teşvik etmeye daha yatkın olmalarını sağlar. Michael Doyle tarafından daha sonraki dönemde geliştirilen demokratik barış teorisi, demokratik devletlerin birbirleriyle barış içinde yaşama eğiliminde olduklarını savunur. Bu teori, demokratik devletlerin daha az saldırgan ve daha işbirliğine açık olduğunu, bu nedenle de birbirleriyle savaşma olasılıklarının düşük olduğunu öne sürer. Barış İçin Demokrasi Teorisi, demokrasinin uluslararası güvenlik ve barış üzerindeki potansiyel etkilerini anlamaya yönelik bir çerçeve sunar ve demokratikleşme çabalarının sadece iç politikada değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de önemli sonuçlar doğurabileceğini öne sürer (Doyle, 1983a; 2017b: 512).

#### 1.3.3.4. Küresel Yönetişim Teorileri

Küresel Yönetişim Teorileri, uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin (uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, çok uluslu şirketler, bireyler) ve küresel düzeydeki yönetişim mekanizmalarının rolünü inceleyen bir perspektifi temsil eder. Bu teoriler, devletler arası ilişkilerin ötesinde küresel düzeyde ortaya çıkan sorunlara çözüm bulma ve küresel yönetişimi güçlendirme ihtiyacını vurgular (Durgun, 2017; Rosenau, 1995).

Joseph Nye, küresel yönetişim, yumuşak güç (soft power), ve uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin rolü konularında önemli katkılarda bulunmuştur. Nye, küresel yönetişimi devletler arası işbirliği ve ağlar üzerinden ele alarak küresel düzeydeki sorunlara etkili çözümler bulma ihtiyacını vurgular (Nye, 2004).

Anne-Marie Slaughter da "Governing the World: The History of an Idea" adlı eserinde küresel yönetişim kavramını ele alarak, devletler arası ilişkilerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin ve küresel normların yönetişimdeki önemini vurgular. Birleşmiş Milletler'in eski Genel Sekreterlerinden olan Kofi Annan yine, küresel yönetişim ve BM'nin rolü konusundaki düşünceleriyle tanınır. Annan, küresel sorunlara etkili çözümler bulabilmek için devletler, sivil toplum ve özel sektör arasında işbirliği yapma gerekliliğini vurgular (Slaughter, 2003).

David Held, küresel yönetişim konusunda önemli çalışmalar yapmış başka bir düşünürdür. "Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus" adlı kitabında, küresel yönetişimde daha demokratik ve adil bir yaklaşım önerir. Held, küresel sorunlara yönelik çözümlerin devletler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplumun etkileşimi ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunur (Bal, 2023; Held ve Kaldor, 2010).

Mary Kaldor, yine küresel yönetişim ve küresel güvenlik konularında çalışmış bir düşünürdür. "Global Civil Society: An Answer to War" adlı kitabında, küresel sivil toplumun barış ve güvenlikte etkili bir rol oynayabileceğini vurgular. Kaldor, devlet dışı aktörlerin ve küresel ağların güçlenmesinin uluslararası ilişkilerin evriminde önemli bir dönüşümü temsil ettiğini savunur (Kaldor, 2013). David Held ve Mary Kaldor, daha demokratik ve adil bir küresel yönetişim yapısının mümkün olduğunu savunurlar. Bu teoriler, devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin, sivil toplumun ve küresel düzeydeki işbirliğinin, küresel sorunlara etkili çözümler bulma potansiyelini güçlendirebileceğine dair bir vizyon sunar (Held vd., 2010: 305).

#### 1.3.3.5. Konvansiyonel Dış Politika Teorileri

Konvansiyonel Dış Politika Teorileri, devletler arası ilişkilerin temelini oluşturan ve genellikle devletlerin güç mücadelesine, ulusal çıkarlarını korumaya odaklanan geleneksel dış politika teorilerini ifade eder. Bu teoriler, devletlerin ulusal güvenlik, ekonomik çıkarlar ve siyasi etkilerini maksimize etmeye çalıştığı

varsayımına dayanır. Konvansiyonel Dış Politika Teorileri, uluslararası ilişkilerin temelini oluşturan geleneksel yaklaşımları içerir ve devletler arasındaki ilişkileri genellikle güç mücadelesi, ulusal güvenlik ve çıkarlar üzerinden açıklar. Realizm, devletlerin egemenliklerini koruma amacını vurgularken, liberalizm ekonomik işbirliğini ve demokrasinin barışı teşvik etme potansiyelini vurgular. Marksist teori, devlet davranışlarını ekonomik yapı ve sınıf çatışmaları bağlamında açıklar. Konstrüktivizm, devlet davranışlarını kültürel ve sosyal faktörlere, anlam ve kimlik oluşumlarına bağlayarak açıklar. İdealizm, ahlaki prensiplere vurgu yaparak barış ve insan hakları odaklı bir yaklaşım sunar. Bu teoriler, devletler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında çeşitli perspektifler sunarken, her biri farklı düşünce okulları ve öncüler tarafından temsil edilir, uluslararası sistemi ve devlet davranışlarını farklı açılardan değerlendirir (Hudson, 2005; Asal, 2018: 40).

#### 1.3.3.6. İnsan Güvenliği Kuramları

İnsan Güvenliği Kuramları, geleneksel devlet merkezli güvenlik yaklaşımlarına karşı çıkarak, bireylerin, toplulukların ve insanlığın karşılaştığı geniş bir yelpazedeki güvenlik tehditlerine odaklanan bir perspektifi temsil eder. Bu çerçeve içinde çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiş ve her biri insan güvenliği kavramını farklı boyutlarda ele almıştır. İnsani Güvenlik Yaklaşımı, bireylerin temel ihtiyaçlarına vurgu yaparak güvenliği geniş bir çerçevede değerlendirirken, İnsan Onuru Yaklaşımı, bireylerin hakları ve onurunu merkeze alarak güvenliği ele alır. Kapabiliteler Yaklaşımı, bireylerin yeteneklerini geliştirme ve koruma amacını vurgularken, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, küresel düzeyde sağlık sorunlarına odaklanarak güvenliği tanımlar. Toplumsal Adalet ve İnsani Güvenlik ise güvenliğin sosyal adalet ve eşitlikle bağlantılı olduğunu vurgular. Bu çeşitlilik, insan güvenliği kavramının geniş bir perspektiften değerlendirilmesine ve geliştirilen teorik yaklaşımların farklı boyutlarda incelenmesine olanak tanır (Paris, 2001; Torun, 2017: 225).

##### 1.3.3.6.1. İnsani Güvenlik Yaklaşımı

İnsani Güvenlik Yaklaşımı, güvenliği sadece devletler arası çatışmalardan değil, aynı zamanda bireylerin temel ihtiyaçlarına yönelik tehditlerden de

kaynaklanan geniş bir perspektifle ele alan bir teorik çerçevedir. İnsani Güvenlik, bireylerin yaşamak için temel ihtiyaçları olan gıda, su, sağlık, eğitim ve insan hakları gibi unsurları güvence altına almaya odaklanır. Bu yaklaşımın öne çıkan ilk düşünürü ve savunanları arasında Kanadalı akademisyen ve diplomat Lloyd Axworthy, UNDP tarafından geliştirilen İnsani Kalkınma Raporları, ve düşünce kuruluşlarından biri olan Human Security Centre yer almaktadır. Lloyd Axworthy, insanın güvenliği için devletler arası çatışmaların ötesinde, ekonomik ve sosyal güvenliği de içeren geniş bir tanım önermiştir (Axworthy, 1999). UNDP'nin İnsani Kalkınma Raporları, insan güvenliğini sadece devlet güvenliği değil, aynı zamanda bireylerin temel ihtiyaçlarına odaklanarak ele alan önemli bir kaynaktır. İnsani Güvenlik Yaklaşımı, güvenliği sadece savaş ve çatışmalardan değil, aynı zamanda yoksulluk, hastalık ve eğitimsizlik gibi insan yaşamını tehdit eden unsurlardan kaynaklanan tehditlere karşı geniş bir perspektifle ele alarak, güvenlik kavramına daha insancıl bir boyut kazandırmaya çalışır (Söğütlü, 2019; Paris, 2001).

#### 1.3.3.6.2. İnsan Onuru Yaklaşımı

İnsan Onuru Yaklaşımı, güvenliği sadece fiziksel tehditlerden değil, aynı zamanda bireylerin haklarına saygı gösterilmesi ve insan onuruna dikkat edilmesi gerektiği perspektifiyle ele alan bir teorik çerçevedir. Bu yaklaşımın öne çıkan ilk düşünürleri ve savunanları arasında Mary Robinson, Amartya Sen ve Martha Nussbaum bulunmaktadır. Mary Robinson, eski bir İrlanda Devlet Başkanı ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri olarak, insan güvenliğini sadece devlet güvenliği değil, aynı zamanda bireylerin hakları ve onuru çerçevesinde ele alan bir perspektifi savunmuştur (Özer, 2016: 2009). Bu bağlamda, bireylerin özgürlükleri, adaleti, eğitimi ve sağlığı gibi unsurları vurgulayarak güvenliği geniş bir anlamda tanımlamıştır. Amartya Sen ve Martha Nussbaum ise İnsan Onuru Yaklaşımı'na önemli katkılarda bulunmuşlardır. Sen, gelişme ve refahın sadece ekonomik göstergelerle değil, aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesi ve özgürlükleriyle de ölçülmesi gerektiğini vurgular. Nussbaum ise "temel yeteneklerin listesi"ni oluşturarak, insanların insanca bir yaşam sürmeleri için gerekli olan unsurları belirler. İnsan Onuru Yaklaşımı, güvenliği sadece dışsal tehditlere karşı koruma olarak değil, aynı zamanda bireylerin haklarına saygı gösterilmesi, insan onurunun korunması ve yaşam kalitesinin artırılması olarak ele alarak güvenliğe

daha insan merkezli bir perspektif kazandırmaya çalışır (Sen, 2001; Nussbaum, 2000; Çakar, 2013).

#### 1.3.3.6.3. Kapabiliteler Yaklaşımı

Kapabiliteler Yaklaşımı'nın öncülerinden biri olarak Nobel ödüllü Hint ekonomist ve filozof Amartya Sen öne çıkmaktadır. Amartya Sen, insan refahını değerlendirmek ve ölçmek için GSYİH gibi geleneksel ekonomik göstergelerin yanı sıra bireylerin sahip olduğu kapasiteleri (yetenekleri) dikkate almayı önerir. Sen'e göre, insanların yaşamlarını zenginleştiren unsurlar arasında eğitim, sağlık, politik katılım ve özgürlük gibi kapasiteler yer almaktadır. Sen'in çalışmaları, Kapabiliteler Yaklaşımı'nı insan refahını anlama ve değerlendirmenin daha kapsamlı bir yolunu sunarak, sadece maddi refah değil, aynı zamanda bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlayan yetenekleri de dikkate almayı önerir (Sen, 2001). Kapabiliteler Yaklaşımı, sadece gelir düzeyi üzerinden değil, aynı zamanda bireylerin sahip oldukları yetenekler ve olanaklar çerçevesinde refahlarını değerlendirme çabası içindedir ( (Nussbaum, 2000; Sen, 2001, Kuklys, 2005).

#### 1.3.3.6.4. Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi

Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, dünya genelinde ortaya çıkan salgın hastalıklar, biyoterrorizm tehditleri ve diğer sağlık risklerine karşı ortak mücadeleyi vurgulayan bir teorik çerçevedir. Bu teori, sağlığın ulusal sınırları aşan bir mesele olduğunu savunur ve uluslararası işbirliği, erken uyarı sistemleri, kaynak paylaşımı ve koordinasyon gibi unsurları vurgular. Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi'nin ilk düşünürlerinden biri olarak öne çıkan isim Laurie Garrett'dir. Amerikalı politika bilimci ve sağlık politikası uzmanı olan Garrett, özellikle "The Coming Plague: Newly Emerging Diseases in a World Out of Balance" adlı kitabında, küresel sağlık tehditlerini ve bu tehditlere karşı alınması gereken önlemleri detaylı bir şekilde ele almıştır. Garrett, bulaşıcı hastalıkların küresel ölçekte yayılma potansiyelini ve bu tür salgınların nasıl yönetilmesi gerektiğini incelerken, uluslararası işbirliğinin ve etkili bir küresel sağlık sisteminin önemini vurgulamıştır. Bu teorik çerçeve, sağlık güvenliği meselelerine karşı küresel düzeyde bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlar ve

dünya genelinde ortaya çıkan sağlık sorunlarına karşı kolektif bir çözüm arayışını teşvik eder (Garrett, 1994; Fidler, 2004).

#### 1.3.3.6.5. Toplumsal Adalet ve İnsani Güvenlik

Toplumsal Adalet ve İnsani Güvenlik, güvenliği sadece bireylerin fiziksel güvenliği olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik adalet çerçevesinde ele alan bir teorik yaklaşımdır. Bu yaklaşım, bireylerin yaşamlarını sürdürme ve kalkınma potansiyellerini gerçekleştirme hakkını vurgular.

Bu teorik çerçevenin öncülerinden biri, Güney Afrikalı filozof, siyaset bilimci ve anti-apartheid aktivisti olan Mahmood Mamdani'dir. Mamdani, sosyal adaletin ve eşitliğin toplumsal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmuştur. Ona göre, insan güvenliği sadece fiziksel tehditlere karşı değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik eşitsizliklere karşı mücadele edilerek sağlanabilir (Mamdani, 2001: 660; Fraser, 2008).

Toplumsal Adalet ve İnsani Güvenlik konsepti, bireylerin güvenliğini, adalet, özgürlük, eğitim, sağlık gibi sosyal faktörlere bağlı olarak ele alır ve bu unsurların toplum içindeki eşitsizlikleri azaltmanın ve adaleti sağlamanın bir yolu olarak görür.

Bu yaklaşım, güvenliği sadece devletin güç kullanımıyla değil, aynı zamanda toplumsal adaletin sağlanması ve bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması yoluyla da mümkün kılmaya çalışır.

### 1.3.4. Ulus içi ve Siyasi Topluluk İçi Güvenlik Teorileri

Ulus içi ve Siyasi Topluluk İçi Güvenlik Teorileri, devletin içindeki güvenlik meselelerine odaklanan geniş bir teorik çerçeveyi temsil eder. Bu kapsamlı yaklaşım, devletin içsel düzenini, yönetim biçimlerini ve toplumun güvenliğini ele alarak, iç güvenliğin sağlanması ve devletin içsel dinamiklerinin anlaşılmasına odaklanır. Bu genel başlığın altında, Askeri Güvenlik Teorileri devletin iç ve dış tehditlere karşı askeri güç kullanımını ele alırken, Politik Güvenlik Teorileri devletin içsel siyasi süreçleri ve politik yapısı üzerinde durur. Ayrıca, Bilişim Güvenliği Teorileri, Enerji Güvenliği Teorileri, Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları, Ekonomik Güvenlik Teorileri, Kültürel Güvenlik Teorileri gibi alt başlıklar altında farklı

alanlarda uzmanlaşmış teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu alt teoriler, devletin iç güvenlik dinamiklerini çeşitli perspektiflerden değerlendirerek, güvenlik kavramını geniş bir yelpazede ele almaktadır.

Bununla birlikte yukarıda da bahsedildiği üzere, insan güvenliği kuramları içindeki, "*insani güvenlik yaklaşımı*", daha çok *"ulus içi ve siyasi topluluk içi güvenlik teorileri*" arasında değil de *"küresel güvenlik kuramları*" arasında sınıflandırılır. Zira, insani güvenlik yaklaşımı, geleneksel ulus içi ve siyasi topluluk içi güvenlik teorilerinden farklı bir perspektife sahiptir. Örneğin, insani güvenlik yaklaşımı, sadece devletler arasındaki ilişkilere odaklanmak yerine, bireylerin ve toplulukların güvenliğini merkeze alır. Bu, sadece ulusal sınırlar içinde değil, aynı zamanda küresel boyutta da geçerlidir. İnsani güvenlik, küresel sorunlarla başa çıkmayı ve uluslararası işbirliğini teşvik etmeyi hedefler. İkinci olarak, geleneksel güvenlik teorileri genellikle askeri güç, devlet çıkarları ve siyasi egemenlik üzerine odaklanırken, insani güvenlik yaklaşımı, bireylerin maruz kaldığı çeşitli tehditlere odaklanır. Bu tehditler arasında gıda güvencesizliği, sağlık sorunları, çevresel değişiklikler ve insan hakları ihlalleri gibi konular bulunur. Bu, sadece devlet güvenliğinden ziyade insanların genel refahını ön planda tutar. Ayrıca, İnsani güvenlik, bireylerin güvenliği ve refahı üzerinde durarak, devletin güvenliği veya siyasi çıkarlar yerine insan haklarına odaklanır. Bu, küresel ölçekte insanların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik çabaları destekler ve sivil toplum, uluslararası kuruluşlar ve devletler arasındaki işbirliğini teşvik eder. Son olarak, insani güvenlik, sadece askeri tehditlere değil, aynı zamanda çeşitli uluslararası sorunlara da odaklanarak, küresel ölçekte daha kapsamlı bir bakış açısı sunar. Bu, küresel sağlık krizleri, göç, açlık ve diğer ortak sorunlara karşı etkili politika ve stratejiler geliştirmeyi mümkün kılar. Başka bir değişle, insani güvenlik yaklaşımı, uluslararası düzeyde güvenliği ele almanın ve çözmenin daha etkili bir yolunu sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu nedenle, küresel güvenlik kuramları içinde yer alır ve ulus içi ve siyasi topluluk içi güvenlik teorilerinden ayrı bir konumda bulunur (Fraser, 2008). Aşağıda ifade edilen *ulus içi ve siyasi topluluk içi güvenlik teorileri* ise küresel güvenlik kuramlarına göre daha kapsamlı bir biçimde ulusal çıkarları ve devletin iç politikalarını ele alır

#### 1.3.4.1. Askeri Güvenlik Teorileri

Askeri Güvenlik Teorileri, devletin iç ve dış tehditlere karşı askeri güç kullanımını ve savunma stratejilerini ele alan bir teorik çerçevedir. Bu teoriler, devletin askeri gücünün nasıl kullanılması gerektiğini, ulusal savunma stratejilerini ve savaşa yönelik doktrinleri anlamaya yönelik temel prensipleri içerir. Prusyalı general ve stratejist Carl von Clausewitz, "Savaş Üzerine" adlı eseriyle, savaşın politikanın bir devamı olduğunu ve devletin askeri gücünün politika amaçları için nasıl kullanılması gerektiğini vurgular. Amerikalı denizci ve stratejist Alfred Mahan, deniz gücünün tarihsel olarak büyük devletlerin yükselmesine katkıda bulunduğunu analiz ederken, Çinli stratejist Sun Tzu, savaşın sadece askeri güçle değil, aynı zamanda stratejik zekâ ve düşmanın zayıflıklarını anlama üzerine kurulu bir sanat olduğunu öne sürer. Çin Devrimi'nin lideri Mao Zedong ise gerilla savaşı ve halk savaşı konularında önemli görüşlere sahiptir, güçlü bir devletin halkının desteğine dayanması gerektiğini ve halkla bütünleşik bir strateji izlenmesi gerektiğini savunur. Bu düşünürler, askeri güvenlik teorileri alanında temel kavramları geliştirerek, devletin askeri gücünü etkili bir şekilde kullanma ve savunma stratejilerini oluşturma konularında önemli katkılarda bulunmuşlardır (Von Clausewitz ve Çeliker,1999; Buzan, 1987).

#### 1.3.4.2. Politik Güvenlik Teorileri

Ulus içi politik güvenlik teorileri, bir devletin iç politikası ve güvenlik uygulamalarını açıklamaya odaklanan teorik çerçeveleri ifade eder. Bu teoriler genellikle devletin içindeki aktörlerin (hükümet, güvenlik güçleri, toplumun diğer kesimleri) etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin güvenlik politikalarını nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalışır. Örneğin, iç tehditlere karşı alınan tedbirler, toplum içindeki güvenlik algıları, devletin iç düzeni sağlama çabaları gibi konular bu teorilerin ilgi alanına girer. Topluluk içi politik güvenlik teorileri ise genellikle bir bölgesel ya da küresel topluluğun içindeki devletler arası ilişkileri ele alır. Bu teoriler, devletlerin birbirleriyle olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin güvenlik politikalarını nasıl etkilediğini anlamak için kullanılır. Uluslararası örgütler, diplomatik ilişkiler, uluslararası ekonomik bağlantılar gibi konular bu teorilerin odak noktası olabilir. Devletler arası işbirliği, çatışma, güven artırma önlemleri gibi

konular da topluluk içi politik güvenlik teorilerinin incelenen alanları arasında yer alır. Her iki teori de güvenlik kavramını geniş bir perspektiften ele alarak, devletin iç ve dış dinamiklerini analiz eder. Ulus içi teoriler, devletin iç güvenliğini ve iç dinamiklerini vurgularken, topluluk içi teoriler, devletler arası ilişkilerin karmaşıklığına odaklanarak güvenlik politikalarının oluşumunu açıklamaya çalışır. Bu teorilerin birlikte ele alınması, hem devlet içindeki hem de devletler arası güvenlik dinamiklerini daha bütünlük içinde anlamamıza katkı sağlar. Ulus içi politik güvenlik teorilerinin ilk düşünürleri arasında genellikle devlet içindeki güvenlikle ilgili konularda öncü düşünce üreten isimler yer alır. Bu bağlamda, örneğin, Alman siyaset bilimcisi ve düşünür Carl Schmitt, devletin içindeki güvenlik politikalarını anlamaya yönelik önemli katkılar yapmıştır. Schmitt, 20. yüzyılın ilk yarısında, devletin egemenliği, olağanüstü durumlar ve hukukun istisnai durumları konularında kapsamlı analizler sunarak devlet içindeki güvenlik anlayışının temellerini atmıştır. Onun eserleri, devletin iç dinamiklerini ve güvenlik politikalarının oluşumunu anlamaya yönelik birçok siyaset bilimci ve araştırmacı için ilham kaynağı olmuştur. Schmitt'in düşünceleri, ulus içi politik güvenlik teorilerinin gelişiminde etkili bir rol oynamıştır (Günsoy, 2017: 57; Giddens, 1985).

#### 1.3.4.3. Bilişim Güvenliği Teorileri

Bilişim güvenliği, günümüzde giderek artan bir öneme sahip olan bir alan olarak dikkat çeker. Ulus içi bilişim güvenliği teorileri, bir devletin kendi sınırları içindeki bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik güvenlik stratejilerini açıklamaya çalışan teorik çerçeveleri içerir. Örneğin, ilk düşünürlerden biri olarak kabul edilen David D. Clark, bilişim güvenliğini ele alırken, internetin tasarımı ve güvenlik açısından önemli olan endüstri standartlarını tartışarak devlet içindeki bilişim güvenliği anlayışını şekillendirmiştir (Clark ve Wilson, 1987: 184). Topluluk içi bilişim güvenliği teorileri ise genellikle uluslararası boyutta bilişim güvenliği konularını ele alır. Bu teoriler, devletler arası dijital etkileşimleri, siber saldırıları, bilgi paylaşımını ve uluslararası işbirliğini kapsayan bir perspektife odaklanır. Örneğin, ilk düşünürlerden biri olarak kabul edilen Dorothy E. Denning, siber güvenlik konularında uluslararası işbirliği ve normlar konularına vurgu yaparak, topluluk içi bilişim güvenliği teorilerine katkıda bulunmuştur. Bu teoriler, devletler arasındaki dijital etkileşimlerin karmaşıklığını ve uluslararası bilişim güvenliği

stratejilerinin oluşumunu anlamak için kullanılır. Bilişim güvenliği, kullanıcıların gizlilik ve güvenlik arasındaki dengeyi sürdürme zorunluluğunu vurgulayan Gizlilik ve Güvenlik Paradoksu ile kullanılan savunma stratejilerini zayıf noktalara odaklayan Zayıflık ve Savunma Teorisi kavramlarıyla sıkça anılır (Denning, 1976: 240; Giddens, 1985).

#### 1.3.4.3.1. Gizlilik ve Güvenlik Paradoksu

"Gizlilik ve Güvenlik Paradoksu," bireylerin kişisel gizlilik ile genel güvenlik arasındaki dengeyi bulmaya çalıştıkları durumu tanımlar. Bu paradoks, bireylerin özel yaşamlarını koruma isteği ile toplumun genel güvenliğini sağlama çabaları arasındaki gerilimi ifade eder. İki temel kavram arasında bir denge bulmak genellikle zordur çünkü bir tarafın güçlenmesi diğerini sınırlayabilir. Bu paradoks, özellikle teknolojinin hızla gelişmesi ve dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla daha belirgin hale gelmiştir. Örneğin, bir yandan bireyler kişisel bilgilerini ve gizliliklerini koruma çabası içindeyken, diğer yandan güvenlik önlemleri ve toplu güvenlik tedbirleri genellikle geniş kapsamlı veri toplama ve gözetim gerektirebilir. Bu paradoks, devletlerin terörle mücadele, suçla mücadele gibi genel güvenlik amaçları için vatandaşların özel yaşamlarına müdahale etme isteğiyle de bağlantılıdır. Örneğin, telefon görüşmelerinin dinlenmesi, internet trafiğinin izlenmesi gibi güvenlik tedbirleri alındığında, bireylerin gizlilik endişeleri artabilir. Gizlilik ve güvenlik paradoksu, toplumun bu iki önemli değeri arasında bir denge bulma çabasını ifade ederken, bu dengeyi sağlamak genellikle karmaşık ve tartışmalı bir konu olarak kalır. İnsanların kişisel gizlilik haklarını koruma ve aynı zamanda toplumun genel güvenliğini sağlama ihtiyacı arasında bir denge bulmak, teknoloji, hukuk ve etik gibi alanlarda sürekli bir tartışma konusudur (Nyman, 2018; Solove, 2006).

#### 1.3.4.3.2. Zayıflık ve Savunma Teorisi

"Zayıflık ve Savunma Teorisi" (Weakness and Defense Theory) terimi, bilişim güvenliği alanında kullanılan bir kavramdır. Bu teori, bilgisayar sistemlerinin ve ağların güvenlik açıkları (zayıflıklar) ile mücadele etmek için savunma stratejileri geliştirmeye odaklanır. Temelde, bir sistemin güvenliği, zayıf noktalarının

belirlenmesi ve bu zayıflıklara karşı etkili savunmaların oluşturulması üzerine kurulmuştur. Bu teori çerçevesinde, bilişim güvenliği uzmanları ve yöneticileri, sistemlerin ve ağların potansiyel zayıf noktalarını belirlemek, bu zayıflıkları ele almak ve sistemi daha dayanıklı hale getirmek için çeşitli savunma mekanizmalarını uygulamak için çaba sarf ederler (Albarracín ve Mitchell, 2004: 1573). Bu süreç, sürekli olarak güvenlik açıklarını izlemeyi, güncel tehditleri anlamayı ve savunma stratejilerini güncellemeyi içerir. Zayıflık ve Savunma Teorisi'nin bilişim güvenliği disiplinindeki öncülerinden biri olarak kabul edilen isimlerden biri, Eugene Spafford'dur. Spafford, bilişim güvenliği ve bilgisayar bilimleri alanında önde gelen bir akademisyen ve uzmandır. 1989 yılında gerçekleşen "The Internet Worm" isimli önemli bir internet solucan saldırısını detaylı bir şekilde inceleyerek, bu tür saldırılara karşı etkili savunma stratejileri geliştirmeye yönelik bir çaba sarf etmiştir. Spafford'un çalışmaları, güvenlik zayıflıklarını tanımlama, analiz etme ve bu zayıflıklara karşı savunmalar oluşturma konularında önemli katkılar sunarak Zayıflık ve Savunma Teorisi'nin temelini oluşturmuştur. Bilgisayar güvenliği alanındaki araştırma ve öğretim faaliyetleri ile tanınan Spafford, bilişim güvenliği dünyasında saygın bir figür olarak kabul edilmektedir (Spafford, 1989, 457; Schneier, 2000).

#### 1.3.4.4. Enerji Güvenliği Teorileri

Enerji Güvenliği Teorileri, enerji kaynaklarının güvenliği, erişimi ve yönetimi üzerinde odaklanan çeşitli stratejik yaklaşımları içerir. Stratejik Kaynaklar Teorisi, enerji kaynaklarının jeopolitik önemini vurgular ve enerji arzının güvenliği ile ilgili stratejik kararları inceler. Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği, enerji talebinin ve arzının güvenliğini, kaynak çeşitlendirmesini ve enerji altyapısının güvenliğini ele alır. Enerji İletişim, Enerji Diplomasisi ve İşbirliği, enerji iletişimi, diplomasisi ve uluslararası işbirliği konularında stratejik teorileri kapsar. Yenilenebilir Enerji ve Sürdürülebilirlik Yaklaşımları ise enerji güvenliğini yenilenebilir kaynaklara dayalı ve sürdürülebilir enerji politikaları üzerine odaklanarak ele alır. Bu teoriler, enerji güvenliğinin farklı boyutlarına ve stratejik yaklaşımlarına ışık tutar (Sevım, 2012: 4382).

#### 1.3.4.4.1. Stratejik Kaynaklar Teorisi

Stratejik Kaynaklar Teorisi, enerji kaynaklarının stratejik önemini ve bu kaynaklara erişim kontrolünün ulusal güvenlik ve politikalar üzerindeki etkilerini ele alan bir enerji güvenliği kuramıdır. Bu teori, enerji kaynaklarına olan bağımlılığın, bir ülkenin dış politika, savunma stratejileri ve ulusal güvenlik politikaları üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu savunur. Stratejik Kaynaklar Teorisi'nin ilk düşünürlerinden biri, M. King Hubbert'dir. Hubbert, 1956 yılında ortaya attığı Hubbert Peak Theory ile petrol rezervlerinin zirve yaparak azalacağını ve bu durumun enerji tüketimi ve güvenliği üzerindeki etkilerini öngörmüştür. Bu teori, enerji kaynaklarının stratejik birer varlık olduğu ve bu kaynakların kontrolünün ulusal güvenlik açısından kritik olduğu fikrini vurgular (Yergin, 2006; King Hubbert, 1963: 372).

Stratejik Kaynaklar Teorisi'nin bir diğer öncüsü, enerji kaynaklarının stratejik önemini vurgulayan ve ulusal güvenliği şekillendiren bir bakış açısı sunan Herman Kahn'dır. Kahn, Soğuk Savaş döneminde stratejik düşünce ve savunma politikaları konusunda öncü bir figürdü. Enerji kaynaklarının stratejik olarak değerlendirilmesi ve kontrolünün ulusal güvenlik açısından kritik olduğu fikrini destekledi. Kahn, enerji kaynaklarına yönelik stratejilerin, bir ülkenin rekabet avantajını belirlemede ve sürdürülebilir bir güvenlik politikası oluşturmada temel bir rol oynayacağını öne sürerek, Stratejik Kaynaklar Teorisi'nin gelişimine katkı sağlamıştır. Kahn'ın çalışmaları, enerji kaynaklarına stratejik bir perspektiften yaklaşan bir düşünce okulu oluşturmuş ve enerji güvenliği kuramlarının evrimine katkıda bulunmuştur (Kahn, 2017).

#### 1.3.4.4.2. Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği

Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği, enerji kaynaklarının arz ve talep dinamikleri, kaynak çeşitlendirmesi ve enerji altyapısının güvenliği ile ilgilenen bir enerji güvenliği kuramıdır. Bu kuram, enerji arzının güvenliğini sağlamak için çeşitli stratejik önlemleri içermekte ve enerji politikalarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği kuramının ilk düşünürleri arasında, enerji arz ve talep dengesinin stratejik yönetimine odaklanan ve kaynak çeşitlendirmesi ile enerji

altyapısının güvenliğini vurgulayan bir dizi uzman bulunmaktadır (Andrews-Speed, 2016). Ancak, bu kuramın öncülerini belirlemek için net bir sınıflandırma yapılmamıştır çünkü enerji güvenliği konusunda çalışan birçok uzman ve akademisyen, farklı boyutlarda ve yaklaşımlarda bu konuyu ele almıştır. Bu bağlamda, enerji politikalarının şekillendirilmesinde ve enerji güvenliği konseptinin evriminde etkili olan isimler arasında Daniel Yergin, James Schlesinger, ve Amory Lovins gibi uzmanlar öne çıkmaktadır (Yergin, 2006; Schlesinger, 2000; Lovins, 2000). Bu düşünürler, enerji arz ve talebi, kaynak çeşitlendirmesi ve altyapı güvenliği gibi konulara kapsamlı bir perspektif sunmuşlardır. Ancak, Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği kuramının belirgin bir şekilde tek bir öncüsü belirlenmemiştir. Ayrıca, Hubbert Peak Theory (Hubbert Zirve Teorisi), enerji kaynaklarından birine odaklanan bir teori olduğu için "Talep, Arz Güvenliği, Çeşitlendirme ve Altyapı Güvenliği" başlığı altında da incelenebilir. Bu teori, özellikle petrol rezervlerinin zirve yaparak azalacağını ve bu durumun enerji tüketimi ve güvenliği üzerindeki etkilerini öngörür. Enerji talebinin ve arzının güvenliği, kaynak çeşitlendirmesi ve enerji altyapısının güvenliği gibi konular, Hubbert Peak Theory'nin temelini oluşturan unsurları içermektedir (Tilton, 2018: 285).

#### 1.3.4.4.3. Enerji İletişim, Enerji Diplomasisi ve İşbirliği

Enerji İletişimi, Enerji Diplomasisi ve İşbirliği kuramları, enerji kaynaklarının etkili yönetimi, uluslararası ilişkilerde enerjinin rolü ve ülkeler arasında enerji işbirliğinin önemini ele alan teorik çerçeveleri içermektedir. Enerji İletişimi konusunda, öncü düşünür Daniel Yergin, enerji politikalarının iletişimine odaklanarak geniş bir kitleye enerji konularını ulaştırmıştır (Yergin, 2006: 77). "Petrol" adlı eseri, enerji politikalarının toplumlar ve ülkeler arasındaki etkileşimini vurgulayan önemli bir katkıdır. Enerji Diplomasisi, Richard J. Pierce tarafından ele alınmış ve enerji kaynaklarının uluslararası ilişkiler ve diplomasi üzerindeki etkilerini analiz ederek enerji kaynaklarına erişim, güvenliği ve paylaşımı konularında diplomatik çözümler önermiştir (Pierce Jr, 1998). Enerji İşbirliği kuramında ise Daniel Yergin, enerji kaynaklarına dayalı işbirliklerinin önemini vurgularken, Amory Lovins sürdürülebilir enerji ve enerji verimliliği konusundaki liderliği ile enerji işbirliğinin ekonomik ve çevresel avantajlarını vurgulamıştır (Lovins, 1976). Bu düşünürler ve kuramlar, enerji politikalarının geliştirilmesinde ve

uluslararası düzeyde enerji iletişimi, diplomasisi ve işbirliğinin nasıl etkili olduğunu anlamamıza katkıda bulunmuşlardır. "Enerji Gerçekçiliği (Realism) ve Jeopolitik Görüşler" başlığı altında incelenen teoriler de, enerji kaynaklarının dünya politikası ve ulusal güvenlik üzerindeki etkilerini vurgular. Yine Daniel Yergin ve James Schlesinger'ın temsil ettiği enerji gerçekçiliği ve jeopolitik görüşler, genellikle enerji kaynaklarına genel bir perspektif sunar (Kalicki ve Goldwyn, 2005; Moran, 2019:103).

#### 1.3.4.4.4. Yenilenebilir Enerji ve Sürdürülebilirlik Yaklaşımları

Yenilenebilir Enerji ve Sürdürülebilirlik Yaklaşımları, enerji güvenliğini sağlamak ve çevresel etkileri en aza indirerek enerji üretimini sürdürülebilir hale getirmek amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarına odaklanan bir teorik çerçevedir. Bu yaklaşım, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak enerji üretimini çevre dostu hale getirmeyi ve uzun vadede sürdürülebilir bir enerji geleceği inşa etmeyi hedefler. İlk düşünürlerden biri, enerji etkinliği ve sürdürülebilir enerji konularında öncü bir isim olan Amory Lovins'tir. Lovins, enerjiyi daha verimli kullanma ve yenilenebilir kaynaklara geçiş konusundaki çalışmalarıyla tanınır. Ayrıca, Alman siyasetçi Hermann Scheer de yenilenebilir enerji alanındaki öncülerden biridir. Scheer, enerji dönüşümü ve sürdürülebilirlik konularında vizyoner yaklaşımıyla bilinir. Bu düşünürler, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarını benimseyerek, enerji üretiminde çevresel etkileri azaltmanın ve enerji güvenliğini sağlamanın yollarını keşfetmiş ve küresel ölçekte bu konudaki farkındalığı artırmışlardır. Yenilenebilir enerji ve sürdürülebilirlik perspektifleri, günümüzde enerji politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli bir rol oynamakta, çevre dostu enerji çözümlerine yönelik küresel çabaları desteklemektedir. "Yeşil Enerji ve Sürdürülebilirlik" enerji kaynaklarına daha çevreci ve sürdürülebilir bir yaklaşım getiren teorileri içerir. Yine, Amory Lovins ve Hermann Scheer gibi düşünürler, fosil yakıtlardan bağımsız enerji kaynaklarının kullanımını teşvik eder ve enerji etkinliği ile sürdürülebilir enerji politikalarını savunur (Lovins, 1976; Scheer, 2013; Sovacool, 2009).

#### 1.3.4.5. Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları

Çevresel güvenlik ve gıda güvenliği kavramları, multidisipliner alanlarda karmaşıklık gösteren ve çeşitli uzmanların katkısıyla şekillenen konulardır. Çevresel güvenlik, genellikle çevresel sorunlar, doğal kaynak yönetimi ve ekosistem koruma gibi konuları içerir. Bu alanda çeşitli teorik yaklaşımlar, çevresel etki değerlendirmesi, sürdürülebilir kalkınma ve çevre politikaları gibi konularda gelişmiştir. Gıda güvenliği, gıda üretimi, işlenmesi, dağıtımı ve tüketimi süreçlerindeki risklere odaklanan bir konsepttir. Gıda güvenliği konusundaki kuramlar genellikle besin zinciri yönetimi, risk değerlendirmesi ve gıda güvenliği politikalarını içerir (Matthews, 1989). Bu alanda öncü isimler arasında, çevresel etkileri vurgulayan Rachel Carson gibi uzmanlar yer alır.

#### 1.3.4.6. Ekonomik Güvenlik Teorileri

Ulus içi ekonomik güvenlik, bir ülkenin kendi sınırları içindeki ekonomik istikrar ve dayanıklılığını ifade ederken, AB gibi siyasi bir topluluk içi ekonomik güvenlik, Avrupa Birliği gibi birliklerde üye ülkeler arasında ekonomik işbirliği ve dayanışmanın sağlanması anlamına gelir.

Ekonomik güvenlik, günümüzde karmaşık ekonomik ilişkiler ve küresel bağlantılar bağlamında önemli bir kavramdır. Bu bağlamda, çeşitli ekonomik güvenlik teorileri geliştirilmiştir, her biri ekonominin güvenliğiyle ilgili farklı yönleri ele almaktadır. Burada, Ekonomik Güvenlik Paradoksu, Ekonomik Güvenliği, Enerji Güvenliği ve Ekonomi Teorisi, Makroekonomik Güvenlik Teorisi ve Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi altında incelenen temel teorik çerçeveleri ele alarak, ekonomik güvenlik teorilerini anlamaya yönelik bir açıklama sunulabilir.

##### 1.3.4.6.1. Ekonomik Güvenlik Paradoksu

Ekonomik Güvenlik Paradoksu, ekonominin belirli bir seviyede güvenlik içermesi durumunda, aşırı güvenin ekonomik dinamikleri ve rekabet avantajları üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceği teorisini ifade eder. Yani, ekonominin aşırı derecede korunması veya güvenlik önlemleriyle donatılması, inovasyonu, rekabeti ve büyümeyi kısıtlayabilir. Bu paradoksal durum, ekonomik güvenlikle rekabet

avantajları arasındaki hassas dengeyi vurgular. Öncü düşünürler arasında ekonomi alanında önemli bir etki bırakan Joseph Schumpeter, ekonomik gelişmenin yaratıcı yıkım kavramıyla, aşırı güvenin yenilikçilik ve rekabeti engelleyebileceği fikrini öne sürmüştür (Encinar ve Munoz, 2006: 269; Baldwin, 1997).

#### 1.3.4.6.2. Ekonominin Güvenliği

"Ekonominin Güvenliği" perspektifi, genellikle bir ülkenin veya bölgenin ekonomik sisteminin dayanıklılığı ve istikrarını vurgulayan bir yaklaşımı ifade eder. Bu perspektif altında, ekonomik krizlere ve dalgalanmalara karşı direncin artırılması, işsizlik oranlarının düşük tutulması ve genel olarak ekonomik refahın sürdürülmesi ön planda tutulur.

Öncü düşünürler arasında, John Maynard Keynes'in makroekonomi teorileri ve kriz dönemlerinde devlet müdahalesi önerileri önemli bir rol oynar. Keynes'e göre, devletin ekonomik aktiviteyi düzenleyerek ve müdahale ederek, ekonomik güvenliği artırması gereklidir (Minsky, 1976; Kirshner, 1998).

Aynı zamanda, modern makroekonomi ve finans teorileri, ekonominin güvenliğini sağlamak amacıyla para politikası, mali politika ve finansal düzenlemeler gibi araçların kullanılmasını savunur. Bu alandaki diğer önemli isimler arasında Milton Friedman, Paul Samuelson ve John Hicks gibi ekonomistler de bulunmaktadır (Cole, 2007: Samuelson, 1966; Hicks, 1989: 15).

#### 1.3.4.6.3. Enerji Güvenliği ve Ekonomi Teorisi

"Enerji Güvenliği ve Ekonomi Teorisi" bağlamı, enerji kaynaklarına erişim, enerji arz güvenliği ve enerji fiyatlarındaki dalgalanmaların ekonomik sistem üzerindeki etkilerini inceleyen bir alanı ifade eder.

Bu bağlamda, enerji güvenliği ile ekonomik büyüme, ticaret dengesi, endüstriyel üretim ve istihdam gibi ekonomik göstergeler arasındaki ilişkileri anlamaya yönelik teorik çerçeveler geliştirilir.

Bu alandaki ilk düşünürler arasında 20. yüzyılın ortalarında yaşamış olan enerji ekonomisti Harold Hotelling önemli bir yer tutar. Hotelling, ekonomik kaynakların zaman içinde nasıl tükenme eğiliminde olduğunu ve bu durumun

ekonomik kararlar üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Enerji kaynakları, özellikle fosil yakıtlar, ekonomik büyüme ve gelişmeyi doğrudan etkilediğinden, enerji ekonomisi ve güvenliği konularında birçok ekonomistin katkıları bulunmaktadır (Hotelling, 2012, Goldthau, 2011).

#### 1.3.4.6.4. Makroekonomik Güvenlik Teorisi

Makroekonomik güvenlikle ilgili genel bir perspektif, bir ülkenin genel ekonomik sağlığını, dayanıklılığını ve istikrarını ele alır. Bu, işsizlik, enflasyon, büyüme, mali politikalar, para politikaları ve genel ekonomik politikaların değerlendirilmesiyle ilgili olabilir. Makroekonomik güvenlikle ilgili teoriler, genellikle bir ekonominin karşılaştığı dış şoklara, içsel dalgalanmalara veya krizlere karşı direncini artırmaya ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi desteklemeye odaklanabilir. AB (Avrupa Birliği) için topluluk içi makroekonomik güvenlik, AB üye ülkeleri arasındaki ekonomik istikrar, büyüme ve dayanıklılığa odaklanan bir kavramdır. AB'nin amacı, üye ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonu güçlendirmek ve bu sayede ortak pazarın etkin bir şekilde işlemesini sağlamaktır. Bu bağlamda, topluluk içi makroekonomik güvenlik, AB ülkelerinin birbirlerine bağımlılığını ve birlikte çalışma kapasitelerini değerlendirir. Ortak para birimi olan Euro'nun kullanımı, serbest ticaret anlaşmaları, ortak ekonomik politikalar ve mali entegrasyon, topluluk içi makroekonomik güvenliği artırmaya yönelik önemli adımlardır. Bu süreç, AB ülkeleri arasında ekonomik dalgalanmalara karşı direnci artırmayı, işbirliğini desteklemeyi ve ortak refahı güçlendirmeyi amaçlar. Topluluk içi makroekonomik güvenlik, AB'nin genel ekonomik hedeflerini desteklemek adına mali politikaların, para politikalarının ve ekonomik reformların birbirine entegre edilmesini içerir. Bu bağlamda, AB'nin ekonomik güvenliği sadece bireysel ülkelerin değil, tüm birliğin ekonomik sağlığına dayanır (Henning, 1994).

Makroekonomik güvenlikle ilgili genel bir perspektifi ele alan ilk düşünürler arasında John Maynard Keynes önemli bir yer tutar. Keynes, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Büyük Buhran döneminde ekonomik krizlerle başa çıkma ve ekonomiyi canlandırma amacıyla geliştirdiği Keynesyen ekonomi teorisi ile tanınır. Keynes, devlet müdahalesini ve kamu harcamalarını vurgulayarak ekonomik güvenliği artırmaya yönelik politikalar önermiştir. Keynesyen ekonomi, mali ve para

politikalarının ekonomik istikrarı ve büyümeyi yönlendirebileceği fikrine odaklanır. Keynes'ten önce, makroekonomik güvenlikle ilgili genel teorilere katkıda bulunan diğer düşünürler arasında Adam Smith, Karl Marx ve David Ricardo gibi klasik ekonomistler de sayılabilir. Ancak, Keynes'in çalışmaları, özellikle kriz dönemlerinde devlet müdahalesi gerekliliği ve kamusal harcamaların ekonomiyi destekleme potansiyeli konusundaki özgün yaklaşımı nedeniyle önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur (Vines, 2017: 133; Kurz, 2010: 1191).

#### 1.3.4.6.5. Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi

"Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi," ekonominin, bir ülkenin ulusal çıkarlarına ve dış politikasına etki etmek suretiyle uluslararası arenada bir tür güç olarak kullanılmasını ele alan bir perspektiftir. Bu teori, ekonomik etkinliğin, ticaretin, yatırımların ve kültürel etkileşimlerin, bir ülkenin diğer ülkeler üzerinde olumlu bir etki bırakarak politikalarını destekleyebileceğini savunur (Nye, 2004).

Bu teorik çerçeve, ekonominin sadece savaş ve askeri güçle değil, aynı zamanda ekonomik faktörlerle de ulusal gücü şekillendirebileceğini öne sürer. İlk olarak Joseph Nye tarafından geliştirilen "Yumuşak Güç" kavramı, ekonomik etkileşimlerin yanı sıra kültürel çekicilik ve diplomatik çabaların da bir ülkenin etkisini artırabileceğini belirtir (Gomichon, 2013).

Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi, bir ülkenin uluslararası arenada etkin olmak ve diğer ülkelerle daha iyi ilişkiler kurmak için ekonomik araçları etkin bir şekilde kullanması gerektiğini savunur.

Bu, ekonomik işbirliği, ticaret anlaşmaları, kültür alışverişi, yatırımlar ve diğer ekonomik etkinlikleri içerir. Yumuşak güç, bir ülkenin çekiciliğini artırarak başkalarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilme yeteneğini ifade eder. Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi'nin ilk düşünürü olarak Joseph Nye öne çıkmaktadır.

Nye, 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında yaptığı çalışmalarda "soft power" (yumuşak güç) kavramını ortaya atmıştır. Yumuşak güç, bir ülkenin çekiciliği, kültürel etkisi, eğitim sistemi, politikalarının cazibesi ve değerlerinin

yayılması gibi faktörlere dayanarak diğer ülkeleri etkileyebilme kapasitesini ifade eder (Gomichon, 2013).

Nye, özellikle kültürel etkileşimlerin ve ekonomik bağların, bir ülkenin dünya genelinde etkileyici bir aktör olmasında önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamıştır. Ancak, Nye'nin çalışmaları özellikle yumuşak güç kavramını tanımlayan temel unsurlar üzerinde yoğunlaşmıştır (Nye, 2004). Daha spesifik olarak, ekonomik yumuşak gücün, ekonomik etkinlikler, ticaret anlaşmaları, yatırımlar ve ekonomik bağlar aracılığıyla bir ülkenin etkisinin artırılması üzerindeki etkilerini anlamaya çalışmıştır.

#### 1.3.4.7. Kültürel Güvenlik Teorileri

"Ulus içi kültürel güvenlik" ve "topluluk içi kültürel güvenlik" kavramları, kültürel çeşitliliği, kimliği ve değerleri korumaya yönelik güvenlikle ilgili iki farklı düzeyi ifade eder. Ulus içi kültürel güvenlik, bir ülkenin içindeki kültürel unsurları koruma ve sürdürme çabalarını ifade eder. Bu, dil, gelenekler, sanat, tarih ve diğer kültürel öğeleri içerir. Ulus içi kültürel güvenlik, genellikle devlet politikaları, eğitim sistemi ve kültürel kurumlar aracılığıyla desteklenir. Bu çerçevede, bir ülkenin kültürel kimliğini ve değerlerini korumak, toplumun birlik ve bütünlüğünü sürdürmek için önemli bir unsurdur. Topluluk içi kültürel güvenlik ise daha küçük ölçekte, belirli bir topluluk veya etnik grup içindeki kültürel unsurları koruma amacını taşır. Bu, yerel geleneklere, inançlara, ritüellere ve diğer kültürel öğelere vurgu yapar. Topluluk içi kültürel güvenlik, bir topluluğun kendi kimliğini ve kültürel varlığını diğer etkileşimlerle kaybetmemesini sağlamayı amaçlar. Her iki kavram da kültürel çeşitliliği ve kültürel değerleri koruma ihtiyacını vurgular, ancak biri genellikle daha geniş bir ulusal çerçevede, diğeri ise belirli bir topluluğa odaklanarak daha yerel bir perspektife sahiptir.

Bu bağlamlarda, ulus içi ve de topluluk içi kültürel güvenlik teorisi, kültürel etkileşim, iletişim ve kimlik gibi konuları derinlemesine ele almaktadır. Bu sebeple ona bağlı alt yaklaşımlar arasında, kültürel çoğulculuk, kültürlerarası iletişim ve güvenlik, kültürel ekoloji, kültürel kimlik ve güvenlik, kültürel varlık gibi alt başlıklar, kültürel güvenliğin farklı boyutlarını kapsayan çeşitli perspektifleri yansıtmaktadır.

#### 1.3.4.7.1. Kültürel Çoğulculuk Teorileri

Kültürel çoğulculuk teorileri, farklı kültürlerin bir arada varlığını sürdürebilmesini ve toplumun bu çeşitliliği değerlendirebilmesini vurgulayan bir dizi düşünce akımını içerir. Bu teorilerin öncüleri arasında yer alan düşünürler, kültürel çoğulculuğun sosyal ve politik önemine dair temel kavramları geliştirmişlerdir. James Bryce ve John Stuart Mill gibi düşünürler, kültürel çeşitliliğin demokratik bir toplumun zenginliğini ve sağlamlığını artırabileceğini savunmuşlardır (Bryce, 1888; Mill, 1859). Stuart Hall ve Gayatri Chakravorty Spivak gibi isimler, kültürel çoğulculuğun sadece kültürel farklılıkları tanımayı değil, aynı zamanda güç ilişkilerini ve hegemonyayı anlamayı içermesi gerektiğini vurgulayan kültürel iktidar teorisini geliştirmişlerdir (Hall, 1997; Spivak, 1988). Renato Rosaldo ve James Clifford, kültürel yurttaşlık teorisini ortaya koyarak bireylerin kültürel kimliklerini ifade etmelerini ve aynı zamanda toplumun bir parçası olmalarını teşvik etmişlerdir (Morton, 2003: Rosaldo vd.,1986: 85; Kymlicka, 1995; Rosaldo, 1989; Clifford, 1988).

Ted Cantle ve Richard Kearney gibi düşünürler, kültürlerarasılık teorisini ileri sürerek bireylerin farklı kültürleri daha yakından anlamalarını ve etkileşimde bulunmalarını teşvik etmişlerdir (Cantle, 2012; Kearney, 2004). Bu teoriler, kültürel çoğulculuğun çok boyutlu ve dinamik bir konsept olduğunu vurgulayarak, toplumların kültürel farklılıkları anlama, değerlendirme ve bir arada sürdürme çabalarını şekillendirmeye katkıda bulunmuşlardır (Cantle, 2012; Kearney ve Taylor, 2005: 23).

#### 1.3.4.7.2. Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi

Kültürlerarası Kültürlerarası iletişim ve güvenlik bağlamı, günümüz küresel ve çeşitlilik içeren toplumlarında, farklı kültürler arasında etkili iletişim ve güvenlik sağlamanın önemini vurgular. Bu bağlam, kültürel farklılıkları anlamak, değerlendirmek ve yönetmek amacıyla geliştirilmiş teoriler ve düşünce akımları üzerine odaklanır. Kültürlerarası iletişim ve güvenlik bağlamı, günümüz küreselleşmiş dünyasında giderek artan bir öneme sahiptir (Samovar vd.., 2012).

Kültürlerarası iletişim, Edward T. Hall ve Geert Hofstede gibi öncü düşünürlerin çalışmalarıyla kültürler arası etkileşimde mekânsal farklılıkları ve değer

sistemlerini anlamak için bir temel oluşturur. Hall (1966), proxemics konseptiyle, insanların fiziksel yakınlığın kültürel bağlamına göre nasıl algılandığını açıklarken, Hofstede (1980) kültürel boyutlar teorisi ile farklı kültürlerin değer, inanç ve davranışlarını karşılaştırılabilir kategorilerde ele alır.

Ulus içi ve topluluk güvenliği açısından, Benedict Anderson'ın "Hayali Cemaat" kavramı, bir ulusun ve topluluğun bir arada tutan imgeler ve anlatılar aracılığıyla güvenlik oluşturduğunu vurgular (Anderson, 1983). Michel Foucault ise toplumsal kontrol ve güvenlik konularındaki çalışmaları ile, disiplin ve gözetim kavramları aracılığıyla topluluk içindeki düzeni analiz eder (Foucault, 1977).

Bu düşünürler ve teoriler, kültürlerarası iletişimdeki zorlukları anlamak ve çözmek, ulusal ve topluluk düzeyinde güvenliği değerlendirmek için temel bir çerçeve sunarlar. Kültürlerarası etkileşimler ve topluluk içi güvenlik çabaları, kültürel farklılıkların anlaşılmasını, saygı gösterilmesini ve etkili bir işbirliğini gerektirir. Bu bağlamda, kültürlerarası iletişim ve güvenlik, modern toplumların karşılaştığı karmaşık sorunları anlamak ve çözümlemek adına önemli bir alanı temsil eder.

Medya ve kültürel güvenlik kuramı ile kültür diplomasisi kuramı; ulus içi ve topluluk içi kültürlerarası iletişim ve güvenlik bağlamıyla doğrudan ilgili olarak değerlendirilebilir. Bu iki kuram, kültürel etkileşimlerin güvenlik konuları üzerindeki etkilerini ve kültürel diplomasi aracılığıyla bu etkileşimlerin nasıl yönetilebileceğini anlamaya odaklanır.

Medya ve Kültürel Güvenlik Kuramı, kültürlerarası iletişim ve güvenlik bağlamında, medyanın kültürel değerleri nasıl şekillendirdiğini ve ilettiğini inceleyen bir çerçeve sunar. Bu kuramın öncülerinden biri, kültürlerarası etkileşimlerin güvenlik üzerindeki etkilerini anlamaya çalışan yine Edward T. Hall'dir. Hall (1966), bahsedildiği üzere proxemics konsepti ile kültürlerarası iletişimde medya bağlamında da mekânsal farklılıkları vurgulayarak, insanların fiziksel yakınlığın kültürel bağlamına göre nasıl algılandığını açıklar. Medya, kültürel değerleri şekillendirmesi açısından toplumların kimliklerini etkileyebilir; bu da kültürel güvenliğin korunması veya tehdit edilmesine yol açabilir.

Kültür Diplomasisi Kuramı ise kültürel etkileşimlerin uluslararası ilişkilerde güvenlik sağlamak amacıyla nasıl kullanılabileceğini vurgular. Kültür diplomasisinin

öncülerinden biri, Joseph Nye'dir. Nye (2004), kültür diplomasisini, kültürel etkileşimlerin barışı teşvik edebileceği ve kültürel bir diyalogun toplumlar arasında anlayışı artırabileceği düşüncesine dayandırır.

#### 1.3.4.7.3. Kültürel Ekoloji Teorisi

Kültürel ekoloji teorisi, insan toplumlarının çevresel faktörlerle olan etkileşimini ve bu etkileşimin kültürel değişime nasıl yol açtığını inceleyen bir teorik çerçevedir. Bu teori, insan kültürlerinin doğal çevreleriyle olan karşılıklı bağlantılarını ve bu etkileşimlerin kültürel varyasyonları nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalışır. İlk öncülerinden biri olan Julian Steward, kültürel ekoloji teorisini geliştiren düşünürlerden biridir. Kültürel ekoloji teorisinin öncüsü olarak kabul edilen antropolog Julian Steward, bu teoriyi 20. yüzyılın ortalarında formüle etmiştir. Steward, kültürlerin çevreleriyle olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin kültürel değişim üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik çalışmalarıyla tanınır. "Evrimci Ekoloji" veya "Kültürel Ekoloji" olarak adlandırılan yaklaşımıyla, kültürlerin çevresel değişimlere nasıl uyum sağladığını ve bu uyumun kültürel evrimi nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmıştır. Kültürel ekoloji teorisinin temelinde, bir toplumun doğal çevresiyle olan etkileşiminin, ekonomik sistemler, sosyal organizasyon ve kültürel normlar gibi kültürel unsurları nasıl şekillendirdiği ve değiştirdiği düşüncesi bulunmaktadır. Steward'ın çalışmaları, antropoloji ve sosyal bilimler alanındaki çevresel determinizme karşı çıkarak, kültürün çevresel koşullara adapte olabileceği ve bu adaptasyonun kültürel çeşitliliği nasıl etkilediğini vurgular (Steward, 1955).

Kültürel ekoloji teorisi, kültürlerin doğal çevreleri ile olan ilişkilerinin, güvenlik bağlamında nasıl bir rol oynayabileceğini anlamaya yönelik önemli içgörüler de sunabilir. Örneğin, kültürel ekoloji teorisi, toplumların doğal kaynaklara erişim ve bu kaynakları kullanma şekilleri üzerinde durur. Bu, özellikle bir topluluğun güvenliğini etkileyebilir. Örneğin, bir toplumun temel ihtiyaçları olan su, gıda ve enerji kaynaklarına olan erişim, o topluluğun güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu kaynaklara sürdürülebilir bir şekilde nasıl erişildiği ve yönetildiği, kültürel ekoloji bağlamında güvenlik konularını belirleyebilir (Steward, 1955).

Kültürel ekoloji teorisi, çevresel değişimlerin (iklim değişiklikleri, doğal felaketler, ekosistem değişiklikleri vb.) toplumların güvenliği üzerindeki etkilerini de ele alır. Toplumların bu değişikliklere nasıl uyum sağladığı veya nasıl etkilendiği, kültürlerarası iletişim ve güvenlik bağlamında önemlidir.

Bu bağlamda, kültürel ekoloji, bir topluluğun çevresel zorluklara nasıl tepki verdiği ve bu durumun güvenlik dinamiklerini nasıl etkilediği üzerinde odaklanır. Kültürel ekoloji aynı zamanda, bir toplumun çevresel değerleri ve etiketini inceleyerek, çevreyle olan ilişkisini analiz eder. Aynı bağlamda, bir toplumun doğayla olan etkileşimi, güvenlik algısını ve toplumsal birlik duygusunu şekillendirebilir. Örneğin, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına vurgu yapan bir kültür, uzun vadeli güvenlik hedeflerine yönelik bir bilinç oluşturabilir (Steward, 1955).

#### 1.3.4.7.4. Kültürel Kimlik ve Güvenlik

Kültürel kimlik ve güvenlik bağlamı, birey ve toplulukların kültürel kimliklerinin ve bu kimliklerin güvenlikleriyle olan ilişkilerini derinlemesine inceleyen bir perspektifi ifade eder. Bu çerçeve, kültürel kimliğin, toplulukların içsel bütünlüğünü ve dışsal tehditlere karşı direncini nasıl şekillendirebileceğini anlamaya yönelik kapsamlı bir yaklaşım sunar. Samuel Huntington, "Çatışma Medeniyetleri" teorisiyle kültürel kimliklerin uluslararası güvenlik dinamiklerini nasıl etkilediğine vurgu yaparak farklı medeniyetler arasındaki kültürel farklılıkların potansiyel güvenlik tehditlerine dönüşebileceğini ilk belirtenlerden olmuştur (Huntington, 1996). Benedict Anderson, "Hayali Cemaat" kavramıyla kültürel kimliğin kolektif bir şekilde nasıl inşa edildiğini ve bu kolektif kimliğin topluluk içinde birlik ve güvenlik sağladığını öne sürer (Anderson, 1983). Anthony D. Smith, etnik milliyetçilik kavramını vurgulayarak kültürel kimliğin etnik grupların güvenlik algısını nasıl etkilediğini açıklar (Smith, 1986). Michael Foucault'nun çalışmaları ise güç ilişkilerini ve toplumsal kontrolü ele alarak kültürel kimliğin güvenlik bağlamındaki rolünü anlamaya çalışır (Foucault, 1977).

Bu düşünürlerin çalışmaları, kültürel kimliğin ve güvenliğin birbirini nasıl etkilediğini anlamaya yönelik önemli bir çerçeve sunar, bu da toplulukların içsel birliklerini ve dışsal tehditlere karşı dirençlerini değerlendirmek açısından önemlidir.

Bu bağlam, bir toplumun kültürel kimliğinin korunmasının, o toplumun güvenliği için önemli olduğunu öne sürer. Kültürel mirasın ve geleneklerin sürdürülmesi, toplumun birlik duygusunu ve direncini artırabilir. Kültürel kimliğinin korunmamasının kültürel direnişe sebep olması mümkündür.

Kültürel güvenlik ile ilgili olan direniş bağlamı ise, kültürel değerlerin tehdit altında olduğu durumlarda toplumun nasıl direniş gösterebileceğini inceler. Kültürel direniş, toplumun kendi kimliğini ve değerlerini koruma çabalarını içerir. Kültürel direniş bağlamının öncüleri arasında yer alan düşünürler, hegemonik kültür normlarına karşı çıkarak kültürel alanda alternatif ifadelerin ve altkültürlerin nasıl ortaya çıkabileceğini inceleyen önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Antonio Gramsci, kültürel hegemonya kavramını geliştirerek egemen sınıfların kültürel alanda da hâkimiyet kurduğunu belirtmiş ve kültürel direnişin önemini vurgulamıştır (Gramsci, 1971). Stuart Hall, kültürel kodların üretimi ve çözümlenmesi konusundaki çalışmalarıyla kültürel direnişin nasıl gerçekleşebileceğini anlamamıza katkı sağlamıştır (Hall, 1980). Dick Hebdige, gençlik altkültürlerinin ve punk hareketinin kültürel direnişin bir ifadesi olarak nasıl işlediğini incelerken (Hebdige, 1979), Michel de Certeau, günlük yaşamın mikro pratiklerinin kültürel direnişin bir parçası olduğunu vurgulamıştır (de Certeau, 1984). Bu düşünürler, kültürel alandaki çeşitliliği vurgulayarak, bireylerin ve altkültürlerin hegemonik kültür normlarına karşı yaratıcı bir direniş geliştirebileceği perspektifini öne çıkarmışlardır.

#### 1.3.4.7.5. Kültürel Varlık Teorisi

Kültürel Varlık Teorisi, ulus içi ve topluluk içi güvenlik bağlamında kültürel unsurların korunmasının ve değerlendirilmesinin önemini vurgulayan bir perspektifi temsil eder. Bu teori, kültürel çeşitliliği, dil, gelenekler, sanat ve diğer kültürel unsurları içeren toplumsal varlıkların korunmasının, toplulukların kimliklerini ve bütünlüklerini sürdürmeleri açısından kritik olduğunu savunur (Gizir, 2003: 380). Kültürel varlık teorisi, kültürel güvenliğin, toplulukların kendi kültürel öğelerini dış müdahalelere, kültürel asimilasyona veya kaybolmaya karşı koruma çabalarını içerdiğini öne sürer. Bu teori, kültürel çeşitliliği zenginlik olarak görür ve bu çeşitliliğin toplumları güçlendirebileceğini savunur. Farklı kültürler arasındaki etkileşimler, yeni fikirlerin ve perspektiflerin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir.

Bu da toplumların daha esnek ve dirençli olmalarını sağlayarak güvenliklerini artırabilir. Kültürel varlık teorisi, kültürel mirasın korunmasının toplulukların geçmişleriyle bağlantılarını sürdürmelerine yardımcı olduğunu vurgular. Kültürel miras, bir topluluğun köklerini, tarihini ve kimliğini temsil eder. Bu mirasın korunması, toplumun kendisini anlaması ve geleceğe taşıması açısından önemlidir (UNESCO, 2003).

UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar, kültürel mirasın korunması konusunda öncü bir rol oynayarak kültürel varlık teorisini destekler. Ayrıca, bu teorinin öncülerinden sayılabilecek düşünürler arasında Stuart Hall, Michel de Certeau ve Antonio Gramsci gibi isimler bulunabilir. Bu düşünürler, kültürel çeşitliliğin güvenlik açısından zenginlik olduğunu ve toplulukların kendi kültürel varlıklarını koruyarak güvenliklerini artırabileceklerini savunmuşlardır. Stuart Hall, kültürel çeşitliliğin güvenlik açısından zenginlik taşıdığını vurgulayan bir düşünürdür. Kültürler arası etkileşimlerin ve farklı kimliklerin bir araya gelmesinin, toplumları daha dirençli ve esnek kılacağını savunmuştur (Hall, 1997). Hall, çeşitliliğin, toplulukların sadece kendi iç bütünlüklerini artırmakla kalmayıp aynı zamanda dışsal tehditlere karşı daha sağlam bir duruş sergilemelerine yardımcı olabileceğini öne sürer. Michel de Certeau, günlük yaşamın mikro pratiklerini inceleyen bir düşünür olarak kültürel güvenlik bağlamında önemli katkılarda bulunur. Bireylerin, günlük hayatta kültürel varlıklarını koruma ve ifade etme biçimleri, toplulukların kimliklerini güçlendirebilir ve güvenliklerini sağlamlaştırabilir (de Certeau, 1984). Antonio Gramsci, kültürel hegemonya konusundaki çalışmalarıyla bilinir. Gramsci'ye göre, egemen sınıflar sadece siyasi ve ekonomik alanda değil, aynı zamanda kültürel alanda da hâkimiyet kurar. Bu nedenle, toplulukların kendi kültürel varlıklarını koruma çabaları, dış müdahalelere karşı bir savunma mekanizması olarak görülebilir (Gramsci, 1971). Bu düşünürlerin teorik çerçeveleri, kültürel çeşitliliğin korunmasının güvenlik açısından ne kadar kritik olduğunu vurgulayarak, toplulukların kendi kültürel varlıklarını sürdürerek güvenliklerini artırma çabalarına teorik temel sağlar (Smith, 2006).

# İKİNCİ BÖLÜM
# AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

Avrupa Birliği'nin göç politikalarının tarihsel evrimini incelediğimiz bu bölümde, çeşitli dönemlere odaklanarak Birlik içindeki göç düzenlemelerinin nasıl şekillendiği ve değiştiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu evrimi anlamak için, öncelikle Avrupa Birliği'nin kuruluş döneminden başlayarak, Soğuk Savaş dönemine ve ardından 2. Dünya Savaşı sonrası değişen koşullara odaklanacağız. Avrupa Birliği'nin temelleri, 1950'lerin sonlarına doğru atılmaya başlanan ekonomik entegrasyon çabalarıyla şekillenmiştir. Ancak, göç politikaları o dönemde birincil bir öncelik değildi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'nın savaşın yıkıcı etkileriyle baş etmeye çalıştığı bir dönemde, göç politikaları daha çok ekonomik entegrasyon ve refahı sağlama amacı taşımaktaydı (Börzel ve Risse, 2018).

Soğuk Savaş döneminde, demir perdenin kalkması ve Doğu Bloku ülkelerinden gelen göç dalgaları, Avrupa'da yeni bir dinamik oluşturdu. Bu dönemde, göç politikaları sadece ekonomik nedenlere değil, aynı zamanda siyasi ve güvenlik kaygılarına da odaklanmaya başladı (Hansen, 2003). Avrupa, Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra genişleyen bir AB ile karşılaştı ve bu süreçte göçle ilgili yeni zorluklar ortaya çıktı. Sonraki dönemlerde, Avrupa Birliği'nin göç politikalarına yön veren düzenlemeler önem kazandı. Özellikle 1990'ların sonlarından itibaren, AB'nin genişlemesi, Schengen Anlaşması ve Cenevre Mülteciler Sözleşmesi gibi uluslararası belgeler, göç politikalarını şekillendiren önemli etkenler oldu (Guild, 2009).

Bu düzenlemeler, sığınmacı hakları, vize politikaları ve sınır güvenliği gibi konularda ortak standartlar belirleme çabalarını yansıtmaktadır. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin düzensiz göçle mücadele araçları, FRONTEX gibi ajansların kuruluşu ve görevleriyle belirlenmiştir. Bu araçlar, sınırları koruma, düzensiz göçü önleme ve üye ülkeler arasında işbirliğini artırma amacını taşımaktadır. Bu bölümde, bu araçların nasıl geliştiği ve uygulandığı detaylı bir şekilde ele alınacaktır (Carrera, 2007).

## 2.1.Köken Olarak Avrupa ve Avrupalılık Kimliği

Avrupa'nın fikir ve ulusal kimliklerin birikimi, siyasi ve kültürel özelliklerini ifade etmenin yanı sıra coğrafi sınırlarının belirlenmesi konusu, tarih boyunca birbirine bağlayan ve çatışmalara yol açan olaylarla şekillenmiştir. Bu durum, sıkça yaşanan savaşların Avrupa haritasını etkileyerek evrimleştirmesine de neden olmuştur (McCormick, 2014: 59-60).

Ancak, Avrupa düşüncesi, coğrafi bir olgu olmadan önce, bilimsel ve siyasi merkezlerden ziyade efsaneler ve mitoslar aracılığıyla tarihle bağlantı kurmuştur. Antik Yunan mitolojisinin etkisi altında, Europe ifadesi, Zeus tarafından aldatılan Fenike prensesi Europe'un hikayesine dayanmaktadır. Bu hikayeye göre, beyaz bir boğa kılığına giren Zeus tarafından aldatılan Europe, Lübnan'dan ayrılarak Girit Adası'nın Batı tarafına gidip Girit Kralı ile evlenmiştir (Delanty, 2013: 83-84).

Ancak, Delanty'ye göre, Europe'un Lübnan bölgesinde yaşayan bir figür olarak kabul edilmesine rağmen, Avrupa'nın sadece Antik Yunan ile ilişkilendirilmesi sonradan ortaya çıkmış bir olgudur. Bu görüşünü, Bernal'ın (1987) düşüncelerine referansla açıklayan Delanty, devrimci entelektüellerin kökeninin Antik Yunan'dan türediğini ve bu sayede Avrupa kültürel geleneğinin oluşturulma çabasının başladığını belirtir (Delanty, 2013: 84).

Bu bağlamda, Avrupa'nın Doğu ile adlandırılmak istemeyen bir kimlik oluşturma çabası, tarih boyunca şekillenen mitolojik ve kültürel temellere dayanmaktadır. Avrupa'nın oluşumunda, özellikle Aydınlanma Çağı'nın etkisi büyük bir önem taşımaktadır. Aydınlanma Çağı, modern toplumların gelişimine öncülük ederek, entelektüeller arasında Avrupalılık olgusunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Aydınlanma düşünürlerinden Voltaire, Avrupa'yı aynı din, siyasi temeller ve hukuk ekseninde devletlerin oluşturduğu büyük bir cumhuriyet şeklinde tanımlamıştır (Wintle, aktaran Çilingir 2007:47). Ancak, Avrupalılık kimliğinin içerdiği kültürel, siyasal ve toplumsal paradigmaların, kendi içinde var olmayan başka bir kimlik üzerinden tanımlanması, önemli bir zorluğu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, "Ben" ve "Öteki" kavramlarının doğmasına neden olur.

Kimlik, varlığını güvence altına almak, korumak ve sürdürmek için kendisiyle benzer olmayan diğerleriyle kurulan ayrımları ötekileştirir. Bu bağlamda, öz ve öteki arasındaki ilişki, ötekileştirmenin temelini oluşturur (Ayata, 2018: 44-45). Günlük yaşamın pratiğinde olduğu gibi, insanlık değerlerini şekillendirmenin temeli, bu olguların karşıtlığı üzerine inşa edilmiştir. McCormick'e göre (2014: 62), Avrupalılar kendilerini birbirleriyle değil, tanınmayana, bilinmeyene ve nihayetinde yabancılara göre tanımlamayı tercih ederler. Ancak, bu tercihin sonucunda Doğu-Batı, Hristiyanlık-İslamiyet, Avrupalılar-Avrupalı gibi ikili zıtlıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Farklı mezheplere bölünmüş olmalarına rağmen, tüm Avrupa'nın Hristiyanlık temelinde birleşmesi ve Hristiyan dünyasında ortak bir birlik oluşturamaması, tarihi bir felakete ve savaşlara zemin hazırlamıştır. Örneğin, 1617'de Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Katolik Ferdinand'ın Bohemya Kralı olmasını istemesi, Protestan soyluları ve Fransa'nın, Kutsal Roma ve İspanya'ya karşı güçlerini birleştirmesiyle 30 yıl süren yıkıcı bir savaş başlamıştır. Avusturya, Almanya, İspanya, Çek Cumhuriyeti, İsveç, Hollanda ve Fransa'nın katılımıyla gerçekleşen bu savaş, Orta Avrupa'yı derin bir biçimde etkilemiştir. Bu süreçte, 30 Yıl Savaşı ve Vestfalya Barışı'nın ardından taraflar arasında dinlere, mezheplere ve ulusal değerlere saygı unsurları desteklenmiş ve aynı zamanda ulusal kimlikler güçlenmiştir (Çakmak, 2014: 6-7). 1713'teki Utrecht Antlaşması ise benzer bir siyasi ve kültürel duyguyu Avrupa'da uyandırmıştır. Fransa'nın Avrupa ülkelerine savaş ilan etmesi üzerine, İngiltere'nin öncülüğünde bir koalisyon oluşturulmuş ve bu, Fransa ile 13 yıl süren bir savaşın temelini atmıştır. Bu dönemde, 18. yüzyılda ulus-devlet kimlikleri güçlenmiş, laiklik dinamikleri ise Hıristiyanlıktan bağımsız bir şekilde, Batı Avrupa kültürünü ve medeniyetini kucaklayacak bir Avrupalı tasvir etmeye başlamıştır (Çakmak, 2014: 7-9). Son yıllarda, Avrupa'da yaşanan güçlü göç dalgaları, Avrupa kimliğini yeniden karmaşık hale getirmiştir. Küreselleşme ve göç, kültürel olarak melez toplumların oluşmasına yol açmış ve bu toplumlarda kimlik kavramının cinsiyet ve etnik toplulukların devreye girmesiyle daha spesifik bir düzeye taşınabileceği öne sürülmüştür. Arap Baharı, göç, çok kültürlülük gibi güncel konular, Avrupa'da kimlik kavramının yeni bir dönüşüme uğramasına ve politika yapıcıları, akademisyenleri ve sivil toplumu tekrar gündeme getirmiştir (Alphan, 2015: 7-9). Ancak, bu programın beraberinde getirdiği güvenlik sorunları da dikkat

çekicidir. Her iki durumda da, baskın paradigma, Avrupalıların ortak bir kimlik yaratmayı başardıklarıdır. Bu kimlik, Yunan (Grek) medeniyeti ile aklı, demokrasiyi ve insanı; Roma uygarlığı ile manevi nitelikleri, hukuku, devleti, yurttaş fikrini ve Hıristiyanlığı çağrıştırmaktadır. Kısacası, Avrupa kavramı, sadece fiziksel bir mekanı değil, aynı zamanda insan hakları, demokrasi ve özgürlük gibi değerleri de içeren bir anlam taşımaktadır (Çakmak, 2014: 10).

### 2.2. Avrupa Birliği'nde Göç Politikalarını Etkileyen Temel Dönemler

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948'de, 'her bireyin başka bir ülkeye sığınma ve orada mülteci statüsü alabilme hakkına sahip olduğunu' açıklamış, bu da savaşların yol açtığı yıkıcı etkilerin ardından barınma ve sığınma hakkına özel bir vurgu getirmiştir (İHEB, 1948). Avrupa'nın göç manzarasına göz attığımızda, bu hakların Avrupa için yabancı, uzak veya yaşanmamış bir olgu olmadığını belirtmek önemlidir. Geçmişte çeşitli sebeplerle göç olmuş ve bu, geleneksel göç desenlerini dışlayarak, değişen koşullar altında göç dönemleri için yeni kalıpların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yapısal değişimlere yol açan dönemlerden bir tanesi de şüphesiz 2. Dünya Savaşı sonrası yaşanan olaylardır. Avrupa, İkinci Dünya Savaşı öncesinde diğer kıtalara göç etme kapasitesine sahipken, savaştan sonraki dönemde göç alım biçimi değişiklik göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1970'lere kadar olan zaman dilimi, sanayileşmiş ülkelerin ekonomik planlamalarının, üretim ve yatırımın büyümesine ve gelişmesine bağlanan olgular sebebiyle uluslararası göçte artışa işaret etmiştir. Bu durum, Batı Avrupa, Amerika, Avustralya gibi endüstrisi gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelerden göç alımını kolaylaştırmıştır (Castles ve Miller, 2008: 95). Göçle ilgili deneysel verileri değerlendirirken, Klaus Zimmermann, 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki göçü işçi göçü dönemi, dekolonizasyon dönemi, sınırlandırılmış göç dönemi ve soğuk savaş sonrası dönem olarak dört aşamada ele almıştır (Zimmermann, 2005: 3-4). Ancak, belirtmek gerekir ki, bu aşamalar bazen karmaşık bir yapı içinde, bazen de net ve belirgin sınırlarla ele alınmamıştır. Her bir aşama, Avrupa'daki göçün evriminde farklı etkenlere ve dinamiklere işaret etmektedir.

### 2.2.1. İşçi Göçü Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa, ekonomik ve demografik olarak çetin bir dönemden geçmiş ve bu süreçte yeniden yapılanma ve canlanma hedeflerine odaklanmıştır. Marshall Planı'nın katkılarıyla 1952 ile 1968 arasında üretim sektörü iki katına çıkarak sürekli bir büyüme sürecine girmiştir. Yenilikçi teknolojilerin varlığı, üretim kapasitesini artırmış ve bu ürünlere olan talebi sürekli bir şekilde artırmıştır. Ancak, bu dönemde kadınların işgücüne katılımındaki artış, erken emeklilik ve genişleyen eğitim gibi faktörler, göçmen işçilere olan talebi zorunlu kılmıştır. Örneğin, kadınların işgücüne katılımındaki artış, işverenlerin çocuk bakımı maliyetlerini üstlenmek yerine işçi ithal etme eğiliminde olmalarına neden olmuştur (Toksöz, 2006: 26). 1960'ların ortalarından 1973 petrol krizine kadar olan süreç, Batı Avrupa devletlerinin güçlü ekonomik gelişimi doğrultusunda ortaya çıkan istihdam açığını, "misafir işçiler" olarak adlandırılan grupların doldurmasına olanak tanımıştır. İspanya, Portekiz, Yugoslavya, Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelerle Batı Avrupa arasında imzalanan iş gücü sözleşmeleri sayesinde milyonlarca işçi bu ülkelere taşınmıştır. Ancak, bu göçmenlerin karşılandığı ve misafir olarak gönderildiği ülkelerde, günümüzde bile uzun süreli kalmama eğiliminde oldukları ve genellikle aileleriyle bir arada yaşadıkları görülmektedir (Adıgüzel, 2015: 123). Bu misafir işçi döneminde hakim olan kuzey-güney hareketliliği, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya gibi kaynak ülkelerden gelen göçmen işçilerin özellikle Fas, Tunus ve Cezayir gibi eski sömürgelerden gelen göçmenlerle karşılaştıkları bir dönem olmuştur.

Almanya ve Fransa'ya göre, kaynak ülkelerden gelen göçmenlerin daha küçük bir bölümü İngiltere, Hollanda, Belçika, İsviçre, Avusturya, Danimarka ve İsveç gibi ülkelere yönelmiştir (Tepealtı, 2020: 85). Savaş sonrası dönemde Fransa, göçmen işçilerin işe alınmasıyla ilgili prosedürleri düzenlemek amacıyla Ulusal Göç Ofisi (ONI) adlı bir organ oluşturmuştur. ONI, her yıl İspanya'dan olmak üzere yaklaşık 150.000 mevsimlik tarım işçisini işe almak için bu süreci düzenlemiştir. Belçika ise çoğunluğu İtalyan olan işçileri kömür madenlerinde ve çelik fabrikalarında istihdam etmiştir, ancak bu işçilere verilen izinler 1963 yılına kadar geçerli olmuştur. İngiltere ise İtalya'dan gelen 90.000 Avrupa Gönüllü İşçi (EVW) çalışanını istihdam etmiş, ancak aile birleşimine izin vermemiş ve daha sıkı prosedürler uygulamıştır. Sonuç olarak, bu uygulamanın uzun vadede sürdürülebilir olmadığı ve İngiltere'nin sömürge

bölgelerindeki işçilere yönelmesinin daha çekici hale geldiği görülmüştür (Castles ve Miller, 2008: 98). Bu göç dönemi, iş açığını kapatma amacı güderek gerçekleşmiş olsa da, Avrupalılar için göç kavramının henüz ciddi bir tehdit ve siyasi imaj oluşturmadığını, sadece zorunluluklar nedeniyle ortaya çıkan bir olgu olduğunu göstermiştir.

### 2.2.2. Dekolonizasyon Dönemi

Avrupa'nın tarih sahnesindeki önemli bir aktör olan sömürgecilik, 1945 ile 1960 yılları arasındaki dönemde eski sömürge bölgelerinden gelen göç dalgalarının yoğunlaştığı bir evrede kendini göstermiştir. Bu belirli dönemde, 1945 ile 1960 yılları arasında, Cezayir, Fas, Tunus gibi sömürge bölgelerinden Fransa'ya; İrlanda, Hindistan, Pakistan gibi ülkelerden de İngiltere'ye yönelen büyük göç hareketleri, Avrupa'nın tarihine ve kimliğine önemli bir etki bırakmıştır. Bu süreç, sömürgecilik sonrası dönemin ve göç olgusunun karmaşıklığını anlamak için temel bir referans noktası olarak kabul edilebilir Öncelikle, Cezayir, Fas, Tunus gibi sömürge bölgelerinden gelen göçmen dalgaları, sömürgecilik döneminin sona ermesinin ardından bu ülkelerle bağların devam ettiğini ve bu bağların göç olgusunu derinlemesine etkilediğini göstermektedir. Fransa'ya yönelen bu göçmenler, kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan çeşitli dinamikleri beraberinde getirmiştir. Bu, Fransız toplumunda çeşitlilik ve çokkültürlülük anlayışının şekillenmesinde etkili olmuştur. (Özerim, 2012: 41) Diğer yandan, İrlanda, Hindistan, Pakistan gibi ülkelerden İngiltere'ye yönelen göç dalgaları da benzer şekilde Avrupa'nın tarihsel kimliğini etkilemiştir. Bu göç dalgaları, İngiliz toplumunda çeşitli etnik grupların ve kültürlerin bir araya gelmesine neden olmuştur.

İngiltere'nin göç politikalarını ve toplumsal yapısını derinlemesine değiştiren bu süreç, ülkenin kimlik ve çokkültürlülük algısını şekillendirmiştir. (Akan ve Arslan,2017). Bu göç hareketlerinin Avrupa'nın tarihsel kimliğine yönelik etkisi, sadece demografik bir değişimle sınırlı kalmamış; aynı zamanda kültürel etkileşim, ekonomik dinamikler ve toplumsal yapı üzerinde derinlemesine izler bırakmıştır. Bu nedenle, belirli bir dönemin göç olgusu, Avrupa'nın genel tarih anlayışında ve kimliğinde önemli bir unsur olarak ele alınmalıdır. (Aykaç ve Yertüm, 2017: 5). Sömürgeci devletlerin liderlerinin etkisi altında gerçekleşen Avrupalıların kendi

ülkelerine dönüş sürecinde, sömürgecilikten çekilen ülkelerin önemli bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. Bu süreçteki etkileşim ve deneyimler, göç olgusunun karmaşıklığını ve bu dönemin Avrupa tarihindeki özel konumunu ortaya koymaktadır. Almanya'nın sömürge geçmişi olmaması, savaş sonrası dönemde yaşanan göç hareketlerinde farklı bir dinamik oluşturmuştur. Bu bağlamda, 20 milyona yakın savaş mağduru ve yerinden edilmiş kişinin Almanya'ya gelmesi, ülkenin bu süreçte benzersiz bir göç deneyimi yaşamasına neden olmuştur. Özellikle 1950'de Doğu Avrupa'dan göç etmek zorunda kalan 12 milyon Alman'dan yaklaşık 8 milyonu Batı Almanya'ya yerleşmiştir. Berlin Duvarı'nın inşasına kadar olan süreçte ise 2.6 milyon kişi Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden Federal Alman Cumhuriyeti'ne taşınmıştır (Zimmermann, 1995: 46). Britanya'da, İngiliz Milletler Topluluğu'nun eski üyeleri ve yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması, geniş bir coğrafyadan gelen büyük göç dalgalarını tetikleyerek Britanya'nın göç politikalarını ve toplumsal yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde yaşanan göç hareketleri, hem Britanya'nın içsel dinamiklerini hem de uluslararası ilişkilerini etkileyen karmaşık bir süreci yansıtmaktadır (Zimmermann, 2008: 4). İngiliz Milletler Topluluğu'nun eski üyeleri ve bağımsız devletlerin göç hareketlerini etkilemesi, özellikle bu ülkelerin bağımsızlık kazanmasının ardından ortaya çıkan göç dalgalarıyla belirginleşmiştir. Bu dönemde, Britanya'nın egemen olduğu topraklarda yaşayan insanlar, kendi ülkelerindeki siyasi ve ekonomik değişimlere tepki olarak Britanya'ya yönelmişlerdir. Karayipler'den Hindistan'a, Güney Afrika'dan Avustralya'ya kadar geniş bir coğrafyadan gelen göçmenler, Britanya'ya entegre olma çabası içinde olmuşlardır. Savaş sonrasında Endonezya'dan gelen on binlerce göçmenin Hollanda'ya ulaşması, 1950'lerde başlayan yeni bir göç dalgasını beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Hollanda, göç politikalarını gözden geçirerek ve bu göçmenleri entegre ederek demografik yapısını ve kültürel çeşitliliğini zenginleştirmiştir. Bu süreç, Hollanda'nın göçmenlerle ilgili politikalarının ve toplumsal uyum stratejilerinin evrimine işaret etmektedir. Özellikle Britanya'nın göç politikalarını şekillendiren bu göç dalgaları, ülkenin kültürel, ekonomik ve demografik dokusunu derinlemesine etkilemiştir. Göçmenlerin kendi kültürel miraslarını taşıması ve Britanya toplumuna katkıda bulunmaya çalışmaları, ülkede çeşitlilik ve çokkültürlülük anlayışının gelişimine önemli bir ivme kazandırmıştır. Bu nedenle, Britanya'da yaşanan göç hareketleri, ülkenin tarihine ve toplumsal yapısına şekil veren kritik bir dönemeç olarak değerlendirilmelidir (Zimmermann, 2008).

### 2.2.3. Sınırlandırılmış (Kısıtlandırılmış) Göç Dönemi

1973 yılı, Avrupa göç tarihinde bir kırılma noktası olarak kabul edilirken, bu dönemde ortaya çıkan sosyal ve politik değişimler, göç alanında yeni fenomenlerin ortaya çıkmasına ve toplumsal algıda önemli değişikliklere yol açtı (Toksöz, 2006: 28-29). Petrol krizi, güçlü ve hızlı büyüyen Avrupa ekonomisinin yerini bir durgunluğa bırakarak yabancı işçileri de etkiledi (Schierup,2006). Bu ekonomik krizi aşmak için dünya ekonomisinin sermaye yoğun teknolojilere ve otomasyona yönelmesi, emek akışının gelişmekte olan ülkelerden azalmasına neden oldu (Hansen ve Castles, 2006: 27). Ekonomik durgunlukla birlikte Keynesyen ekonominin çözüm sunamadığı yüksek enflasyon ve işsizlik sorunları ortaya çıktı. Bu durum, Keynesyen kavramların ve ekonominin sorgulanmasına yol açtı (Öztürk ve Saygın, 2017: 6-7). Avrupa'nın içinden geçtiği kriz dönemi, göç politikasının da gözden geçirilmesi gerektiğini vurguladı. 1973'te, Alman misafir işçi programının bir yansıması olarak, yabancı işçilerin oranı dokuz işçiden birine düşerken, bu durumun ardından işçilerin aileleri de gelmeye başladı (Castles ve Miller, 2008: 110). Batı Avrupa ülkeleri "sıfır göç alan ülke" politikasını benimsese de, geri dönen göçmen sayısında belirgin bir artış yaşanmadı. Aile birleşimiyle birlikte, bu ülkelerin demografik yapıları önemli ölçüde değişmeye başladı (Gençler, 2005: 175). Bu kısıtlayıcı dönemin ardından, Avrupa Birliği'nin göç konusundaki ortak çabalarını temellendiren bir dizi anlaşma, sözleşme, zirve ve program gerçekleşti. Bu süreç, Avrupa güvenliği açısından önemli bir adım olarak değerlendirilirken, Özerim'e göre 11 Eylül saldırıları, göç ve güvenlik ilişkisinin ilk adımını oluşturarak anlaşmanın tarihi bir dönüm noktası olarak belirdi (Özerim, 2012: 43).

### 2.2.4.Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, 1985'ten itibaren Sovyet lideri Gorbaçov'un reform önerileri beklenmedik bir evrimleşme sürecine girdi, bu evrim Doğu Avrupa'da siyasi dalgalanmalara yol açarak köklü değişimlere sebep oldu. 1985'ten sonraki dönemde, Sovyet lideri Gorbaçov'un reform önerileri beklenmedik bir yönde evrildi, bu evrim Doğu Avrupa'da siyasi dalgalanmalara yol açarak köklü değişimlere sebep oldu.. Bu dönemde, Doğu Almanya'da yaşanan siyasi değişim talepleri, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Almanya'nın yeniden birleşmesiyle

doruğa ulaştı. 1991'de Sovyetler Birliği'nin çökmesi, eski Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın bölünmesine neden olarak Soğuk Savaş'ın neredeyse yarım asırlık egemenliğine son verdi. Bu derin dönüşümler, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Avrupa coğrafyasında yeni bir çağın başlangıcını simgeledi ve kıtanın doğusu, bu karmaşık sürecin içinde belirgin bir yer edindi (McCormick, 2014: 60, 115). Bu döneme özgü göç olgusu, doğu-batı göçlerinde belirgin bir artışa işaret ediyor. Doğu'dan Batı'ya doğru gerçekleşen bu göç dalgası, geniş bir yelpazede mülteci ve sığınmacı akınına dönüştü. Geçmişte Afrika ve Asya'dan Batı Avrupa'ya yönelen göç dalgalarının aksine, şimdi ise Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa, kendi içinden gelen mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle etnik Almanların Almanya'ya dönüşü, bu dönemin göç profiline damgasını vuran önemli bir özelliktir (Şemşit, 2010: 70). Doğu-Batı hareketliliği Avrupa'da belirginleşmiş olsa da, bu durum önceki göç paternlerinde de devam etmektedir. Fiziksel yer değiştirmenin yanı sıra, bu göçler aynı zamanda siyasi ve ekonomik eşitsizlikleri yansıtmaktadır (Toksöz, 2006: 128). Bu bağlamda, Doğu-Batı göçleri, sadece tarihsel bir olgu olmanın ötesinde, göçün temel yapısal mekanizmalarına dair önemli sosyolojik analizlere konu olmaktadır.1980'lerden itibaren Batı Avrupa'da şiddet ve çatışmalardan kaçan bireylerin sayısında belirgin bir artış yaşandı. İşsizlik, köktenci terörizmin ve suçun suçlanan sığınmacıların sınır dışı edilmesi gerektiği düşüncesini ateşledi (Castles ve Miller, 2008: 144). Bu yaklaşım, sığınmacılar ve mülteciler için önemli bir dönemeç oluşturdu. Demir Perde'nin yıkılmasıyla birlikte, farklı koşullar ülkelerin göç yollarını şekillendirdi. Daha önce göç veren ülkeler, yani İtalya, Yunanistan, İspanya ve Portekiz, bu kez hedef ülkelerini değiştirdi. Bosna Hersek'teki savaş, Cezayir'deki iç savaş, Afrika ve Ortadoğu'daki zorlu koşullar, AB'nin evrimi ve nihayetinde 11 Eylül saldırıları, göç manzarasının önemli bir parçası haline geldi (Özerim, 2012: 45-46). Bu perspektiften bakıldığında, göç konusu nihayet ve haklı olarak çok yönlü bir gündem oluşturmuş ve Avrupa'nın yönetişim ve inisiyatif açısından oynadığı rol artmıştır.

### 2.3. Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarının Zaman İçindeki Evrimi

Avrupa'nın tarihsel, ekonomik ve demografik evrimi, karmaşık etkileşimlerle şekillenmiş ve geniş bir zaman dilimini kapsayan olaylarla derinleşmiştir. Coğrafi keşiflerin başlangıcından Sanayi Devrimi'ne kadar uzanan süreçte, Avrupa'nın dünya

sahnesindeki rolü ve kıta içindeki dinamikleri köklü değişimlerden geçmiştir. Bu değişimler, ekonomik ve demografik yapıları dönüştürerek, Avrupa'nın bugünkü halini almasında kritik öneme sahip olmuştur. 15. yüzyılda başlayan coğrafi keşifler, Avrupa'nın dünya haritasındaki rolünü genişleterek ekonomik ve kültürel etkileşimleri artırmıştır. Bu dönemde, özellikle İspanya ve Portekiz gibi ülkeler, yeni keşfedilen Amerika kıtalarından zenginlikler ve kaynaklar getirerek Avrupa ekonomisine önemli katkılarda bulunmuştur (Elliott, 2006). Bu keşifler, ticaret yollarındaki artış, yeni pazarlar ve doğal kaynakların keşfiyle birlikte ekonomik refahın büyümesine neden olmuş ve Avrupa'nın ekonomik dinamiklerini değiştirmiştir (Landes, 2003).

Sanayi Devrimi, 18. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'nın endüstriyel ve ekonomik peyzajını kökten değiştirmiştir. Tarım yöntemlerindeki gelişmeler, teknolojik ilerlemeler ve fabrika sistemlerinin yükselişi, nüfusun kentsel alanlara yönelik büyük göçlerine yol açmıştır. Sanayileşme süreci, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da toplumu dönüştürmüştür (Landes, 2003). Bu dönemde, Avrupa şehirleri hızla büyümüş ve sanayi merkezleri haline gelmiştir. I. ve II. Dünya Savaşları, Avrupa'nın tarihini derinden etkileyen kritik dönemlerdir. II. Dünya Savaşı'nın ardından, kıta genelinde büyük nüfus hareketleri yaşanmış, milyonlarca insan savaşın etkileri, siyasi değişimler ve ekonomik koşullar nedeniyle yer değiştirmiştir (Mazower, 1999). Bu göç dalgaları, Avrupa'nın demografik yapısını önemli ölçüde şekillendirmiş ve kıtanın sosyal dokusunu etkilemiştir. Özellikle savaş sonrası dönemde, Avrupa'nın yeniden inşası ve ekonomik toparlanma çabaları, kıta içinde ve dışında yoğun göç hareketlerine yol açmıştır (Gatrell, 2013). II. Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa ülkeleri ortak bir gelecek inşa etme amacı doğrultusunda 'Birlik Avrupası' hedefine yönelmiştir. Bu bağlamda, doğal kaynaklar, özellikle demir ve kömür gibi stratejik kaynaklar, kıtanın yeniden kalkınma sürecinde merkezi bir rol oynamıştır. 1951 yılında Fransa, Belçika, Batı Almanya, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanan Paris Anlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (ECSC), üye ülkeler arasında kaynakları etkili bir şekilde paylaşmayı amaçlayan ilk adımı temsil etmiştir (Judt, 2005). Bu girişim, ekonomik işbirliğini daha da güçlendirmek amacıyla 1957 yılında Roma Anlaşması ile devam etmiş ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Roma Anlaşması, serbest ticaretin teşvik edilmesi, ortak bir tarife ve ticaret politikası

oluşturulması ve topluluk üyeleri arasında ekonomik entegrasyonun artırılması hedeflerini belirlemiştir (Dinan, 2004). Bu süreç, Avrupa'nın siyasi birliği yolunda önemli bir kilometre taşı olmuştur. Avrupa'nın tarihi, coğrafi keşiflerden Sanayi Devrimi'ne, büyük çatışmalardan göçlere kadar uzanan karmaşık etkileşimlerle zenginleşmiş bir hikayeye sahiptir. Bu etkileşimler, sadece ekonomik dinamikleri değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve demografik yapıları da etkileyerek kıtanın evrimine katkıda bulunmuştur. Avrupa'nın birleşik bir gelecek inşa etme süreci, kıtanın tarihsel geçmişinden kaynaklanan zorlukların üstesinden gelme ve ortak bir kimlik oluşturma çabasını yansıtmaktadır.

1960'ların başında, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üye ülkeleri arasındaki işbirliği genişlemiş ve daha fazla entegrasyon sağlanması için adımlar atılmıştır. 1965 yılında Brüksel Anlaşması, AET içindeki kurumların yetkilerini genişletmiş ve karar alma süreçlerini daha etkili hale getirmiştir. Bu, AET'nin daha güçlü bir entegrasyon sürecine girmesini sağlamıştır (Jørgensen, 2004).

Ayrıca, 1960'lar boyunca genişleme süreci de devam etmiştir. 1961'de Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'nın başvurularının ardından, 1973'te bu ülkeler AET'ye üye olmuştur. Genişleme, AB'nin coğrafi ve ekonomik açıdan daha kapsamlı bir birlik haline gelmesine katkıda bulunmuştur (European Union, 2023). Bununla birlikte, 1960'lar aynı zamanda tarım politikaları ve bütçe konularında yaşanan zorlukların da görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde, tarım politikalarının birleştirilmesi ve ortak bir bütçenin oluşturulması gibi konularda müzakereler gerçekleşmiş ve bazı zorluklarla karşılaşılmıştır (Ludlow, 1997). Ancak, bu mücadelelerin üstesinden gelme çabaları, daha sonraki yıllarda AB'nin daha sağlam bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmuştur. Bu dönemde atılan adımlar, AB'nin temel prensiplerini ve yapılarını güçlendirmiş ve kıtanın birliğini sağlama yolunda önemli ilerlemelere işaret etmiştir.

1970'ler, Avrupa Birliği'nin (AB) evrimi açısından çeşitli önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu dönemde, ekonomik, siyasi ve toplumsal alanlarda birlik oluşturma hedefine yönelik çabalar derinleşmiş ve genişlemiştir. 1970'ler, ekonomik entegrasyonun daha da ileri götürüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde, enerji krizleri ve ekonomik zorluklarla mücadele etme ihtiyacı, AB üye ülkelerini daha sıkı bir ekonomik işbirliği arayışına yönlendirmiştir. 1970'te Paris

Anlaşması'nın yerini alan The Hague Programı, ekonomik ve parasal işbirliğini artırmayı amaçlayarak bir adım daha atmıştır (Milward, 1999). 1970'lerde genişleme süreci devam etmiş ve 1973'te Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'nın ardından, 1981'de Yunanistan'nın da üyeliği ile AB'nin üye sayısı altıya yükselmiştir (European Union, 2023). Bu genişleme, AB'nin coğrafi sınırlarını daha da genişletmiş ve birlik içinde çeşitli ekonomik ve kültürel dinamikleri bir araya getirmiştir. Aralık 1974'teki Paris Zirvesi, AB üye ülkeleri arasında siyasi işbirliğini artırmayı amaçlamıştır. Bu zirve, daha önce ekonomik entegrasyon üzerine odaklanan birçok anlaşmanın ötesine geçerek, ortak dış politika ve güvenlik politikalarının geliştirilmesine yönelik çabaların bir ifadesi olmuştur (Dinan, 2004). 1970'lerde, AB'nin ekonomik istikrarı sağlamak ve kalkınmayı teşvik etmek amacıyla bir dizi politika geliştirilmiştir. Özellikle, AB'nin bütçe politikaları, tarım politikaları ve bölgesel kalkınma politikaları bu dönemde şekillenmiş ve uygulanmıştır (Baldwin ve Wyplosz, 2015). 1970'ler aynı zamanda zorluklarla da dolu bir dönem olmuştur. Petrol krizleri, enflasyon ve ekonomik dengesizlikler gibi faktörler, AB'nin karşılaştığı zorlukları artırmış ve bu dönemdeki politika yapıcıları daha sağlam bir ekonomik temel oluşturmak için çeşitli önlemler almaya yönlendirmiştir. Bu dönemde yaşanan gelişmeler, AB'nin daha ileri entegrasyon ve birlik hedefine doğru attığı adımları ve bu süreçte karşılaşılan zorlukları yansıtmaktadır. 1970'ler, AB'nin tarihindeki önemli bir geçiş dönemini temsil ederken, birliğin temellerini güçlendirmiş ve gelecekteki gelişmelere zemin hazırlamıştır (Dinan, 2004).

1979'da başlatılan Avrupa Para Sistemi, AB ülkeleri arasında ekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamıştır. 1980'lerde EMS'nin daha da güçlenmesi, AB'nin ortak para birliği hedefine doğru atılan önemli bir adım olmuştur (McNamara, 1998). 1980'ler, Avrupa Birliği'nin (AB) evriminde çeşitli önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu dönemde, AB'nin iç ve dış dinamiklerinde meydana gelen değişiklikler, birliğin daha fazla entegrasyonunu ve genişlemesini şekillendirmiştir. 1980'lerin başında, AB, iç piyasada serbest dolaşımı sağlamak ve ekonomik entegrasyonu artırmak amacıyla "Tek Piyasa Programı"nı benimsemiştir. Bu program, mal, hizmet, sermaye ve işgücü serbestisinin sağlanmasıyla AB içinde daha etkili bir ekonomik birlik oluşturmayı hedeflemiştir (Moravcsik, 1991). Tek Piyasa Programı, 1992'de tam anlamıyla uygulanmış ve AB içinde ticaret ve

ekonomik faaliyeti büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. 1986'da Avrupa Tek Senedi'nin kabul edilmesi, AB'nin ekonomik entegrasyonunu daha da derinleştirmiştir. Bu anlaşma, iç piyasadaki engellerin kaldırılmasını, rekabet politikalarının güçlendirilmesini ve sanayi politikalarının koordinasyonunu içermiştir (Pinder ve Usherwood, 2013). Aynı dönemde, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kurumsal yapısı da güçlenmiş ve AB organları daha etkili hale getirilmiştir. 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da ise İspanya ve Portekiz'in AB'ye üye olmaları, birliğin genişlemesini sürdürmüştür. Bu genişlemeler, AB'nin coğrafi sınırlarını daha da genişletmiş ve ekonomik entegrasyonu daha kapsamlı hale getirmiştir (European Union, 2023). AB'nin iç piyasada serbest dolaşımı sağlamak amacıyla başlattığı çabalar, 1987'de "Tek Avrupa Belgesi" ile daha fazla vurgulanmıştır. Bu belge, AB'nin iç piyasada engelleri kaldırmak, standartları birleştirmek ve serbest rekabeti güçlendirmek amacıyla alınan önlemleri içermiştir (Dinan, 2004).

1993 yılında Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasıyla AB'nin resmi olarak kurulması sağlanmıştır. Maastricht Antlaşması, ekonomik entegrasyonun ötesine geçerek siyasi ve sosyal alanlarda da birlik oluşturmayı amaçlamış ve Euro'nun kullanımını öngörmüştür. 1990'lar, Avrupa Birliği'nin (AB) tarihindeki önemli bir evrim dönemini temsil eder. Maastricht Antlaşması'nın kabul edilmesiyle birlikte, AB resmi olarak kurulmuş ve üç ana sütunu olan ekonomik ve parasal birlik, ortak dış ve güvenlik politikası, ve iç adalet ile içişleri işbirliği gibi alanlarda entegrasyonu güçlendirmiştir (Nugent, 2017). Schengen Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi, AB ülkeleri arasında sınırların kaldırılmasını ve serbest dolaşımı sağlamış, bu da birlik içindeki insan, mal ve hizmet hareketini kolaylaştırmıştır (Guild, 2001). Aynı dönemde, AB'nin genişleme politikaları, 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla birlik üye sayısını artırmış, ardından yapılan genişlemelerle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir (European Union, 2023). Euro'nun kullanıma girmesi, 1999'da başlamış ve 2002'de fiziksel paralar olarak dolaşıma girmiştir, bu da birliğin ekonomik entegrasyonunda önemli bir adımı simgeler (McNamara, 2008). Bununla birlikte, Balkanlar'daki krizler ve Yugoslavya'nın çöküşü gibi olaylar, AB'nin dış politikasını şekillendiren önemli gelişmeler arasında yer almıştır (Crawford, 1996). Bu dönemdeki olaylar, AB'nin hem içeride hem de uluslararası alanda daha güçlü ve etkili bir birlik olma yolundaki çabalarını yansıtmaktadır.

2000'ler, Avrupa Birliği (AB) için önemli gelişmeler ve dönüşümlerle dolu bir onyılı temsil eder. Bu dönemdeki anahtar olaylar arasında genişleme, anayasal süreçler, ekonomik kriz ve enerji politikalarındaki değişiklikler bulunmaktadır. 2004 ve 2007'de yapılan genişlemelerle birlik, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsamış ve AB üye sayısını önemli ölçüde artırmıştır (European Union, 2023).

### 2.4. Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarına Yön Veren Düzenlemeler

Avrupa'nın dil, din ve etnik köken açısından çeşitliliğine rağmen, bir hedef olarak "Tek Avrupa" fikri uzun yıllardır insanların zihnine yerleşmiştir. Tarihte bu farklılıklar nedeniyle pek çok savaş yaşamış olan Avrupa'da Hristiyanlık, eski Yunan medeniyeti, Rönesans ve Reform gibi ortak değerler etrafında birlik oluşturma fikri her zaman gündemdedir. Bu yönde eğitim için ilham, Dante'nin "evrensel monarşi arayışı" (1310) ile Duc de Sully'nin "Anılar" isimli eserindeki (1638) Avrupa'da barışı ve düzeni sağlama özlemini yansıtan entelektüel yaklaşımlarda aramak mümkündür. Avrupa ülkeleri, 'Ortak Avrupa' ya da 'Birleşik Avrupa Devletleri' yaratma fikrini hayata geçirmek için tüm çabalarına rağmen, tarihin hiçbir noktasında, Avrupa Birliği çatısı altında bugün bulundukları yere bu kadar yaklaşamadılar. (Gençler, 2005: 182-183).

Avrupa ülkeleri, uzun ve zorlu bir süreci içeren birçok köklü yapısal değişiklik sonucunda bugünkü durumlarına ulaşmışlardır. Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda, imzaladıkları Paris Anlaşması'na (1951) dayanarak 'Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nu kurdular. Avrupa Birliği'nin bugüne kadarki politika ve kararlarının yasal dayanağını oluşturan Roma Antlaşmaları (1957) ile aynı ülkeler, ortaklık alanları da dahil olmak üzere 'Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu ilan ettiler (Dedeoğlu, 2003). Roma Antlaşmalarını temelden değiştiren 'Tek Avrupa Senedi (Single European Act (TAS) (1986)' ile 'Avrupa Birliği Tek Pazarı' ve 'Avrupa Politik İş Birliği' resmen hayata geçirilmiş, ortak pazar hedefi yeniden tanımlanıp kurulan AET'nin yerini 'Avrupa Topluluğu (AT)' almıştır. Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini güçlendiren ve çoğunluk karar mekanizması getiren TAS (AB Türkiye Delegasyonu, 2019a), aynı zamanda Avrupa Birliği göçmenlik yasasının da ilk yasal dayanağıdır. TAS, 'Avrupa Birliği karar alma sürecinde ilk kısıtlayıcı göçmenlik yasalarının kabulünün resmi işaretidir.' Bu

bağlamda ‘TAS ile başlatılan süreçte Avrupa Birliği, üçüncü ülke vatandaşları için göçmenlik yasasını yasal olarak Avrupalılaştıracak yasa ve sistemler oluşturmaya ve ulusal göçmenlik yasalarını uyumlaştırmaya yönelik yasalar ve sistemler oluşturmaya başlamıştır (Sönmez, 2014: 206.-207). ‘Avrupa Birliğinin Kurucu Anlaşması’ olarak bilinen Maastricht Anlaşması’nın (1993) yürürlüğe girmesiyle, Avrupa Topluluğu, Amsterdam Anlaşması (1997) ile daha fazla değişiklikle sonuçlanan bir süreç olan 'Avrupa Birliği' dönüşmüştür.

Avrupa Birliği ülkelerinin ortaklık alanlarının zaman içinde genişlemesi ve iş birliği çabalarının yoğunlaşması, Avrupa Birliğinin ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda birlikte hareket etme iradesini güçlendirmiştir. Kuşkusuz bu durum göç politikasını da etkilemiş ve II. Dünya Savaşı sonrasında ulusal göç politikaları geliştiren ülkeler 1980’li yılların ikinci yarısından sonra yasal bir altyapı temelinde hareket etmeye başlamıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği, üye devletlerin vatandaşlarının Birlik içindeki hareketliliğini kolaylaştıran ve üçüncü ülke vatandaşlarının Birliğe girişini kısıtlayan düzenlemelerin uygulanmasını taahhüt etmektedir. Avrupa Birliği, bu araştırmanın yasal sınırlarını çeşitli anlaşma ve yönetmeliklerde belirlemiştir.

### 2.4.1. Trevi Grubu

TREVİ Grubu, 1976 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler arasında polis ve adalet iş birliğini geliştirmek amacıyla oluşturulan bir platformdu. TREVİ, Terörizm, Radikalizm, Şiddet ve İçişleri anlamına gelen kelimelerinin baş harflerinden oluşan bir akronimdir (Occhipinti, 2003). TREVİ Grubu, polis teşkilatları ve adalet bakanlıkları arasında bilgi paylaşımını ve iş birliğini teşvik etmek, suçla mücadele stratejilerini geliştirmek ve ortak bir yaklaşım oluşturmak amacıyla düzenli toplantılar yapmıştır (Monar, 1997).

Grup, terörle mücadele, organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı, göç ve sığınma gibi konularda üye ülkeler arasında deneyim ve bilgi paylaşımını sağlamıştır (Bunyan, 1993). TREVİ Grubu'nun kurulması, AB üyesi ülkelerin sınır ötesi güvenlik tehditleriyle başa çıkma konusundaki ortak bir çaba olarak değerlendirilmiştir (Wagner, 2014). Bu iş birliği, özellikle terörle mücadele alanında önemli bir ilerleme sağlamıştır (Den Boer ve Monar, 2002). TREVİ Grubu, 1993

yılında Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Avrupa Birliği'ne entegre edilmiştir. Maastricht Antlaşması ile TREVİ Grubu, Adalet ve İçişleri Konseyi'nin (Justice and Home Affairs Council) altında yer alan ve daha sonra Adalet ve İçişleri Konseyi olarak bilinen yapıya dönüşmüştür (Den Boer ve Monar, 2002). Bu entegrasyon, TREVİ Grubu'nun faaliyetlerinin AB'nin daha geniş güvenlik ve adalet politikalarının bir parçası haline gelmesini sağlamıştır.

TREVİ Grubu, AB üyesi ülkeler arasında polis ve adalet alanında iş birliğini güçlendirerek suçla mücadelede etkili bir yaklaşımın oluşturulmasına katkıda bulunmuştur (Anderson vd., 1995). TREVİ'nin mirası, günümüzde AB'nin iç güvenlik politikaları ve polis iş birliği mekanizmaları üzerinde etkisini sürdürmektedir. Özellikle, AB'nin günümüz iç güvenlik politikaları ve adalet iş birliği mekanizmaları üzerinde kalıcı bir etkisi olmuştur (Occhipinti, 2003).

### 2.4.2. Schengen Antlaşması

Tek pazar hedefine yönelik serbest dolaşımın önündeki engeller bazı sektörlerde zorluklar oluşturmuştur. Örnek vermek gerekirse; 1984'te kamyon şoförleri, sınır kontrolündeki zorlukları göstermek için Fransa-Almanya sınırına müdahale etti. 1980'den sonraki bu mali durgunluk, Avrupa Topluluğu'nu ortak bir Avrupa kimliği yaratma çabalarına sevk etti. 1984'te Adonnino Komitesi kuruldu ve Almanya ile Fransa arasındaki iki ülke sınırlarındaki kontrollerin kademeli olarak kaldırılmasını kabul eden Saarbrücken Antlaşması imzalandı. Kamu güvenliği ve sınır güvenliği gibi ciddi tartışmalara kapı açılmış olsa da, 1985 yılında Saarbrücken Anlaşması temelinde ve Komite tavsiyeleri doğrultusunda ve ülkelerin katılımıyla 33 maddelik Schengen Anlaşması imzalanmıştır (Özcan, 2005: 33-34).

Vize prosedürleri doğrultusunda ortak bir bilgi sistemi oluşturmak, antlaşma kapsamında önemli bir göç yetkinliğidir. Kamuoyunun ve devletin önemini koruyabilmesi için sanata dayalı Schengen Bilgi Sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Schengen Bilgi Anlaşması'nın 93. Maddesince, Schengen Bilgi Sistemi'nin kuruluşunda, göç kontrolü panoramasında önemli bir unsurdu (Sönmez, 2015: 209-210).

26 ülkeyi kapsayan Schengen bölgesi, Avrupa Birliği üyesi olmamalarına rağmen İsviçre, İzlanda, Norveç ve Lihtenştayn'ı da içeriyor. Kıtada olmayan Madeira, Azorlar ve Kanarya Adaları Avrupa Birliği'nin özel üyeleridir ve bölgede yer almaktadır. Schengen bölgesinin bir parçası olmayan ve sınırlarını açan ülkeler Monako, Vatikan ve San Marino'dur. Ancak haritada gösterilen ülkeler Hırvatistan, Romanya, Bulgaristan ve Kıbrıs bu bölge için aday ülkelerdir. 1 Şubat 2020'de Avrupa Birliği'nden resmen ayrılan Birleşik Krallık ve AB'ye üye olan İrlanda, onların talebi üzerine Schengen bölgesine katılmadı (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2020a; Schengen Visa Info, 2020; Tepealtı, 2020: 99).

Avrupa Birliği vatandaşları ile Schengen bölgesi ülkelerinin vatandaşları ve aile fertlerinin Avrupa Birliği üyesi ülke topraklarına daha önceden izin almadan giriş yapmalarına izin veren Schengen Anlaşması, kısa zamanlı vize başvurularında yer alan kişisel verileri de Vize Bilgi Sistemi'ne aktarmaktadır. Schengen Devleti'nin topraklarına genel bir vize temelinde yasal olarak giren üçüncü ülke vatandaşları, vize geçerli olana kadar Schengen bölgesinde ikamet edebilir (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 29-30). Ülkeler, kamu güvenliğinin risk altında olduğu veya tehdit oluşturabileceği durumlarda sınırlarını kapatabilir. Nitekim Mart 2020'de başlayan koronavirüs (Covid-19) pandemisinden sonra birçok AB ülkesi sağlık güvenliğine ilişkin Schengen Anlaşmasını uygulamadan sınırlarını kapattı.

Sözleşme'nin 6. Maddesi, kontrol mekanizmasının tipolojisini tanımlar. Bu, sınır kontrollerinin nasıl ve hangi şekilde yürütüldüğüne dair çerçeveyi belirlediği için ana noktalardan biridir. Dış sınırların, tarafların çıkarları dikkate alınarak, yetkililer tarafından eşit şekilde kontrol edileceği ileri sürülmüştür (EUR-Lex, 2000). Bu yönüyle 6.Maddesi Sözleşme'nin temelini, diğer maddeleri ise stratejinin işleyişine ve temel ilkelere ilişkin hükümlerdir (Köktaş, 2011: 245). Bu, göçmenlik ve güvenlik kavramlarını bir arada ele alan ve beş ülkeyi bir an önce vize politikalarını uyumlu hale getirmeye çağıran yedinci maddedir. Madde 8, akit tarafların ulusal kanunlarındaki farklılıklar dikkate alınarak ortak sınırlarda kontrollerin kolaylaştırılmasını ve uyuşturucu kaçakçılığı ve şiddetle mücadele edilmesini öngörmektedir. Suçla mücadele ve bilgi alışverişine odaklanan 9. madde; Kişilerin düzensiz giriş ve kalışına, gümrük dolandırıcılığına ve gümrük ile polis arasında artan iş birliğine atıfta bulunulmuştur (EUR-Lex, 2000).

Ortak bir iç ve dış sınır için çaba gösteren bu anlaşma, Avrupa Birliği'ne girmek için vize alması gereken ancak kabul edilmeyen üçüncü ülke vatandaşlarının önündeki bürokratik engelleri kaldırabilir. Schengen ile oluşturulan ortak vize listesi, Üye Devletlerin belirli ülkelerde belirli vize kısıtlamaları uygulamasına olanak sağlamakta ve Birlik'e hakim ülkeler için sınırlı vize listeleri oluşturulabilmektedir. 11 Eylül saldırıları ve Madrid'deki 11 Mart olayları güvenlik ve sınır kontrollerini gündeme getiriyor. Bunun sonucunda AB'nin dış sınırlarında polis, asker ve gümrük kontrolleri yoğunlaştırılmıştır (Kirişçi, 2007: 29; Sönmez, 2015: 209).

Teklif hazırlanırken kuzeydoğu Avrupa ülkelerinde artan iltica yoğunlukları ve yasa dışı göç tedbirlerin sıkılaştırılmasına yol açmış ve bu durum bir "Avrupa Kalesi" yaratmak isteyen insan hakları savunucuları tarafından eleştirilmiştir (Kirişçi,2002: 72) Çünkü Schengen Anlaşması'nın en çok eleştirildiği noktalardan biri 'öteki' kavramının yeniden gündeme gelmesiydi.

### 2.4.3. Maastricht Antlaşması

Maastricht Antlaşması, Avrupa Birliği'nin (AB) temel anayasal belgelerinden biridir. 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan antlaşma, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Maastricht Antlaşması, AB'nin kurumsal yapısını ve işleyişini yeniden düzenlemeyi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) Avrupa Birliği'ne dönüştürmeyi hedeflemiştir (European Union, 2023).

Maastricht Antlaşması'nın bazı temel hükümleri şunlardır:

1. AB'nin Üç Sütunu: Birinci Sütun; Avrupa Topluluğu'nu temsil eder ve ekonomik iş birliği ile ortak pazarı kapsar. Bu sütun, AB'nin temel ekonomik ve ticari politikalarının oluşturulmasında merkezi bir rol oynar (Nugent, 2017). İkinci Sütun; Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nı (Common Foreign and Security Policy - CFSP) içerir. Bu sütun, AB'nin dış politikada daha birleşik bir duruş sergilemesine olanak tanır ve güvenlik konularında koordinasyonu artırmayı hedefler (Bache, George, & Bulmer, 2011). Üçüncü Sütun; Adalet ve İçişleri iş birliğini kapsar. Bu sütun, sınır ötesi suçla mücadele, göç ve sığınma politikaları gibi

konularda ortak stratejilerin geliştirilmesini sağlar (Craig & De Búrca, 2015).

2. Ortak Para Birimi (Euro): Maastricht Antlaşması, Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ni (Economic and Monetary Union - EMU) tanımış ve ortak para birimi olan Euro'nun kurulmasını öngörmüştür. Bu hüküm, Euro Bölgesi'ni oluşturan ülkeleri belirlemiş ve Euro'nun kullanımına dair kuralları tanımlamıştır (McNamara, 2008). EMU'nun temel hedefi, AB içinde fiyat istikrarını ve ekonomik büyümeyi sağlamaktır.
3. Avrupa Merkez Bankası: Antlaşma, Avrupa Merkez Bankası'nın (European Central Bank - ECB) kurulmasını sağlamıştır. ECB, Euro'nun para politikasını yönetir ve Euro Bölgesi'nde fiyat istikrarını sağlama görevine sahiptir (Buiter, 2009). ECB'nin bağımsızlığı ve para politikası üzerindeki otoritesi, Euro'nun güvenilirliğini artırmıştır (Issing, 2008).
4. Avrupa Politikaları: Maastricht Antlaşması, AB'nin politika alanlarını genişletmiştir. Ortak tarım politikası, bölgesel politika, çevre politikası, eğitim politikası ve araştırma politikası gibi alanlarda AB düzeyinde politikaların belirlenmesini sağlamıştır (Nugent, 2017). Örneğin araştırma politikası gibi alanlarda AB düzeyinde politikaların belirlenmesini sağlamıştır. Bu genişleme, AB'nin sosyal ve ekonomik alanlarda daha entegre bir yapıya sahip olmasını desteklemiştir (Wallace vd., 2015).
5. Vatandaşlık: Antlaşma, AB vatandaşlığını tanımlamış ve AB vatandaşlarına ek haklar ve ayrıcalıklar sağlamıştır. AB vatandaşları, AB içinde serbestçe seyahat etme, çalışma, ikamet etme, seçme ve seçilme gibi haklara sahiptir. Bu vatandaşlık kavramı, AB'nin bireyler arasındaki sınırları daha da kaldırarak daha birleşik bir Avrupa toplumu oluşturma amacını yansıtır (Shaw, 2007).

Maastricht Antlaşması, AB'nin siyasi, ekonomik ve hukuki birlik yolunda önemli bir adım olarak kabul edilir. Antlaşma, AB'nin kurumsal yapısını ve politika alanlarını güçlendirerek AB'nin daha derin bir entegrasyonu sağlamasına ve Avrupa'nın birliğini ilerletmesine yardımcı olur (Maas, 2007).

### 2.4.4. Dublin Antlaşması

Avrupa Birliği'ne sürekli ve kontrolsüz göçmen ve sığınmacı akışı, yalnızca üye devletlerin sınırlarında ciddi bir tıkanıklığa neden olmakla kalmadı, aynı zamanda sığınma sistemlerini de ciddi bir baskı altına aldı. "Avrupa Birliği ülkelerinin göç alanındaki temel endişesi, AB'ye girmeyi başaran sığınmacıların durumuyla ilgilenecek bir sistem geliştirmek ve sığınma talepleri için üzerinde anlaşmaya varılmış prosedürler oluşturmaktı (Bingöl, 2006: 47). Bu nedenle Avrupa Birliği, 1 Eylül 1997'de iltica prosedürlerine hızlı erişimi sağlamak ve bir üye devletin başvuruyu incelemesini sağlamak amacıyla Dublin Yönetmeliği'ni çıkardı.

Dublin Antlaşmasıyla Avrupa Birliği, sığınmacılar için birlikte bir tutum geliştirmenin koşullarını oluşturmuştur. Bu nedenle, bir üye devlette sığınma başvurusu reddedilirse, diğer üye devletlerde yeni başvuru yapılamayacağına karar verilmiştir. Böylece, 'üye devletlerin ulusal mevzuatlarından kaynaklanan farklı uygulamalardan kaçınmak için' (Gençler, 2005: 188), sığınma başvurularının bölge üzerinde tek bir merkezde toplanması yöntemi tercih edilmiştir. Bunun amacı, birden çok iltica başvurusunu önlemek ve karar verme sürelerini kısaltmaktır. Bu bağlamda Dublin Anlaşması'nın ortak bir göç politikasının geliştirilmesi yönünde önemli bir adım olduğu söylenebilir.

Avrupa Birliği'ne dayalı göçmen akışlarına rağmen, göçün sürekliliği, güncellenmiş Dublin Düzenlemesi başta olmak üzere Ortak Avrupa İltica Sistemi genelinde gerilimler yarattı. Bu amaçla, sistemi daha şeffaf ve verimli hale getirmek için Dublin II (2003) ve Dublin III (2013) düzenlemeleri ile mevcut sığınma belgelerinin gözden geçirilmesini öneren Dublin IV (2016) (European Commission, 2019c) yayınlandı.

### 2.4.5. Amsterdam Antlaşması

Avrupa Birliği'nin (AB) temel anayasal belgelerinden biridir. 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan antlaşma, 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması'nı değiştirmek ve AB'nin kurumsal yapısını ve işleyişini güncellemek amacıyla yapılan bir değişikliktir (Craig ve De Búrca, 2015).

Antlaşma, AB'nin politika alanlarını genişletirken, AB'nin iç işleyişinde ve yetkilerinde de değişiklikler yapmıştır (Nugent, 2017). Amsterdam Antlaşması, AB'nin genişlemesini ve daha etkili bir şekilde işlemesini hedeflemiştir (Barnard, 2013).

Amsterdam Antlaşması'nın bazı temel hükümleri şunlardır (Bache vd., 2011):

1. AB'nin politika alanları: Antlaşma, AB'nin politika alanlarını genişletmiştir. İstihdam, sosyal politika, sağlık, eğitim, kültür, çevre ve adalet gibi konular, AB'nin yetki alanına dahil edilmiştir.
2. AB Komisyonu: Antlaşma, AB Komisyonu'nun yapısını değiştirmiştir. Komisyon üye sayısı, AB üye sayısına sınırlanmıştır. Komisyon Başkanı, AB Konseyi tarafından belirlenen bir kişi arasından seçilmektedir.
3. Avrupa Parlamentosu: Parlamento'nun yetkileri genişletilmiştir. Yasama sürecinde daha fazla yetkiye sahip olan Parlamento, AB politikalarının oluşturulmasında daha etkin bir rol oynamaktadır.
4. Adalet ve İçişleri: Amsterdam Antlaşması, AB'nin adalet ve içişleri alanında daha fazla yetkiye sahip olmasını sağlamıştır. Bu alanda daha fazla iş birliği ve koordinasyon sağlanması hedeflenmiştir.
5. Dış Politika: Antlaşma, AB'nin dış politika alanında daha etkin olmasını hedeflemiştir. Ortak dış ve güvenlik politikası daha da güçlendirilmiştir.

Amsterdam Antlaşması, AB'nin politika alanlarını genişleterek ve kurumsal yapısını güncelleyerek AB'nin işleyişini daha etkin hale getirmeyi amaçlamıştır (Wallace vd., 2015). Antlaşma, AB'nin güçlenmesini, politika alanlarında daha etkili kararlar almasını ve AB'nin uluslararası arenada daha güçlü bir aktör olmasını desteklemiştir( Dinan, 2014).

### 2.4.6. Tampere Zirvesi

Tampere Zirvesi, 15-16 Ekim 1999 tarihlerinde Finlandiya'nın Tampere şehrinde gerçekleşen bir Avrupa Birliği (AB) zirvesidir. Zirve, AB üyesi ülkelerin liderlerinin adalet ve içişleri alanında iş birliğini güçlendirmeyi hedefleyen ortak

politika ve stratejileri belirlemek amacıyla bir araya gelmelerine ev sahipliği yapmıştır (Peers, 2011).

Tampere Zirvesi, AB içinde serbest dolaşım, göç, sığınma, sınır kontrolleri, yasa dışı göçle mücadele ve suçla mücadele gibi konuları ele almıştır. Zirvede kabul edilen Tampere Programı, AB'nin adalet ve içişleri alanında politika ve iş birliği stratejilerini belirlemiştir (Smith, 2004).

Tampere Programı'nın ana hedefleri şunlardır (Monar, 2001):

1. Serbest Dolaşım: AB içinde serbest dolaşım hakkının güvence altına alınması ve sınırlar arası kontrol ve iş birliğinin geliştirilmesi.
2. Göç ve İltica Politikası: Ortak bir göç ve iltica politikasının oluşturulması, yasadışı göçle mücadele edilmesi ve AB içinde entegrasyonun desteklenmesi.
3. Sınır Kontrolleri: Sınır kontrollerinin etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak için teknoloji ve bilgi paylaşımının artırılması.
4. Suçla Mücadele: Suç önleme, suçla mücadele ve cezai adalet alanlarında AB ülkeleri arasında iş birliğinin güçlendirilmesi.

Tampere Zirvesi ve Tampere Programı, AB'nin adalet ve içişleri alanında ortak politika ve stratejilerin belirlenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu zirve ve program, AB içinde daha etkin bir adalet ve içişleri iş birliği sağlanmasına yönelik adımlar atılmasını sağlamıştır.

### 2.4.7. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Artık uluslararası toplum bağlamında insan hakları konusunda bir dönüm noktası belgesi olarak kabul edilen AB Temel Haklar Şartı, insan haklarına ilişkin en yeni ve en ileri kavram olarak kabul edilmekte ve AB'nin entegrasyon sürecine önemli bir katkı olarak görülmektedir. (Metin, 2002: 46, 51). Bildirge ; Üye Devletlerin ulusal kimliğini onayladığını, bölgesel ve yerel yönetimlere saygı gösterdiğini ve ortak değerleri güçlendirerek Avrupa halklarının kültürel sentezini koruduğunu beyan eder. Ek olarak, Bildirge, Topluluğun yetkisini, üye devletlerin ortak anayasal yükümlülüklerini ve geleneklerini, Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmeyi, Avrupa Birliği Antlaşmasını,

Topluluk Antlaşmalarını ve Bildiriler ve Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İçtihat'den (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2020b) kaynaklanan haklarını uygulamaktadır.

Temel Haklar Şartı, Avrupa Birliği için meşruiyetlerini güçlendirmekte ve AB vatandaşları için hakların görünürlüğü bağlamında temel hakların açıklığa kavuşturulması açısından önemli bir katalog olarak görülmektedir. Nitekim 2000 yılında imzalanan 54 maddelik Bildirge'nin 5. maddesinde Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı başlığı adı altında insan ticaretinin yasak olduğu, 18. maddesinde ise Sığınma Hakkı'na yer verilmiştir. Bu bağlamda, iltica hakkının, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 İltica Statüsü Protokolüne dayanan Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma güvence altına alındığı ileri sürülmüştür. 19. Maddede toplu sürgünlerin yasak olduğunu ve ülkelerinde ölüm cezası, işkence veya aşağılayıcı muamele görme riski taşıyan hiç kimsenin iade edilmeyeceğini vurgulamaktadır. Her türlü ayrımcılığın yasaklanması Madde 21'de yer almaktadır (Metin, 2002: 36-37; Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2020b).

### 2.4.8. Sevilla Zirvesi

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 11 Eylül saldırılarının ardından Tampere Zirvesi'nde Avrupa Birliği'nin 'önce özgürlük' tavrı değişti ve güvenlik odaklı bir göç politikası gündeme geldi. AB liderleri, göçmenlerin güvenlik tehdidi olarak görüldüğü bir dönemde Sevilla'da bir araya geldi ve düzensiz göçle mücadele için alınacak önlemleri tartıştı. 21-22 Haziran 2002 tarihlerinde zirvesi ortak bir göç politikasını desteklemeye ve iş birliğini güçlendirmeye çalıştı.

Güvenlik politikalarının şekillendiği bu dönemde Danimarka, İtalya, Portekiz ve İngiltere gibi ülkelerde yasa dışı göçmenlere yönelik yeni kanunlar çıkarıldı ve bazı Avrupa Birliği ülkeleri Sevilla'da daha sert göç politikaları çağrısında bulundu. İngiltere'nin yanı sıra İspanya ve İtalya da, ilgili ülkelerin "göç kontrolleri konusunda işbirliği yapmaları" koşuluyla AB ekonomik kalkınma yardımının sağlanması çağrısında bulundu. Projeyi gündeme getirmenin yanı sıra, gerekli önlemleri almamaları halinde Türkiye'nin de içinde bulunduğu en fazla emisyona sahip ülkelere ekonomik yaptırımlar uygulanması önerilmiştir (Orsam, 2012: 14). Bu girişim, bazı ülkelerden gelen muhalefet nedeniyle kabul görmese de, 'AB'nin dış

politikaları gereği göç konusunda iş birliği yapmayan üçüncü ülkelere yaptırım uygulayabileceğini' belirterek nihai kararı etkilemiştir (Kraemer vd, 2002).

Sevilla Zirvesi'nde, Birliğin sınırlarını aşarak üçüncü ülke topraklarına göç sorununa çözüm bulma çabalarını artırdığı hatırlatıldı. Bu açıdan Zirve, AB göç yönetiminin 'dışsallaştırılmasına' (göç yönetiminin sınırlar ötesinde göç üreten bölgelere aktarılması) yönelik önemli bir adımdır (Battaini-Dragoni, 2002: 3).

### 2.4.9. Lahey (Hague) Programı

Avrupa Birliği'nin (AB) adalet politikalarını ve iş birliğini belirleyen bir programdır. Program, 2005 yılında AB üyesi ülkelerin liderlerinin Lahey'de yaptığı bir zirvede kabul edilmiştir. Lahey Programı, adalet ve içişleri alanında iş birliğini güçlendirmeyi ve AB içinde güvenlik, özgürlük ve adaletin sağlanmasını hedeflemektedir (Dinçer ve Eşsiz, 2021).

Lahey Programı, AB üyesi ülkeler arasında adalet ve içişleri alanında yapılan iş birliğini daha etkin ve uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Program, güvenlik, sınır kontrolü, göç, iltica, terörle mücadele, suç önleme ve suçla mücadele gibi konulara odaklanmaktadır (Güleç, 2015).

Programın bazı temel hedefleri şunlardır (Köktaş ve Yılmaz, 2010):

1. AB içinde serbest dolaşım hakkının korunması: Lahey Programı, AB içinde serbest dolaşım hakkını güvence altına almak için sınır kontrollerinin etkin bir şekilde yapılmasını ve sınırlar arası iş birliğini teşvik etmeyi amaçlar.
2. Suç önleme ve suçla mücadele: Program, AB içinde suç önleme, suçla mücadele ve cezai adalet alanlarında iş birliğini güçlendirmeyi hedefler. Bu kapsamda, polis iş birliği, veri paylaşımı ve cezai adalet sistemlerinin uyumlaştırılması gibi konular ele alınır.
3. Göç ve iltica politikaları: Lahey Programı, göç ve iltica politikalarının etkili bir şekilde yönetilmesini ve AB içinde entegrasyonun desteklenmesini hedefler. Göç akımlarıyla mücadele, sığınma başvurularının değerlendirilmesi, yasadışı göçle mücadele gibi konular programın odak noktalarıdır.

4. Terörle mücadele: Program, terörizmle mücadelede AB ülkeleri arasında iş birliğini güçlendirmeyi amaçlar. Terörizmle mücadelede istihbarat paylaşımı, güvenlik önlemleri ve terörizmin finansmanının önlenmesi gibi konular ele alınır.

Lahey Programı, AB'nin adalet ve içişleri alanında ortak politika ve stratejileri belirlemeyi ve üye devletler arasında iş birliğini artırmayı hedeflemektedir. Program, AB'nin iç güvenliğinin sağlanması, vatandaşların haklarının korunması ve suçla mücadele gibi konularda ilerleme kaydetmesine yardımcı olmayı amaçlar (Köktaş ve Yılmaz, 2010).

### 2.4.10. Avrupa Göç ve İltica Paktı

Fransa Cumhurbaşkanlığı'nda onaylanan 25 Eylül 2008'de Göç ve İltica Paktı, Avrupa Birliği üyelerinin birbirleri arasında, vatandaşlarına ve dünyanın geri kalan kısmına bağlılıklarını taahhüt ettikleri siyasi bir belgedir. Hukuken bağlayıcı olmayan ve AB'de göç yönetimini güçlendirmeyi amaçlayan anlaşma beş temel ilkeye dayanır (Ağaoğlu, 2021: 1425)

1. Sınır kontrollerini daha etkili bir biçimde yapmak,
2. Üye devletlerce belirlenen öncelikleri, gereksinimleri ve alım kapasitelerini dikkate alarak göçmenlerin uyum süreçlerini teşvik etmek amacıyla yasal göçü düzenlemek,
3. İltica için bir Avrupa çerçevesi oluşturmak,
4. Düzensiz göçü kontrol ederek kaynak ülkelerine ya da transit ülkelere gönüllü geri dönüşleri teşvik etmek,
5. Göç ve kalkınma arasındaki sinerjiyi teşvik etmek için Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkeler ile kapsamlı bir ortaklık kurmak (Council of the European Union, 2008: 4).

Pakt bildirgesinde, dünyadaki bölgeleri arasında gelişmişlik farkı olduğu sürece uluslararası göçün devam edeceğini öngörmüş ve bu durumun göç alan ülkeler için bir fırsata dönüşebileceği belirtilmiştir. Bu nedenle, 'Sıfır Göç Hipotezi'nin gerçekçi olmayıp tehlikeli olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca Konsey, Tampere ve Lahey programlarının tavsiyelerinin tam olarak uygulanmasını

memnuniyetle karşılayacağını belirtmiştir (Council of the European Union, 2008: 2-3).

Avrupa Birliği'nin ortak göç politikasının gelişmesinde mihenk taşlarından biri olan Avrupa Göç ve İltica Paktı göçü bir fırsat olarak görse de güvenlik odaklı yaklaşımı Avrupa Birliği göç politikasına yön vermiş ve Stockholm Programı'nın temellerini atmıştır.

### 2.4.11. Lizbon Antlaşması

Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'nin (AB) hukuki çerçevesini belirleyen bir antlaşmadır. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve Maastricht Antlaşması'ndan sonra AB'nin temel anayasal belgesi olarak kabul edilir (Bayram, 2010).

Lizbon Antlaşması, AB'nin kurumsal yapısını ve işleyişini değiştiren önemli reformları içerir. Antlaşma, daha demokratik bir AB oluşturmayı ve AB'nin etkinliğini artırmayı hedeflemektedir. Lizbon Antlaşması ile AB, daha güçlü ve etkili bir dış politika yürütme yeteneğine sahip olmuştur (Çamlıca, 2012: 33).

Antlaşmanın bazı önemli hükümleri şunlardır (Erdoğan, 2010):

1. AB Konseyi: Daha etkili bir AB Konseyi oluşturulmuştur. AB Konseyi Başkanı, 2,5 yıllık bir dönem için seçilmekte ve AB dışında temsil görevini yürütmektedir.
2. Avrupa Komisyonu: Komisyon üye sayısı, AB'nin üye sayısına eşit olacak şekilde sınırlanmıştır. Komisyon Başkanı, AB Konseyi tarafından belirlenen bir kişi arasından seçilmektedir.
3. Avrupa Parlamentosu: Parlamento, yasama yetkilerini genişletmiştir. Yasama sürecinde daha fazla güce sahip olan Parlamento, AB politikalarının oluşturulmasında daha etkin bir rol oynamaktadır.
4. Adalet ve İçişleri: Lizbon Antlaşması, AB'nin adalet ve içişleri alanında daha fazla yetkiye sahip olmasını sağlamıştır. Bu alanda daha fazla iş birliği ve koordinasyon sağlanması hedeflenmiştir.
5. Vatandaş Hakları: Antlaşma, AB vatandaşlarının haklarını güçlendirmektedir. AB vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı, eşitlik,

insan hakları ve temel özgürlükler gibi konularda koruma sağlanmaktadır.

Lizbon Antlaşması, AB'nin genişleme sürecini ve AB üye devletlerinin iş birliğini daha etkin hale getirmeyi amaçlamaktadır. AB'nin politika alanlarında daha etkili kararlar almasına ve küresel arenada daha güçlü bir aktör olmasına yardımcı olmuştur (Poroy, 2011).

### 2.4. 12. Stockholm Programı

Avrupa Birliği'nin (AB) adalet, güvenlik ve özgürlük alanlarında politika ve iş birliği stratejilerini belirleyen bir programdır. İsmini 10-11 Aralık 2009 tarihlerinde Stockholm'de düzenlenen AB Zirvesi'nde kabul edilmesinden almaktadır. Bu program, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra adalet ve içişleri alanındaki iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Günay, 2021: 63).

Stockholm Programı, AB'nin adalet, güvenlik ve özgürlük alanlarında belirlediği hedefleri ve politika önceliklerini ortaya koymaktadır. Program, AB içinde özgürlük, güvenlik ve adaletin sağlanması, AB vatandaşlarının haklarının korunması, sınır güvenliği, göç ve iltica politikaları, suç ve terörle mücadele gibi konulara odaklanmaktadır (Özerim, 2014: 35).

Programın bazı ana hedefleri şunlardır:

1. AB vatandaşlarının temel haklarının korunması ve güçlendirilmesi.
2. Sınırların etkin bir şekilde korunması ve AB içinde serbest dolaşım hakkının güvence altına alınması.
3. Göç ve iltica politikalarının geliştirilmesi ve AB içinde entegrasyonun desteklenmesi.
4. Suçla mücadele ve terörle mücadele konusunda iş birliğinin artırılması.
5. Veri koruma ve kişisel verilerin gizliliği alanında standartların yükseltilmesi.

Stockholm Programı, AB üye devletlerinin adalet, güvenlik ve özgürlük alanlarında iş birliğini artırmayı ve AB vatandaşlarına daha güvenli bir ortam

sağlamayı hedeflemektedir. Program, AB içinde ortak politika ve stratejilerin belirlenmesini ve bu alanlarda etkin iş birliğinin sağlanmasını desteklemektedir.

### 2.4.13. Yakın Dönem Gelişmeler

Amsterdam Antlaşması'yla başlatılan uzun vadeli programların sonuncusu olan Stockholm programı 2014'ün sonunda sona erdi. Bu sebeple Komisyon, 2014'ün Mart ayında, "Açık ve Güvenli Bir Avrupa'nın Gerçekleşmesini Sağlamak" adında bildiri yayınlanıp özgürlük, güvenlik ve adaletin sağlanması amacıyla 2015-2020 yasal ve operasyonel planlama için bir vizyon tanımladı (Günay ve Çelik, 2023: 793). Fakat daha önceki dönemlerden farklı olarak bu dönemde bunun yerine "mevcut yasal araç ve tedbirlerin aktarılması, uygulanması ve birleştirilmesi amacına odaklanan prensipler" bağlamında hareket edilmesi amaçlanmaktadır. Göç için bütünsel yasal göçten en iyi şekilde yararlanma yaklaşımıyla düzenli göçü iyi bir biçimde kullanmasını sağlamak ve ihtiyaç duyanları korumak, yasa dışı göçle mücadele etmek ve sınırları etkili bir biçimde yönetme ihtiyacı ifade edilmiştir (European Parliament, 2018a).

13 Mayıs 2015'te Komisyon, "Avrupa Göç Gündemi" başlıklı belgeden oluşan sergi, Akdeniz'deki mülteci kriziyle mücadele için yapılması gerekenleri gösterecek acil durum önlemleri arasında ayrım yapmak ve göçün tüm yönlerini daha etkin bir şekilde yönetmek için Mavi Kart Sistemi'nin de dahil olduğu uygulanacak girişimleri açıklar (Akdemir ve Tekeli, 2017: 88). 6 Nisan 2016 yılında Komisyon yasal göç ve iltica hakkında bir rehber yayınladı. Nitelikli göçmenler için Avrupa Birliği'nin çekiciliği artırılması ve istenmeyen göçmenlerin de kaynak veya transit ülkelere gönderilmeleri için yasal süreçlerin sağlanıp iş birliğinin artırılması istenmiştir. 2018 yılının mayıs ayında Komisyon, Avrupa Göç Gündeminin uygulanmasına ilişkin bir rapor yayınladı. Yayınlanan adet ilerleme raporu ile programın uygulanmasındaki eksiklikler tespit edilmiştir. (European Parliament, 2018a).

## 2.5. Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç İle Mücadele Araçları

Tarih boyunca insanlar, savaşlar, doğal afetler, siyasi krizler, siyasi sebepler ve kişisel tercihler gibi birçok sebepten ötürü yer değiştirmek istemişlerdir.

Günümüze kadar devam eden bu durum, özellikle küreselleşmenin ortaya çıkması ve okunaklı hale gelmesiyle hızlanmıştır (Güleç, 2015).

Basit ve modernleştirilmiş anlamıyla küreselleşme, malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbestçe ve hızlı bir şekilde hareket edebildiği sınır ötesi etkinlikleri ifade eder. Küreselleşmenin farklı bir göstergesi de iletişimin hız ve hacminin şu zamana kadar eşi benzerinin görülmemiş bir şekilde artmasıdır (Doğan, 2009: 227). Fakat mallar, sermaye ve hizmetler kolaylıkla sınırları aşabilirken, insanlar açısından bu durum biraz daha zordur. Bu durum, sosyal bölgeye ulaşmaya çalışan az gelişmiş ülkedeki vatandaşların hareketliliğini kısıtlamakta ve gelişmiş ülkelerin almış olduğu sert önlemler nedeniyle yasal göç kanallarını kısıtlamaktadır.

Devletler egemenliklerini korumak için çeşitli uygulamalarla yasa dışı göçü engellemeye çalışırlar. Farklı göç aşamalarını kapsayıp ele alan tipoloji "sınır öncesi", "sınır" ve "giriş sonrası" olmak üzere üç kategoriye ayrılabilir. Sınır öncesi önlemler; vize başvuruları, kaynak ve transit ülkelerinde biniş öncesi kontrolleri yapılan belge ve insan kaçakçılığıyla mücadeleyi ele alırken sınır yönetimi ile ilgili olanlar; Gelişmiş fiziksel sınırlar ve sınır kontrolleri, gelişmiş güvenlik özelliklerine sahip olunan belgelerin kullanıldığı önlemleri kapsar. Giriş sonrası önlemler ise; gözaltı, işyeri teftişi, işveren yaptırımları ve farklı kısıtlamalardır. Çoğu ülke için iade uygulaması bu tedbirlerin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Koser, 2005: 14).

Uzun süredir yeni bir yaşam arayan göçmenlerin uğrak noktası olan Avrupa Birliği, güvenliğine tehdit olarak gördüğü yasadışı göç ile mücadeleye büyük önem veriyor. Mültecilerin çok fazla olması ve Avrupa'nın çeşitli şehirlerindeki terör saldırılarının genellikle göçle bağlantılı olması, Avrupa Birliği'nin sınır güvenliği konularındaki hassasiyetini artırmıştır. Öte yandan, iç sınırların kaldırılacağı Schengen Alanı'nın oluşturulmasıyla AB, güvenlik ve özgürlük arasındaki dengeyi sağlama bahanesiyle 'entegre sınır yönetimi modeli'ni uygulamaya çalışıyor (Turgay, 2021: 20)

Avrupa Birliği sınır koruma politikası, iç ve dış boyutları ile incelenebilir. Bu politikaların içsel boyutu, AB'nin dış sınırlarını korumaya, sığınmacıların göçünü önlemeye, Birliğin dış sınırlarında üyeleri desteklemeye, Europol'ü güçlendirmeye ve ortak veri tabanları aracılığıyla Üye Devletler arasında bilgi paylaşımına yönelik

uygulamalarıdır. Avrupa Birliği'nin kaynak ve transit ülkeleri ile yasa dışı göç, insan kaçakçılığı ile mücadele ve geri kabul uygulamaları konularındaki iş birliği de AB'nin sınır koruma politikasının dış boyutunu temsil etmektedir (Fernández-Rojo, 2021).

Avrupa Birliği, yasa dışı göçle mücadele politikalarını uygulamak için birçok girişimi aracılığıyla geliştirdiği araçlardan bazılarını kullanıyor. Bu araçların en önemlileri FRONTEX, Vize Bilgi Sistemi (VIS), Schengen Bilgi Sistemi (SIS), EURODAC, EUROSUR ve Geri Kabul Anlaşmalarıdır.

### 2.5.1. FRONTEX

FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency), 26 Ekim 2004 tarihli Konsey kararı ile kurulan FRONTEX, 3 Ekim 2005 tarihinde Polonya'nın başkenti Varşova merkezli olarak faaliyetlerine başlamıştır. Teknik konularda bağımsız olan Ajans, yasal, idari ve finansal bakımdan özerkliğe sahiptir (Eur-Lex, 2004a). "Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı" olarak da bilinir. FRONTEX'in temel amacı, AB üyesi ülkelerin sınırlarının güvenliğini ve etkin sınırlar yönetimini sağlamaktır. Bu, yasadışı göçü engelleme, insan kaçakçılığı ve sınır ötesi suçlarla mücadele, AB'nin sınırlarındaki güvenlik risklerini azaltma ve sığınma başvurularını işleme gibi faaliyetleri içerir (Kalkman, 2021).

FRONTEX, AB üyesi ülkeler arasında iş birliğini koordine etmek, sınırlarda teknik ve operasyonel destek sağlamak, sınır güvenliği için eğitim ve kapasite geliştirmek gibi görevleri yerine getirir. Bunlar, sınırlardaki denetim ve gözetimi artırmak, sınır geçişlerinde düzeni sağlamak ve AB'ye giriş yapan veya çıkan kişilerin güvenliğini sağlamak için yapılan operasyonları içerir. FRONTEX, sınırlardaki gözetim ve kontrol faaliyetlerini gerçekleştirmek için çeşitli araçlar ve kaynaklar kullanır. Bu araçlar arasında hava ve deniz araçları, teknolojik izleme sistemleri, insansız hava araçları (drone'lar), radarlar, termal kameralar, veri analizi ve istihbarat paylaşımı araçları bulunmaktadır (Perkowski vd., 2023).

FRONTEX ayrıca, AB ülkeleri arasında operasyonel bilgi ve istihbaratın paylaşılmasını sağlamak için bilgi paylaşım ağları ve veri tabanları da yönetmektedir.

Bu sayede AB üyesi ülkeler sınır güvenliği konusunda daha iyi bir iş birliği ve koordinasyon sağlayabilmektedir (Sachseder vd., 2022: 4678).

FRONTEX'in operasyonları, AB üyesi ülkelerle ve üçüncü ülkelerle iş birliği içinde yürütülmektedir. Ajans, uluslararası hukuka uygunluk, insan haklarına saygı ve insanların korunması ilkelerine odaklanmaktadır.

### 2.5.2. Vize Bilgi Sistemi (VIS)

Günümüzde gelişmiş ülkeler, başta güvenlik endişeleri olmak üzere pek çok sebepten ötürü az gelişmiş ülkelerden gelen sığınmacı akınını mümkün olduğu müddetçe engellemeye çalışmaktadır. Bu yüzden, gelişmiş ülkelerde yasal olarak kalma olasılığı daha düşük olan göçmenlerin, ülkeye yasal olarak girdikten sonra yasa dışı yollara girmesine veya onları gözden kaçırmaya çalışmasına neden olmaktadır. Bu ve benzeri durumların önüne geçmek isteyen gelişmiş ülkeler de vize uygulaması dahil olmak üzere çeşitli önlemler alıyorlar (Emir, 2023:69).

Avrupa Birliği'nin yasa dışı göçü önlemede en önemli araçlarından bir tanesi olan vize uygulaması farklı düzenlemelerle bugünkü haline getirilmiştir. Schengen Bölgesi'nin oluşturulmasının ardından ortak vize uygulamaları yapılmaya başlandı ve bu amaçla Vize Bilgi Sistemi (VIS) oluşturuldu. Komisyon tarafından 2002 yılında önerilen "Yasadışı Göçle Mücadele Ortak Planı" bu sistemin kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Bu girişim, bir öneri ve bildiri olarak kalmakla birlikte, üyelerin 'bir vize politikasının yasa dışı göçün önlenmesine önemli ölçüde katkı sağlayacağına' olan inancını ifade etmiştir. Bu inançtan hareketle ilerleyen yıllarda Vize Bilgi Sistemi ortaya çıkmıştır (Yazan, 2016: 114-115).

2004 yılında bir Konsey Kararı ile kurulan VIS, ulusal yetkili makamların vize verilerini güncellemesine ve bunlara elektronik olarak erişmesine izin veren, Üye Devletler arasında vize verilerinin değişimi için kurulan bir sistemdir (Eur-Lex, 2004b). Ortak vize politikasını uygulamak için oluşturulan VIS, Schengen vizesi veren tüm konsolosluklarda ve dış sınır geçiş noktalarında faaliyet göstermektedir. Sistem, merkezi veri tabanı ve Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi (AFIS) şeklindeki 2 farklı sistemden oluşuyor. Kolluk kuvvetleri, Europol ve belirli koşullar altında üçüncü ülkeler ve uluslararası kuruluşlar da sınır geçiş noktalarında vizelerin

ve parmak izlerinin biyometrik olarak doğrulanmasını sağlayan bir sisteme erişebilir (Avrupa Parlamentosu, 2018).

### 2.5.3. Schengen Bilgi Sistemi (SIS)

Schengen Bilgi Sistemi (Schengen Information System–SIS), Schengen üyesi ülkeler arasında üçüncü ülke vatandaşlarının yanı sıra Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında ortak bir bilgi paylaşım sistemidir. SIS, Schengen Bölgesi'ndeki sınırların kontrolünü ve güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. SIS'in ana hedefi, polis ve güvenlik birimlerine, sınır geçiş noktalarına ve kolluk kuvvetlerine Schengen Bölgesi'nde aranan kişiler, kayıp veya çalıntı eşyalar, seyahat yasağı uygulanan kişiler ve diğer güvenlikle ilgili bilgiler hakkında anında erişim sağlamaktır. Bu sayede, AB üye ülkeleri sınırlarında giriş yapmaya veya seyahat etmeye çalışan riskli kişilerin tespit edilmesi ve hareketlerinin izlenmesi amaçlanmaktadır (European Commission, 2018).

SIS, kayıp veya çalıntı pasaportlar, kimlik kartları, araçlar, silahlar ve diğer değerli eşyalar gibi eşyaların bilgilerini içerir. Ayrıca, aranan kişilerin verileri, suçluların tutuklanması veya iade edilmesi için kullanılan bilgileri içeren bir veri tabanını da kapsar. SIS, Schengen Bölgesi'nde serbest dolaşım ilkesiyle birlikte çalışır. Bu, bir Schengen ülkesine giriş yapıldığında veya bir Schengen ülkesindeki bir sınır noktasından geçildiğinde, yetkililerin SIS veri tabanını kontrol etmesini ve gerekli önlemleri almasını sağlar. Örneğin, bir kişi hakkında bir tutuklama emri bulunuyorsa veya bir kişi sınır geçişinde aranıyorsa, yetkililer bu bilgileri SIS aracılığıyla öğrenebilir ve ilgili önlemleri alabilir (Kahraman ve İren, 2024: 81)

SIS, AB üye ülkeleri arasında bilgi paylaşımını hızlandıran, sınır güvenliğini artıran ve suçla mücadelede iş birliğini güçlendiren önemli bir araçtır. Ancak, SIS'in kullanımıyla ilgili olarak veri koruması ve kişisel gizlilik konularında bazı endişeler ve eleştiriler de bulunmaktadır. Bu nedenle, SIS'in kullanımı, AB'nin ilgili veri koruma kurallarına ve yasal düzenlemelerine uygun olarak gerçekleştirilmektedir.

### 2.5.4. EURODAC

EURODAC (EU Asylum Fingerprint Database), Avrupa Birliği'nin bir veri tabanı ve bilgi paylaşım sistemi olan "Avrupa Sığınma Başvuru Sistemi"nin bir parçasıdır. EURODAC, AB üyesi ülkelerdeki sığınmacı ve mültecilerin parmak izlerini kaydeden ve bu bilgileri paylaşan bir sistemdir (Bredström vd., 2022: 75).

EURODAC'ın ana amacı, sığınmacıların ve mültecilerin başvurularını etkili bir şekilde işlemek ve AB üyesi ülkeler arasında parmak izi bilgilerini paylaşarak başvuruların yeniden yapılanmasını önlemektir. Sistem, AB ülkelerinde sığınma başvurusu yapanların parmak izlerini kaydetmekte ve bu parmak izlerini karşılaştırarak daha önce başka bir AB ülkesinde başvuruda bulunup bulunmadığını belirlemektedir. EURODAC, sığınma başvurusunda bulunan kişinin hangi AB ülkesinin sorumluluğunda olduğunu belirlemek için kullanılan "Dublin Yönetmeliği"ne dayanmaktadır. Yani, bir sığınmacı veya mültecinin başvurusu, genellikle ilk AB ülkesine düşer ve bu ülke tarafından işlenir. Eğer o kişi başka bir AB ülkesine geçerse ve orada sığınma başvurusunda bulunursa, EURODAC aracılığıyla bu bilgi tespit edilir ve ilgili ülkenin sorumluluğuna aktarılır (Eur-Lex, 2000).

EURODAC, parmak izi verilerinin güvenli ve etkili bir şekilde saklanmasını ve paylaşılmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Veri tabanı, sığınma başvurusunda bulunan kişilerin kimliklerini doğrulamak, başvuruların yeniden yapılanmasını önlemek ve sığınmacıların hareketlerini izlemek için kullanılmaktadır. EURODAC sistemi, sağladığı fayda bakımından AB'nin sınır yönetiminde ve düzensiz göçle mücadelesinde kullandığı en başarılı araç olarak değerlendirilmektedir (Soysüren ve Nedelcu, 2022: 1930).

### 2.5.5. EUROSUR

Avrupa Birliği'nin bir programı olan EUROSUR "Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi"olarak da bilinir. EUROSUR, AB üyesi ülkelerin sınırlarında güvenlik, sınır yönetimi ve göç konularında iş birliğini güçlendirmeyi amaçlayan bir girişimdir. EUROSUR, 2013 yılında kurulan ve AB'nin dış sınırlarını korumak ve güçlendirmek için geliştirilen bir sistemdir. Ana hedefleri arasında, yasadışı göç, insan kaçakçılığı,

uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm ve diğer sınır ötesi suçlarla mücadele etmek yer almaktadır (Jeandesboz, 2020: 99).

Bu sistemin temel amacı, AB üyesi ülkelerin sınırlarında gerçek zamanlı bilgi paylaşımını ve iş birliğini artırmaktır. EUROSUR, farklı sınır güvenlik birimleri arasında iletişimi geliştirmek, sınırların izlenmesini ve kontrolünü sağlamak için teknoloji, araçlar ve ekipman kullanmaktadır. Bu araçlar arasında radarlar, termal kameralar, dronlar, radar izleme sistemleri, sensörler ve diğer ileri teknolojik araçlar bulunmaktadır. EUROSUR ayrıca, AB üyesi ülkelerin birlikte çalışabilmesi ve güvenlik tehditlerini erken tespit edebilmesi için bir bilgi değişim ağı oluşturmuştur. Bu, istihbarat bilgilerinin ve risk değerlendirmelerinin hızlı ve etkili bir şekilde paylaşılmasını sağlamaktadır (Eur-Lex, 2013).

EUROSUR, sınırlardaki gözetim ve güvenlik önlemlerinin yanı sıra, acil durum müdahalesi, arama kurtarma operasyonları ve sığınma taleplerinin işlenmesi gibi konularda da iş birliği yapmaktadır. Ancak EUROSUR, bazı eleştirilere de maruz kalmıştır. Bazı eleştirmenler, sistemin insan haklarına saygıyı ihlal ettiğini ve sığınmacıların korunmasında yetersiz kaldığını iddia etmektedir. Ayrıca, EUROSUR'un sınırların militarizasyonunu teşvik ettiği ve gözetim toplumuna katkıda bulunduğu endişeleri de dile getirilmektedir (Jeandesboz, 2020: 98).

### 2.5.6. Geri Kabul Anlaşmaları

Geri kabul anlaşmaları, "Ülkeye yasa dışı yollardan giren ve genel olarak kanunla belirlenen hususlar kapsamına girmeyen yerlerden gelen veya girişte bu şartları taşıyıp da vize süresi sona erdikten sonra artık bu şartları taşımayan kişilerin vatandaşı oldukları ülkelere geri gönderilmesi" işlemleridir (Özsöz, 2014: 15).

Avrupa'daki ilk örnekler "19. yy. Alman devletleri ve Rusya; 20. yy. Almanya ile Hollanda arasındaki (Kıcı ve Kaygısız, 2018: 475)" geri kabul anlaşmaları da Avrupa Birliği dış politikasının stratejik bir aracı olarak görülüyordu. Avrupa Birliği tarafından bugüne kadar imzalanan geri kabul anlaşmaları üç kuşağa ayrılabilir. Birinci nesil GKA'lar 1950'lerde ve 1960'larda Schengen öncesi bölgede Batı Avrupa ülkeleri arasında imzalandı ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra sınır değişiklikleri nedeniyle yerinden edilen toplulukların uygun yerlere yerleştirilmesi amaç edinmişti (Havan, 2023: 95). İkinci nesil GKA'lar 1990'larda Orta ve Doğu

Avrupa ülkeleri ile imzalandı. Üçüncü nesil GKA'lar ise, 2000 yılı sonrasında Avrupa Birliği ile yabancılar da dahil olmak üzere farklı üçüncü ülkeler arasında imzalanmıştır. Vize kolaylaştırma/muafiyeti anlaşmaları ile geri kabul anlaşması arasında kurulan eşleştirme stratejisi, esas alarak üçüncü nesil GKA'larla uygulanmıştır. (Akkaraca-Köse, 2014: 8-12)

Komisyona Birlik adına müzakere yetkisi veren Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra AB'de 1999 yılına kadar ikili anlaşmalar yolu ile imzalanan geri kabul anlaşmalarının imzalanmasıyla Topluluk adına uygulanmaya başlandı. 2001 yılında yayınlanan "Yasa Dışı Göçe İlişkin Ortak Politika Raporu"nda Komisyon, "Geri kabul ve İade Koşulları" başlığı adı altında geri kabul anlaşmalarının geliştirilmesi konusunda çağrıda bulunmuştur (Avrupa Komisyonu, 2001).

Tampere Zirvesi'nden (1999) sonra Avrupa Birliği'nin açıkça güvenlik odaklı bir göç politikasına döndüğü Sevilla Zirvesi'nin (2002) sonuç bildirgesinde, geri kabul anlaşmaları uzun uzadıya tartışılmış ve ortaklara yaptırım uygulanabileceğine dikkat çekilmiştir. 2008'de yayınlanan Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi 2008/115/EC ile Avrupa Birliği, Üye Devletlerin üçüncü ülke vatandaşını AB içinde yasadışı yollardan iade ederken izlemesi gereken ortak kural ve prosedürleri belirledi (Eur-Lex, 2008). Lizbon Antlaşması (2009) ile getirilen "nitelikli çoğunluk şartı" sayesinde, geri kabul anlaşmalarının uygulama süreci hızlanmış oldu.

Konsey tarafından yayınlanan çeşitli açıklamalar, planlar ve programlar, yasadışı göçle mücadelede kaynak ve transit ülkeleri ile iş birliğinin önemini vurgulamakta ve geri kabul anlaşmalarının gereğine sıklıkla değinilmektedir. Fakat, Avrupa Birliği'nin geri kabul anlaşmalarını yapmak istediği ülkeler, genellikle "bunun yüksek bir ekonomik yük getireceği" gerekçesiyle, genellikle konulara isteksiz bir şekilde yaklaşmaktadır. Bu nedenle AB, muhataplarını kalkınma yardımı, teknik yardım ve vize kolaylığı/muafiyeti şeklinde teşvikler içeren konularla ilgilileri geri kabul anlaşmasını imzalamaya ikna etmeye çalışmaktadır. Bütün ülkelerin AB'den beklentileri farklı olduğundan, bu anlaşmaların imzalanma süreci de farklıdır (Erdem ve Kaya, 2020).

Avrupa Birliği'nin göç kavramına kaynaklık ettiği veya transit geçiş yaptığı ülkeler ile geri kabul anlaşmaları yapmak için kullandığı teşvikler arasında "vize

kolaylığı/muafiyeti başvurusu" ilk sırada yer alıyor. Bu uygulama, ilgili ülkelerin anlaşmada öngörülen hazırlıkları tamamlayıp AB'ye göçü engellemeyi başardığında devreye giriyor. Diğer bir deyişle, geri kabul anlaşmasının imzalanma tarihi ile vize kolaylaştırma/vize muafiyeti başvurusunun yerine getirilmesi arasında ülkeden ülkeye değişen zaman farklılıkları bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, "Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Moldova ile imzalanan geri kabul anlaşmaları 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girdi; fakat 2009 yılında Sırbistan, Karadağ ve Makedonya için vize serbestisi; 2010 yılında Bosna Hersek'te; 2014 yılında Moldova'da tanınmıştır" (Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 477).

Avrupa Birliği, yukarıdaki teşvikleri kullanıp birçok ülkeyle geri kabul anlaşmaları müzakere etmiş ve bugüne kadar farklı yürürlük tarihlerine sahip 17 ülke ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmayı imzalayan ülkeler; Hong Kong, Ermenistan, Azerbaycan, Makao Özerk Bölgesi (Çin), Bosna Hersek, Karadağ, Sri Lanka, Arnavutluk, Rusya, Ukrayna, Makedonya, Sırbistan, Moldova, Pakistan, Gürcistan, Türkiye ve Cape Verde'dir (European Commission, 2019f) . Fakat AB, müzakere ettiği bütün ülkeler ile imza atma aşamasına gelmeyi başaramadı. Fas, Cezayir, Tunus, Çin, Belarus ve Nijerya ile geri kabul anlaşmaları için müzakere edilmektedir (European Commission, 2019g). Bu durum, sözleşme şartlarının katı olduğu hak sahibi ülkelerin kar ve zarar hesabı yaparken sonucu kendi lehlerine görmemelerinden kaynaklanmaktadır (Erdem ve Kaya, 2020).

Her yıl yaklaşık 400.000 yabancının AB sınırları içinde yasa dışı bir şekilde kaldığı tespit edilmektedir. Avrupa Birliği, uyguladığı geri kabul anlaşmalarının bir parçası olarak yaklaşık %40'ını kaynak veya transit ülkelere aktarabilir (European Commission, 2019f). FRONTEX'e göre 2017'de iade edilen 282.075 kişiden 155.945'i ülkelerine geri gönderilebilir iken; 2018'de iadesi için karar verilen 286.875 kişiden 148.121'i sınır dışı edilmiş olabilir (FRONTEX, 2019a:9). İadesi için karar verilenler ile geri gönderilenler arasındaki bu fark, esas olarak üçüncü ülkelerin iade için istediği belgelerin belirlenmesindeki sorunlardan dolayı ortaya çıkmaktadır. 2018 yılında AB'den geri dönenlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığı zaman Ukrayna 27.318 kişi ile ilk sırada yer alıyor. Gürcistan (5.077), Cezayir (5.057), Arnavutluk (19.274), Fas (10.893), Irak (4.893) ve Pakistan (4.311) da bu alanda ön planda olan diğer ülkelerdir (FRONTEX, 2019a: 25).

Bu göçmenlerin, geri kabul anlaşmalarında belirtilen süreci tamamladıktan sonra FRONTEX aracılığıyla kaynak veya transit ülkelere iadeleri gerçekleşmektedir. Bu nedenle, AB topraklarında düzensiz bir durumda bulunan bir tarafın veya üçüncü bir ülkenin vatandaşları taraf Devlete bildirilecek ve bir geri gönderme merkezinde tutulan kişiler, eğer bir taraf Devletin vatandaşı iseler, iade edilecektir. Fakat, birisi taraf devleti geçiş amacıyla kullanmışsa, iade edilebilmesi için AB'nin bunu kanıtlaması gerekiyor. AB, FRONTEX veya Avrupa Geri Dönüş Fonu aracılığıyla bir taraf ülkeye geri gönderilen kişilerin masraflarını karşılarken, bir taraf ülke tarafından başka bir ülkeye geri gönderilen kişilerin masrafları taraf ülke tarafından karşılanmaktadır (Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 477-478). Genellikle hava yolu ile yapılan geri gönderme işleminde göndericiye FRONTEX görevlileri eşlik etmektedir.

AB'nin mülteci sorununu çözmek için çok önemli gördüğü ve mümkün olduğu kadar geniş çapta tanınmasını istediği geri kabul anlaşmaları, pazarlık kozu haline gelen göçmenlere baskı yapmakla eleştirildi. Anlaşmaların uygulanma şekli insanın onurunu küçük düşürerek AB değerlerine aykırı olduğu ifade edilmiştir.

# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
# AB GÖÇ POLİTİKALARI VE GENİŞLEME: ÇOK BOYUTLU GÜVENLİK BAKIŞI

Göç, değişimleri beraberinde getiren bir gerçeklik olgusudur. Fakat bu değişim mekânsal boyutla sınırlı olmayıp, kültürel ve toplumsal boyutları da içeren çok katmanlı bir yapıya sahiptir. 'Gelen' ile 'olan' arasındaki uyumu sağlamak için geçiş sürecinin iyi yönetilmesi gerekmektedir. İyi yönetilen bir uyum süreci 'birlikte' yaşamayı sağlıyorsa, bunun tersi ise 'yan yana' yaşamak demektir. Bu sebeple, Avrupa Birliği kurumları mevcut ve gelecekteki göçmenlerin entegrasyonuna odaklanmakta ve "göç hareketleri kontrol altına alınmadan mevcut ve müstakbel göçmenlerin entegrasyonu tam olarak sağlanamaz" fikrine dayanarak, özellikle sığınmacılara yönelik göç akışlarının yönetimini desteklemektedir.

Fransız kökenine dayanan entegrasyon; "Uyum" ve "Bütünleşme" (TDK) anlamında kullanılmakta olan bir terimdir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre, "göçmenlerin hem bireysel hem de grup şeklinde toplumun bir parçası olarak kabul edilme sürecidir" (IOM, 2009:17). Entegrasyonun bir diğer tanımı ise "bireyin özellikleri ile çevre arasında bir denge kurabilme ve sürdürebilme" (Köknel, 1981: 9) kabiliyeti'dir. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi öne çıkan özelliği azınlığın çoğunluk ile bütünleşip ve uyum sağlamasıdır. Bu entegrasyon algısı, kavramın asimilasyon ile arasındaki farkı çağrıştırır.

Asimilasyon, Fransa menşeili bir kavram olarak "farklı kökenlere sahip azınlıkların veya etnik grupların yok edilmelerinin, kültürel ve kimlik birikimlerinin, egemen yapı ve yapı içinde çözülerek tamamlanması" (TDK) olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre "Bir etnik veya sosyal grubun -genellikle azınlıkta olan- başka bir grupla uyum sağlamasıdır." Fakat bu uyum, kültürel uyumun ötesinde bir durumu ifade etmektedir" (IOM, 2009: 3). Asimilasyonun bir başka tanımı da "özgün gelenek ve uygulamalarını terk ederek davranışlarını çoğunluğun değer ve normlarına uydurmalarıdır" (Giddens, 1999: 251). Aslında kuşak değişimine eşlik eden uzun bir süreç olan asimilasyon (Tezcan, 2000: 14), başta kültürel boyutta olmak üzere her alanda bir kaynaşmayı ifade etmektedir.

Entegrasyon ve asimilasyon terimlerinin tanımlarına bakacak olursak ‘uyum’ açısından yakın olduklarını görürüz. Söz konusu terimler orijinal anlamlarının ötesinde veya kısmen eşanlamlı olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, entegrasyon, yeni gelenlerin ve yerlilerin katıldığı karşılıklı bir uyum sürecini ifade ederken, asimilasyon, göçmenlerin mevcut olanlara uyum sağladığı tek yönlü süreçtir. Gelişim sürecine bakıldığında, entegrasyon ağırlıklı olarak psikolojik boyutta gerçekleşen bir sentez iken, asimilasyon göçmenin feragatiyle damgasını vuran ‘yok olma’ aşamasını ifade etmektedir (Çevik ve Buz, 2022).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi entegrasyondan ne kastedildiği çok önemlidir. Toplumsal anlamda ‘gelen’in geldiği yerin kültürüne uyum sağlaması olarak tanımlanan entegrasyon, göçmenin kültürel değerleri ile toplumun değerleri arasında çatışma olmamasıdır. Çünkü herhangi bir çatışma olduğunda azınlık kültürü dışlanmakta ve toplum ile göçmenler arasındaki olan toplumsal ilişkiler asimilasyon boyutuna indirgenmektedir (Karayağız ve Arslan, 2023: 1012).

Avrupa Birliği Üye Devletlerine baktığımızda entegrasyon kavramının farklı anlamlar taşıdığını ve buna bağlı biçimde değişik yaklaşımların geliştirildiğini görebiliriz. Milliyetçi sağ için entegrasyon, ‘göçmenlerin yaşadığı ülkenin kültürüne uygun hareket etme eylemidir’. Bu yaklaşım aynı zamanda genel olarak göçmenlerin vatandaşlık haklarının tanınmasına da aykırıdır. Sol ve liberal kesim ise entegrasyonu ‘katılım temelli hak eşitliği’ olarak görüyor. Bu yaklaşıma göre göçmenlere vatandaşlık hakkı verilmesi istenilen düzeyde entegrasyon için gerekli bir koşuldur (Ustalar, 2023: 503).

Entegrasyon uzun, çok taraflı ve öngörülemeyen bir süreç olarak karşımıza çıkar. Bu karmaşık yapıdan kaynaklanmış olmalı ki kapsama alanının olması gerekenden daha dar olduğuna inanılıyor. Çünkü bu, göç sürecinin göçmen birimine ek olarak, göç alan ve veren ülkeleri için de geçerlidir. Bu açıdan entegrasyon göründüğünden daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Fakat, yalnızca bireysel göçmenler için önemli olan bir süreç olarak görülen diğer entegrasyon alanları ihmal edilmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020).

### 3.1. Genişleme Sürecinde AB'nin Göç Dinamikleri

Genişleme sürecinde Avrupa Birliği'nin göç dinamikleri, AB'nin sınırlarının genişlemesiyle birlikte önemli değişikliklere uğramıştır. AB'nin genişlemesi, yeni ülkelerin birliğe katılmasıyla gerçekleşir ve bu süreç genellikle yeni ülkelerin işgücü ve insan sermayesiyle AB'nin genişlemesine katkıda bulunur.

Öncelikle, genişleme süreciyle birlikte AB'ye katılan yeni ülkelerin vatandaşları, AB içinde serbest dolaşım hakkına sahip olurlar. Bu, AB ülkeleri arasında iş arama, eğitim alma veya yaşamak için serbestçe seyahat etme hakkı anlamına gelir. Bu durum, genişleme sürecinin ardından AB ülkeleri arasındaki göç hareketlerini artırır. Genişleme aynı zamanda ekonomik fırsatlar sunar. Yeni ülkelerin AB'ye katılmasıyla, AB içindeki işgücü piyasası genişler ve bu da iş arayanlar için daha fazla seçenek yaratır. Özellikle Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler, AB'nin daha gelişmiş ekonomilerinde iş arama fırsatları bulabilirler. Ancak, göç dinamikleri sadece ekonomik faktörlere dayanmaz. Ayrıca, yeni ülkelerin AB'ye katılması, kültürel ve sosyal etkileşimleri de artırır. Farklı kültürlerden gelen göçmenler, AB'nin çeşitli topluluklarını zenginleştirir ve bu da AB içinde kültürel çeşitliliği artırır (Uz-hançarlı ve Parlak, 2023).

Bununla birlikte, göç dinamikleri bazı zorlukları da beraberinde getirebilir. Özellikle, ekonomik dengesizlikler ve iş piyasasındaki rekabet, bazı AB ülkelerinde göçmenlere yönelik tepkilere neden olabilir (Smith, 2012). Bu, göç politikaları ve entegrasyon çabalarının önemini vurgular. AB'nin genişleme süreci, işgücü piyasasını genişletir, kültürel etkileşimi artırır ve ekonomik fırsatlar sunar; ancak bazı zorlukları da beraberinde getirebilir. Bu nedenle, göç politikaları ve entegrasyon çabaları, genişleme sürecinin başarılı yönetilmesinde kritik bir rol oynar. Göçün tanımı ve özellikleri, AB'nin göç politikalarını şekillendiren temel unsurlar arasındadır. Avrupa Birliği'ne bir ülkeden başka bir ülkeye çalışmak veya eğitim almak amacıyla taşınan kişiler, göçmen olarak kabul edilir. Örneğin, Polonya'dan Almanya'ya iş bulma amacıyla göç eden bir kişi, AB içinde göçmen statüsüne sahiptir. Ayrıca, Suriye'deki iç savaş gibi çatışmalar nedeniyle AB ülkelerine sığınan ve uluslararası koruma arayan kişiler, mülteci olarak tanımlanabilir. Yunanistan'a ulaşan Suriyeli bir grup bu statüye sahip olabilir. AB doktrinine göre, zulme uğradığı veya hayati tehlike altında olduğu için uluslararası koruma talebinde bulunan kişiler sığınmacı statüsüne sahiptir. Örneğin, Orta Doğu'daki politik istikrarsızlık nedeniyle

Türkiye'ye sığınan bir aile, AB ülkelerinden birine sığınmacı olarak yerleşebilir (Uzhançarlı ve Parlak, 2023).

AB'nin genişleme sürecinde serbest dolaşım, vize politikaları, sınır kontrolü, sığınma ve mülteci politikaları gibi konular, göç politikalarını şekillendirir (Miller & Patel, 2018). AB'nin Schengen Bölgesi'nde serbest dolaşım politikası, AB ülkeleri arasında sınırların kaldırılmasını sağlayarak insanların serbestçe seyahat etmelerine olanak tanır. Bu politika aynı zamanda göçmenlerin ve sığınmacıların AB'ye girişini de etkiler, bu yüzden göç politikalarıyla birlikte değerlendirilir. Ravenstein'ın Göç Yasaları çerçevesinde incelendiğinde, AB'nin genişleme süreci, ekonomik nedenlerle genellikle daha zengin ve gelişmiş ülkelerden daha az gelişmiş veya yeni genişleyen AB ülkelerine doğru bir göç akışını teşvik edebilir (Ravenstein, 1885; Smith, 2012). Göçmenler genellikle genç, yetişkin ve çalışma çağında olan bireylerdir ve bu durum işgücüne olan talebi artırır. AB'nin genişlemesi, iş fırsatları arayan genç ve yetişkin nüfusu çekmek için yeni ülkelerin ekonomik gelişimine odaklanabilir. Ayrıca, siyasi istikrarsızlık, çatışma ve doğal afetler gibi faktörler de göçü etkileyebilir. Göçmenler, daha önce göç etmiş kişilerin ağlarına bağlı olarak hareket ederler ve AB'nin genişlemesi, aile üyelerinin veya tanıdıkların bulunduğu bölgelere doğru bir göçü teşvik edebilir. Göçmenler, yeni toplumlarına entegre olmak ve uyum sağlamak zorundadırlar. Bu süreçte, "Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Teorisi" göçmenlerin hareketlerini ve nedenlerini anlamak için daha uygun bir çerçeve sunabilir, bu teori göçmenlerin entegrasyonu sürecinde de önemli bir rol oynar (Granovetter, 1973).

AB'nin genişleme sürecindeki göç politikalarını derinlemesine kavramak adına, özellikle "Güvenlik Topluluğu Teorisi" ve "Küresel Güvenlik Teorileri" gibi güvenlikle ilgili temel teorik yaklaşımlar büyük önem taşır. Her iki teori, güvenlik konseptini farklı perspektiflerden ele alarak, genişleme sürecinin çeşitliliklerini ve göç politikalarının anlaşılmasını sağlayacak zengin bakış açıları sunar.

Güvenlik Topluluğu Teorisi, Seküritizasyon Teorisi çerçevesinde göçü bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirirken (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998), AB'nin büyümesiyle birlikte yeni üye ülkelerin güvenlik kaygılarının artabileceğini ve göçmenlerin yerleşimine yönelik endişelerin pekişebileceğini öngörür. Öte yandan, dışsal tehditlere odaklanan yaklaşımlar, genişlemenin dışarıdan gelen göçmen akınlarını tetikleyebileceği ve bu durumun güvenlik topluluğunun sınırlarını

zorlayabileceğini vurgular (Smith, 2020). Diğer yandan, Küresel Güvenlik Teorileri, Liberal İnterdependans Teorisi'ni benimseyerek, AB'nin genişlemesiyle birlikte ülkeler arası ekonomik ve siyasi bağların kuvvetlenebileceğini savunur. Bu durum, göçmenlerin serbest dolaşımını kolaylaştırarak güvenlik risklerini azaltabilir (Keohane & Nye, 1977). İnsan Güvenliği Kuramları ise, göçmenlerin haklarını güvenlik politikalarının merkezine yerleştirir, AB'nin genişlemesiyle insan haklarına duyulan saygının artırılmasını ve böylece güvenlik topluluğunun güçlendirilmesini önerir (United Nations Development Programme, 1994). Ayrıca, İnsani Güvenlik Yaklaşımı gibi İnsan Güvenliği Kuramları, bireylerin fiziksel, ekonomik, politik ve sosyal güvenceye erişimlerinin önemini vurgular (Commission on Human Security, 2003). Bu kuram, göç politikalarında göçmenlerin temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasını, güvenli bir şekilde seyahat etmelerini ve yerleştirildikleri topluluklarda haklarının korunmasını öne çıkarır.

Politik Güvenlik Teorileri ise, AB'nin siyasi karar alma süreçlerinin, politik güç dengelerinin ve siyasi ilişkilerin etkileşimi sonucunda şekillenen göç politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında siyasi faktörlerin kritik rolünü belirtir (Baldwin, 1997). Bu süreçte, yeni üye ülkelerin siyasi etkilerinin artmasıyla birlikte göç politikaları üzerinde önemli etkilere sahip olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda, "Enerji İletişim, Enerji Diplomasisi ve İşbirliği" teorisi, enerji politikalarının AB'nin genişleme sürecindeki rolünü ve bu süreçte yeni üye ülkelerle ilişkilerin yönetilmesinde enerjinin taşıdığı önemi vurgular (Yergin, 2006). Enerji işbirliği ve diplomasisinin, genişlemenin bir sonucu olarak güçlenebileceği ve yeni üye ülkelerle enerji ilişkilerinin daha etkin yönetilmesine katkıda bulunabileceği ifade edilir.

Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları da, göç akışlarını etkileyebilecek çevresel ve gıda güvenliği faktörlerini ön plana çıkarırken, Ekonomik Güvenlik Kuramları, ekonomik kalkınma ve refahın artmasıyla birlikte göç akışlarının artabileceği paradoksal durumu ele alır (Weiner, 1992). Bu teoriler, AB'nin genişleme sürecinde göç politikalarını şekillendirme sürecinde önemli perspektifler sunar. Kültürel Güvenlik Kuramlarından ise, kültürel çoğulculuk üzerine olan kuramlar özellikle çoğulculuk konusuna odaklanarak, farklı kültürel kimliklere sahip bireylerin bir arada yaşama ve etkileşimde bulunma kapasitelerini vurgular (Kymlicka, 1995). Bu yaklaşım, göç politikalarının oluşturulmasında

kültürel faktörlerin dikkate alınmasının önemini ortaya koyar. Böylece, AB'nin genişleme sürecinde göç politikalarını anlamak için bu çeşitli teorik yaklaşımların entegre edilmesi, politikaların daha kapsamlı ve etkili bir şekilde şekillendirilmesine olanak tanıyabilir.

### 3.2. Aday Ülke Entegrasyonu: Avrupa Birliği'nin Çok Kültürlü Yapısı

Avrupa Birliği'nin (AB) çok kültürlü yapısı, AB üyesi ülkelerde ve aday ülkelerde yaşayan farklı kültürel, dini ve etnik grupların bir arada bulunmasını ifade eder. Bu çok kültürlü yapı, AB'nin temel değerlerinden biri olan çeşitliliği ve hoşgörüyü yansıtır (European Commission, 2021). Bu çerçevede, AB ve aday ülkeler, çeşitli kültürel ve dini grupların bir arada barış içinde yaşamasını teşvik etmek ve ayrımcılığın önlenmesini sağlamak için politika ve önlemler geliştirirler (Council of Europe, 2018). Aday ülke entegrasyonu ve Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı birbirini tamamlayan kavramlardır. Aday ülkeler, AB'ye katılım sürecinde göç politikalarını AB'nin çok kültürlü yapısıyla uyumlu hale getirirken, aynı zamanda farklı kültürel ve etnik grupların topluma entegrasyonunu sağlamaya yönelik politikaları da uygularlar (European Commission, 2019). Bu şekilde, AB'nin temel değerlerine uygun olarak çeşitliliği destekleyen ve toplumsal uyumu güçlendiren bir yapı oluşturulmaya çalışılır (Eurostat, 2020).

Aday ülkelerin entegrasyonu ve Avrupa Birliği'nin (AB) çok kültürlü yapısı karşısında göç politikalarının açıklanması, karmaşık ve önemli bir süreci yansıtır. İlk olarak, aday ülke entegrasyonu, göç politikalarının yerel toplumların ve göçmenlerin entegrasyonunu gözeterek oluşturulmasını ifade eder (OECD, 2018). Bu kapsamda, entegrasyon politikaları göçmenlerin dil ve kültürel uyumlarını desteklerken, iş ve eğitim gibi sosyal fırsatlara erişimlerini sağlamayı ve topluma aktif katılımlarını teşvik etmeyi amaçlar (European Migration Network, 2020). Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı ise AB'nin temel değerlerinden biridir ve çeşitliliği ve hoşgörüyü yansıtır (European Union, 2020). Aday ülkeler, AB'nin çok kültürlü yapısını dikkate alarak göç politikalarını çeşitlilik ve çok kültürlülük perspektifinden ele alırlar (European Social Fund, 2019). Bu, göçmenlerin kültürel çeşitliliğinin bir zenginlik olarak görülmesini sağlamayı, ayrımcılığın önlenmesini ve farklı kültürel grupların bir arada yaşamını teşvik etmeyi içerir (European Commission, 2021).

Dil ve kültürel uyum politikaları, göçmenlerin dil ve kültürel uyumlarını teşvik etmek için geliştirilir (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Bu politikalar, dil kurslarına erişimi artırmak, kültürel etkinliklere katılımı teşvik etmek ve göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini korumalarını desteklemek gibi önlemleri içerir (OECD, 2019). Toplumsal kabul ve toleransı artırmak da önemlidir. Aday ülkeler, göçmenlerin toplumsal kabulünü ve toleransını artırmak için çeşitli politikalar yürütürler. Bu, ırkçılığı ve ayrımcılığı önleme çabalarını güçlendirmek, medya ve eğitim aracılığıyla göçmenlere yönelik olumsuz algıları azaltmak ve toplumda çeşitliliği kutlamayı teşvik etmek gibi adımları içerir (World Bank, 2020).

İşgücü ve ekonomik entegrasyon, göçmenlerin işgücüne katılımını teşvik etmek ve ekonomik entegrasyonlarını desteklemek için politikalar yürütür. Bu, göçmenlere iş bulma desteği sağlamak, mesleki eğitim imkanları sunmak ve işverenlerin göçmenleri istihdam etmelerini teşvik etmek gibi önlemleri içerir (UNICEF, 2021). Son olarak, eğitim ve sağlık hizmetleri erişimi de önemlidir. Aday ülkeler, göçmenlerin eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için politikalar geliştirirler (OECD, 2018). Bu, göçmen çocukların eğitimine erişimi artırmak, sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak ve göçmenlerin sosyal hizmetlere erişimini güvence altına almak gibi önlemleri içerir (European Commission, 2019).

Bu politikalar, aday ülkelerin Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı ve göç politikaları bağlamında entegrasyonu sağlama çabalarını temsil eder. Bu çabalar, toplumsal uyumu artırmayı, ayrımcılığı önlemeyi ve göçmenlerin haklarına saygı göstermeyi amaçlar (European Commission, 2021).

Aday ülke entegrasyonu ve Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı karşısında göç politikaları açıklanırken en geçerli göç kuramlarından biri "Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Teorisi" olabilir. Dünya Sistemleri Teorisi, göçün uluslararası ekonomik ve politik sistemlerdeki eşitsizliklerden kaynaklandığını ve bu sistemlerin merkez ve çevre ülkeleri arasında göç hareketlerini etkilediğini savunur (Wallerstein, 1974; OECD, 2018). Bu teoriye göre, merkez ülkelerdeki ekonomik gelişme ve istikrar, çevre ülkelerinden göçmen çekmekte ve göç akımlarını şekillendirmektedir. Bunun yanı sıra, merkez ülkelerin göçmen politikaları ve ekonomik politikaları da

göç akımlarını etkileyebilir. Dünya Sistemleri Teorisi, aday ülkelerin göç politikalarını belirlerken uluslararası ekonomik ve politik ilişkileri dikkate almasını gerektirir. Aday ülkeler, uluslararası ekonomik sistemdeki konumlarını ve diğer ülkelerle olan ilişkilerini göç politikalarını şekillendirirken göz önünde bulundurabilirler (Wallerstein, 1974). Örneğin, aday ülkeler ticaret anlaşmaları, kalkınma yardımları ve diğer uluslararası ilişkiler aracılığıyla ekonomik gelişmeyi teşvik ederek ve merkez ülkelerle işbirliği yaparak göç akımlarını etkileyebilirler (World Bank, 2020). Bu nedenle, Dünya Sistemleri Teorisi, göç politikalarının açıklanmasında aday ülkelerin uluslararası ekonomik ve politik bağlamları dikkate almasının önemini vurgular. Göç politikalarının etkili olması ve aday ülkelerin entegrasyonunu sağlaması için uluslararası ilişkilerin ve ekonomik sistemlerin anlaşılması önemlidir (Wallerstein, 1974; European Commission, 2019).

Aday ülke entegrasyonu ve Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı karşısında göç politikalarının açıklanması sürecinde güvenlik konulu kuramlar arasında "Konstrüktivist Perspektif" en geçerli olabilir. Zira, Konstrüktivist Perspektif, uluslararası ilişkilerde aktörlerin davranışlarını anlamak için sosyal ve kültürel yapıların önemini vurgular (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Bu teori, uluslararası ilişkilerin sadece maddi güçler değil, aynı zamanda normlar, kimlikler ve algılar gibi soyut faktörler tarafından da şekillendirildiğini savunur. Konstrüktivistler, devletlerin ve uluslararası toplumun davranışlarını, paylaşılan inançlar, değerler ve kültürel faktörlerin belirlediğini öne sürerler. Göç politikalarının açıklanması bağlamında, Konstrüktivist Perspektif, göçmenlerin ve toplumun algılarını ve kimliklerini dikkate alarak politikaların oluşturulmasını vurgular. Göçmenlerin entegrasyonu ve toplumsal uyumu sürecinde, kültürel faktörlerin ve kimliklerin önemli olduğu kabul edilir. Aday ülkeler, göç politikalarını belirlerken, göçmenlerin kimlikleri ve kültürel arka planlarına saygı göstererek entegrasyon sürecini daha etkili hale getirebilirler (Council of Europe, 2018). Bu bakış ayrıca, göçmenlerle ilgili toplumun algılarını ve göçmenlerin kendi algılarını anlamaya odaklanarak, toplumda göçmenlere karşı olumsuz tutumları azaltma ve toplumsal kabulü artırma çabalarını destekler (European Migration Network, 2020). Bu sebeple, Konstrüktivist Perspektif, göç politikalarının açıklanması sürecinde kültürel ve sosyal faktörlerin önemini vurgular ve göçmenlerin entegrasyonunu kültürel ve kimlik temelli bir yaklaşımla ele almayı destekler (OECD, 2019).

"İnsan Güvenliği Kuramları" arasından ise "İnsani Güvenlik Yaklaşımı" devlet merkezli güvenlik anlayışının ötesine geçerek bireyin güvenliğini odak noktası haline getirir. Bu yaklaşım, bireylerin fiziksel, ekonomik, çevresel, sağlık ve sosyal güvenliğini içeren geniş bir kavramsal çerçeveye dayanır (UNICEF, 2021). İnsan Güvenliği Yaklaşımı, sadece askeri tehditlere değil, aynı zamanda göç, yoksulluk, sağlık, eğitim gibi insan yaşamını etkileyen birçok faktöre de odaklanır. Göç politikalarının açıklanması sürecinde İnsan Güvenliği Yaklaşımı, göçmenlerin ve toplumun güvenliğini merkeze alır. Bu yaklaşıma göre, göç politikaları sadece devletin güvenliğini değil, aynı zamanda göçmenlerin insan haklarını, sağlık hizmetlerine erişimini, eğitim imkanlarını ve sosyal entegrasyonlarını da güvence altına almalıdır (European Union, 2020). Göçmenlerin güvenliği, toplumun güvenliğiyle doğrudan ilişkilidir ve göç politikalarının bireylerin temel hak ve ihtiyaçlarına odaklanması gerektiği vurgulanır. Buradan hareketle, İnsan Güvenliği Yaklaşımı, göç politikalarının birey merkezli bir perspektiften ele alınması gerektiğini vurgular ve insan haklarına, adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı olarak politikaların oluşturulmasını teşvik eder. Bu yaklaşım, aday ülkelerin ve Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı karşısında göç politikalarının insan odaklı ve kapsayıcı bir şekilde geliştirilmesine katkı sağlama imkanı sunar (European Social Fund, 2019).

Bilindiği üzere, "Ulus içi ve Siyasi Topluluk İçi Güvenlik Teorileri" içinde yer alan "Politik Güvenlik Teorileri" ulusal ve siyasi güvenlikle ilgili teorik yaklaşımları kapsar. Bu teoriler, aday ülkelerin de iç ve dış tehditlere karşı korunmasını ve politik istikrarın sağlanmasını odak noktası haline getirmede başvurabilir olmuştur. Bu çerçevede, politik güvenlik teorileri, devletin iç işleyişi, toplumsal düzeni ve siyasi sistemi koruma ve güçlendirme üzerine odaklanır. Göç politikalarının açıklanması sürecinde Politik Güvenlik Teorileri önemli bir çerçeve sunabilir. Göçmenlik, bazı durumlarda politik istikrarı ve toplumsal dengeleri etkileyebilir. Özellikle, büyük göç akımları siyasi gerilimlere ve toplumsal çatışmalara neden olabilir. Dolayısıyla, göç politikaları sadece dış tehditlere değil, aynı zamanda iç politik istikrarı ve toplumsal güvenliği de göz önünde bulundurmalıdır (European Commission, 2019). Politik Güvenlik Teorileri çerçevesinde, göç politikaları devletin iç politik istikrarını korumayı ve toplumsal güvenliği sağlamayı hedefler. Bu teorik yaklaşım, göç politikalarının siyasi ve

toplumsal boyutlarını vurgulayarak, aday ülkelerin ve Avrupa Birliği'nin iç politikalarını şekillendirirken siyasi güvenliği ve toplumsal istikrarı dikkate almasını önerir. Bu şekilde, göç politikaları sadece dış güvenlik değil, aynı zamanda iç politik güvenlik ve istikrar açısından da etkili olabilir (OECD, 2018).

Ekonomik Güvenlik Teorileri arasından "Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi", bir ülkenin ekonomik gücünün, diğer ülkeler üzerinde etkili bir şekilde politik ve stratejik güç olarak kullanılmasını ele alır. Bir ülkenin ekonomik başarısı, diğer ülkeler üzerinde çekim gücü oluşturabilir ve onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilir. Ekonominin yumuşak güç unsurları arasında kültürel etkileşim, ekonomik yardımlar ve yatırımlar bulunabilir (World Bank, 2020). Aday ülke entegrasyonu ve Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı karşısında göç politikalarının anlaşılması sürecinde, ekonominin yumuşak güç teorisi, göçmenlerin ekonomik katkılarını ve göç politikalarının ekonomik boyutunu anlamak için önemli bir perspektif sunar. Özellikle, ekonomik entegrasyonun da göç politikalarının temel bir parçası olduğu düşünüldüğünde, göçmenlerin ekonomik potansiyeli ve etkisi göz ardı edilemez. Bu teori, aday ülkelerin ve Avrupa Birliği'nin göç politikalarını ekonomik kalkınma ve refahın artırılmasına odaklanarak şekillendirmesine yardımcı olabilir. Ekonomik olarak başarılı bir entegrasyon, hem göçmenlerin hem de yerel toplumların refahını artırabilir ve toplumsal uyumu güçlendirebilir (OECD, 2019). Dolayısıyla, ekonominin yumuşak güç teorisi, göç politikalarının ekonomik boyutunu anlamak ve göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu desteklemek için önemli bir çerçeve sunabilir. Bu teori, aday ülkelerin ve Avrupa Birliği'nin göç politikalarını ekonomik güçlerini kullanarak şimdiden sürdürülebilir kalkınma ve istikrar sağlamak için optimize etmelerine yardımcı olabilir (Eurostat, 2020).

Aday ülke entegrasyonu ve Avrupa Birliği'nin çok kültürlü yapısı karşısında göç politikalarının açıklanması sürecinde, insan odaklı yaklaşımlar geliştirebilmek için Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi, göçmenlerle yerel toplumlar arasındaki etkileşimi anlamak ve uyumu artırmak için başvurulabilir olmaktadır. Kültürel Güvenlik Teorileri arasından "Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi", farklı kültürler arasında iletişimin ve etkileşimin güvenlik üzerindeki etkilerini inceler. Kültürel farklılıkların doğru anlaşılması ve etkileşimin artırılması, toplumlar arasında güveni ve uyumu artırabilir. Kültürel çatışma ve yanlış anlamaların azaltılması, uluslararası güvenliği sağlamak için önemlidir. Burada iletişimin

güçlendirilmesi, toplumsal uyumu ve güvenliği artırabilir (European Commission, 2021). Özellikle, göçmenlerle yerel toplumlar arasında kültürel etkileşimi teşvik eden politikalar, kültürel çatışma ve ayrımcılığın önlenmesine yardımcı olabilir. Kültürel iletişim ve anlayışın artırılması, toplumların bir arada yaşama uyumunu kolaylaştırabilir ve çok kültürlü yapıyı güçlendirebilir (European Social Fund, 2019). Bu nedenle, kültürlerarası iletişim ve güvenlik teorisi, göç politikalarının kültürel boyutunu anlamak ve göçmenlerle yerel toplumlar arasındaki etkileşimi güçlendirmek için önemli bir çerçeve sunabilir. Aday ülkelerin ve Avrupa Birliği'nin göç politikalarını kültürel anlayış ve iletişim üzerine kurması, toplumsal uyumu artırabilir ve güvenliği sağlayabilir (European Migration Network, 2020).

### 3.3. Tam Üyelik Hedefli Aday Ülkelerin Göç Politikalarındaki Ortak Stratejiler

Tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarındaki ortak stratejiler, genellikle Avrupa Birliği'nin (AB) politika ve standartlarına uyum sağlama çabalarını da içermektedir. Bu ülkeler, AB'ye katılım sürecinde bulundukları için göç politikalarını AB normlarına yaklaştırmak ve uyumlu hale getirmek adına çeşitli adımlar atmaktadırlar. İlk olarak, bu aday ülkelerin göç politikaları AB standartlarına uyum sağlama odaklıdır. Bu, AB'nin göç politikalarıyla uyumlu hale getirilen mevzuatların revize edilmesini, sınır kontrolleri, vize politikaları, göçmen hakları ve uyum politikaları gibi alanlarda AB normlarına yakın düzenlemelerin yapılmasını içerir. Sınırların güvenliği ve yönetimi konusunda, aday ülkeler AB'nin sınırların güvenliği ve yönetimi politikalarını benimsemekte ve uygulamaktadırlar. Bu, AB'nin sınır güvenliği ajansı FRONTEX ile işbirliği yapılmasını, sınır teknolojilerinin kullanılmasını ve sınır kontrollerinin etkin bir şekilde yapılmasını içerir (Kalkman, 2021).

Göçmen hakları ve insan haklarına saygı gösterme ise bu ülkelerin öncelikli hedeflerindendir. Aday ülkeler, göçmenlerin haklarına saygı göstermeyi ve insan haklarını korumayı amaçlayan politikalar geliştirmektedirler. Bu politikalar, mültecilere ve göçmenlere uluslararası koruma sağlama, ayrımcılığı önleme ve göçmenlerin temel haklara erişimini destekleme gibi önlemleri içermektedir. Entegrasyon politikaları da bu stratejilerin bir parçasıdır. Aday ülkeler, göçmenlerin topluma entegrasyonunu teşvik etmek için çeşitli politikalar ve programlar

geliştirmektedirler. Dil kursları, mesleki eğitim, iş bulma desteği ve kültürel uyumu teşvik eden programlar bu çabaların birer örneğidir. Geri dönüş ve geri kabul politikaları da aday ülkelerin AB'nin göç politikalarına uyum sağlama sürecinde önemli bir yer tutar (Şemşit, 2018). Bu politikalar, AB'nin geri kabul anlaşmalarına uyum sağlamak için geri dönüş politikalarının ve prosedürlerinin belirlenmesini içerir. Uluslararası işbirliği ve diplomasi ise bu ülkelerin göç ve sığınma konularında ortak çözümler bulma çabalarının bir yansımasıdır. Aday ülkeler, AB ile işbirliği yaparak ve uluslararası platformlarda diplomasi yürüterek göç yollarını kontrol etmeyi, mülteci krizleriyle başa çıkmayı ve insan kaçakçılığını engellemeyi amaçlamaktadırlar. Son olarak, sosyal ve ekonomik kalkınma politikaları da göç politikalarındaki ortak stratejilerin bir parçasını oluşturur. Aday ülkeler, göçmenlerin topluma entegrasyonunu desteklemek için sosyal ve ekonomik kalkınma politikalarını güçlendirerek iş fırsatları yaratma, yoksulluğu azaltma ve eğitim gibi alanlara yatırım yapmayı hedeflemektedirler (Bayraklı ve Keskin, 2017).

Tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarındaki ortak stratejilerin etkilerini değerlendirirken, Avrupa Birliği'nin göç politikalarının zaman içindeki evrimi ve bu politikalara yön veren düzenlemelerin önemi vurgulanmalıdır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin göç politikalarındaki dönemsel değişimlerin incelenmesi, göç politikalarının nasıl şekillendiğini anlamak için kritik bir unsurdur. Örneğin, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki politika değişiklikleri, Avrupa'nın genel politik ve güvenlik ortamındaki değişikliklere tepki olarak şekillenmiş olabilir. Avrupa Birliği'nin göç politikalarına yön veren düzenlemeler de büyük önem taşımaktadır (Ultan, 2023: 91). Özellikle Schengen Antlaşması ve Dublin Antlaşması gibi belgeler, Avrupa'nın sınırlarının ve göç politikalarının nasıl organize edileceğine dair temel prensipleri belirler. Bu düzenlemeler, Avrupa Birliği'nin göç politikalarının temelini oluşturur ve aday ülkelerin bu politikaları benimsemesinde etkili olabilir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği'nin düzensiz göç ile mücadele araçlarının da göç politikalarının şekillenmesinde etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Özellikle FRONTEX gibi kuruluşlar ve EURODAC gibi veritabanları, Avrupa'nın sınırlarını koruma ve göç hareketlerini yönetme kapasitesini artırmak için önemli araçlar sağlar. Sonuç olarak, tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarında etkili stratejilerin belirlenmesi için Avrupa Birliği'nin göç politikalarının evrimi, yön veren düzenlemeleri ve düzensiz göç ile

mücadele araçlarının dikkate alınması gereklidir (Bayraklı ve Keskin, 2017). Bu unsurların birlikte değerlendirilmesi, etkili göç politikalarının oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

Göç kuramları arasında; tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarındaki ortak stratejilerin belirlenmesinde en gereken kuram, Neo-Klasik Ekonomi Teorisi olabilir. Bu teori, göçün temelde ekonomik nedenlere dayandığını ve göçmenlerin kararlarının genellikle ekonomik fırsatlar ve getiriler üzerine kurulu olduğunu savunur. Neo-Klasik Ekonomi Teorisi, göçmenlerin daha iyi iş fırsatları, daha yüksek ücretler, ve daha iyi yaşam koşulları gibi ekonomik avantajlar peşinde olduklarını öne sürer (Harris & Todaro, 1970). Bu teoriye göre, göç, göçmenlerin kaynaklarını en verimli şekilde kullanma çabasıdır ve bu nedenle göç akımları genellikle işgücü arzı ve talebi arasındaki farklılıklara bağlı olarak ortaya çıkar (Harris & Todaro, 1970). Tam üyelik hedefli aday ülkeler için bu teori önemlidir çünkü göç politikalarının etkili bir şekilde oluşturulması, ekonomik dinamikleri anlamak ve göçmenlerin ekonomik ihtiyaçlarına yanıt vermekle ilgilidir. Politika yapıcılar, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için göç politikalarını şekillendirebilirler. Ayrıca, göçmenlerin entegrasyonunu ve ekonomiye katılımını teşvik etmek amacıyla eğitim ve mesleki beceri geliştirme programları gibi politikalar da bu teoriyi temel alabilir. Bu nedenle, Neo-Klasik Ekonomi Teorisi, tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarını oluştururken ekonomik faktörleri dikkate almalarını sağlayarak, politika yapıcılar için önemli bir çerçeve sunabilir (Harris & Todaro, 1970).

Küresel Güvenlik Teorileri altında yer alan Dünya Sistem Teorisi, tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarındaki ortak stratejiler belirlenirken güvenlik kuramları arasından yol gösterici olabilmektedir. Bu teori, uluslararası ilişkileri bir bütün olarak ele alır ve küresel düzeydeki ekonomik, siyasi ve sosyal yapıları analiz eder. Dünya Sistem Teorisi, devletler arası ilişkilerin sadece tekil devletlerin değil, aynı zamanda küresel sistemdeki diğer aktörlerin etkileşimiyle şekillendiğini savunur. Bu teori, ekonomik ve politik güç dengeleri, küresel ekonomik eşitsizlikler, ve uluslararası kurumlar gibi faktörlerin uluslararası güvenlik üzerindeki etkilerini inceler. Tam üyelik hedefli aday ülkeler için Dünya Sistem Teorisi önemlidir çünkü uluslararası göç, küresel düzeydeki ekonomik ve politik yapılarla sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Göç akımları genellikle ekonomik eşitsizlikler, siyasi çatışmalar ve

sosyal dengesizlikler gibi küresel düzeydeki faktörlerden etkilenir. Dolayısıyla, göç politikalarının oluşturulması ve uygulanması, küresel düzeydeki sistemik dinamikleri dikkate almalıdır. Bu nedenle, Dünya Sistem Teorisi, tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarını oluştururken küresel düzeydeki ekonomik, siyasi ve sosyal faktörleri anlamalarına yardımcı olabilir. Bu teori, göçün küresel düzeydeki dinamiklerini ve etkilerini değerlendirerek daha kapsamlı ve etkili politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

İnsan Güvenliği Kuramları altında yer alan Kapabiliteler Yaklaşımı tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarını oluştururken insan odaklı değerlendirilmelerin yapılmasında oldukça büyük fayda sağlar. Bu yaklaşım, bireylerin sahip oldukları yetenekler ve imkanlar aracılığıyla güvenliklerini sağlama yeteneği üzerine odaklanır. Kapabiliteler Yaklaşımı, bilindiği üzere bireylerin yaşam kalitesini ve insan onurunu artırmayı amaçlar. Kapabiliteler Yaklaşımında özellikle, göç politikalarının sadece fiziksel güvenlikle sınırlı olmaması gerektiği vurgulanır. Göçmenlerin, yeni bir ülkede yaşam kurma ve gelişme yeteneklerine sahip olmaları, kapabiliteleri açısından kritiktir. Bu nedenle, göç politikaları, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel kapasitelerini artırmayı ve geliştirmeyi hedeflemelidir. Kısaca, Kapabiliteler Yaklaşımı, tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarını daha kapsamlı ve insana odaklı bir şekilde oluşturmalarına yardımcı olabilir (Nussbaum, 2000). Bu yaklaşım, göçmenlerin entegrasyonunu desteklerken, aynı zamanda onların insan onurunu ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlar. Bu sayede, göç politikaları sadece güvenlik sağlamakla kalmaz, aynı zamanda göçmenlerin refahını da göz önünde bulundurur.

Ulus içi ve Siyasi Topluluk İçi Güvenlik Teorileri arasında bulunan Bilişim Güvenliği Teorileri, günümüzde dijitalleşmenin artmasıyla birlikte önem kazanmıştır. Tam üyelik hedefli aday ülkeler için de bu teorilerin önemi, göç süreçlerinde ve güvenlik politikalarının uygulanmasında dijital platformların rolünü anlamakla doğrudan ilgili olmuştur (Fraser, 2008). Örneğin, sınırların güvenliğinin sağlanması, göçmenlerin kayıt altına alınması ve veri güvenliğinin korunması gibi konularda bilişim güvenliği büyük önem taşır. Bilişim Güvenliği Teorileri, tam üyelik hedefli aday ülkelerin göç politikalarını oluştururken dijital güvenlik önlemlerini ve teknolojilerini dikkate alarak daha etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olabilir. Bu teoriler, dijitalleşmenin sağladığı avantajları ve riskleri göz

önünde bulundurarak güvenlik politikalarının geliştirilmesine katkı sağlar (Solove, 2006).

Tam üyelik hedefleri çerçevesinde Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları, aday ülkelerin çevresel ve gıda kaynaklarının korunmasıyla ilgili belirli hedeflere odaklanmalarını gerektirir. Çevresel güvenlik, aday ülkelerin çevresel faktörleri göç politikalarının bir parçası olarak dikkate alması ve çevresel değişimlerin göç dinamiklerine nasıl etki edebileceğini anlaması gerektiğini vurgular. İklim değişikliği, çevresel kirlilik, doğal afetler gibi faktörler, göç akımlarını tetikleyebilir veya yoğunlaştırabilir. Gıda güvenliği ise, aday ülkelerin nüfuslarının gıda ihtiyaçlarını karşılamak için sürdürülebilir tarım ve gıda üretim politikaları oluşturması gerektiğini işaret eder. Gıda güvenliği, göçmenlerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan gıda kaynaklarının sağlanmasını da içerir. Ayrıca, gıda krizlerinin ve kıtlıkların göç dalgalarını tetikleyebileceği ve güvenlik risklerini artırabileceği unutulmamalıdır. Bu kuramlar, aday ülkelerin çevresel ve gıda güvenliği politikalarını göç politikalarının bir parçası olarak entegre etmelerini ve göçmenlerin çevresel ve gıda güvenliği ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamalarını teşvik eder. Örneğin, sürdürülebilir tarım politikaları ve çevresel koruma önlemleri, göçmenlerin yeni toplumlara entegrasyonunu kolaylaştırabilir ve refahlarını artırabilir. Aday ülkelerin çevresel sürdürülebilirlik ve gıda güvenliği ile ilgili politikalarını güçlendirmesi, hem göçmenlerin refahını artırabilir hem de toplumların uzun vadeli istikrarını sağlayabilecektir. Bu nedenle, çevresel güvenlik ve gıda güvenliği kuramları, aday ülkelerin tam üyelik hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayabilir (Matthews, 1989).

Ekonomik güvenlik bağlamında, aday ülkelerin göç idealleri, sadece göçmenlerin entegrasyonunu ve refahlarını değil, aynı zamanda kendi iç ekonomik istikrarlarını da içerir (Baldwin, 1997). Bu bağlamda, Makroekonomik Güvenlik Teorisi, göç politikalarının ekonomik boyutunu ele alır. Aday ülkeler, göç politikalarını belirlerken, ekonomik istikrarlarını korumak ve güçlendirmek için çeşitli makroekonomik göstergeleri dikkate almalıdır. Örneğin, işgücü piyasasındaki değişiklikler, ekonominin büyüme hızı, işsizlik oranları ve enflasyon gibi faktörler, göç politikalarının belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Makroekonomik Güvenlik Teorisi, göçmenlerin ekonomiye olan katkılarını ve ekonomik büyümeye olan etkilerini değerlendirerek, göç politikalarının ekonomik istikrarı nasıl

etkileyebileceğini inceler. Aday ülkeler, göçmenleri istihdam etmek, işgücü piyasasını güçlendirmek ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için uygun politikalar geliştirmelidir (Henning, 1994). Bu politikalar, göçmenlerin ekonomiye entegrasyonunu kolaylaştırmalı ve ekonomik faydaları maksimize etmelidir. Bu şekilde, hem göçmenlerin hem de yerel nüfusun ekonomik güvenliği ve refahı artırılabilir. Sonuç olarak, Makroekonomik Güvenlik Teorisi, aday ülkelerin göç idealleri içinde ekonomik istikrarın sağlanmasına odaklanır. Göç politikalarının ekonomik boyutunu değerlendirerek, aday ülkelerin ekonomik güvenliği ve göçmenlerin entegrasyonu arasında dengeli bir yaklaşım benimsemelerine yardımcı olur. Bu da aday ülkelerin göç politikalarını daha etkili bir şekilde yönetmelerine ve tam üyelik hedeflerine ulaşmalarına katkı sağlar.

Kültürel güvenlik kuramları arasında; "Kültürel Varlık Teorisi", bir toplumun kültürel varlığının, kimliğinin ve değerlerinin korunmasının güvenliğe olan etkisini incelerken; aday ülkeler örnekleminde verimli olabilir. Kültürel varlık teorisi, bir toplumun kendine özgü kültürel özelliklerini koruyarak dış tehditlere karşı savunmasını sağlayan bir perspektif sunar. Aday ülkeler için tam üyelik hedeflerine ulaşmada kültürel çeşitlilik ve kimlik, toplumsal uyumu ve iç barışı sağlamada kritik bir rol oynar. Kültürel varlık, aday ülkelerin AB değerlerini benimsemesi ve AB normlarına uyum sağlaması sürecinde de oldukça belirleyici olabilir. Bu kuram, kültürel farklılıkların korunması ve kültürel kimliklerin güvenliğinin sağlanması için politika ve stratejiler geliştirilmesine de büyük katkı sağlayabilmektedir. Aday ülkelerin kültürel varlıklarını korumaları ve çeşitliliği teşvik etmeleri, AB'ye uyum sürecini destekleyebilir ve tam üyelik hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırabilir (Smith, 2006).

### 3.4. Aday Ülkeler ile Paylaşılan Birincil Endişeler ve Göç

Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamını birlikte ele alırken, çeşitli boyutlardaki karmaşık ilişkileri göz önünde bulundurmak önemlidir. Sınırların kontrolü ve göç akışları, aday ülkelerin kendi sınırlarının güvenliğini sağlama ve AB'nin desteğine başvurma arasındaki dengeyi vurgular. Bu, aday ülkelerin sınırlarını korumak ve düzensiz göç akışlarını yönetmek için AB ile iş birliği yapma gerekliliğini gösterir. Bu iş birliği, ortak sınırların güvenliği ve göç akışlarının düzenlenmesi açısından karşılıklı çıkarları destekler. İstikrar ve güvenlik

bağlamında, aday ülkelerdeki iç istikrarsızlık ve güvenlik sorunları, göç dalgalarına ve bölgesel istikrarsızlığa yol açabilir, bu da AB'nin güvenlik endişelerini artırır. AB, aday ülkelerle iş birliği yaparak, bölgesel istikrarı sağlamayı ve çatışmaları önlemeyi hedefler. Bu nedenle, aday ülkelerin iç istikrarsızlık ve çatışmalarla mücadele etmeleri, AB'nin sınırlarını korumak ve iç güvenliği sağlamak için kritik öneme sahiptir (Nas, 2019).

Ekonomik entegrasyon ve uyum, aday ülkelerin AB'ye entegre olma çabalarını ve ekonomik yapılarını AB standartlarına uygun hale getirme gayretlerini vurgular. AB'nin aday ülkelerin ekonomik kalkınmasını desteklemesi, bölgeler arası ekonomik dengesizlikleri azaltmayı ve AB pazarına erişimi kolaylaştırmayı hedefler. Bu, ekonomik entegrasyon sürecinin, hem aday ülkelerin hem de AB'nin ekonomik refahını artırabileceğini gösterir. Yolsuzluk ve yönetim kalitesi, aday ülkelerdeki yolsuzluk ve düşük yönetim kalitesinin göçmenleri ve mültecileri etkileyebileceğini ve ekonomik kalkınma ile istikrarı olumsuz etkileyebileceğini vurgular. AB, aday ülkelerle iş birliği yaparak, yolsuzlukla mücadele ve iyi yönetişim reformlarını destekler. Bu reformlar, aday ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini destekleyerek göçü azaltabilir. Demokratik değerler ve insan hakları, aday ülkelerde demokratik kurumların güçlendirilmesinin ve insan haklarının korunmasının, göçmenlerin ve mültecilerin yaşam standartlarını iyileştirebileceğini belirtir (Havan, 2023).

AB, aday ülkelerle demokratik reformları teşvik eder ve insan haklarının korunmasını destekler. Bu, demokratik değerlerin ve insan haklarının korunmasının, toplumsal istikrarı artırabileceğini ve göçü yönetmeye yardımcı olabileceğini gösterir. Son olarak, mülteci ve göçmenlerin entegrasyonu, aday ülkelerde hem bu grupların hem de toplumun uyumunu ve istikrarını sağlamak için önemlidir. AB, aday ülkelerle iş birliği yaparak, mülteci ve göçmenlerin entegrasyonunu destekler ve uyum politikalarını teşvik eder. Bu entegrasyon çabaları, toplumsal uyumu artırabilir ve göçmenlerin ekonomiye katılımını teşvik ederek ekonomik kalkınmayı destekleyebilir. Bu nedenle, aday ülkelerle paylaşılan endişeler ve göç bağlamı, karşılıklı çıkarlar doğrultusunda iş birliği yapmanın önemini vurgular (İrgin, 2008).

Avrupa Birliği'nin göç politikalarının tarihsel süreçteki gelişimi içinde "Sınırlandırılmış (Kısıtlandırılmış) Göç Dönemi", aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamıyla sıkı bir bağa sahiptir. 1973 yılı, Avrupa göç tarihinde

önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde, Avrupa ekonomisinde meydana gelen petrol krizi ve ardından gelen ekonomik durgunluk, göçü etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Ekonomik sıkıntılarla birlikte ortaya çıkan yüksek işsizlik ve enflasyon gibi sorunlar, Avrupa'nın göç politikalarını gözden geçirmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Özellikle Almanya'nın misafir işçi programının etkisiyle yabancı işçi oranlarında gözle görülür bir düşüş yaşanmış, ancak bu durumun ardından işçilerin aileleri de Avrupa'ya gelmeye başlamıştır. Batı Avrupa ülkeleri, "sıfır göç alan ülke" politikasını benimsemiş olsa da, geri dönen göçmen sayısında belirgin bir artış gözlenmemiştir. Aile birleşimiyle birlikte, bu ülkelerin demografik yapıları önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. Bu kısıtlayıcı dönemin ardından, Avrupa Birliği'nin göç konusundaki ortak çabalarını temellendiren bir dizi anlaşma, sözleşme, zirve ve program hayata geçirilmiştir. Bu süreç, Avrupa güvenliği açısından önemli bir adım olarak kabul edilirken, 11 Eylül saldırıları da göç ve güvenlik ilişkisinin değerlendirilmesinde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu bağlamda, sınırlandırılmış göç dönemi, aday ülkelerle paylaşılan endişeler ve göç bağlamı ile doğrudan ilişkilendirilmiş ve Avrupa'daki ekonomik ve sosyal değişimlerin yanı sıra göç politikalarının evriminde önemli bir rol oynamıştır (Öner, 2018).

Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişelerin ve göç bağlamındaki ilişkilerin çözümlenmesi için en uygun teori, Göç Sistemleri Teorisi olarak önerilebilir. Bu teori, göçün nedenlerini, akışlarını ve sonuçlarını anlamak amacıyla bölgesel veya ulusal düzeydeki göç sistemlerini incelemeyi temel alır. Aday ülkelerle paylaşılan endişelerin ve göçün etkilerinin analizinde, bu teori göçün karmaşık yapılarını ve dinamiklerini anlamak için önemli bir araç sağlayabilir. Göç Sistemleri Teorisi, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel faktörler gibi geniş bir perspektif sunar ve göçün ağlar ve sistemler bütünü içinde nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışır. Bu teori, aday ülkelerle paylaşılan endişelerin ve göç bağlamının karmaşıklığını anlamak ve çözümlemek için kapsamlı bir çerçeve sunabilir. Örneğin, Göç Sistemleri Teorisi, göçün kaynak ve hedef ülkeler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin göç akışlarını nasıl etkilediğini inceleyebilir. Bu sayede, aday ülkelerin göç politikalarının daha etkili bir şekilde planlanmasına ve uygulanmasına yardımcı olabilir (Havan, 2023; Sözen ve Öngel, 2014).

Güvenlik Topluluğu Teorisi içindeki Dışsal Tehditlere Odaklanan Yaklaşımlar, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramını dışsal tehditlere karşı koruma çabaları üzerinden ele alır. Bu yaklaşım, devletlerin güvenliklerini belirleyen faktörleri genellikle dışarıdan gelen tehlikeler olarak tanımlar. Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç, bu çerçevede incelendiğinde, dışsal tehditlerin güvenlik zemininde nasıl yer aldığını ve bu tehditlere karşı nasıl mücadele edildiğini açıklar. Örneğin, birçok Avrupa ülkesi, göçmen akınlarını bir güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Aday ülkeler, sınırlarının kontrolünü kaybetme, iç istikrarsızlık, ekonomik yükler ve kültürel farklılıklar gibi göçle ilişkili endişeleri ele alırken, bu durum dışsal bir tehdit olarak kabul edilebilir. Göçmen akınlarıyla birlikte artan terörizm riskleri, güvenlik topluluğu için önemli bir endişe kaynağı olabilir. Bu durumda, dışsal tehditlere odaklanan yaklaşımlar, aday ülkelerin göçle ilişkili güvenlik endişelerine karşı çeşitli önlemler almasını teşvik eder. Bu önlemler arasında sınır güvenliğinin artırılması, göçmenlerin izlenmesi ve sınırdışı edilmesi, uluslararası işbirliği ve istihbarat paylaşımı gibi adımlar yer alabilir. Dışsal Tehditlere Odaklanan Yaklaşımlar, aday ülkelerin göçle ilgili güvenlik endişelerini uluslararası bir boyutta ele alırken, bu tehditlere karşı koymak için uluslararası işbirliğinin önemini vurgular. Bu çerçevede, Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler ve anlaşmalar, aday ülkelerin güvenlik endişeleriyle başa çıkmak için bir platform sağlar. Bu bağlamda, dışsal tehditlere odaklanan yaklaşımlar, aday ülkelerin güvenlik açısından karşı karşıya oldukları göçle ilişkili zorlukları ele almak için geniş bir çerçeve sunar (Kaya, 2018).

Bilindiği üzere, İnsan Güvenliği Kuramları arasında, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, insan sağlığının korunması ve geliştirilmesi için ulusal sınırları aşan tehditlere odaklanır. Bu teori, hastalık salgınları, pandemiler, biyoterörizm gibi küresel sağlık risklerini ele alarak, bu risklerin insan güvenliği ve toplum sağlığı üzerindeki etkilerini değerlendirir. Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamında Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, göçmenlerin sağlık durumunu ve sağlık hizmetlerine erişimini ele alır. Özellikle göçmenlerin ve mültecilerin, göç ettikleri ülkelerde sağlık hizmetlerine erişimlerindeki zorluklar ve sağlık riskleri, küresel sağlık güvenliği açısından önemli bir konudur. Örneğin, bir ülkede çıkan bir salgın hastalık, sınırları aşarak diğer ülkelere de yayılabilir ve göçmenler aracılığıyla bu yayılım hızlanabilir. Bu durumda, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, göçmenlerin

sağlık durumunun izlenmesi, sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması ve salgın hastalıkların kontrol altına alınması için uluslararası işbirliğinin önemini vurgular. Dolayısıyla, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, aday ülkelerin sağlık politikalarını ve göç politikalarını entegre etmelerini teşvik eder. Göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamak ve toplum sağlığını korumak için uluslararası düzeyde koordinasyon ve işbirliğinin önemi üzerinde durur. Bu teori, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin güvence altına alınmasıyla, toplumların sağlık ve refahını artırmayı hedefler (Engin vd., 2021).

Bilişim Güvenliği Teorileri arasında da olan Zayıflık ve Savunma Teorisi, ulus içi ve siyasi topluluk içi güvenlik teorilerinden biridir. Bu teori, bir ülkenin iç ve dış güvenliğinin, o ülkenin iç zayıflıkları ve savunma kabiliyeti arasındaki ilişki ile belirlendiğini savunur. Bu perspektif, iç zayıflıkların, bir ülkenin dış tehditlere karşı savunma kapasitesini etkileyebileceğini öne sürer. Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamında Zayıflık ve Savunma Teorisi, göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki iç zayıflıkların ve güvenlik sorunlarının, göç akımlarını etkileyebileceğini vurgular. Bilindiği üzere, siyasi istikrarsızlık, iç çatışmalar, yetersiz yönetim ve ekonomik sıkıntılar gibi iç zayıflıklar, bir ülkeden diğerine göçü artırabilir. Bu durum, sınır güvenliği ve iç istikrarı tehdit edebilir (Yıldız ve Ünlü, 2011).

Ulus içi ve siyasi topluluk içi güvenlik teorilerinden bir diğeri olan Enerji Güvenliği Teorileri ise enerji arzı, talebi, çeşitlendirme ve altyapı güvenliği perspektifleriyle enerji güvenliği kavramını ele alır. Talep, bir ülkenin enerji ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçları karşılamak için kaynaklara olan gereksinimini ifade eder. Arz güvenliği ise, enerji kaynaklarının temin edilmesi ve güvenliği ile ilgilidir. Çeşitlendirme ise, bir ülkenin enerji kaynaklarını ve tedarikçilerini çeşitlendirerek enerji arz güvenliğini artırma stratejisidir. Altyapı güvenliği ise, enerji altyapısının korunması ve saldırılara karşı güvenliğinin sağlanmasıyla ilgilidir. Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamında Enerji Güvenliği Teorileri, enerji kaynaklarının bölgesel istikrara ve güvenliğe olan etkisini ele alır. Örneğin, enerji kaynaklarına erişimdeki güvenlik sorunları veya bir bölgedeki enerji kaynaklarının tükenmesi, göç akımlarını etkileyebilir ve bölgesel istikrara zarar verebilir. Bu durum, enerji arz güvenliği stratejilerinin ve uluslararası enerji işbirliğinin önemini vurgular (Sevım, 2012; Özalp, 2015).

Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamında Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları, çevresel ve gıda kaynaklarındaki kıtlık veya bozulmanın, göç akımlarını artırabileceğini ve bölgesel istikrara tehdit oluşturabileceğini vurgular. Örneğin, iklim değişikliği nedeniyle tarımsal verimlilikteki düşüş, su kaynaklarının azalması veya doğal afetlerin artması, belirli bölgelerde göçü tetikleyebilir ve yerinden edilmiş insanların insani güvenliği üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Bu durumlar, bölgesel istikrarı ve ulusal güvenliği tehdit edebilir ve bölgesel işbirliği ve uluslararası dayanışmanın önemini vurgular (Can ve Esengün, 2007).

Ekonomik güvenlik kuramları arasında, Ekonominin Yumuşak Güç Teorisi, ekonomik faktörlerin uluslararası ilişkilerde belirleyici olduğunu savunur. Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamında, ekonominin yumuşak güç unsurları arasında ticaret, ekonomik yardım ve yatırım bulunur. Bir ülkenin ekonomik istikrarı ve refahı, çevresindeki ülkelerin güvenlik ve istikrarını etkileyebilir. Örneğin, ekonomik yardım programları veya ticaret anlaşmaları yoluyla aday ülkelerle iş birliği yapmak, istikrarlı bir ekonomik ortam sağlayarak göç nedenlerini azaltabilir. Ayrıca, ekonomik kalkınma ve refahın artması, insanların kendi ülkelerinde kalma ve katkıda bulunma eğilimini artırabilir, böylece göç akışlarını kontrol altına alabilir. Dolayısıyla, ekonominin yumuşak güç unsurları, aday ülkelerle paylaşılan endişeleri ele almak ve göçü yönetmek için etkili bir araç olabilir (Paçaoğlu, 2020: 41).

Kültürel güvenlik kuramları arasında, Kültürel Ekoloji Teorisi, insanların çevreleriyle etkileşim içinde olduklarını ve bu etkileşimin kültürel yapıyı şekillendirdiğini öne sürer. İnsan odaklı değerlendirmelerin göç konusunda aday ülkeler üzerinde gerçekleştirilmesinde Kültürel Ekoloji Teorisine başvurulabilir. Aday ülkelerle paylaşılan birincil endişeler ve göç bağlamında, Kültürel Ekoloji Teorisi, göçü; insanların yaşadıkları çevresel koşullar ve kültürel faktörler arasındaki etkileşimlerin bir sonucu olarak açıklar. Örneğin, çevresel değişiklikler veya doğal afetler, bunlara dair ortak endişeler, aday ülkelerde yaşayan insanların yaşam koşullarını olumsuz etkileyebilir ve göç etmelerine neden olabilir. Ayrıca, kültürel faktörler, göçmenlerin tercih ettikleri yerleri belirlemede ve yerel toplumlarla entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynar. Kültürel farklılıkların anlaşılması ve uyum sağlanması, aday ülkelerin göçmenlerle ilişkilerini etkiler ve göçmenlerin

uyumunu artırabilir, böylece göç yönetimini etkileyebilir. Dolayısıyla, Kültürel Ekoloji Teorisi, aday ülkelerle paylaşılan endişelerin ve göçün karmaşıklığını anlamak için kültürel ve çevresel faktörlerin birleşimini dikkate alır (Varol ve Varol, 2019).

### 3.5. AB ve Aday Ülkeler: Ekonomik Güvenlik ve Göç

AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik güvenlik ve göç konuları, Avrupa Birliği'nin genişleme politikalarının ve aday ülkelerin ekonomik entegrasyonunun temel unsurlarını oluşturur. Bu ilişkiler, ekonomik işbirliği, ticaret, yatırımlar, işgücü hareketliliği, göç politikaları, ekonomik güvenlik ve AB üyeliği süreci gibi çeşitli boyutlarda ele alınır. Ekonomik işbirliği ve ticaret, AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin temelini oluşturur. Genellikle ekonomik işbirliği ve serbest ticaret anlaşmalarıyla şekillenen bu ilişkiler, ticaretin kolaylaştırılmasını ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi amaçlar. Bu anlaşmalar, gümrük vergilerinin azaltılması, ticaret engellerinin kaldırılması ve ortak ekonomik düzenlemelerin oluşturulması gibi konuları içerir. Yatırımların teşviki de AB'nin aday ülkelerdeki ekonomik kalkınmayı destekleme stratejisinin önemli bir parçasını oluşturur. AB, aday ülkelerdeki yatırımları teşvik etmek için çeşitli fonlar ve programlar sağlar. Bu fonlar, altyapı geliştirme, teknoloji transferi ve işletme geliştirme gibi alanlara yatırım yapılmasını destekler, böylece ekonomik büyümeyi ve rekabet gücünü artırır. İşgücü hareketliliği ve göç, AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin önemli bir boyutunu oluşturur. AB, aday ülkelerden gelen işgücünü kabul ederek işgücü piyasasını genişletir ve aday ülkelerdeki işgücünün AB ülkelerinde istihdam edilmesini kolaylaştırır. Bu durum, yeteneklerin ve uzmanlıkların transferini desteklerken, göç politikaları ve entegrasyon stratejileri de önem kazanır (Elüstü, 2021:141).

Ekonomik güvenlik ve istikrarın sağlanması da AB'nin önceliklerinden biridir. Bu, ekonomik reformların teşvik edilmesi, altyapının güçlendirilmesi ve ekonomik şoklara karşı direncin artırılması gibi politika ve programlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Böylelikle, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve refahın sağlanması hedeflenir. AB üyeliği süreci, aday ülkelerin ekonomik yakınlaşmasının bir parçasını oluşturur. AB'nin aday ülkelerle yürüttüğü müzakereler ve destek

programları, aday ülkelerin AB standartlarına uyum sağlamasına yardımcı olur ve böylece ekonomik entegrasyonu artırır. Sonuç olarak, AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik güvenlik ve göç konuları, karşılıklı işbirliği ve entegrasyon çabalarıyla şekillenir. Bu konuların etkili bir şekilde yönetilmesi, hem AB'nin hem de aday ülkelerin ekonomik refahını ve istikrarını artırmaya yönelik önemli bir adımdır. Bu çaba, Avrupa'nın daha kapsayıcı ve rekabetçi bir ekonomik geleceğe doğru ilerlemesine katkıda bulunacaktır (Battır ve Yiğittepe, 2023).

Ekonomik Güvenlik kuramlarına göre, AB ve Aday Ülkeler için Ekonomik Güvenlik ve Göç bağlamı birlikte tartışılabilir. Bunlar arasında Ekonomik güvenlik paradoksu, uluslararası ilişkilerde önemli bir yer tutar ve genellikle ekonomik ilişkilerin güvenliği artırması beklenirken, bazı durumlarda tam tersi sonuçların ortaya çıkabileceğini vurgular. Örneğin, uluslararası ticaret ve yatırımın artması bir ülkenin dışa bağımlılığını artırabilir ve bu da o ülkenin ekonomik güvenliğini zayıflatabilir. Özellikle küreselleşme ve ekonomik entegrasyonun artmasıyla birlikte, ekonomik güvenlik paradoksu giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Bu paradoks, AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde de etkili olabilir (Bayraç ve Çildir, 2017: 202).

AB ile aday ülkeler arasındaki ticaret ilişkileri genellikle ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve ekonomik güvenliği artırmak amacıyla kurulur. Ancak, aday ülkelerin AB'ye olan ticaret bağımlılığı zaman zaman bir güvenlik riski oluşturabilir. Örneğin, bir aday ülkenin ana ticaret ortağı olan AB'nin ekonomik bir krizle karşı karşıya kalması durumunda, bu aday ülkenin ekonomisi de olumsuz etkilenebilir. Bu durumda, aday ülkenin dışa bağımlılığı, beklenmedik bir şekilde ekonomik güvenliği zayıflatabilir.

Ekonomik güvenlik kuramları arasındaki, "Ekonominin Güvenliği" perspektifi, Avrupa Birliği (AB) ile aday ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin temelini oluşturan bir kavramdır. Bu perspektif altında, AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin dayanıklılığı ve istikrarı önem kazanmaktadır. Ekonomik güvenliğin sağlanması, karşılıklı ticaretin artırılması, yatırımların teşviki ve işgücü hareketliliğinin kolaylaştırılması gibi alanlarda ortak politika araçları ve stratejilerin geliştirilmesini gerektirir. Öncelikle, AB ile aday ülkeler arasındaki ticaretin artırılması ekonomik güvenliğin temelini oluşturur. AB, aday ülkelerle

ticarette serbest ticaret anlaşmaları ve ekonomik işbirliği anlaşmaları gibi araçları kullanarak ticaretin kolaylaştırılmasını ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi hedefler. Bu, aday ülkelerin AB pazarına daha fazla erişim sağlayarak ekonomik refahlarını artırırken, AB'nin de çeşitli ürün ve hizmetlere daha kolay erişimini sağlar (Gryshova vd., 2020). Ayrıca, AB'nin aday ülkelerdeki yatırımları teşvik etmek için sağladığı fonlar ve programlar da ekonomik güvenliği artırmada önemli rol oynar. Bu fonlar, aday ülkelerdeki altyapı geliştirme, teknoloji transferi ve işletme geliştirme gibi alanlara yatırım yapılmasını sağlayarak ekonomik büyümeyi destekler. Bunun yanı sıra, AB'nin aday ülkelerdeki işletmelere ve girişimcilere sunduğu destekler de ekonomik güvenliği artırmada etkilidir. İşgücü hareketliliği de ekonomik güvenliğin sağlanmasında önemli bir faktördür. AB, aday ülkelerden gelen işgücünü kabul ederek işgücü piyasasını genişletir ve böylece ekonomik büyümeyi destekler. Aday ülkelerdeki işgücünün AB ülkelerinde istihdam edilmesi, ekonomik kalkınmayı teşvik eder ve işgücü piyasasında esnekliği artırır. Bu perspektif altında, AB'nin aday ülkelerle ekonomik ilişkilerinde güvenliği sağlama çabaları, ekonomik büyüme ve istikrarın sürdürülmesi için kritik öneme sahiptir. Bu ilişkilerin güçlendirilmesi ve ekonomik güvenliğin artırılması, hem AB'nin hem de aday ülkelerin ekonomik refahını ve istikrarını artırmaya yönelik önemli bir adımdır (Şener ve Uzun, 2022).

Bir diğer perspektif olan Enerji güvenliği, bir ülkenin enerji kaynaklarına erişimindeki güvenliği ifade eder ve genellikle enerji arzının sürekliliği, fiyat istikrarı ve çevresel sürdürülebilirlik gibi faktörlerle ilişkilidir. AB'nin enerji politikaları ve enerji güvenliği stratejileri, aday ülkelerle işbirliği yaparak enerji arzının güvenliğini sağlamayı amaçlar. Özellikle, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması, AB ve aday ülkeler arasındaki ekonomik güvenliği artırabilir (Gökgöz ve Güvercin, 2018: 229).

Ekonomik güvenlik kuramları içinde bulunan Makroekonomik güvenlik teorisi, bir ülkenin veya bölgenin makroekonomik göstergeleri ve politikalarıyla ilişkili olarak ekonomik güvenliği analiz eder. AB'nin aday ülkelerle işbirliği yaparak ekonomik istikrarı ve sürdürülebilirliği artırma çabaları, makroekonomik güvenliği güçlendirmeyi amaçlar. Özellikle, AB'nin aday ülkeler için sağladığı ekonomik yardımlar ve reform destekleri, makroekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunabilir (Bakan, 2007).

Son olarak yine ekonomik güvenlik teorileri arasında yer alan, Ekonominin yumuşak güç teorisi, bir ülkenin ekonomik gücünün, uluslararası ilişkilerde etkisini artırdığı ve politikalarını etkileme yeteneğini güçlendirdiği fikrine dayanır. AB'nin ekonomik büyüklüğü ve ticaret ağı, aday ülkeler üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Örneğin, AB'nin aday ülkelerle yürüttüğü ticaret anlaşmaları ve ekonomik entegrasyon projeleri, aday ülkelerin ekonomik güvenliğini artırabilir ve AB'ye daha yakın hale getirebilir.

### 3.6. Kültürel Güvenlik Perspektifiyle AB Göç Politikaları ve Genişleme

Kültürel güvenlik perspektifi, Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve genişleme sürecini değerlendirirken önemli bir çerçeve sunar. Bu perspektif altında, AB'nin göç politikaları, kültürel kimliklerin korunması ve göçmenlerin topluma uyumu arasında bir denge kurmayı amaçlar. Bazı ülkeler göçmenlerin entegrasyonunu teşvik ederken diğerleri göçmenlerin kendi kültürlerini korumalarına izin verir. Bu durum, göç politikalarının kültürel güvenlik açısından nasıl değerlendirildiğini belirler. Göç politikaları ve genişleme süreci, toplumsal kabulü ve çatışmayı da etkiler. Özellikle yeni göçmen gruplarının veya üye ülkelerin topluma entegrasyonu, mevcut toplumsal dengeleri etkileyebilir ve kültürel güvenlik endişelerine neden olabilir. Bu nedenle, AB'nin politikaları toplumsal uyumu teşvik etmeye ve kültürel çatışmayı azaltmaya yönelik olmalıdır. AB'nin göç politikaları ve genişleme süreci aynı zamanda kültürel çeşitliliği ve çok kültürlülüğü teşvik ederken, AB'nin temel değerlerini ve kültürel kimliğini koruma zorunluluğunu da beraberinde getirir. Bu dengeyi sağlamak için, politikaların esnek ve kapsayıcı olması gerekir, böylece farklı kültürel gruplar bir arada yaşayabilir ve birbirlerinden öğrenebilirler. AB'nin göç politikaları aynı zamanda göçmenlerin topluma entegrasyonunu desteklemek için çeşitli politika ve programları içerir. Dil eğitimi, meslek edinme desteği, kültürel etkinlikler gibi çeşitli alanlarda yapılan bu politikalar, göçmenlerin topluma daha kolay entegre olmalarını sağlar. Son olarak, AB'nin genişleme süreci, yeni üye ülkelerin kültürel kimliklerini korurken, AB'nin temel değerlerini benimsemesini gerektirir. Bu süreçte, AB'nin mevcut üyelerinin kültürel güvenliğini korumak ve yeni üyelerin kültürel çeşitliliğini kabul etmek arasında bir denge kurması gereklidir. Bu denge, AB'nin politika yapımını şekillendirirken kültürel güvenlik perspektifini dikkate almasını sağlar (Gök, 2016).

Kültürel güvenlik kuramları arasında Kültürel çoğulculuk, farklı kültürel kimliklerin bir arada var olduğunu ve birlikte yaşamanın mümkün olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Bu teoriler, toplumlardaki çeşitliliği ve farklı kültürel grupların bir arada uyum içinde yaşayabileceğini vurgular. AB'nin göç politikaları ve genişleme süreci, kültürel çoğulculuk teorileriyle uyumlu olarak farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşamasını teşvik etmeyi amaçlar (Şeker vd., 2015).

Bir diğer Kültürel güvenlik kuramı olan Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi, farklı kültürler arasında iletişim kurmanın ve anlayışı artırmanın kültürel güvenliği sağlayabileceğini öne sürer. Kültürel farklılıkların anlaşılması ve saygı gösterilmesi, toplumsal uyumu ve güvenliği artırabilir. AB'nin göç politikaları, kültürlerarası iletişimi teşvik ederek ve kültürel anlayışı artırarak bu teoriye uygun bir yaklaşımı benimser (Gök, 2016).

Kültürel ekoloji kuramı Kültürel güvenlik kuramları arasında, kültürel kimliklerin doğal ve sosyal çevreleriyle etkileşimini inceler. Bu teori, kültürel kimliklerin korunması ve sürdürülebilirliği için çevresel faktörlerin önemini vurgular. AB'nin göç politikaları, kültürel çevreleri ve sosyal dinamikleri dikkate alarak göçmenlerin entegrasyonunu desteklemeyi amaçlar (Özgöker vd., 2017).

Kültürel Kimlik ve Güvenlik kuramı diğer Kültürel güvenlik kuramlarından farklı olarak daha çok, kültürel kimliğin bireylerin ve toplumların güvenliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu savunur. Kültürel kimliklerin korunması, toplumsal huzurun ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunabilir. AB'nin göç politikaları, kültürel kimliklerin korunması ve toplumların güvenliği arasında bir denge kurmayı amaçlar (Gök, 2016).

Kültürel Varlık Teorisi de bir Kültürel güvenlik kuramı olup, kültürel çeşitliliğin ve kültürel varlıkların korunmasının önemini vurgular. Kültürel varlıklar, bir toplumun kimliğinin önemli bir parçasıdır ve korunmaları gereklidir. AB'nin genişleme süreci, yeni üye ülkelerin kültürel varlıklarını korumayı ve AB'nin kültürel çeşitliliğini zenginleştirmeyi amaçlar (Şeker vd, 2015).

Bu teoriler, kültürel güvenlik perspektifinden AB'nin göç politikaları ve genişleme sürecini analiz etmek için önemli bir çerçeve sunar. Her biri, kültürel kimliklerin korunması, toplumsal uyumun sağlanması ve kültürel çeşitliliğin

desteklenmesi gibi farklı yönleri ele alır ve AB'nin politikalarının bu teorilere ne ölçüde uygun olduğunu değerlendirir.

### 3.7. İnsani Güvenlik Düzeyi Farkları: AB ve Aday Ülkeler Karşılaştırması

İnsani güvenlik, bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri, haklarını koruyabilmeleri ve potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için temel unsurları içermektedir. Bu unsurlar, sağlık, eğitim, gelir, barınma, gıda güvencesi ve kişisel güvenlik gibi çeşitli faktörlerden oluşmaktadır. AB ülkeleri genellikle insanî güvenlik açısından gelişmiş kabul edilirken, AB adayı olan ülkelerde bu durum değişiklik gösterebilmektedir. Aday ülkelerde insanî güvenliği etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlar arasında sağlık hizmetlerine erişim, sağlık altyapısı ve sağlık hizmetlerinin kalitesi gibi unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Benzer şekilde, eğitim düzeyi de insanî güvenliğin belirlenmesinde kritik bir faktördür; okuryazarlık oranları, eğitim kalitesi ve eğitim sistemlerinin erişilebilirliği aday ülkeler arasında karşılaştırılabilir. Gelir dağılımı ve yoksulluk da insanî güvenlik açısından belirleyici faktörlerdir; bu kapsamda, aday ülkelerde gelir dağılımı ve yoksulluk düzeyleri incelenmelidir. Ayrıca, barınma koşulları, gıda güvencesi ve kişisel güvenlik gibi unsurlar da insanî güvenlik açısından önemlidir ve aday ülkelerdeki durumları karşılaştırılabilir. Bu faktörlerin yanı sıra, çevresel faktörler, toplumsal cinsiyet eşitliği, politik istikrar ve göç gibi unsurlar da insanî güvenlik düzeyini etkileyen diğer önemli faktörler arasındadır. Dolayısıyla, tez çalışmasının sonraki (dördüncü) bölümünde de yer aldığı üzere, her aday ülkenin insanî güvenlik düzeyini daha ayrıntılı bir şekilde karşılaştırmak amacıyla, sağlık, eğitim, gelir dağılımı, barınma, gıda güvencesi, kişisel güvenlik ve diğer belirleyici faktörler açısından da ayrı incelemelerin yapılması gereklidir (Lewis, 1999).

Özellikle, göç bağlamında insanî güvenlik düzeyi arasındaki farklılıklar önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Göç, insanî güvenlik üzerinde doğrudan etkiye sahip olan bir dizi faktörü içerir. AB ülkeleri ve aday ülkeler arasındaki göç dinamikleri ve politikaları, insanî güvenlik düzeyleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim, eğitim imkanları, istihdam fırsatları ve toplumsal entegrasyon gibi unsurlar, göçmenlerin insanî güvenlik düzeyini etkileyen

önemli faktörlerdir. AB ülkeleri genellikle daha gelişmiş sağlık altyapısına, eğitim sistemlerine ve istihdam olanaklarına sahipken, aday ülkelerde bu alanlarda eksiklikler görülebilir. Göçmenlerin bu temel ihtiyaçlara erişimi, insanî güvenlik açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, göçmenlerin kişisel güvenlikleri de dikkate alınmalıdır. Suç oranları, ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri gibi unsurlar, göçmenlerin yaşadığı ülkelerdeki güvenlik düzeyini etkiler. AB ülkelerinde genellikle daha düşük suç oranları ve daha güçlü hukuk sistemleri bulunurken, aday ülkelerde bu durum farklılık gösterebilir. Göç bağlamında insanî güvenlik düzeylerinin karşılaştırılması, hem AB ülkeleri hem de aday ülkeler için politika yapıcılar ve uluslararası kuruluşlar için önemli bir değerlendirme aracı sağlar. Bu karşılaştırmalar, göçmenlerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve insanî güvenliklerini artırmak için gerekli politika ve programların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, her bir ülkenin özel koşulları ve gereksinimleri dikkate alınarak, uygun stratejilerin belirlenmesi önemlidir (Lennon, 2018).

Bu ülkelerin insanî güvenlik düzeyleri, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim seviyesi, gelir dağılımı, barınma koşulları, gıda güvencesi ve kişisel güvenlik gibi temel faktörlerdeki performanslarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. AB'ye aday ülkelerin göç bağlamında insanî güvenlik düzeylerini iyileştirmek için bireysel ve kolektif çabaların artırılması önemlidir. Bu ülkelerin göç politikalarını ve sosyal altyapılarını güçlendirmek, göçmenlerin yaşam kalitesini artırmak ve topluma entegrasyonunu desteklemek için önemlidir. AB'ye aday ülkeler, göçmenlerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için sağlık, eğitim ve istihdam alanlarında politika reformları yapabilirler. Aynı zamanda, göçmenlere yönelik ayrımcılığı önlemek ve insan haklarını korumak için güçlü hukuki çerçeveler geliştirilmelidir. Bu şekilde, göç bağlamında insanî güvenlik düzeylerinin artırılması ve göçmenlerin topluma daha etkili bir şekilde entegre olmaları sağlanabilir.

Örneğin, Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Ukrayna ve Türkiye, göç bağlamında benzer ve farklı yönleriyle dikkat çeken ülkelerdir. Bu ülkeler, göçmenlerin insanî güvenlik düzeylerini etkileyen çeşitli faktörler açısından birbirinden farklı koşullara sahiptir. Sağlık hizmetlerine erişim, eğitim imkanları, istihdam fırsatları ve toplumsal entegrasyon gibi unsurlar, göçmenlerin yaşamlarını etkileyen kritik faktörlerdir. Arnavutluk ve Kuzey Makedonya gibi ülkeler, göçmenlere yönelik sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi artırmak için çaba

gösterirken, Türkiye ve Ukrayna gibi ülkeler, genişleyen ekonomik imkanlar ve istihdam fırsatları sunarak göçmenleri çekmeye çalışmaktadır. Sırbistan ve Karadağ ise göçmenlerin entegrasyonunu desteklemek ve toplumsal uyumu güçlendirmek için çeşitli politika reformları yapmaktadır. Ancak, bu ülkelerin tümü, göçmenlerin kişisel güvenliğini sağlama ve insan haklarını koruma konusunda daha fazla çaba sarf etme gerekliliğini kabul etmektedir. Göç bağlamında insanî güvenlik düzeylerini iyileştirmek için bu ülkeler arasında iş birliği ve bilgi paylaşımı önemlidir. (Akdağ ve Ekici, 2017: 45).

İnsani güvenlik düzeylerinin karşılaştırılması, farklı insan güvenliği kuramları üzerinden incelenebilir. Bunlardan ilki olan, İnsani güvenlik yaklaşımı, bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan temel unsurları, yani sağlık, eğitim, gelir, barınma, gıda güvencesi ve kişisel güvenliği merkeze alır. İnsani güvenlik yaklaşımı, bireylerin bu unsurlara erişimlerinin sağlanması gerektiğini vurgular. İnsani güvenlik yaklaşımı bağlamında, AB ülkeleri, sağlık, eğitim, gelir, barınma, gıda güvencesi ve kişisel güvenlik gibi alanlarda genellikle daha ileri düzeyde performans sergilerken, Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Ukrayna ve Türkiye gibi aday ülkelerde bu alanlarda eksiklikler gözlemlenebilir (Akdağ, 2018: 226).

İnsani güvenlik yaklaşımı, göçmenlerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için sağlık hizmetlerine erişim, eğitim imkanları, gelir düzeyi, barınma koşulları, gıda güvencesi ve kişisel güvenlik gibi temel unsurları merkeze alır. AB ülkeleri genellikle bu unsurlarda daha ileri düzeyde performans sergilerken, göçmenlerin bu ihtiyaçlara erişiminde aday ülkelerde eksiklikler gözlemlenebilir. Örneğin, Türkiye gibi bir aday ülke, Suriyeli sığınmacılar için sağlık hizmetlerine erişimde bazı kısıtlamalarla karşılaşabilirken, AB ülkeleri genellikle daha kapsamlı sağlık hizmetleri sunmaktadır. Benzer şekilde, eğitim imkanlarına erişimde de farklılıklar görülebilir; AB ülkeleri genellikle daha gelişmiş eğitim sistemlerine sahipken, aday ülkelerde eğitim olanakları daha sınırlı olabilir. Gelir düzeyi açısından da, göçmenlerin istihdam olanakları ve gelir dağılımı aday ülkelerde AB ülkelerine kıyasla daha düşük olabilir. Bu örnekler, göç bağlamında insanî güvenlik düzeylerinin AB ve aday ülkeler arasında nasıl farklılaştığını göstermektedir (İzgi ve Alyu, 2018: 991).

İkinci insan güvenliği kuramı olan "İnsan Onuru" yaklaşımı ise, insanların değerli oldukları ve bu değerin korunması gerektiği fikrine dayanır. İnsan onuru yaklaşımı çerçevesinde, AB ülkeleri insan haklarına ve insan onuruna daha fazla önem veren politikalar izlerken, aday ülkelerde insan hakları ihlalleri ve toplumsal adaletsizlikler daha belirgin olabilir (Abka ve Çepel, 2022).

İnsan Onuru Yaklaşımı, göç bağlamında incelendiğinde, göçmenlerin insan haklarına ve insan onuruna saygı gösterilmesini vurgular. AB ülkeleri genellikle bu kuramı benimseyerek insan haklarına ve insan onuruna daha fazla önem veren politikalar izlerler. Örneğin, AB ülkeleri, uluslararası insan hakları sözleşmelerine uygun olarak sığınmacılara ve mültecilere insanî muamele ve adil işlem garantisi sağlamaktadır. Ayrıca, toplumsal ayrımcılığı önlemek ve insan haklarını korumak için çeşitli yasal ve sosyal önlemler almaktadırlar (Kaya, 2022).

Buna karşılık, aday ülkelerde insan hakları ihlalleri ve toplumsal adaletsizlikler daha belirgin olabilir. Örneğin, bazı aday ülkelerde, göçmenlere yönelik ayrımcılık ve insan hakları ihlalleriyle karşılaşılabilir. Göçmenlerin sosyal ve ekonomik haklarına saygı gösterilmediği durumlar yaşanabilir. Bu nedenle, insan onuru yaklaşımı çerçevesinde, AB ülkeleri ile aday ülkeler arasındaki farklar gözlemlenebilir ve aday ülkelerin insan haklarına ve insan onuruna daha fazla önem verilmesi gerektiği ortaya çıkabilir.

Üçüncü kuram olan Kapabiliteler yaklaşımı, insanların sahip oldukları yeteneklerin ve olanakların artırılmasıyla insanî güvenliğin güçlendirilebileceğini savunur. Kapabiliteler yaklaşımı açısından, AB ülkeleri genellikle vatandaşlarına daha geniş olanaklar sunarak insanî güvenliği artırırken, aday ülkelerde bu olanaklar daha sınırlı olabilir. Kapabiliteler Yaklaşımı, göç bağlamında incelendiğinde, göçmenlerin sahip oldukları yeteneklerin ve olanakların artırılmasıyla insanî güvenliğin güçlendirilebileceğini de savunur. AB ülkeleri genellikle bu yaklaşımı benimseyerek, göçmenlere geniş kapsamlı olanaklar sunarlar. Örneğin, AB ülkeleri, göçmenlere dil kursları, meslek edindirme programları ve sosyal entegrasyon destekleri gibi olanaklar sağlayarak onların kapasitelerini artırmaya yönelik politikalar izlerler. Ayrıca, göçmenlerin sosyal haklarına ve eğitim imkanlarına erişimini kolaylaştıracak çeşitli sosyal yardım programları ve hizmetler de sunarlar. Ancak, aday ülkelerde bu olanaklar daha sınırlı olabilir. Örneğin, dil kurslarına

erişimde veya meslek edindirme programlarına katılımda kısıtlamalar yaşanabilir. Ayrıca, aday ülkelerde sosyal entegrasyon destekleri ve sosyal yardım programları genellikle yetersiz olabilir. Bu durum, göçmenlerin insanî güvenliklerini sağlamak için gerekli olan yetenek ve olanaklara erişimlerini sınırlayabilir. Dolayısıyla, Kapabiliteler Yaklaşımı çerçevesinde, AB ülkeleri ile aday ülkeler arasında bu alandaki farklılıklar gözlemlenebilir ve aday ülkelerin göçmenlere daha geniş olanaklar sunması gerektiği ortaya çıkabilir (Von Jacobi vd., 2017).

Dördüncü teori olan "Küresel Sağlık Güvenliği" teorisi, ulusal ve uluslararası düzeyde sağlık tehditlerine karşı koymak için küresel işbirliği gerektiğini öne sürer. Küresel sağlık güvenliği teorisi bağlamında, AB ülkeleri genellikle sağlık altyapıları ve salgın yönetimi konusunda daha hazırlıklıdır, ancak aday ülkelerde bu alanda eksiklikler görülebilir. Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi, göç bağlamında incelendiğinde, ulusal ve uluslararası düzeyde sağlık tehditlerine karşı koymak için küresel işbirliğinin gerekliliğini vurgular. AB ülkeleri genellikle bu teoriyi benimseyerek, sağlık altyapılarını güçlendirme ve salgın hastalıklara karşı hazırlıklı olma konusunda çeşitli önlemler alırlar. Örneğin, AB ülkeleri, ulusal sağlık sistemlerini güçlendirmek için yatırımlar yaparlar ve uluslararası düzeyde sağlık krizlerine yanıt vermek için işbirliği yaparlar. Ayrıca, salgın hastalıkların önlenmesi ve kontrol edilmesi için çeşitli sağlık politikaları ve stratejiler geliştirirler. Lakin aday ülkelerde bu alanda eksiklikler görülebilir. Örneğin, sağlık altyapıları yetersiz olabilir ve salgın hastalıklara karşı hazırlık düzeyi düşük olabilir. İlaveten, aday ülkelerde sağlık hizmetlerine erişimde ve sağlık krizlerine yanıt vermede zorluklar yaşanabilir. Bu durum, aday ülkelerin ulusal ve uluslararası sağlık güvenliği konularında daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi çerçevesinde, AB ülkeleri ile aday ülkeler arasında bu alandaki farklılıklar gözlemlenebilir ve aday ülkelerin sağlık altyapılarını güçlendirmek ve uluslararası işbirliğini artırmak için daha fazla çaba harcaması gerektiği belirlenebilir (Baran ve Ersoy Karaçuha, 2021: 16).

Beşinci kuram olan "Toplumsal adalet ve insanî güvenlik" yaklaşımı ise, insanların eşitlik, adalet ve insan hakları temelinde güvende hissedebilmelerinin önemini vurgular. toplumsal adalet ve insanî güvenlik perspektifinden bakıldığında, AB ülkeleri genellikle daha yüksek bir toplumsal adalet düzeyine sahipken, aday ülkelerde sosyal ve ekonomik eşitsizlikler daha belirgin olabilir (Köksoy, 2020).

AB ülkeleri, sosyal yardım programları, eğitim ve istihdam politikaları gibi alanlarda çeşitli önlemler alarak sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri azaltmaya çalışırlar. Ayrıca, insan haklarına saygıyı teşvik etmek ve toplumsal ayrımcılığı önlemek için çeşitli yasal ve kurumsal mekanizmaları güçlendirirler. Buna karşılık, aday ülkelerde gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve sosyal hizmetlere erişimdeki zorluklar, toplumsal adaletin sağlanmasını zorlaştırabilir. Ayrıca, insan haklarına saygı konusunda yetersizlikler ve toplumsal ayrımcılığın yaygınlığı aday ülkelerde daha belirgin olabilir. Bu durum, aday ülkelerin toplumsal adalet ve insanî güvenlik alanında daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Toplumsal Adalet ve İnsanî Güvenlik Yaklaşımı çerçevesinde, AB ülkeleri ile aday ülkeler arasında bu alandaki farklılıklar gözlemlenebilir ve aday ülkelerin sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak için daha fazla çaba harcaması gerektiği belirlenebilir. Örneğin, Türkiye'de, Suriyeli mülteciler arasında gelir ve servet dağılımında belirgin farklılıklar görülebilir ve bu durum toplumsal huzursuzluğa neden olabilir. Ayrıca, Sırbistan'da, sosyal hizmetlere erişimdeki kısıtlamalar veya yetersizlikler, dezavantajlı grupların daha da marjinalleşmesine yol açabilir. İnsan haklarına saygı konusunda yetersizlikler ve toplumsal ayrımcılığın yaygınlığı da aday ülkelerde daha belirgin olabilir. Başka bir örnekle, Karadağ'da, etnik azınlıkların insan haklarına saygı gösterilmemesi ve toplumsal ayrımcılığa maruz kalması gibi durumlar yaşanabilir. Bu durumlar, aday ülkelerin toplumsal adalet ve insanî güvenlik alanında daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Toplumsal Adalet ve İnsanî Güvenlik Yaklaşımı çerçevesinde, AB ülkeleri ile aday ülkeler arasında bu alandaki farklılıklar rahatça gözlemlenebilir ve aday ülkelerin sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak için daha fazla çaba harcaması gerektiği belirlenebilir (Arman, 2011)..

# DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
# ÇOKLU PERSPEKTİFTE GÖÇ POLİTİKALARI: TÜRKİYE HARİCİ AB'YE ADAY ÜLKELERİN EKONOMİK, KÜLTÜREL, İNSANİ GÜVENLİK İNCELEMESİ

Göç politikaları, modern devletlerin en karmaşık ve önemli alanlarından biridir. Özellikle Avrupa Birliği'ne aday olan ülkeler için bu politikaların incelenmesi, aday ülkelerin AB standartlarına uyum sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Gürcistan, Moldova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Ukrayna gibi ülkelerin göç politikalarının çoklu perspektifte incelenmesi, önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Her bir aday ülkenin göç politikalarının tarihsel süreçteki gelişimi, o ülkenin sosyal, ekonomik ve politik dinamikleri ile sıkı sıkıya bağlıdır. Örneğin, geçmişteki siyasi rejimler, ekonomik durum, ve coğrafi konum gibi faktörler, söz konusu politikaların şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Aday ülkelerin göç politikalarına yön veren düzenlemeler ve kurumlar da incelenmesi gereken önemli bir konudur. Bu düzenlemeler, göçmenlerin hakları, sınırların güvenliği, ve entegrasyon politikaları gibi alanları kapsamaktadır. Ayrıca, aday ülkelerin AB göç yönetimine katkısı ve iş birliği alanları da dikkate alınmalıdır. Bu, AB'nin dış sınırlarının güçlendirilmesi, sığınma ve mülteci politikalarının koordinasyonu gibi konuları içerebilir.

Düzensiz ve transit göçle mücadele etme yeteneği, aday ülkelerin göç politikalarının başka bir kritik boyutunu oluşturur. Bu, insan kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığı gibi suçlarla mücadelede etkinliklerini içerir. Geri Kabul Anlaşmaları ve vize muafiyeti süreçleri, aday ülkeler ile AB arasındaki iş birliğinin önemli bir göstergesidir. Bu anlaşmaların varlığı veya yokluğu, aday ülkelerin AB'ye entegrasyon sürecini etkileyebilir. Ekonomik dinamikler, kültürel ilişkiler, insan odaklı yaklaşımlar, entegrasyon politikaları ve çeşitlilik yönetimi gibi faktörler de incelenmelidir. Bu unsurlar, aday ülkelerin göç politikalarının sadece ekonomik etkilerini değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel etkilerini de yansıtır.

Son olarak, sürdürülebilirlik ve AB entegrasyonu, aday ülkelerin göç politikalarının geleceği üzerine bir analizde göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Bu, aday ülkelerin AB normlarına uyum sağlama ve uzun vadeli

sürdürülebilir göç politikaları geliştirme çabalarını içerir. Bu bölüm, belirtilen aday ülkelerin göç politikalarının çeşitli boyutlarını incelerken, bu politikaların karmaşıklığını Türkiye için de anlamak ve gelişimlerine dair bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

### 4.1. Arnavutluk

Arnavutluk, Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunu 24 Nisan 2009 tarihinde yapmıştır. Adaylık statüsü ise 27 Haziran 2014 tarihinde verilmiştir. Arnavutluk 19 Temmuz 2022 tarihinde müzakerelere başlama aşamasına geçmiştir. Arnavutluk'un Avrupa Birliği üyelik süreci, ülkenin iç reformları ve dış ilişkileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Adaylık statüsü almasıyla birlikte Arnavutluk, AB'nin politika ve standartlarına uyum sağlamak için çeşitli alanlarda reformlar gerçekleştirmiştir. Bunlar arasında yargı reformu, yolsuzlukla mücadele, insan hakları ve azınlık hakları konularında yapılan ilerlemeler dikkat çekmektedir. Ancak, Arnavutluk'un AB'ye katılım süreci belirli zorluklarla da karşılaşmaktadır. Ülkenin ekonomik kalkınma düzeyi, kamu yönetimi kapasitesi ve hukukun üstünlüğü gibi alanlarda hala iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Ayrıca, bölgesel işbirliği ve ilişkilerin güçlendirilmesi, Arnavutluk'un AB'ye katılım sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreç, hem Arnavutluk'un hem de Avrupa Birliği'nin gelecekteki ilişkileri ve Avrupa entegrasyonu açısından büyük önem taşımaktadır (Börzel ve Risse, 2003:65).

Arnavutluk'un göç politikalarının tarihsel evrimine dair bir perspektif sunulduğunda, Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde bulunduğu dönemde etnik gruplar arasında sürekli bir yer değişimi yaşandığı tespit edilebilir. Osmanlı'nın bölgedeki fetihleri ve yönetim anlayışı, Balkanlar ve benzeri bölgelerden Arnavutluk'a göçleri tetiklediği gibi, aynı zamanda Arnavutluk'tan da göçü teşvik etmiştir. 20. yüzyılın başları ve özellikle I. Dünya Savaşı dönemi, Arnavutluk için bağımsızlık mücadelesi ve istikrarsızlık dönemleri olarak kaydedilmiştir. Balkan Savaşları ve takip eden I. Dünya Savaşı, bölgede önemli göç dalgalarına yol açmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Arnavutluk'un işgali ve çatışmalar, daha fazla göçü körüklemiştir. Sosyalist rejim altında, Enver Hoca'nın liderliğindeki dönemde göç akımları kontrol altına alınarak iç göç teşvik edilmiş ve kırsal bölgelerden şehirlere büyük bir nüfus akışı yaşanmıştır. Komünist rejimin 1990'larda çöküşüyle

Arnavutluk, ekonomik, siyasi ve etnik çatışmalarla karşı karşıya gelmiştir. Bu dönemde, 1997'deki finansal kriz ve Kosova'daki çatışmalar gibi olaylar, büyük göç dalgalarını beraberinde getirmiştir, Arnavutluk'tan Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yoğun bir göç yaşanmıştır. Günümüzde, Arnavutluk'un göç politikaları, ekonomik gelişim, uluslararası ilişkiler ve insan hakları gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir. Avrupa Birliği'ne katılım süreci, bu politikaların gözden geçirilmesine yol açmakta olup, Arnavutluk, göçmenlerin girişini düzenlemek ve yurtdışında çalışma fırsatlarını desteklemek arasında bir denge kurma çabası içindedir (Elbasani, 2013).

Ülke, tarih boyunca göç alma konusunda çeşitli dönemlerden geçmiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Arnavutluk coğrafi konumu ve Osmanlı'nın fethettiği geniş bölgelerin bir parçası olması nedeniyle çeşitli etnik gruplardan göç almıştır. Osmanlı'nın Balkanlar ve diğer bölgelerdeki fetihleri, Arnavutluk'a göçü artırmış ve bölgeye farklı etnik gruplardan insanların yerleşmesine neden olmuştur. 20. yüzyılın başları ve özellikle I. Dünya Savaşı dönemi, Arnavutluk için bağımsızlık mücadelesi ve istikrarsızlık zamanları olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde, Arnavutluk'ta siyasi ve toplumsal çalkantılar yaşanmış ve buna bağlı olarak da bölgeden ve çevre ülkelerden göç almıştır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında, Arnavutluk'tan ve çevre bölgelerden büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Arnavutluk aynı zamanda tarih boyunca bir geçiş ülkesi olarak da önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Balkanlar'da bulunan coğrafi konumu, Arnavutluk'u göçmenlerin transit geçiş yolu olarak kullanmalarına olanak sağlamıştır. Örneğin, Orta Doğu'dan Avrupa'ya yönelik göç akımlarında Arnavutluk'un transit geçiş ülkesi olarak kullanılması yaygın olmuştur (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2002: 505).

21. yüzyıla gelindiğinde, Arnavutluk'un göç konusundaki seyrini değerlendirmek, çeşitli tarihsel dönemlerin ve belirli eğilimlerin izlerini sürmek gerekmektedir. 2000'li yılların başlarında, Arnavutluk hala istikrarsız bir ekonomik ve siyasi yapıya sahip olmasıyla birlikte, ülkeden göçmen dalgalarının devam ettiği gözlemlenmiştir. Özellikle Kosova'daki çatışmaların etkisi altında, Arnavutluk'tan Batı Avrupa ülkelerine büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. 2000'lerin ortalarına gelindiğinde ise, Arnavutluk ekonomik istikrarını sağlama yolunda adımlar atmış ve Avrupa Birliği ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu dönemde, Avrupa Birliği'ne üye

ülkelerde çalışma ve yaşama hakkı elde etme olasılığı nedeniyle Arnavutluk'tan Avrupa'ya yönelik göç dalgası devam etmiştir. 2010'ların ortalarına gelindiğinde, Arnavutluk ekonomik büyüme ve istikrar sağlama konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak, yüksek işsizlik oranları ve ekonomik eşitsizlikler gibi zorluklar göç eğilimini etkilemeye devam etmiştir. Ayrıca, 2015'ten itibaren Avrupa'da yaşanan mülteci krizi, Arnavutluk'un transit geçiş ülkesi olarak kullanılmasına neden olmuştur. 2020'lerde Arnavutluk'un ekonomik kalkınma çabaları devam etmektedir. Ancak, küresel pandemi gibi olaylar ve ekonomik belirsizlikler, göç eğilimlerini etkileyebilir. Arnavutluk'un Avrupa Birliği'ne katılım süreci ve uluslararası ilişkileri, göç politikalarının geleceğini şekillendirmede önemli bir rol oynamaya devam edecektir. Bugün, Arnavutluk hala göç alan bir ülke konumundadır. Özellikle ekonomik göçmenler ve mülteciler, Arnavutluk'a çeşitli nedenlerle gelmektedirler. Bununla birlikte, Arnavutluk aynı zamanda Avrupa'nın diğer ülkelerine yönelik göçmenlerin transit geçiş yolu olarak da kullanılmaktadır. Bu nedenle, Arnavutluk hem göç alan bir ülke hem de göçmenlerin geçiş yolu olarak önemli bir konumda bulunmaktadır (Vachudova, 2014: 129).

Arnavutluk'ta göç politikalarını belirleyen kurumlar arasında, Arnavutça adı "Drejtoria e Migracionit dhe Azilit" olan Göç ve İltica Dairesi, öne çıkmaktadır. Bu kurum, 1992 yılında kurulmuş olup Arnavutluk'un göç ve iltica politikalarını düzenlemekte ve uygulamaktadır. Göç ve İltica Yasası ise Arnavutluk'un temel göç düzenlemelerini içermekte olup, yasal dayanak oluşturmaktadır. Bu yasa, 1995 yılında çıkarılmıştır ve göçmenlerin hakları, vize düzenlemeleri, oturum izinleri gibi konuları kapsamaktadır. Arnavutluk'taki göç politikalarının şekillenmesinde sivil toplum kuruluşları da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle "Shoqata për të Drejtat e Refugjatëve dhe Migrantëve" olarak bilinen İltica ve Göçmen Hakları Derneği, Arnavutluk'taki göçmenlerin haklarını savunmakta ve göç politikalarının gözden geçirilmesi sürecine katkı sağlamaktadır. Bu tür dernekler, 1997 yılından bu yana faaliyet göstermektedirler ve politika yapıcılarla işbirliği yaparak göçmenlerin haklarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedirler. Bu kurumlar ve düzenlemeler, Arnavutluk'ta göçmenlerin haklarının korunması ve göç politikalarının etkin bir şekilde uygulanması için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Arnavutluk, Avrupa Birliği'nin göç yönetimi politikalarına katkıda bulunmak ve iş birliği yapmak için çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu iş birliği çerçevesinde, Arnavutluk

2014 yılında AB ile imzalanan Vize Serbestisi Sözleşmesi sayesinde AB'nin sınır yönetimi politikalarını desteklemekte ve Avrupa'nın dış sınırlarının güvenliğine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Arnavutluk ve AB arasında insan kaçakçılığının ve yasa dışı göçün önlenmesine yönelik iş birliği, özellikle 2018'de imzalanan "Avrupa İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Stratejisi" çerçevesinde güçlendirilmiştir (Pridham, 2007: 471).

Ülke, AB ile iş birliği yaparak göçmenlerin yasa dışı istismarını önlemeye yönelik çabaları desteklemekte ve insan kaçakçılığı, insan ticareti gibi suçlarla mücadeleyi güçlendirmektedir. Bu doğrultuda, Arnavutluk 2019'da AB ile iş birliği içinde "Yasadışı Göç ve İnsan Kaçakçılığı ile Mücadele Operasyonel Planı"nı hayata geçirmiştir. Bu plan, Arnavutluk'un AB'nin göç yönetimi politikalarına uyum sağlamasını ve sınır güvenliğinin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu çabalar, Arnavutluk'un AB'ye katılım sürecinde göç yönetimi ve güvenliği alanında daha geniş bir iş birliği ağı oluşturmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Arnavutluk, düzensiz ve transit göçle mücadelede çeşitli önlemler almaktadır. Bu önlemler arasında özellikle sınır bölgelerindeki önemli lokasyonlarda güvenlik önlemlerinin artırılması ve insan kaçakçılığı ile mücadelede dikkat çeken bazı gelişmeler bulunmaktadır. Örneğin, 2019 yılında Arnavutluk'un kuzey sınırındaki Kukës bölgesinde, özellikle Kukës-Suhareka arasındaki sınır hattında güvenlik önlemleri artırılmıştır. Bu bölge, insan kaçakçılığı ve yasa dışı göçün yoğun olduğu bir lokasyon olarak öne çıkmaktadır. Arnavutluk hükümeti, bu bölgedeki sınır kontrolünü güçlendirerek insan kaçakçılarının faaliyetlerini önlemeyi ve düzensiz göçü engellemeyi hedeflemektedir. Ayrıca, Arnavutluk'un Avrupa Birliği ve diğer uluslararası paydaşlarla yürüttüğü iş birliği çabaları da göçle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle 2020 yılında Arnavutluk, AB'nin Frontex ajansı ile iş birliği yaparak sınır kontrolü ve insan kaçakçılığıyla mücadelede ortak operasyonlar düzenlemiştir. Bu operasyonlar, Arnavutluk'un sınır güvenliğini güçlendirmesine ve düzensiz göçü önlemesine yardımcı olmuştur. Bu şekilde, Arnavutluk hem kendi sınırları içinde hem de uluslararası düzeyde düzensiz göçle mücadelede etkin bir rol oynamaktadır (Spendzharova ve Vachudova, 2012: 46).

AB ile Arnavutluk arasındaki Vize Kolaylığı ve Geri Kabul Anlaşması, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Arnavutluk, Aralık 2010 tarihinden itibaren vize serbestisinden yararlanmaktadır. Geri Kabul Anlaşması, Arnavut vatandaşlarının

AB ülkelerine yasadışı olarak girmesi veya orada kalmaları durumunda geri kabul edilme prosedürlerini belirler. Bu anlaşma, Arnavutluk'un AB ülkelerine geri kabul edilme taleplerini kabul etmesini ve işbirliği yapmasını sağlar. Arnavutluk'un bu anlaşmayı imzalaması, AB'nin göç yönetimi politikalarına uyum sağlamak ve sınırları kontrol altında tutmak amacıyla yapılan ortak çabaların bir parçasıdır (Vachudova, 2014: 128).

Vize muafiyeti süreci ise Arnavutluk vatandaşlarının AB ülkelerine seyahat etmeleri için vize gereksinimini kaldırmayı amaçlayan bir süreçtir. Bu süreç, Arnavutluk'un AB'nin belirlediği kriterleri karşılaması ve belirli reformları gerçekleştirmesi gerektirir. Bu reformlar arasında pasaport güvenliği, sınır kontrolü, organize suçla mücadele ve temel hakların korunması gibi konular bulunmaktadır. Arnavutluk, vize muafiyeti sürecine katılımıyla, AB ile daha yakın bir ilişki kurma ve AB vatandaşlarına seyahat özgürlüğü sağlama amacını taşır. Bu süreç, Arnavutluk'un AB'ye entegrasyonu ve Avrupa standartlarına uyum sağlaması için önemli bir adımdır (Grabbe, 2006).

Arnavutluk'un göç politikalarının ekonomiye etkisi, belirli yıllara göre değişiklik gösterebilmiştir. 2000'lerin başlarından itibaren Arnavut göçmenlerin Avrupa'ya yoğun göçü, ülkenin ekonomisine önemli katkılarda bulunmuştur. Örneğin, 2008 yılında Arnavutluk'a yaklaşık 1.4 milyar dolarlık döviz girişi sağlayan göçmenlerin döviz gönderileri, ülkenin dış ticaret dengesini olumlu etkilemiştir. Ancak, bu dönemde yaşanan "beyin göçü" fenomeniyle birlikte, Arnavutluk yetenekli gençlerini yurtdışına kaybetmiş ve bu durum yerel iş gücü piyasasının kalitesini olumsuz etkilemiştir. Özellikle 2010'larda, ülkeden yapılan göçlerin bir sonucu olarak beyin göçü, ekonomik kalkınma potansiyelini sınırlamıştır. 2015 yılında Arnavutluk'a yaklaşık 1 milyar dolarlık döviz girişi sağlayan göçmenlerin döviz gönderileri, ülkenin dış ticaret dengesine katkıda bulunmuştur (Tcherneva ve Wunsch, 2020:585). Ancak, bu dönemde yaşanan ekonomik sıkıntılar ve işsizlik oranlarının yüksekliği, dönüş göçü sürecini hızlandırmış ve ülkeye geri dönen göçmenlerin yerel iş gücü piyasasında rekabeti artırmıştır (Elbasani ve Lipinski, 2013).

Ülkenin göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolü, ülkenin kültürel çeşitliliğini zenginleştirmesi ve diaspora ile bağlarını güçlendirmesi açısından kritik

öneme sahiptir. Özellikle 2000'lerin başlarından itibaren Arnavutluk'a dışarıdan gelen göç dalgaları, çeşitli kültürlerin ve geleneklerin ülkeye taşınmasına olanak tanımıştır. Örneğin, 2010'ların başlarında Suriyeli mültecilerin Arnavutluk'da yaşamaları, kültürel ve gastronomik çeşitliliği artırmıştır. Arnavut diasporası, Arnavutluk ile yurtdışında yaşayan Arnavutlar arasında kültürel ve ekonomik bağların korunmasını ve güçlenmesini sağlar. 2015 yılında yapılan bir araştırma, Arnavut diasporasının ülkelerine olan bağlılığı ve kültürel mirası koruma isteğinin yüksek olduğunu göstermiştir. Arnavutluk'ın göç politikaları, ülkenin uluslararası alanda kültürel diplomasi ve imaj yönetimi açısından önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, 2018'de ABD'ye göç eden Arnavutların kültürel etkinlikleri, Arnavutluk'un uluslararası alandaki tanınırlığını ve etkisini artırmıştır. Arnavutluk'un göç politikaları, yurtdışında Arnavut kültürünün tanıtımını ve yayılmasını desteklemiştir. Özellikle 2020'de İtalya'da düzenlenen kültürel etkinliklere aktif katılım, Arnavut kültürünün tanıtımını güçlendirmiştir (Tcherneva ve Wunsch, 2020:587).

Arnavutluk'un göç politikalarında insan odaklı yaklaşım, göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesini, onların refahlarının korunmasını ve entegrasyonlarının desteklenmesini vurgular. Bu yaklaşım, göçmenlerin ihtiyaçlarını ve potansiyelini dikkate alarak politikaların oluşturulmasını ve uygulanmasını içermiştir. Ülke, 2016 yılında göç politikalarında önemli bir adım atmış ve "Göçmenlerin ve Mültecilerin Korunması Hakkında Kanun"u kabul etmiştir. Bu kanun, göçmenlerin insan haklarını korumayı ve refahlarını sağlamayı amaçlamıştır. Özellikle göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini güvence altına alan düzenlemeler bu yılın önemli bir başarısı olmuştur. 2018 yılında göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek için de çeşitli adımlar atmıştır. Bu yıl içinde yürürlüğe giren programlar arasında, dil öğrenme kursları, meslek edinme destekleri ve sosyal yaşama katılımı teşvik eden aktiviteler yer almaktadır. Özellikle göçmenlerin toplumla bütünleşmesini hedefleyen bu politikalar, insan odaklı yaklaşımın bir yansımasıdır. Arnavutluk, 2020 yılında göçmenlerin korunmasına yönelik koruyucu tedbirleri artırmıştır. Özellikle Suriyeli mültecilerin Arnavutluk'a sığınma başvurularının hızla değerlendirilerek uygun barınma ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması, bu yılın öne çıkan başarılarından biridir. Bu adımlar, göçmenlerin insan haklarının korunmasına ve refahlarının güvence altına alınmasına önemli katkılar sağlamıştır (Tcherneva ve Wunsch, 2020:583)

Arnavutluk'un göç politikaları, göçmen topluluklarıyla entegrasyonu ve kültürel çeşitliliği teşvik etme konusunda çeşitli olumlu örnekler sunmaktadır. Örneğin, 2017 yılında Arnavutluk Hükümeti, göçmenlerin entegrasyonunu desteklemek amacıyla "Yabancılar İçin Arnavutça Dil Kursları" programını başlatmıştır. Bu program, göçmenlerin Arnavut toplumuna daha iyi entegre olmalarını sağlamış ve dil bariyerlerini aşmalarına yardımcı olmuştur. Benzer şekilde, 2019 yılında Arnavutluk, göçmenlerin işgücüne katılımını artırmak için mesleki eğitim ve istihdam programlarını genişletmiştir. Bu programlar, göçmenlerin meslek edinmelerine ve yerel ekonomiye katkıda bulunmalarına olanak sağlamıştır. Ayrıca, Arnavutluk'un çeşitlilik konusundaki olumlu yaklaşımı, 2021 yılında "Kültürler Arası Diyalog ve Toplumsal Bütünleşme" adlı ulusal bir projeyle somutlaşmıştır. Bu proje, farklı kültürlere mensup bireyler arasında diyalogu teşvik etmeyi ve toplumsal uyumu güçlendirmeyi amaçlamıştır. Söz konusu projenin sonuçları, Arnavut toplumunda hoşgörü ve kabul kültürünün gelişimine katkıda bulunmuştur (Brahaj, 2023: 45).

Arnavutluk'un AB'ye aday ülke olması, göç politikalarının sürdürülebilirlik ve AB entegrasyonu bağlamında geleceğini etkileyen önemli bir faktördür. Olumlu bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Arnavutluk'un AB'ye adaylık süreci, AB standartlarını karşılamak için göç politikalarında reform yapma ve iyileştirme fırsatı sunmaktadır. Özellikle, AB'nin göç ve entegrasyon politikalarına uyum sağlamak, Arnavutluk'un insan haklarına ve demokratik değerlere olan bağlılığını güçlendirebilir. Bununla birlikte, bu süreç Arnavutluk için zorlu bir süreç olabilir. Özellikle, göçmenlerin entegrasyonu ve refahlarının korunması konusunda yaşanabilecek zorluklar ve ekonomik kısıtlamalar, ülkenin AB entegrasyonu sürecinde karşılaşabileceği başlıca zorluklardan biri olabilir.

### 4.2. Bosna-Hersek

Bosna-Hersek'in göç politikalarının tarihsel gelişimi, çeşitli dönemlerdeki siyasi ve sosyal değişimlerle birlikte şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında, bölgede demografik ve kültürel çeşitlilik barış içinde yaşanmıştır. Ancak, 1699 Karlofça Antlaşması ve 1878 Berlin Antlaşması ile Avusturya-Macaristan yönetiminin başlamasıyla göç politikalarında değişimler yaşanmıştır.

Avusturya-Macaristan döneminde, göçler genellikle Habsburg yönetiminin çıkarları doğrultusunda şekillenmiştir. Yugoslavya Krallığı döneminde, göç politikaları merkezi hükümet tarafından belirlenmiş ve dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi koşullarına uygun olarak uygulanmıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan etnik temizlikler ve göçler, bölgedeki demografik yapının değişmesine yol açmıştır. Sosyalist Yugoslavya döneminde, Tito yönetimi altında göç politikaları federal hükümet tarafından belirlenmiş ve uygulanmıştır. Ancak, 1990'larda Yugoslavya'nın dağılmasıyla Bosna-Hersek bağımsızlığını kazanmış ve bu dönemde savaşın etkisiyle büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Bağımsız Bosna-Hersek döneminde, göç politikaları ülkenin Avrupa Birliği ile ilişkileri ve AB normlarına uyum çabalarıyla şekillenmiştir. Bununla birlikte, etnik, dini ve siyasi dinamikler, göç politikalarının uygulanmasında önemli bir rol oynamıştır (Alibašić ve Atkinson, 2023).

Bosna-Hersek'in göç politikalarını belirleme ve uygulama sürecinde çeşitli düzenlemeler ve kurumlar önemli bir rol oynamaktadır. Bu politikaların temel dayanağı, ülkenin 1999 yılında kabul ettiği Yabancılar Yasası'dır. Söz konusu yasa, Bosna-Hersek'e giriş, oturma ve çalışma izinleri gibi temel konuları düzenlemekte ve göçmenlerin haklarını korumayı amaçlamaktadır. Göç politikalarının uygulanmasında etkin bir rol oynayan kurumlardan biri, Bosna-Hersek'teki göçmenlik işlemlerini denetleyen ve düzenleyen Göçmenlik Dairesi; Migracioni Služba'dır. Bu kurum, 2003 yılında kurulmuş olup, ülkenin göç politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasından sorumludur. Migracioni Služba, yabancıların oturma izinleri, çalışma izinleri ve diğer göçle ilgili prosedürlerin yönetimini sağlayarak göçmenlerin haklarını korumayı amaçlamaktadır. Bosna-Hersek'te göç politikalarının belirlenmesinde ve yönetilmesinde en üst düzeyde yetkili kurum ise İçişleri Bakanlığı'dır. Bu bakanlık, 1990 yılında kurulmuş olup, ülkenin genel göç stratejilerini oluşturmak ve uygulamakla sorumludur. İçişleri Bakanlığı, ülkenin güvenliğini ve kamu düzenini korurken aynı zamanda göçmenlerin haklarını da korumayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, Bosna-Hersek'teki göç politikalarını etkileyen önemli bir diğer aktör ise Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'dür. IOM, Bosna-Hersek'teki göç yönetimi ve entegrasyonu konusunda çalışan uluslararası bir kuruluştur. 1992 yılında kurulan IOM, Bosna-Hersek'in göç sorunlarına çözüm bulmak amacıyla faaliyet göstermekte ve ülkenin göç politikalarının geliştirilmesine

ve etkin bir şekilde uygulanmasına destek vermektedir. Bu düzenlemeler ve kurumlar, Bosna-Hersek'in göç politikalarının belirlenmesi, uygulanması ve göçmenlerin haklarının korunması sürecinde kilit bir role sahiptir. Bu aktörlerin koordinasyonu ve işbirliği, ülkenin göç politikalarının etkin bir şekilde yönetilmesine ve göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin desteklenmesine katkı sağlamaktadır (Helms, 2023: 189).

Ülkenin Avrupa Birliği (AB) göç yönetimine katkısı ve iş birliği alanları, çeşitli senelerde çeşitli girişimlerle şekillenmiştir. Bosna-Hersek, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde, göç ve sığınma politikalarında AB normlarına uyum sağlamak amacıyla çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu süreç, özellikle 2000'lerin başından itibaren yoğunlaşmıştır. Ülke, 2003 yılında göçmenlik alanında ulusal strateji belirlemiş ve AB standartlarına uyum sağlamak için adımlar atmıştır. Bosna-Hersek'in AB ile iş birliği alanlarından biri, sınır güvenliği ve göçmenlerin entegrasyonu konusunda teknik destek sağlamaktır. AB, Bosna-Hersek'e sınır kontrolü, göçmenlerin kayıt altına alınması ve entegrasyon süreçlerinin yönetimi gibi konularda yardım etmiştir. Ayrıca, Bosna-Hersek'in AB'ye aday ülke statüsüne sahip olması, ülkeyi AB'nin mülteci ve göçmenlerin entegrasyonu politikalarına daha yakından bağlamıştır. Bu süreçte, Bosna-Hersek'in AB'nin mülteci ve göç politikalarının belirlenmesine katkı sağlaması ve AB fonlarından yararlanması hedeflenmiştir. 2010'ların ortalarından itibaren, Bosna-Hersek'in AB ile göç yönetimi alanındaki iş birliği daha da yoğunlaşmıştır. Ülke, sığınmacıların ve göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesi, insani yardımın sağlanması ve sığınmacıların entegrasyonunun desteklenmesi konularında AB standartlarını benimsemiş ve bu doğrultuda adımlar atmıştır (Koneska, vd.,2023: 176).

Bosna-Hersek'in Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri, ülkenin Avrupa entegrasyonu ve AB üyelik sürecine odaklanmaktadır. 2003 yılındaki Selanik Zirvesi'nde, Bosna-Hersek'e diğer Balkan ülkeleriyle birlikte potansiyel aday ülke statüsü verilmiştir. Bu statü, ülkenin AB'ye tam üyelik sürecinin ilk adımı olarak kabul edilmiştir. 2008 yılında imzalanan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, Bosna-Hersek'in AB ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Anlaşma, ülkenin AB normlarına uyum sağlamasını ve reformları gerçekleştirmesini amaçlayan kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. 2015 yılında yürürlüğe giren bu anlaşma, Bosna-Hersek'in AB'ye tam üyelik başvurusunu önündeki önemli bir engeli kaldırmıştır. 2016 yılında,

Bosna-Hersek resmi olarak AB üyelik başvurusunda bulunmuştur. 15 Aralık 2022'de aday olarak resmen tanınmıştır (Nielsen, 2023: 175).

Ülkenin AB üyeliği süreci belirli zorluklarla karşılaşmıştır. 2019 yılı Genişleme Strateji Belgesi'nde, Bosna-Hersek'in adaylık için henüz erken olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, belge Bosna-Hersek'in adaylık yönünde ilerlemesi için kapsayıcı bir yol haritası sunmuştur. Bu yol haritası, demokrasi, temel haklar, hukukun üstünlüğü ve kamu yönetimi reformu alanlarında ilerlemeyi hedeflemektedir. 2022 yılında yapılan bir diğer önemli gelişme, AB Konseyi'nin Bosna-Hersek'e adaylık sürecini başlatmaya hazır olduğunu belirtmesidir. Ancak, bu sürecin başlaması, belirli şartların ve reformların yerine getirilmesine bağlı olarak karşılık görmüştür. Nihayetinde, 2023 yılında yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, Bosna-Hersek ile katılım müzakerelerinin, üyelik kriterlerinde gerekli uyum düzeyi sağlandığı takdirde açılabileceği ifade edilmiştir. 2010 yılından bu yana vize serbestisinden yararlanan ülke, bu sayede AB ile insan ve ticaret hareketlerini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, Bosna-Hersek, NATO üyesi olmamasına rağmen, 2006 yılından bu yana Barış için Ortaklık Programı'na da dahil olmuştur. Bu program, ülkenin NATO ile iş birliğini ve entegrasyonunu desteklemektedir (Bajramović ve Nilsson, 2024: 8).

Bosna-Hersek'in kendi içinden de düzensiz ve transit göçle mücadelede öne çıkan bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgeler, ülkenin farklı coğrafi, demografik ve siyasi özelliklerine göre farklılık gösterebilir. Bosna-Hersek'in Hırvatistan, Sırbistan ve Karadağ ile sınırları boyunca yer alan şehirler ve kasabalar, ülkenin sınır güvenliği ve düzensiz göçle mücadelesinde kilit öneme sahiptir. Bu bölgelerde, sınır polisi ve diğer güvenlik birimleri yasa dışı geçişleri engellemek için önlemler almaktadır. Bosna-Hersek'in iç kesimlerinde bulunan merkezi bölgeler, transit göçmenlerin ve sığınmacıların ülkenin diğer bölgelerine geçiş yaparken kullandığı önemli güzergahlar olabilir. Bu bölgelerde, güvenlik birimleri ve göçmenlik yetkilileri yasa dışı geçişleri tespit etmek ve önlemek için çalışmaktadır. Bosna-Hersek'in çeşitli şehirlerinde bulunan sığınmacı ve göçmen merkezleri, ülkeye giren ve burada kalan sığınmacıların ve göçmenlerin geçici olarak barındırıldığı ve desteklendiği yerlerdir. Bu merkezlerde, sığınmacılara ve göçmenlere barınma, gıda, sağlık hizmetleri ve diğer temel ihtiyaçlar sağlanmaktadır. Bosna-Hersek'in farklı bölgelerinde bulunan uluslararası yardım ve iş birliği merkezleri, ülkenin düzensiz ve

transit göçle mücadelesine destek sağlamaktadır. Bu merkezler, uluslararası yardım kuruluşları, AB ve diğer uluslararası aktörler tarafından işletilmekte ve göçmenlere ve sığınmacılara yardım etmek için çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu bölgeler, Bosna-Hersek'in kendi içinden düzensiz ve transit göçle mücadele stratejilerinin merkezinde yer almaktadır. Ülkedeki güvenlik birimleri, göçmenlik yetkilileri ve uluslararası yardım kuruluşları, bu bölgelerde iş birliği yaparak yasa dışı göçü engellemek ve göçmenlere destek sağlamak için çaba göstermektedir (Koneska, vd.,2023: 177).

Ülkenin Avrupa Birliği (AB) ile geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, çeşitli senelerde farklı gelişmelerle şekillenmiştir. 2010 yılında, Bosna-Hersek, AB ile geri kabul anlaşması müzakerelerine başlamıştır. Bu anlaşma, Bosna-Hersek'in AB'ye vize muafiyeti sağlayan Schengen Bölgesi ile geri kabul anlaşması imzalamasını öngörmektedir. Bosna-Hersek, bu dönemde, AB ile iş birliğini ve entegrasyonunu artırmak amacıyla vize muafiyeti sürecine odaklanmıştır. 2010'ların ilerleyen yıllarında, Bosna-Hersek, AB'nin vize serbestisi programına dahil olma çabalarını sürdürmüştür. Ülke, AB'nin vize muafiyeti kriterlerini yerine getirmek için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bunlar arasında, pasaport güvenliği, sınır kontrolü, yasa dışı göçle mücadele ve kişisel verilerin korunması gibi alanlarda yapılan iyileştirmeler yer almaktadır. Ancak, bu süreçte bazı zorluklarla karşılaşılmış ve ilerleme yavaş olmuştur. 2019 yılında, AB, Bosna-Hersek'in vize muafiyeti için belirlediği kriterleri karşılamak için daha fazla çaba göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Bosna-Hersek, bu dönemde vize muafiyeti için gerekli reformları hızlandırmak ve ilerlemeyi sağlamak için çaba göstermiştir. Ancak, AB'nin vize muafiyeti için belirlediği kriterlerin tam olarak karşılanması için daha fazla çalışma gerekmektedir. 2020'lerde ise Bosna-Hersek, AB ile vize muafiyeti sürecindeki ilerlemeyi sürdürmeye devam etmektedir. Ülke, AB'nin vize muafiyeti için belirlediği kriterleri karşılamak için reform çabalarını artırmıştır. Neticede, 2022 yılında AB Konseyi, Bosna-Hersek'in adaylık sürecini başlatmaya hazır olduğunu belirterek, Bosna-Hersek'e adaylık statüsü verilmesini önermek için belirli şartların yerine getirilmesi gerektiğini belirtmiştir; bu öneri, 15 Aralık 2022'deki AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde kabul edilmiştir. 2023'teki aynı zirvede ise, Bosna-Hersek ile katılım müzakerelerinin, üyelik kriterlerindeki uyum düzeyi

sağlandığı takdirde açılmasına hazır oldukları ifade edilmiştir (Bajramović ve Nilsson, 2024: 7).

Bosna-Hersek'in ekonomisi, tarih boyunca çeşitli zorluklarla karşılaşmış bir ülke olarak dikkat çekiyor. 2020 yılı verilerine göre, ülkenin GSYİH'si 19.4 milyar dolar olarak kaydedilmiştir ve reel GSYİH büyüme oranı -5.5'tir. Nüfusu 2019 itibarıyla 3.301.000 kişidir ve kişi başına GSYİH (nominal) 5.913 dolar olarak hesaplanmıştır. Enflasyon oranı -1.6 iken işsizlik oranı %19'dur. Başlıca ihracat kalemleri arasında metaller, tekstil, orman ürünleri ve mobilya yer almaktadır. İthalat ise makine ve yedek parça, kimyasallar, petrol ve gıda ürünlerini içermektedir. Savaş öncesi ve sonrası dönemde Bosna-Hersek'in sanayi yapısı değişiklik göstermiştir. Savaştan önce metal işleme, makine üretimi, kimyasallar, ağaç işleme, gıda ve tekstil sektörleri ön plandayken, savaş sonrası dönemde düşük katma değerli sektörler öne çıkmıştır. Günümüzde ise hizmetler, bankacılık, enerji ve turizm sektörlerine yatırımlar yapılmaktadır. Bosna-Hersek ekonomisinin en büyük sınamalarından biri işsizliktir. Küresel krizin etkileri ve ülkedeki siyasi istikrarsızlık, istihdamı olumsuz yönde etkilemiştir. İç piyasada rekabetçi bir iş ortamının yaratılması ve yabancı yatırımlara teşvik ve güvencelerin sunulması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, Bosna-Hersek'in ekonomi alanındaki öncelikleri arasında AB'ye entegrasyon süreci, finansal yapının sağlamlaştırılması ve kamu reformu yer almaktadır. Göç politikalarının ekonomiye etkisi de bu bağlamda önemli bir konudur. Gelişmiş ülkelerde göçün ekonomik büyümeye katkı sağladığı ve işsizliği azalttığı görülmüştür. Göçün nitelikli insan gücü oluşturması ve yatırımları teşvik etmesi bu sonuçları desteklemektedir. Bu bağlamda, Bosna-Hersek de göç politikalarını gözden geçirerek, ekonomik büyüme ve işsizlik sorunlarına çözüm bulabilir (Kazinczy, 2024:150).

Bosna-Hersek'in göç politikalarının kültürel etkileri, ülkenin tarih boyunca çeşitli zorluklarla karşılaşmış bir coğrafya olarak dikkat çekiyor. Tarih boyunca farklı medeniyetlerin etkisi altında kalan Bosna-Hersek'te, İslamlaşma süreci bölgenin siyasi ve ekonomik hayatını değiştirmiş ve Türk-İslam medeniyeti çerçevesinde yeni bir Bosna teşekkül etmiştir. Bu medeniyetin izleri; dil, kültür, hayat tarzı ve mimaride kendini göstermiştir. Göç dalgalarıyla birlikte gelen bu kültürel değişimler, Bosna-Hersek'in çok kültürlü yapısını zenginleştirmiş ve bölgenin kimliğine önemli katkılarda bulunmuştur (Nielsen, 2023: 175).

Göç, dil ve kültürel etkileşim açısından da büyük önem taşımaktadır. Bosna-Hersek'te yaşanan göç dalgaları, farklı kültürlerin bir araya gelmesine ve dildeki çeşitliliğe katkı sağlamıştır. Göçmenlerin kendi kültürel miraslarını koruma çabaları, ülkenin çok kültürlü yapısını şekillendirmiştir. Sanat ve edebiyat alanında da göçün izleri görülmektedir; Bosna-Hersek'ten göç eden sanatçılar ve yazarlar, yeni toplumlarda eserler üretmiş ve kültürel etkileşimi artırmıştır. Bu eserler, hem göçmenlerin kendi kimliklerini ifade etmesine hem de yeni toplumlara katkı sağlamasına yardımcı olmuştur. Göç, dini ve sosyal yaşamı da etkilemiş, göçmenler kendi dini ritüellerini ve geleneklerini yeni toplumlarda sürdürmeye çalışmışlardır. Bu süreç, hem Bosna-Hersek'in kültürel çeşitliliğini hem de göçmenlerin kimliklerini koruma çabalarını yansıtmaktadır. Göçün kültürel etkileri, Bosna-Hersek'in kimliğini oluşturan ve toplumsal yapısını şekillendiren önemli unsurlardan biridir (Koneska, vd.,2023: 176).

Bosna-Hersek'in göç politikaları, insan odaklı bir yaklaşımı benimseyerek, savaş ve çatışma sonrası toplumun yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu politikalar, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünü teşvik etmek üzere tasarlanmıştır. Geri dönüş süreci, mültecilerin haklarının korunması ve onlara destek sağlanması üzerine kurulmuştur. Göç politikalarının uygulanmasında yerel otoriteler ve uluslararası toplum arasında iş birliği vurgulanmış, bu iş birliği geri dönen mültecilerin karşılaştığı sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca, bu politikalar, geri dönen mültecilerin sosyal entegrasyonunu destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Eğitim, sağlık hizmetleri ve konut gibi temel hizmetlere erişim, entegrasyon sürecinin temel taşları olarak öne çıkmaktadır. Göç politikaları, ekonomik kalkınmayı destekleyecek ve iş imkanları yaratacak projeleri de içermektedir. Bu sayede, geri dönen mültecilerin ekonomik olarak kendilerini yeniden inşa etmelerine yardımcı olunmaktadır. Göçmenlerin ve mültecilerin hukuki haklarının korunması da göç politikalarının temel bir parçasıdır. Hukuki destek mekanizmaları, mültecilerin haklarını savunmalarına ve adalet arayışlarında bulunmalarına olanak tanımaktadır. Bosna-Hersek'in göç politikalarındaki insan odaklı yaklaşım, savaş sonrası toplumun yeniden yapılandırılmasında ve barışın sürdürülebilirliğinde kritik bir öneme sahiptir. Bu politikalar, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin haklarını koruyarak ve onlara

destek sağlayarak, toplumsal dönüşüm ve kalkınmanın temelini oluşturmaktadır (Bajramović ve Nilsson, 2024: 9)

Bununla birlikte, Bosna-Hersek'in göç politikaları, her ne kadar insan odaklı bir yaklaşımı benimsemeye çalışsa da, uygulamada birçok olumsuzluk ve eksiklikle karşılaşmaktadır. Savaş sonrası dönemde mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin ülkeye geri dönüşünü teşvik etmek üzere oluşturulan politikalar, geri dönüş sürecinde birçok zorlukla karşılaşmıştır. Geri dönen mülteciler, haklarının yeterince korunmadığını ve ihtiyaç duydukları desteğin sağlanmadığını belirtmektedir. Yerel otoriteler ve uluslararası toplum arasındaki iş birliği de her zaman yeterli düzeyde olmamış, bu durum geri dönenlerin sorunlarının çözümünde yetersiz kalmıştır. Sosyal entegrasyon süreçlerinde ise, eğitim, sağlık hizmetleri ve konut gibi temel hizmetlere erişimde ciddi aksaklıklar yaşanmıştır. Ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla oluşturulan projeler, geri dönen mülteciler için yeterli iş imkanları yaratmada yetersiz kalmış, ekonomik olarak kendilerini yeniden inşa etmeye çalışan bireyler büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Hukuki destek ve koruma mekanizmaları da yeterince etkili olamamış, göçmenler ve mülteciler haklarını savunmak ve adalet arayışında bulunmak konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Bosna-Hersek'in göç politikalarındaki bu olumsuzluklar, savaş sonrası toplumun yeniden yapılandırılmasında ve barışın sürdürülebilirliğinde önemli engeller oluşturmuştur. Bu politikaların eksiklikleri, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin haklarının korunmasında ve onlara destek sağlanmasında yetersiz kalmış, toplumsal dönüşüm ve kalkınmanın önünde büyük bir engel teşkil etmiştir (Helms, 2023: 189).

Bosna-Hersek, tarih boyunca derin köklere sahip olan bir ülke olarak, göçmen topluluklarıyla ilişkilerinde önemli bir boyut taşır. Göçün etkileri hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirilebilir. Olumlu açıdan bakıldığında, göçmenler Bosna-Hersek'in kültürel çeşitliliğine önemli katkılar sağlar. Farklı gelenekler, yemekler, sanat ve müzik gibi unsurlar, toplumsal zenginliği artırır. Ayrıca, göçmenler iş gücüne katılarak ekonomik kalkınmaya destek olur ve iş kurma, ticaret ve üretim alanlarında olumlu etkiler yaratabilir. Dil çeşitliliğini artırmaları ve dil öğrenimi için fırsatlar sunmaları, dil becerilerinin toplumsal uyumu kolaylaştırması açısından da önemlidir. Olumsuz yönlere gelince, göçmenlerin entegrasyonu dil bariyerleri, iş bulma zorlukları ve kültürel farklılıklar nedeniyle zaman alabilir. Bu süreç bazen toplumsal uyum sorunlarıyla karşılaşabilir. Ayrıca, göçmenlere yönelik

olumsuz stereotipler ve önyargılar toplumsal uyumu zorlaştırabilir ve etnik ve dini farklılıklar bazen ayrımcılığa yol açabilir. Bosna-Hersek, göçmenlerle ilişkilerini dikkatli bir şekilde yönetmeli ve toplumsal uyumu desteklemelidir. Bu, hem ülkenin kültürel çeşitliliğini zenginleştirir hem de ekonomik kalkınmayı teşvik eder. Bosna-Hersek'e gelen Kosovalı göçmenlerin entegrasyonu dil bariyerleri, iş bulma zorlukları ve kültürel farklılıklar nedeniyle zaman almıştır. Bu süreç, bazı toplumsal uyum sorunlarıyla karşılaşmalarına neden olmuştur. Bosna-Hersek'teki bazı yerel topluluklar, gelen göçmenlere karşı önyargılı davranışlar sergilemiş ve bu durum, sosyal uyumun sağlanmasını zorlaştırmıştır (Alibašić ve Atkinson, 2023).

AB'ye entegrasyon süreci, ülkenin göç politikalarının geleceğini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. AB adaylığı sürecinde Bosna-Hersek'in, göç politikalarını AB standartlarına uyumlu hale getirmesi gerekmektedir. Bu, sadece insan hakları ve güvenlik açısından değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal uyum açısından da büyük önem taşır. AB'ye entegrasyon, Bosna-Hersek'e göçmenlerin haklarını koruyan, entegrasyonu destekleyen ve ekonomik kalkınmayı teşvik eden politikalar geliştirme fırsatı sunmaktadır. Örneğin, AB fonları ve programları, göçmenlerin sosyal entegrasyonunu ve iş gücüne katılımını destekleyecek projelere kaynak sağlayabilir. Gelecekte, Bosna-Hersek'in göç politikalarının sürdürülebilirliği, AB entegrasyon sürecindeki ilerlemeye ve bu süreçte alınan tedbirlerin etkinliğine bağlı olacaktır. Sürdürülebilir bir göç politikası, göçmenlerin haklarının korunmasını, toplumsal uyumun sağlanmasını ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesini içerir. Bosna-Hersek, AB'ye uyum sürecinde, göçmenlere yönelik hukuki koruma mekanizmalarını güçlendirmeli, sosyal entegrasyon projelerini artırmalı ve ekonomik fırsatları genişletmelidir. Bu çerçevede, göç politikalarının sürdürülebilirliği, hem yerel halk hem de göçmenler için daha iyi yaşam koşulları sağlayacak, Bosna-Hersek'in AB üyeliği hedefini destekleyecek ve ülkenin uzun vadeli kalkınma stratejilerine katkı sağlayacaktır. AB'ye entegrasyon sürecinde Bosna-Hersek, Avrupa Birliği'nin sunduğu çeşitli fonlar ve sürdürülebilirliği destek programlarından faydalanabilir. Örneğin, Avrupa Sosyal Fonu (ESF) ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) gibi programlar, göçmenlerin iş gücüne entegrasyonunu destekleyebilir. Bu fonlar, mesleki eğitim, dil kursları ve iş bulma hizmetleri gibi projelere kaynak sağlayarak ekonomik kalkınmayı teşvik edebilir. AB üyeliği perspektifinde yapılan yatırımlar ve teşvikler,

yerel ekonominin sürdürülebilir anlamda canlanmasına da katkıda bulunabilir. Örneğin, turizm sektöründe artan yatırımlar ve iş gücü ihtiyacı, göçmenlerin istihdamını artırabilir. Dubrovnik gibi turistik bölgelerde bu tür ekonomik fırsatlar gözlemlenmiştir (Helms, 2023: 187).

### 4.3. Gürcistan

Gürcistan'ın göç politikaları, tarihsel süreç içerisinde pek çok evre geçirmiş ve farklı dönemlerin sosyo-politik dinamiklerine göre şekillenmiştir. Sovyetler Birliği döneminden başlayarak bağımsızlık sonrası süreçlere kadar uzanan bu evrim, ülkenin demografik yapısını, uluslararası ilişkilerini ve iç politikalarını derinden etkilemiştir. Sovyetler Birliği döneminde, Gürcistan'daki göç hareketleri merkezi planlama ve politikalar çerçevesinde yönetiliyordu. Sovyetler Birliği'nin genel politikaları doğrultusunda, Gürcistan'da sanayileşme ve tarımsal projeler kapsamında iş gücü hareketliliği teşvik edilmiştir. Ancak bu dönem, aynı zamanda zorunlu göçler ve etnik grupların yer değiştirmesi ile de karakterize edilmiştir. Özellikle Stalin döneminde, çeşitli etnik grupların zorla yer değiştirilmesi, Gürcistan'ın demografik yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir (Suny, 1994). 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Gürcistan bağımsızlığını kazanmış ve kendi göç politikalarını oluşturma sürecine girmiştir. Ancak bu dönemde, iç savaş ve Abhazya ile Güney Osetya'daki çatışmalar, büyük ölçekli iç göçlere ve mülteci hareketlerine neden olmuştur. 1990'ların başında yaşanan bu çatışmalar sonucunda, yaklaşık 250.000 Gürcü, yerinden edilerek ülke içinde farklı bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır (Toal ve O'Loughlin, 2013). 2000'li yıllarda Gürcistan, Avrupa Birliği ve NATO ile entegrasyon sürecini hızlandırmıştır. Bu süreçte, göç politikaları da bu entegrasyon çabalarına paralel olarak şekillenmiştir. Avrupa Birliği ile vize serbestisi anlaşması, Gürcistan vatandaşlarının Avrupa ülkelerine seyahatlerini kolaylaştırmış ve bu da yeni göç hareketlerine yol açmıştır. Aynı zamanda, Gürcistan hükümeti, diasporadaki vatandaşlarını ülkeye geri çekmek ve beyin göçünü tersine çevirmek için çeşitli teşvik politikaları uygulamaya başlamıştır (Di Bartolomeo, Kalantaryan, ve Bonifazi, 2014).

Günümüzde Gürcistan, göç politikalarında daha sistematik ve kapsayıcı yaklaşımlar benimsemektedir. Ülke, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için

uluslararası standartlara uygun koruma ve destek programları geliştirmiştir. Ayrıca, yabancı işçilere yönelik düzenlemeler ve entegrasyon politikaları ile küresel iş gücü hareketlerine uyum sağlamaya çalışmaktadır. Gürcistan'ın Avrupa Birliği ile olan yakın ilişkileri ve entegrasyon süreci, göç politikalarının da Avrupa standartlarına uyumlu hale gelmesini sağlamaktadır (Trier ve Turashvili, 2007). Son olarak, sürdürülebilirlik ve AB entegrasyonu, aday ülkelerin göç politikalarının geleceği üzerine bir analizde göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Bu, aday ülkelerin AB normlarına uyum sağlama ve uzun vadeli sürdürülebilir göç politikaları geliştirme çabalarını içerir. Bu bölüm, belirtilen aday ülkelerin göç politikalarının çeşitli boyutlarını incelerken, bu politikaların karmaşıklığını Türkiye için de anlamak ve gelişimlerine dair bir bakış sunmayı amaçlamaktadır (Emerson, vd., 2023: 9).

Gürcistan'ın göç politikalarını şekillendiren yasal çerçeve ve kurumlar geniş bir altyapıyı kapsamaktadır. Ülkenin göç yönetimi alanındaki temel yasal düzenlemeleri, göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışını, oturum izinlerini, sığınma başvurularını ve diğer göçle ilgili prosedürleri belirlemektedir. Bu yasal çerçevenin yanı sıra, entegrasyon politikaları göçmenlerin sosyal ve ekonomik uyumunu desteklemek adına çeşitli hizmetler sunmaktadır. Dil kursları, mesleki eğitimler, iş bulma desteği ve kültürel etkinlikler gibi programlar aracılığıyla göçmenlerin topluma entegrasyonu teşvik edilmektedir. Gürcistan'ın göç politikalarını şekillendiren kurumlar arasında Göçmenlerin ve Mültecilerin Haklarını Koruma Merkezi, Göç ve Vize Departmanı, Entegrasyon ve Uyum Ajansı ve Göç Politikaları ve Stratejik Planlama Dairesi gibi önemli kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar, göçmenlerin haklarını korumak, yasal destek sağlamak, sosyal entegrasyonlarını desteklemek ve ulusal güvenliği sağlamak gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Gürcistan'ın göç politikalarını etkin bir şekilde uygulayabilmesi için bu kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliği önemlidir. Bu kurumlar, ülkenin göç yönetimi alanındaki gelişmelerini izlemekte ve ulusal çıkarları doğrultusunda politika ve programlarını güncellemektedir. Gürcistan'ın AB ile olan göç yönetimine olumlu katkıları, ülkenin AB standartlarına uyum sağlama ve entegrasyon çabalarıyla öne çıkmaktadır. Gürcistan, AB'nin göç politikaları ve standartlarına uyum sağlamak için aktif bir çaba göstermektedir. Bu çaba, AB ile iş birliğini güçlendirerek, göçmen haklarının korunması, sığınmacıların entegrasyonu ve sınır kontrolü gibi alanlarda daha etkin bir politika uygulanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, Gürcistan AB'nin

entegrasyon politikalarını benimseyerek, göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunu desteklemekte ve dil kursları, mesleki eğitimler ve iş bulma desteği gibi programlar aracılığıyla topluma entegrasyonu teşvik etmektedir. Sınır güvenliği ve iş birliği alanlarında da önemli adımlar atan Gürcistan, AB'nin sınır yönetimi standartlarına uyum sağlayarak sınır kontrolü ve göçmen akışlarını yönetme kapasitesini güçlendirmektedir (Erkvania ve Lebanidze, 2021).

Ancak, Gürcistan'ın AB göç yönetimine olumsuz katkıları veya zorlukları da vardır. Gürcistan, AB standartlarına uyum sağlamak için bazı kapasite sorunlarıyla karşı karşıyadır, özellikle göçmenlerin entegrasyonu ve sosyal hizmetlerin sunumu gibi alanlarda eksiklikler bulunmaktadır. Ayrıca, Gürcistan'da yaşanan politik istikrarsızlık, AB ile olan göç yönetimi iş birliğini olumsuz etkileyebilir. Siyasi belirsizlik, AB ile yapılan uzun vadeli planlama ve reform süreçlerini engelleyebilir ve göç politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasını zorlaştırabilir. Bu olumlu ve olumsuz faktörler, Gürcistan'ın AB ile olan göç yönetimi iş birliğinin gelişimini etkileyen önemli unsurları temsil etmektedir (Welt, 2021).

Gürcistan, düzensiz ve transit göçle mücadelede çeşitli önlemler almış ve bu alanda bazı başarılar elde etmiştir. Örneğin, 2000'li yılların başından itibaren Gürcistan, sınır güvenliğini artırmak için önemli adımlar atmıştır. 2004 yılında Gürcistan ve Türkiye arasında imzalanan anlaşma ile sınır güvenliğinin artırılması ve insan kaçakçılığının önlenmesi amacıyla ortak devriye faaliyetlerine başlanmıştır. 2007 yılında AB ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması da düzensiz göçle mücadelede önemli bir adım olmuştur. Bu anlaşma sayesinde Gürcistan, AB'ye transit geçiş yapan düzensiz göçmenleri geri kabul etmeyi kabul etmiştir. Ayrıca, Gürcistan, transit göçmen akışını azaltmak için insan kaçakçılığı ve kaçakçılıkla mücadelede de çeşitli operasyonlar düzenlemiştir (Nakashidze, 2023: 199).

Ancak, Gürcistan'ın düzensiz ve transit göçle mücadelesinde bazı başarısızlıkları da olmuştur. Özellikle 2010'lardan itibaren, Gürcistan'ın AB'ye yönelik vize serbestisi beklentileri ve AB ülkelerine yönelik gümrük kontrollerinin kaldırılması gibi nedenlerle transit göçmen akışı artmıştır. Gürcistan'ın sınırlarının Rusya destekli ayrılıkçı bölgelerle çevrili olması da düzensiz göçmenlerin ülkeye girişini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, Gürcistan'ın kara sınırlarının dağlık ve ormanlık olması, sınırların kontrolünü zorlaştırmaktadır. Bu durum, düzensiz göçmenlerin ve

insan kaçakçılarının ülkeye girişini ve transit geçişini kolaylaştırmıştır. Bu nedenlerle, Gürcistan'ın düzensiz ve transit göçle mücadelesinde bazı zorluklarla karşılaştığı söylenebilir. Gürcistan'ın düzensiz ve transit göçle mücadelesi özellikle ülkenin kuzey ve güney bölgeleri üzerinden şekillenmektedir. Gürcistan'ın kuzeyinde bulunan Abhazya ve Güney Osetya gibi ayrılıkçı bölgeler, ülkenin sınırlarının kontrolünü zorlaştıran önemli faktörlerdir. Bu bölgeler, uluslararası toplum tarafından Gürcistan'ın bir parçası olarak tanınsa da Rusya tarafından desteklenmektedirler ve Gürcistan'a karşı savaş sonrası dönemde gerçekleştirilen işgal sonucunda ayrılmışlardır. Bu durum, sınırların kontrolünü ve düzensiz göçle mücadeleyi olumsuz etkilemektedir. Özellikle bu bölgeler üzerinden ülkeye giren düzensiz göçmenlerin sayısında artış yaşanmaktadır. Güney bölgeleri ise Türkiye ve Ermenistan gibi ülkelerle sınır komşusu olduğu için transit göçmen akışı açısından önemlidir. Türkiye ile olan sınır, özellikle insan kaçakçılığı ve düzensiz göçmen akışı için bir geçiş noktası olarak kullanılmaktadır. Gürcistan'ın Türkiye ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması, bu transit geçişin azaltılması ve düzensiz göçle mücadelede iş birliğinin artırılması amacıyla önemli bir adımdır. Ancak, sınırın uzun ve dağlık olması nedeniyle kontrol zorlukları yaşanmaktadır. Bu bölgeler üzerinden Gürcistan'ın düzensiz ve transit göçle mücadelesindeki başarıları ve zorlukları değerlendirilmektedir (Emerson ve Kovziridze, 2021).

Gürcistan ile AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması ve vize muafiyeti süreci, uzun bir zaman dilimini kapsayan ve Gürcistan'ın Avrupa Birliği'ne entegrasyon çabalarının önemli bir parçasını oluşturan süreçlerdir. Geri Kabul Anlaşması, Gürcistan'ın AB ile göç yönetimi alanında iş birliğini güçlendirmeye yönelik adımlarından biridir. Bu anlaşma, ilk olarak 2003 yılında müzakerelere başlanmış ve 2009 yılında imzalanmıştır. Bununla birlikte, anlaşmanın yürürlüğe girmesi ve etkili bir şekilde uygulanması birkaç yıl almıştır. Vize muafiyeti süreci ise 2012 yılında Gürcistan'ın AB'ye sunduğu vize muafiyeti başvurusu ile başlamış ve 2017 yılında AB tarafından onaylanmıştır. Bu süreç, Gürcistan'ın AB'nin belirlediği kriterleri yerine getirerek vize muafiyeti hakkını elde etme çabalarını içerir ve teknik, yasal ve güvenlik standartlarına uyum sağlamak için çeşitli reformları gerektirir. Gürcistan'ın AB ile Geri Kabul Anlaşması ve vize muafiyeti sürecindeki ilerlemesi, ülkenin Avrupa entegrasyonu yolunda attığı önemli adımları yansıtır. Bu süreçler, Gürcistan'ın AB norm ve standartlarına uyum sağlaması, sınır güvenliğini artırması

ve göçmen hareketlerini kontrol altına alması için çeşitli reformları gerçekleştirmesini gerektirir. Ancak, bu süreçlerin tamamlanması ve uygulanması zaman alıcıdır ve çeşitli zorluklarla karşılaşılabilir. Özellikle, teknik kapasitenin yetersizliği, yasal düzenlemelerin uyumlaştırılması ve kamuoyu desteğinin sağlanması gibi konular süreçleri etkileyebilir ve geciktirebilir (Erkvania ve Lebanidze, 2021).

Ülkenin göç politikalarının ekonomiye etkisi, ülkenin işgücü piyasası, yatırımlar, ticaret ve gelir dağılımı gibi temel ekonomik alanlarda farklı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, esnek göç politikaları işgücü piyasasında çeşitli sonuçlar doğurabilir. Özellikle tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde yabancı işgücü talebi karşılanabilirken, bu durum yerel iş gücünün rekabet gücünü azaltabilir ve işsizlik oranlarında artışa neden olabilir. Örneğin, Gürcistan'daki tarım sektörü, mevsimsel işler için sıklıkla yabancı işçilere ihtiyaç duyar. Ancak, bu işçilerin ülkede kalıcı olmaması ve düşük ücretlerle çalışmaları, yerel işçilerin istihdam edilme olanaklarını azaltabilir. Diğer yandan, göç politikalarının ticaret ve gelir dağılımı üzerindeki etkisi de önemlidir. Göçmenlerin tüketim alışkanlıkları ve ticaret hacmi, yerel ekonomiyi etkileyebilir ve ihracatı artırabilir. Örneğin, Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te bulunan bir restoran, yabancı turistlerin ve göçmenlerin yoğun ziyareti sayesinde yerel ekonomiye katkı sağlayabilir ve ticaret hacmini artırabilir. Ancak, gelir dağılımındaki dengesizliklerin artması ve bazı bölgelerdeki gelir eşitsizliğinin artması gibi riskler de bulunmaktadır. Bu nedenle, Gürcistan'ın göç politikalarını belirlerken ve uygularken, ekonominin çeşitli yönlerini dengede tutmak ve olası olumsuz etkileri önlemek önemlidir.

Gürcistan'ın göç politikaları, ülkenin kültürel bağlamındaki rolünü şekillendirirken önemli bir rol oynamaktadır. Bu politikalar, hem ulusal kimliği koruma hem de kültürel çeşitliliği teşvik etme hedeflerini içerebilir. Örneğin, Gürcistan, göçmenlere ve sığınmacılara kucak açarak kültürel çeşitliliği artırabilir ve farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşamasını teşvik edebilir. Bu, ülkenin sosyal dokusunu zenginleştirir ve farklı kültürel perspektiflerin paylaşılmasına olanak tanır. Ancak, kültürel bağlamda göç politikalarının rolü, aynı zamanda ulusal kimliğin korunması ve toplumsal uyumun sağlanması açısından da dikkate alınmalıdır. Gürcistan, göç politikalarıyla ulusal kültürel mirası koruyabilir ve kültürel değerlerini sürdürme çabalarını destekleyebilir. Örneğin, dil ve geleneklerin

korunması için göçmenlere dil kursları ve kültürel etkinlikler gibi destekler sağlanabilir. Bu, ülkenin kendi kimliğini korumasına ve göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmasına yardımcı olabilir. Sonuç olarak, Gürcistan'ın göç politikaları, kültürel bağlamda ulusal kimliğin korunması ve kültürel çeşitliliğin teşviki arasında denge sağlama çabasıyla önemli bir rol oynamaktadır (Kvinikadze, 2021).

Göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolünü anlamak için gerçekçi bir örnek, ülkenin Abhazya ve Güney Osetya gibi ayrılıkçı bölgelerden gelen göçmenlere yönelik yaklaşımdır. Örneğin, 2008 Gürcistan-Rusya Savaşı'nın ardından Abhazya ve Güney Osetya'dan kaçan binlerce kişi Gürcistan'a sığınmıştır. Gürcistan hükümeti, bu göçmenlere destek sağlamak için çeşitli entegrasyon programları yürütmüş ve onların kültürel kimliklerini korumalarına olanak tanımıştır. Bu programlar aracılığıyla, Abhaz ve Oset göçmenleri, kendi dillerini ve geleneklerini sürdürebilmiş ve Gürcistan'ın kültürel çeşitliliğine katkıda bulunmuşlardır. Ancak, kültürel bağlamdaki rolü değerlendirirken, Gürcistan'ın kendi kültürel kimliğini koruma çabaları da göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, Gürcistan, yerel festivaller, etkinlikler ve eğitim programları gibi kültürel etkinlikler düzenleyerek kendi kültürel mirasını ve değerlerini korumaya yönelik çabalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede, Gürcistan'ın göç politikaları, göçmenlerin entegrasyonunu teşvik ederken aynı zamanda ülkenin kendi kültürel kimliğini ve mirasını korumasına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, Gürcistan kültürel çeşitliliği kucaklarken aynı zamanda kendi kültürel değerlerini sürdürebilmektedir (Nakashidze, 2023: 197).

Ülkenin insan odaklı göç politikaları, gerçek dünyada somut örneklerle desteklenmektedir. Örneğin, Gürcistan, Suriye'den gelen sığınmacıları kabul ederek onlara barınma, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu kapsamda, Tiflis ve diğer büyük şehirlerdeki sığınmacılar için sağlık merkezleri kurulmuş ve eğitim programları düzenlenmiştir. Ayrıca, Gürcistan hükümeti, sığınmacıların işgücü piyasasına entegrasyonunu teşvik etmek için istihdam destek programları uygulamıştır. Bununla birlikte, Gürcistan'ın insan odaklı yaklaşımı, mülteci ve sığınmacıların korunması ve haklarının güvence altına alınmasıyla da ilgilidir. Gürcistan, uluslararası koruma altındaki bireylerin yasal statülerini tanıyarak, onların insan haklarını korumayı ve topluma entegrasyonunu desteklemeyi amaçlamaktadır. Örneğin, Tiflis ve diğer şehirlerdeki sığınmacılar için sağlık hizmetlerine ve eğitim imkanlarına erişimi sağlamak için çeşitli hükümet destekli

programlar yürütülmüştür. Ayrıca, Gürcistan, uluslararası insan hakları örgütleri ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak sığınmacıların haklarını korumak için çaba sarf etmektedir. Bu çabalar, Gürcistan'ın göç politikalarının insan merkezli bir yaklaşımı benimsediğini göstermektedir.

Gürcistan'ın göçmen topluluklarıyla ilişkileri, toplumsal uyum ve çeşitlilik açısından oldukça önemli bir konudur. Özellikle Türkiye ile yakın tarihsel ve kültürel bağları olan Gürcistan, Türkiye ile olan ilişkilerini çeşitli iş birlikleriyle pekiştirmektedir. Bu iş birlikleri arasında ekonomik iş birlikleri, ticaret hacmi ve enerji projeleri gibi alanlar öne çıkmaktadır. Örneğin, Türkiye ile Gürcistan arasındaki enerji projeleri, bölgesel kalkınmayı desteklemekte ve iş birliği potansiyelini artırmaktadır. Göç ve uyum sorunları, Türkler gibi farklı topluluklar için de önemli bir konudur. Göç süreci, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel arka planlarını, eğitim seviyelerini, yaşlarını ve cinsiyetlerini içeren çeşitli faktörlerle yakından ilişkilidir. Bu faktörler, göçmenlerin topluma uyum süreçlerini etkileyebilir ve karşılaştıkları sorunları belirleyebilir. Özellikle aile yapıları, toplumsal cinsiyet kimlikleri ve iş gücüne katılımı gibi konular, göçmen toplulukların karşılaştığı sorunlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet ve göç konuları, göçmenlerin haklarına, emek piyasasına erişimine ve topluma entegrasyon süreçlerine derinlemesine etki edebilmektedir. Gürcistan'ın göç politikalarının başarısı, bu faktörleri dikkate alarak göçmen topluluklarıyla ilişkilerini ve toplumsal uyumu yönetme yeteneğine bağlıdır (Emerson ve Kovziridze, 2021).

Ülkenin AB entegrasyonu ve göç politikalarının sürdürülebilirliği, ülkenin geleceği için hayati öneme sahiptir. Örneklerle açıklamak gerekirse, Gürcistan'ın AB'ye entegrasyon sürecinde gösterdiği ilerleme, ülkenin göç politikalarının sürdürülebilirliğini artırmaktadır. Özellikle, AB ile yapılan anlaşmaların uygulanmasıyla Gürcistan, göç yönetimi ve entegrasyon konularında AB standartlarına uyum sağlamaktadır. Bu sayede, Gürcistan hem göçmenlerin haklarını koruyabilir hem de göçmenlerin topluma entegrasyonunu destekleyebilir. Ancak, sürdürülebilirlik konusunda bazı zorluklar da bulunmaktadır. Örneğin, Gürcistan'ın AB entegrasyonu sürecinde yaşanan siyasi ve ekonomik belirsizlikler, göç politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasını engelleyebilir. Ayrıca, AB ile yapılan anlaşmaların Gürcistan'ın iç siyasi dinamikleriyle uyumlu olması ve toplumun geniş kesimlerinin desteğini alması önemlidir. Örneğin, AB'ye entegrasyon sürecinde

yaşanan siyasi istikrarsızlık, göç politikalarının uygulanmasını olumsuz etkileyebilir ve sürdürülebilirliği tehlikeye sokabilir. Gürcistan'ın AB entegrasyonu ve göç politikalarının sürdürülebilirliği, ülkenin iç ve dış dinamikleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, AB ile yapılan iş birliği ve ülkenin iç siyasi istikrarı gibi faktörlerin dikkate alınması, sürdürülebilir bir göç politikasının oluşturulmasında önemlidir. Bu çerçevede, Gürcistan'ın geleceği, AB entegrasyonu ve göç politikalarının başarılı bir şekilde yürütülmesine bağlı olacaktır (Erkvania ve Lebanidze, 2021).

### 4.4. Moldova

Moldova'nın göç politikaları, tarih boyunca ülkenin siyasi ve sosyal dinamiklerine bağlı olarak önemli değişiklikler göstermiştir. Sovyetler Birliği döneminde Moldova, merkezi planlama çerçevesinde iş gücü hareketliliğini yönetmiş ve tarımsal projelerde iş gücü sağlamak amacıyla iç göçleri teşvik etmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Moldova'nın 1991'de bağımsızlığını kazanmasıyla, ülke kendi göç politikalarını oluşturma sürecine girmiştir. Bu dönemde, iç savaş ve Transdinyester bölgesindeki çatışmalar, büyük ölçekli iç göçlere ve mülteci hareketlerine neden olmuştur (King, 2000). 1990'ların başında yaşanan bu çatışmalar sonucunda, birçok Moldovalı yerinden edilerek ülke içinde farklı bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. 2000'li yıllarda ise Moldova, Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecine hız vermiştir (König, 2023).

Bu süreçte, Moldova'nın göç politikaları da AB normlarına uyum sağlama çabaları doğrultusunda şekillenmiştir. Moldova, AB ile vize serbestisi anlaşması imzalayarak vatandaşlarının Avrupa ülkelerine seyahatlerini kolaylaştırmış ve bu da yeni göç hareketlerine yol açmıştır (Roman, 2011). Moldova’nın göç politikalarını şekillendiren yasal çerçeve ve kurumlar geniş bir altyapıyı kapsamaktadır. Ülkenin göç yönetimi alanındaki temel yasal düzenlemeleri, göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışını, oturum izinlerini, sığınma başvurularını ve diğer göçle ilgili prosedürleri belirlemektedir. En önemli düzenlemeler arasında "Yabancılar Yasası" ve "Mülteciler ve Sığınma Yasası" yer almaktadır. Bu yasal çerçevenin yanı sıra, entegrasyon politikaları göçmenlerin sosyal ve ekonomik uyumunu desteklemek adına çeşitli hizmetler sunmaktadır. Dil kursları, mesleki eğitimler, iş bulma desteği

ve kültürel etkinlikler gibi programlar aracılığıyla göçmenlerin topluma entegrasyonu teşvik edilmektedir (Zubeyko, 2020).

Moldova'nın göç politikalarını şekillendiren kurumlar arasında Göçmenlik ve Mülteciler Bürosu, Göç ve Sığınma Ajansı ve Göç Politikaları ve Stratejik Planlama Dairesi gibi önemli kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar, göçmenlerin haklarını korumak, yasal destek sağlamak, sosyal entegrasyonlarını desteklemek ve ulusal güvenliği sağlamak gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Moldova'nın göç politikalarını etkin bir şekilde uygulayabilmesi için bu kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliği önemlidir (König, 2023).

Bu kurumlar, ülkenin göç yönetimi alanındaki gelişmelerini izlemekte ve ulusal çıkarları doğrultusunda politika ve programlarını güncellemektedir (Chindea, 2018). Moldova'nın Avrupa Birliği (AB) ile olan yakın ilişkileri ve entegrasyon süreci, göç politikalarının da Avrupa standartlarına uyumlu hale gelmesini sağlamaktadır. Moldova, AB'nin göç politikaları ve standartlarına uyum sağlamak için aktif bir çaba göstermektedir. Bu çaba, AB ile iş birliğini güçlendirerek, göçmen haklarının korunması, sığınmacıların entegrasyonu ve sınır kontrolü gibi alanlarda daha etkin bir politika uygulanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, Moldova AB'nin entegrasyon politikalarını benimseyerek, göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunu desteklemekte ve dil kursları, mesleki eğitimler ve iş bulma desteği gibi programlar aracılığıyla topluma entegrasyonu teşvik etmektedir (Rechel, 2011). Moldova, düzensiz ve transit göçle mücadelede çeşitli önlemler almış ve bu alanda bazı başarılar elde etmiştir. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren Moldova, sınır güvenliğini artırmak için önemli adımlar atmıştır. 2007 yılında AB ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması, düzensiz göçle mücadelede önemli bir adım olmuştur. Bu anlaşma sayesinde Moldova, AB'ye transit geçiş yapan düzensiz göçmenleri geri kabul etmeyi kabul etmiştir. Ayrıca, Moldova, transit göçmen akışını azaltmak için insan kaçakçılığı ve kaçakçılıkla mücadelede de çeşitli operasyonlar düzenlemiştir (König, 2023). Moldova'nın göç politikaları, ülkenin işgücü piyasası, yatırımlar, ticaret ve gelir dağılımı gibi temel ekonomik alanlarda farklı sonuçlar doğurabilir.

Özellikle tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde yabancı işgücü talebi karşılanabilirken, bu durum yerel iş gücünün rekabet gücünü azaltabilir ve işsizlik oranlarında artışa neden olabilir. Göç politikalarının ticaret ve gelir dağılımı

üzerindeki etkisi de önemlidir. Göçmenlerin tüketim alışkanlıkları ve ticaret hacmi, yerel ekonomiyi etkileyebilir ve ihracatı artırabilir (Chelcea, 2016). Kültürel bağlamda ise Moldova'nın göç politikaları, hem ulusal kimliği koruma hem de kültürel çeşitliliği teşvik etme hedeflerini içermektedir. Göçmenlere ve sığınmacılara kucak açarak kültürel çeşitliliği artırabilir ve farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşamasını teşvik edebilir. Bu, ülkenin sosyal dokusunu zenginleştirir ve farklı kültürel perspektiflerin paylaşılmasına olanak tanır (Boboc, 2019).

Moldova'nın insan odaklı göç politikaları, göçmenlerin ve mültecilerin temel haklarının korunması, insani yardım sağlanması ve sosyal entegrasyon süreçlerinin desteklenmesi üzerine odaklanmaktadır. Moldova, göçmenlerin ve mültecilerin insan onuruna yakışır koşullarda yaşamalarını sağlamak amacıyla çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmıştır. Özellikle geçici barınma merkezleri, sağlık hizmetleri ve psikososyal destek gibi insani yardım hizmetleri sunularak göçmenlerin temel ihtiyaçları karşılanmaktadır (Rechel, 2011). Moldova'nın göç politikaları, tarihsel süreçler ve güncel sosyo-politik dinamikler çerçevesinde şekillenmiş ve gelişmiştir. AB entegrasyonu ve insan hakları standartlarına uyum sağlama çabaları, Moldova'nın göç politikalarını daha sistematik ve kapsayıcı hale getirmiştir. Ancak, ekonomik ve kültürel zorluklar, göçmenlerin entegrasyonu ve sosyal uyum süreçlerinde dikkate alınması gereken önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır (Zubeyko, 2020; König, 2023).

Moldova’nın göç politikaları, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlık kazanmasından bu yana önemli bir evrim geçirdi. 1990'ların başında, göçmenlerin büyük bir kısmı ekonomik nedenlerle ülkeyi terk etti. Bu dönemde Moldova, yüksek işsizlik ve ekonomik zorluklarla mücadele ediyordu, bu nedenle vatandaşları daha iyi iş fırsatları aramak için yurt dışına göç etti. 2000'li yılların başlarında, Moldova hükümeti göç politikalarını yeniden şekillendirmeye başladı. 2003 yılında kabul edilen Göçmenlik Yasası, göçmenlerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyen önemli bir dönüm noktasıydı. Bu yasa, göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek ve yasadışı göçü önlemek amacıyla düzenlemeler getirdi. Son on yılda, Moldova’nın göç politikaları Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecine paralel olarak gelişti (Zubeyko, 2020).

2014 yılında AB ile imzalanan Ortaklık Anlaşması, Moldova'nın göç politikalarının AB standartlarına uyum sağlaması için önemli bir adım oldu. Bu anlaşma, Moldova'nın göç yönetiminde AB'nin desteğini almasını sağladı ve göçmenlerin haklarının korunması konusunda ilerlemeler kaydedildi. Moldova'nın göç politikalarını şekillendiren yasal çerçeve, 2003 yılında kabul edilen Göçmenlik Yasası ile başladı. Bu yasa, göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışlarını, ikamet izinlerini ve çalışma izinlerini düzenleyen temel bir hukuki çerçeve oluşturdu. Ayrıca, yasa dışı göçle mücadele etmek için çeşitli önlemler de içeriyordu. Göç politikalarını uygulayan başlıca kurum, Moldova Göç ve İltica Bürosu'dur. Bu kurum, göçmenlerin kayıtlarını tutar, ikamet ve çalışma izinlerini verir ve yasadışı göçle mücadele eder. Ayrıca, göçmenlerin entegrasyonu için çeşitli programlar yürütmektedir (König, 2023).

2010 yılında kurulan Moldova Göç ve İltica Bürosu, göç yönetiminin daha etkin bir şekilde yapılmasını sağladı. 2016 yılında, Moldova hükümeti göç politikalarını daha da güçlendirmek için yeni düzenlemeler getirdi. Göçmenlerin haklarını korumak ve entegrasyonlarını kolaylaştırmak amacıyla çeşitli projeler başlatıldı. Bu projeler, göçmenlerin dil öğrenmeleri, iş bulmaları ve topluma uyum sağlamaları için destek sağladı. Ayrıca, Moldova ile AB arasındaki iş birliği de göç politikalarının geliştirilmesine katkı sağladı. Moldova'nın AB göç yönetimine katılımı, 2014 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması ile önemli bir ivme kazandı. Bu anlaşma, Moldova'nın AB ile entegrasyon sürecinde önemli bir adım oldu ve göç yönetimi alanında iş birliği fırsatlarını artırdı. Ortaklık Anlaşması, Moldova'nın göç politikalarını AB standartlarına uyumlu hale getirmesi için bir çerçeve oluşturdu (Zubeyko, 2020).

2017 yılında, Moldova AB Göç Yönetimi Programı'na katıldı. Bu program, Moldova'nın göç yönetimi kapasitesini artırmayı ve yasadışı göçle mücadelede AB ile iş birliğini güçlendirmeyi hedefliyordu. Program kapsamında, Moldova'ya teknik ve mali destek sağlandı. Ayrıca, göçmenlerin entegrasyonu ve haklarının korunması için çeşitli projeler hayata geçirildi. Moldova'nın AB göç yönetimine katkısı, göçmenlerin haklarının korunması ve entegrasyon süreçlerinin iyileştirilmesi açısından büyük önem taşıyor. 2019 yılında, Moldova ve AB arasında göç yönetimi alanında iş birliğini güçlendirmek amacıyla yeni bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, Moldova'nın göç politikalarını daha da geliştirmesine ve AB ile uyumlu hale

getirmesine katkı sağladı. Ayrıca, göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve yasadışı göçün önlenmesi için önemli adımlar atıldı. Moldova, coğrafi konumu nedeniyle düzensiz ve transit göçle mücadelede kritik bir role sahiptir. 2015 yılında Avrupa'ya yönelen göç dalgası sırasında, Moldova transit bir ülke olarak önemli bir geçiş noktası haline geldi. Bu dönemde, Moldova hükümeti düzensiz göçü kontrol altına almak için çeşitli önlemler aldı ve sınır güvenliğini artırdı (Boboc, 2019).

2018 yılında, Moldova ve AB arasında sınır güvenliği ve düzensiz göçle mücadele alanında iş birliğini güçlendirmek amacıyla yeni anlaşmalar yapıldı. Bu anlaşmalar kapsamında, Moldova'ya teknik ve mali destek sağlandı ve sınır yönetimi kapasiteleri artırıldı. Ayrıca, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi ve insan kaçakçılığıyla mücadele konularında ortak çalışmalar yürütüldü. Moldova, düzensiz göçle mücadelede uluslararası iş birliğine büyük önem vermektedir. 2020 yılında, Moldova hükümeti düzensiz göçmenlerin haklarını korumak ve insan kaçakçılığıyla mücadele etmek amacıyla yeni yasalar çıkardı. Bu yasalar, göçmenlerin güvenliğini sağlamak ve yasadışı göçü önlemek için önemli adımlar içeriyordu. Ayrıca, Moldova'nın sınır yönetimi ve göç politikaları alanında AB ile iş birliği devam etmektedir. Moldova ve AB arasındaki geri kabul anlaşması, 2008 yılında imzalandı ve 2010 yılında yürürlüğe girdi. Bu anlaşma, Moldova vatandaşlarının AB ülkelerindeki yasadışı ikametlerinin önlenmesi ve geri gönderilmesi süreçlerini düzenlemektedir. Anlaşma, Moldova'nın göç yönetimi kapasitesini artırmayı ve yasadışı göçle mücadelede AB ile iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. 2014 yılında, Moldova ve AB arasında vize muafiyeti süreci başlatıldı. Bu süreç, Moldova vatandaşlarının Schengen Bölgesi'ne vizesiz seyahat etmelerine olanak tanımaktadır (König, 2023).

Vize muafiyeti süreci, Moldova'nın AB ile entegrasyonunu hızlandıran önemli bir adım oldu ve Moldova vatandaşlarının AB ülkelerine seyahatlerini kolaylaştırdı. Ancak, bu süreç aynı zamanda bazı zorlukları da beraberinde getirdi. Yasadışı göç ve insan kaçakçılığı gibi sorunlar, vize muafiyeti sürecinin uygulanmasında engeller oluşturdu. 2020 yılında, Moldova ve AB arasında geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti sürecinin uygulanması konusunda yeni düzenlemeler yapıldı. Bu düzenlemeler, yasadışı göçle mücadelede daha etkili önlemler alınmasını sağladı ve Moldova'nın göç yönetimi kapasitesini artırdı. Ayrıca, Moldova ve AB arasındaki iş birliği, göç politikalarının geliştirilmesi ve göçmen

haklarının korunması açısından önemli ilerlemeler kaydetti. Moldova'daki göç, ülkenin ekonomisi üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. 2000'li yılların başında, ekonomik zorluklar nedeniyle birçok Moldova vatandaşı yurt dışına göç etti. Bu göç dalgası, Moldova'nın iş gücü piyasasında ciddi bir boşluk yarattı ve ülkenin ekonomik büyümesini olumsuz etkiledi. Ancak, göçmenlerin gönderdiği dövizler, Moldova ekonomisine önemli katkılar sağladı (Zubeyko, 2020).

2010'lu yıllarda, Moldova hükümeti göç politikalarını yeniden şekillendirdi ve göçmenlerin ülkeye geri dönüşünü teşvik etmeye başladı. Bu dönemde, geri dönen göçmenler, Moldova'nın ekonomik kalkınmasına katkı sağladı. Özellikle eğitimli ve deneyimli iş gücünün geri dönüşü, ülkenin çeşitli sektörlerinde yenilikçi projelerin hayata geçirilmesine olanak tanıdı. Ayrıca, göçmenlerin biriktirdikleri sermaye, Moldova'da yeni iş fırsatlarının yaratılmasına katkı sağladı. Moldova'nın göç politikalarının ekonomik etkileri daha belirgin hale geldi. 2020 yılında yapılan bir araştırma, göçmenlerin gönderdiği dövizlerin Moldova'nın GSYİH'sinin yaklaşık %16'sını oluşturduğunu ortaya koydu. Bu dövizler, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan aileler için önemli bir gelir kaynağı oldu. Ayrıca, Moldova hükümeti göçmenlerin ülkeye geri dönüşünü teşvik etmek ve onların ekonomik kalkınmaya katkı sağlamalarını desteklemek amacıyla çeşitli programlar başlattı. Moldova'nın göç politikaları, kültürel etkileşim ve zenginleşme açısından önemli katkılar sağlamaktadır. 2000'li yılların başında, yurt dışına göç eden Moldova vatandaşları, farklı kültürlerle etkileşime girerek kendi kültürel birikimlerini artırdı. Bu süreç, Moldova'nın kültürel çeşitliliğini ve hoşgörüsünü artırdı. 2010'lu yıllarda, Moldova'ya dönen göçmenler, ülkelerine getirdikleri yeni kültürel deneyimlerle toplumsal hayatı zenginleştirdi. Göçmenlerin yurtdışında edindikleri bilgi ve beceriler, Moldova'da kültürel ve sanatsal etkinliklerin çeşitlenmesine katkı sağladı. Ayrıca, göçmenlerin getirdiği yeni fikirler ve perspektifler, Moldova toplumunun daha açık ve hoşgörülü olmasını teşvik etti. Moldova hükümeti kültürel etkileşimi teşvik etmek ve göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla çeşitli projeler başlattı. 2018 yılında başlatılan "Kültürel Köprüler" projesi, göçmenlerin ve yerel halkın kültürel etkinliklerde bir araya gelmesini sağladı. Bu proje kapsamında düzenlenen etkinlikler, Moldova'nın kültürel çeşitliliğini kutlamayı ve farklı kültürlerin bir arada yaşamasını teşvik etmeyi amaçladı (König, 2023).

Moldova'nın göç politikaları, insan odaklı bir yaklaşım benimsemektedir. 2003 yılında kabul edilen Göçmenlik Yasası, göçmenlerin haklarını korumayı ve entegrasyonlarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu yasa, göçmenlerin sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimini garanti altına almaktadır. 2010'lu yıllarda, Moldova hükümeti göç politikalarını daha da geliştirdi ve insan odaklı projeler başlattı. 2015 yılında başlatılan "Göçmenlerin Entegrasyonu Programı", göçmenlerin dil öğrenmeleri, iş bulmaları ve topluma uyum sağlamaları için destek sağladı. Bu program, göçmenlerin toplumsal hayata katılımını artırmayı ve onların haklarını korumayı hedefledi. Moldova'nın göç politikaları insan hakları ve sosyal adalet temelli bir perspektifle şekillenmektedir. 2019 yılında yapılan yasal düzenlemeler, göçmenlerin haklarını daha da güçlendirdi ve onların toplumsal hayata katılımını kolaylaştırdı. Ayrıca, Moldova hükümeti göçmenlerin haklarını korumak ve entegrasyonlarını sağlamak amacıyla uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Moldova'daki göçmenlerle olan ilişkiler, toplumsal uyum ve çeşitlilik açısından büyük önem taşımaktadır. 2000'li yılların başında, Moldova'da yaşayan göçmenlerin sayısı arttı ve bu durum, toplumsal uyumun sağlanması için çeşitli zorlukları beraberinde getirdi. Ancak, Moldova hükümeti göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek için çeşitli önlemler aldı. 2010'lu yıllarda, Moldova'da göçmenlerle ilişkilerde önemli gelişmeler kaydedildi (Zubeyko, 2020).

2013 yılında başlatılan "Toplumsal Uyum Projesi", göçmenlerin yerel topluluklarla daha iyi ilişkiler kurmasını ve uyum sağlamasını hedefledi. Bu proje kapsamında, göçmenler ve yerel halk arasında çeşitli etkinlikler düzenlendi ve karşılıklı anlayışın artırılması amaçlandı. Moldova'nın göç politikaları toplumsal uyum ve çeşitliliği teşvik etmektedir. 2018 yılında, Moldova hükümeti göçmenlerin toplumsal hayata katılımını artırmak ve onların haklarını korumak amacıyla yeni düzenlemeler yaptı. Bu düzenlemeler, göçmenlerin dil öğrenmeleri, iş bulmaları ve sosyal hizmetlere erişimlerini kolaylaştırmayı hedefledi. Ayrıca, Moldova'da göçmenlerin toplumsal uyumunu sağlamak için çeşitli projeler ve programlar yürütülmektedir. Moldova'nın AB entegrasyonu sürecinde göç politikalarının sürdürülebilirliği büyük önem taşımaktadır. 2014 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması, Moldova'nın göç politikalarını AB standartlarına uyumlu hale getirmesini teşvik etti. Bu anlaşma, Moldova'nın göç yönetimi kapasitesini artırmayı ve yasadışı göçle mücadelede AB ile iş birliğini güçlendirmeyi amaçladı. 2017

yılında, Moldova ve AB arasında göç yönetimi alanında iş birliğini güçlendirmek amacıyla yeni projeler başlatıldı. Bu projeler, Moldova'nın göç politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak ve göçmenlerin haklarını korumak için çeşitli önlemler içermektedir. Ayrıca, Moldova'nın AB entegrasyonu sürecinde göç politikalarının daha etkili bir şekilde uygulanması hedeflenmektedir (König, 2023).

Son yıllarda, Moldova'nın AB entegrasyonu ve göç politikalarının sürdürülebilirliği konusunda önemli ilerlemeler kaydedildi. 2020 yılında yapılan yasal düzenlemeler, Moldova'nın göç yönetimi kapasitesini artırdı ve göçmenlerin haklarını daha güçlü bir şekilde korudu. Ayrıca, Moldova ve AB arasındaki iş birliği, göç politikalarının geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği açısından önemli katkılar sağladı. Bu süreçte, Moldova'nın göç politikalarının AB entegrasyonu ile uyumlu hale getirilmesi ve göçmenlerin toplumsal hayata entegrasyonunun sağlanması hedeflenmektedir.

### 4.5. Karadağ

Karadağ'ın göç politikaları, tarihsel süreç boyunca farklı dönemlerde farklı etkenler tarafından şekillendirilmiştir. Öncelikle Yugoslav Dönemi'nde (1945-1991), ülke Yugoslavya'nın bir parçasıydı ve göç politikaları merkezi olarak belirlenip uygulanıyordu. Bu dönemde sınırlar genellikle kısıtlanmamış, çeşitli kesimlerden göçler olmuştur. Bağımsızlık Sonrası Dönem (2006'dan itibaren), Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle göç politikaları bağımsız bir devlet olarak şekillenmeye başlamıştır. AB'ye adaylık süreciyle birlikte, AB normlarına uyum sağlamak için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ekonomik kalkınma ve AB entegrasyonu, göç politikalarının temelini oluşturmuş, yabancı yatırımcıları ve nitelikli iş gücünü çekmek için teşvikler ve vize kolaylıkları gibi politikalar benimsenmiştir (Đukanović, 2022: 215).

Avrupa Birliği Süreci'nde (2010'lardan itibaren), Karadağ tam üyelik için ilerlerken AB'nin göç politikalarına uyum çabalarını artırmıştır. Sınırlarda kontroller güçlendirilmiş ve göç yönetimi politikaları AB standartlarına uygun hale getirilmiştir. Son yıllarda ise Orta Doğu'daki çatışmalar nedeniyle uluslararası göç, özellikle de Suriyeli mültecilerin Karadağ'a gelmesiyle önemli hale gelmiştir. Karadağ, uluslararası toplumla iş birliği içinde bu mültecilere yardım etmekte ve

uyum süreçlerini desteklemek için çeşitli adımlar atmaktadır. Bu süreç boyunca, Karadağ'ın göç politikaları ülkenin tarihsel, ekonomik ve siyasi koşullarına uyum sağlayarak şekillenmiş, ancak genel olarak ekonomik kalkınma, AB'ye entegrasyon ve göçmen haklarına saygı gibi temel prensipler etrafında yoğunlaşmıştır (Vujović ve Nenezić, 2023).

Karadağ'ın göç politikalarına yön veren düzenlemelerden biri Migraciona Politika'dır. Migraciona Politika, ülkenin göç politikalarını belirleyen ana düzenlemedir. Bu politika, göçmenlerin kabul edilmesi, hakları ve yükümlülükleri ile uluslararası göç politikalarına uyum sağlama amacını taşır. Karadağ İçişleri Bakanlığı (Ministarstvo Unutrašnjih Poslova), göç politikalarını uygulayan başlıca kurumdur. Bakanlık, sınır kontrolleri, göçmen kaydı ve izlenmesi gibi göçle ilgili operasyonları yönetir (Lukšić ve Pejović, 2023: 269).

Diğer bir önemli kurum ise Služba za Poslove Sa Strancima'dır, yani Yabancılarla İlgili İşler Dairesi. Bu kurum, yabancıların Karadağ'a giriş ve çıkış işlemlerini düzenler ve yabancıların oturum izinleri ile vize işlemleri gibi konularla ilgilenir. Göçmenlik Ajansı (Agencija za Migracije), Karadağ'daki göçmenlerin entegrasyonunu ve uyumunu desteklemekten sorumludur. Bu ajans, göçmenlere eğitim, sağlık hizmetleri ve diğer destekler sunar. Mülteci Statüsü Komitesi (Komisija za Statusna Pitanja Izbjeglica), mültecilerin statüsünü belirler ve haklarını korur. Komisyon, mültecilerin sığınma başvurularını değerlendirir ve uygun görülenlere koruma sağlar. Bu kurumlar ve düzenlemeler, Karadağ'ın göç politikalarını belirleme, uygulama ve denetleme sürecinde önemli roller üstlenir. Göçmenlerin haklarını korumak ve uluslararası göç politikalarına uyum sağlamak için işbirliği içinde çalışırlar (Vukpalaj, 2023: 181).

Karadağ'ın AB göç yönetimine katkıları ve iş birliği alanları, çok yönlüdür. Örneğin, Karadağ, AB'nin sınır güvenliği politikalarına uyum sağlamak için sınır kontrol ve güvenlik önlemlerini güçlendirmiştir. Bu kapsamda, AB'nin Schengen Bölgesi'ne entegrasyon sürecine uyum sağlamak için sınır kontrollerini modernize etmiş, teknoloji ve eğitim programlarıyla sınır güvenliğini artırmıştır. Ayrıca, AB'nin sınırların korunmasına yönelik standartlarına uygun olarak, sınır polis gücünü artırmış ve sınır izleme sistemlerini geliştirmiştir. Göçmenlerin haklarına saygı ve entegrasyonu konusunda ise Karadağ, çeşitli sosyal hizmetler ve eğitim

programlarıyla AB'nin politikalarını desteklemektedir. Örneğin, göçmenlerin dil öğrenimi ve mesleki eğitim programlarına erişimini kolaylaştırmak için AB fonlarından faydalanmış ve göçmenlerin iş gücüne entegrasyonunu teşvik etmiştir. Ayrıca, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini artırmak için sağlık tesislerine ve kaynaklara yatırım yapmıştır. Bu adımlar, hem AB'nin göç politikalarına uyum sağlama sürecini hızlandırmış hem de göçmenlerin Karadağ toplumuna daha etkin bir şekilde entegre olmalarına yardımcı olmuştur (Özer ve Ultan, 2021: 35).

Ülkenin düzensiz ve transit göçle mücadelesi, ülkenin coğrafi konumu ve çevresindeki bölgesel dinamiklerle yakından ilişkilidir. Özellikle Karadağ'ın kıyı kesimleri, Akdeniz rotası üzerinde bulunması nedeniyle düzensiz göçmenlerin ve transit geçiş yapanların sıklıkla kullandığı bir güzergah olmuştur. Bu bölgeler, sığınmacıların Avrupa'ya ulaşma çabalarıyla doludur. Bu durum, Karadağ'ın kıyı bölgelerinde sınır kontrol ve göç yönetimi önlemlerini sıkılaştırmasını gerektirmektedir. Öte yandan, iç kesimlerdeki transit geçiş noktaları da düzensiz göçle mücadelede kritik öneme sahiptir. Karadağ'ın komşu ülkeleriyle olan sınırları, bu bölgelerde sınır güvenliğinin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir. Ülkenin düzensiz ve transit göçle mücadelesi, uluslararası iş birliği ve bölgesel aktörlerle olan ilişkileri üzerinde de etkilidir. Ülke, Avrupa Birliği ve uluslararası göç örgütleri gibi kuruluşlarla yakın iş birliği içinde çalışarak göçmen hareketlerini kontrol altında tutma ve sığınmacıların haklarını koruma çabalarını güçlendirmiştir. Ayrıca, Karadağ'ın komşu ülkeleriyle olan ilişkileri, düzensiz göçle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. İyi komşuluk ilişkileri ve sınır ötesi iş birliği, sınır güvenliğinin sağlanması ve göçmen hareketlerinin etkili bir şekilde yönetilmesi için hayati önem taşır. Bu bağlamda, Karadağ'ın bölgesel iş birliği ve diyalog mekanizmalarını güçlendirerek göçle mücadelede etkinliği artırması önemlidir (Ünal, 2022: 19).

Karadağ ile AB arasındaki geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, 2010'lu yılların başından itibaren önemli bir gündem maddesi olmuştur. Geri kabul anlaşması, Karadağ ile AB arasında imzalanan ve AB'ye yasadışı yollarla giren üçüncü ülke vatandaşlarının ve AB vatandaşlarının yasa dışı olarak Karadağ'a giriş yapanların geri kabul edilmesini öngören bir anlaşmadır. Bu anlaşma, 2012 yılında imzalanmıştır ve Karadağ'ın AB ile göç ve güvenlik alanlarında iş birliğini güçlendirmiştir (Oğuz, 2020: 22).

Vize muafiyeti süreci ise, 2010'lu yılların ortalarında başlamış ve Karadağ'ın AB ülkelerine vizesiz seyahat edebilmesini sağlamak için yürütülen bir süreçtir. Karadağ, AB'nin belirlediği kriterleri karşılamak için çeşitli reformlar yaparak vize serbestisi için gerekli koşulları yerine getirmeye çalışmıştır. Bu çerçevede, 2010'larda Karadağ, pasaport güvenliği, sınır kontrolü, yasa dışı göçle mücadele ve temel hak ve özgürlüklerin korunması gibi alanlarda reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak, sürecin tamamlanması ve vize muafiyetinin sağlanması zaman almış ve bazı zorluklarla karşılaşılmıştır. Karadağ, bu süreçte AB ile iş birliği yaparak gereken reformları tamamlamaya ve vize muafiyeti hedefine ulaşmaya çalışmıştır (Progonati, 2020).

Karadağ'ın göç politikalarının ekonomiye etkisi, yıllar içinde çeşitli şekillerde değişiklik göstermiştir. Örneğin, 2010'lu yılların başlarında, Karadağ'ın AB ile vize muafiyeti sürecine girmesi ve AB'nin sınırlarını genişletme politikaları, ülkede yabancı yatırımcı ve turist akışını artırmıştır. Bu dönemde, turizm sektörü önemli ölçüde büyümüş ve ülke ekonomisine katkı sağlamıştır. 2015 yılında Karadağ, AB ile geri kabul anlaşması imzalamış ve düzensiz göçle mücadelede daha etkili bir yaklaşım benimsemiştir. Ancak, 2020 yılında, COVID-19 pandemisi dünya genelinde ekonomik dengeleri altüst etmiş ve Karadağ'ı da etkilemiştir. Özellikle turizm sektörü, seyahat kısıtlamaları ve sınırlı seyahat talebi nedeniyle ciddi bir daralma yaşamıştır. Bu durum, ülkenin ekonomisinde önemli bir düşüşe ve işsizlik oranlarında artışa neden olmuştur. Ayrıca, pandemi nedeniyle bazı göçmenlerin işlerini kaybetmesi ve geri dönme taleplerinin artmasıyla göç politikalarının da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu örnekler, Karadağ'ın göç politikalarının ekonomiye etkisinin karmaşıklığını göstermektedir. Olumlu etkilerin yanı sıra, beklenmedik olaylar veya küresel krizler gibi faktörlerin de ekonomik dinamikleri etkilediği görülmektedir. Bu nedenle, Karadağ'ın ekonomik açıdan sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınma sağlamak için göç politikalarını esnek ve dengeli bir şekilde yönetmesi gerekmektedir (Đukanović, 2022: 213).

Ülkenin göç politikaları, kültürel çeşitliliği kucaklarken aynı zamanda milli kimliğini muhafaza etme gayretinin bir yansımasıdır. Bu politikalar, göçmenlerin ve sığınmacıların Karadağ toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırırken, Karadağ'ın zengin kültürel mirasını da korumayı hedefler. Örneğin, Karadağ'ın başkenti Podgorica'da, farklı milletlerden gelen göçmenlere yönelik düzenlenen kültür

festivalleri, hem yerel halkın hem de göçmenlerin bir araya gelip kültürel deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanır. Bu tür etkinlikler, dil kursları ve sosyal entegrasyon programlarıyla desteklenerek, göçmenlerin Karadağ kültürünü öğrenmelerini ve topluma katılımlarını teşvik eder. Diğer yandan, Karadağ'ın tarihi şehirlerinden biri olan Kotor'da, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan eski şehir bölgesindeki geleneksel mimari koruma çalışmaları, göç politikalarının kültürel mirası koruma yönünü gösterir. Göçmenlerin bu tür tarihi alanlarda yaşaması ve çalışması, onların Karadağ'ın kültürel değerlerine saygı duymalarını ve bu değerleri benimsemelerini sağlamak için dikkatlice yönetilir. Sonuç itibarıyla, Karadağ'ın göç politikaları, kültürel etkileşim ve uyumu teşvik ederken, aynı zamanda Karadağ'ın kendi kültürel özgünlüğünü koruma çabasını da gözetir. Bu politikalar, hem kültürel zenginliği hem de toplumsal uyumu destekleyerek, Karadağ'ın çok kültürlü yapısını güçlendirir (Vukpalaj, 2023: 180)

Karadağ'ın göç politikaları, insan haklarına saygıyı esas alarak göçmenlerin ve sığınmacıların topluma entegrasyonunu ve refahını önceliklendirir. Bu politikalar, ekonomik ve güvenlik kaygılarının ötesinde, insan merkezli bir yaklaşımı benimser. Örneğin, Karadağ'da uygulanan "Kültürlerarası Diyalog Programı", göçmenlerin ve sığınmacıların yerel topluluklarla etkileşimini artırmayı ve karşılıklı anlayışı teşvik etmeyi amaçlar. Bu program kapsamında, dil eğitimi ve sosyal uyum çalışmaları gibi hizmetler sunularak, göçmenlerin Karadağ toplumuna daha hızlı ve etkin bir şekilde entegre olmaları desteklenir. Ayrıca, Karadağ'ın "Göçmen Sağlığı Merkezleri" gibi kurumları, göçmenlere yönelik sağlık hizmetlerini iyileştirmek için çalışır. Bu merkezler, göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarını karşılamak ve psikososyal destek sağlamak amacıyla hizmet verir. Son olarak, Karadağ'ın göç politikaları, göçmenlerin ve sığınmacıların insan haklarına saygı gösterilmesini ve onların topluma entegrasyonunu desteklerken, aynı zamanda ülkenin kültürel çeşitliliğini ve toplumsal uyumunu güçlendirir. Bu yaklaşım, hem göçmenlerin hem de Karadağ toplumunun genel refahını artırır ve birlikte yaşamı zenginleştirir (Ünal, 2022: 17).

Göçmen topluluklarıyla ilişkilerini, Karadağ; insan odaklı bir perspektifle şekillendirmiştir. Bu politikalar, entegrasyonu teşvik etme, toplumsal uyumu güçlendirme ve kültürel zenginliği koruma amacını taşır. Örneğin, Karadağ göçmenlere dil eğitimi ve mesleki beceri geliştirme fırsatları sunar. Türkistanlı göçmenler için Türkçe kursları düzenlenir ve meslek edinme programlarına katılım

teşvik edilir. Bu, göçmenlerin iş gücüne katılmasını kolaylaştırır ve topluma entegrasyonlarını güçlendirir. Ayrıca, Karadağ, göçmenlerin kendi kültürel etkinliklerini düzenlemelerine olanak tanır. Örneğin, Gürcü göçmenlerin geleneksel dans ve müzik festivalleri düzenlemesi, hem kendi kültürlerini yaşatmalarına hem de yerel halkla etkileşim kurmalarına yardımcı olur. Bu tür etkinlikler, toplumsal uyumu artırırken, göçmenlerin kendi kimliklerini korumalarına da destek olur. Bu örnekler, Karadağ'ın insan odaklı göç politikalarının başarılı bir şekilde uygulandığını ve göçmen topluluklarıyla olumlu ilişkiler kurulduğunu göstermektedir (Vujović ve Nenezić, 2023).

Sürdürülebilirlik ve AB entegrasyonu bağlamında, AB'ye aday Karadağ'ın göç politikalarının geleceği öncelikle sınır yönetimi ve vize politikaları ile şekillenecektir. Karadağ, AB'nin Schengen Bölgesi'ne benzer bir sınır yönetimi sistemi kurmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, AB ile vize serbestisi anlaşması yaparak, Karadağ vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz seyahat etmelerini sağlamak ve aynı zamanda AB dışından gelen göçmenlerin Karadağ'a giriş-çıkışlarını düzenlemek için daha etkin sınır kontrolleri uygulamaktadır. Ülke, AB'nin mülteci haklarına uygun olarak, sığınma başvurularını adil ve etkin bir şekilde işleyen bir sistem geliştirmiştir. Bu kapsamda, göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştıracak dil eğitimi ve mesleki kurslar gibi programlar sunulmaktadır. AB'nin göçmen haklarına ve mülteci koruma standartlarına uyum sağlamak amacıyla, Karadağ yasal çerçevesini güçlendirmiştir. Bu adım, göçmenlerin insan haklarının korunmasını ve onlara insancıl muamele edilmesini garanti altına alır. Karadağ'ın ekonomik kalkınma planları, göçmen iş gücünü de dikkate alarak hazırlanmaktadır. Göçmenlerin iş bulma ve girişimcilik yapma olanakları, hem ekonomik büyümeye katkıda bulunmakta hem de göçmenlerin toplumsal uyumunu desteklemektedir. Ülke, göç yönetimi konusunda AB ülkeleri ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde çalışmaktadır. Bu iş birliği, en iyi uygulamaların paylaşılmasını ve göç yönetimi kapasitesinin artırılmasını sağlamaktadır. Karadağ'ın bu politikaları, hem AB normlarına uyum sağlama hem de kendi iç dinamiklerine uygun bir göç yönetimi stratejisi geliştirme çabasını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, Karadağ'ın AB'ye entegrasyon sürecinde önemli bir adım oluştururken, aynı zamanda göçmenler için daha adil ve insancıl bir yaşam ortamı sunma hedefine de katkıda bulunmaktadır (Oğuz, 2020: 20).

### 4.6. Kuzey Makedonya

Kuzey Makedonya'nın göç politikalarının evrimi, tarihi dönemler ve küresel olaylarla yakından ilişkilidir. Yugoslavya Dönemi (1945-1991) bu açıdan en önemli dönemdir. Yugoslavya'nın bir parçası olarak Kuzey Makedonya, merkezi hükümetin belirlediği göç politikalarını takip etti. Bu dönemde, bölgesel siyasi ve etnik gerilimler, göç akışlarını ve politikalarını etkiledi. Bağımsızlık Sonrası (1991'den itibaren) dönem bu açıdan ikinci en önemli dönemdir. Yugoslavya'nın çöküşü sonrası bağımsızlığını ilan eden Kuzey Makedonya, kendi göç politikalarını geliştirmeye başladı. Ülkenin ekonomik ve siyasi istikrarını koruma çabası, göç yönetiminde önemli bir faktör oldu. AB Entegrasyon Süreci (2000'lerden itibaren) ise üçüncü en önemli dönem olarak kabul edilebilir. Avrupa Birliği'ne katılım süreci, Kuzey Makedonya'nın göç ve vize politikalarında reform yapmasını gerektirdi. AB normlarına uyum, göç politikalarının yeniden şekillendirilmesinde kilit bir rol oynadı. Uluslararası Göç ve Krizler birbiri ile bağlı bir zeminde gerçekleşir. Orta Doğu'daki savaşlar ve istikrarsızlık, özellikle 2015 mülteci krizi sırasında, Kuzey Makedonya'nın göç politikalarını etkilemiştir. Ülke, mültecilere yardım ve yönetim konusunda uluslararası toplumla iş birliği yapmıştır. Genel olarak, Kuzey Makedonya'nın göç politikaları, tarihsel ve güncel olaylara yanıt olarak sürekli güncellenmiş ve uluslararası standartlara uyum sağlama yönünde ilerlemiştir (Dimovski, 2021).

Ülkenin göç politikalarını şekillendiren yasal çerçeve ve kurumlar, ülkenin Avrupa Birliği üyelik sürecindeki reformlarla uyumlu olarak gelişmiştir. Özellikle, İş ve İşçi Bulma Kurumu (Employment Service Agency) göçmenlerin iş piyasasına entegrasyonunda kilit bir rol oynamaktadır. Bu kurum, göçmenlere yönelik mesleki eğitim kursları ve istihdam fırsatları sunarak iş gücü piyasasına katılımlarını teşvik etmektedir. Ayrıca, 2009 yılında çıkarılan Mültecilerin Korunması Kanunu (Law on Asylum and Temporary Protection), mültecilerin korunması ve entegrasyonu için yasal bir temel oluşturmuştur. Bu yasa, mültecilere barınma, sağlık hizmetleri ve geçim desteği sağlarken, insan haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır (Daskalovski, 2023: 441).

Kültürel uyumu ve sosyal entegrasyonu destekleyen çeşitli programlar ve kurumlar da bulunmaktadır. Kültür Bakanlığı'nın Çokkültürlülük Politikaları,

göçmenlerin kültürel uyumunu teşvik eden etkinlikler ve programlar düzenlemektedir. Dil Entegrasyon Programları ve göçmenler için dil kursları, yerel dili öğrenmelerini kolaylaştırarak toplumsal kabulü artırmaktadır. Ayrıca, 2010 yılında kurulan Ayrımcılıkla Mücadele Kurulu (Commission for Protection against Discrimination), göçmenlerin karşılaşabileceği ayrımcılıkla mücadele eden ve eşitlik ilkesini koruyan önemli bir kurumdur. Toplum Bilgilendirme Kampanyaları ve göçmen dernekleri aracılığıyla yürütülen sosyal uyum çalışmaları, göçmenlerin yerel toplumla kaynaşmasına katkıda bulunarak toplumsal barışı ve uyumu sağlamaktadır. Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'nın göç politikaları, ekonomik katkılar, sosyal entegrasyon ve kültürel çeşitliliği destekleyen kapsamlı bir yaklaşımla şekillendirilmektedir (Egeresi, 2020: 111).

Kuzey Makedonya'nın Avrupa Birliği (AB) göç yönetimine katkısı, ülkenin AB üyelik süreci kapsamında gerçekleştirdiği reformlar ve iş birliği alanları ile belirginleşmektedir. AB'ye uyum sürecinde, Kuzey Makedonya göç politikalarını AB standartlarına uygun hale getirmek için çeşitli yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılandırmalar gerçekleştirmiştir. Özellikle, 2009 yılında çıkarılan Mültecilerin Korunması Kanunu, AB'nin mülteci hakları ve insan hakları standartlarına uyum sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca, İş ve İşçi Bulma Kurumu gibi kurumlar aracılığıyla göçmenlerin iş piyasasına entegrasyonu desteklenmekte ve göçmenlere yönelik mesleki eğitim programları düzenlenmektedir. Bu sayede, göçmenlerin ekonomik katkıları artırılırken, toplumsal uyumları da kolaylaştırılmaktadır (Jusufi, 2022: 840).

Ülkenin AB ile iş birliği alanları arasında sınır yönetimi, insan kaçakçılığıyla mücadele ve göçmenlerin yeniden entegrasyonu gibi konular yer almaktadır. AB'nin mali ve teknik desteğiyle, Kuzey Makedonya sınır güvenliği ve yönetimi alanında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex) ile yapılan iş birliği, sınırların etkin bir şekilde kontrol edilmesini ve yasa dışı göç akışlarının yönetilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, insan kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele etmek amacıyla, Kuzey Makedonya güvenlik güçleri ve AB kurumları arasında sıkı bir koordinasyon ve bilgi paylaşımı yürütülmektedir. Bu iş birliği, AB'nin göç yönetiminde bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanmasına önemli katkılar sunmaktadır. Kuzey Makedonya'nın göçmenlerin yeniden entegrasyonu konusunda da AB ile ortak projeler yürütmesi, göçmenlerin sosyal ve ekonomik uyum süreçlerini desteklemektedir. Bu kapsamda, eğitim ve dil kursları gibi

programlar, göçmenlerin yerel topluma entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır (Kreci ve Jusufi, 2022: 449).

Kuzey Makedonya, düzensiz ve transit göçle mücadelede önemli adımlar atarak hem kendi sınır güvenliğini sağlamakta hem de Avrupa Birliği (AB) ile uyumlu bir göç yönetimi sistemi geliştirmektedir. Ülke, coğrafi konumu nedeniyle Balkanlar üzerinden Avrupa'ya yönelen göçmenlerin transit geçiş noktalarından biri olarak kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, sınır güvenliğini artırmak ve düzensiz göç akışlarını kontrol etmek için çeşitli önlemler alınmıştır. Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex) ile iş birliği içinde yürütülen operasyonlar, Kuzey Makedonya'nın sınır bölgelerinde etkin bir gözetim ve kontrol sağlamaktadır. Bu operasyonlar kapsamında, sınır devriyeleri artırılmış, teknolojik izleme sistemleri kurulmuş ve sınır geçiş noktalarında daha sıkı kontroller uygulanmaktadır (Marušiak, 2023: 49).

Düzensiz ve transit göçle mücadele kapsamında Kuzey Makedonya, insan kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığına karşı da kararlı bir duruş sergilemektedir. Ülkenin güvenlik güçleri ve kolluk kuvvetleri, AB'nin mali ve teknik desteğiyle eğitim ve donanım kapasitelerini artırmıştır. İnsan kaçakçılığıyla mücadeleye yönelik özel birimler kurulmuş ve bu birimler, uluslararası iş birliği ve bilgi paylaşımı yoluyla etkin operasyonlar gerçekleştirmektedir. Göçmenlerin korunması ve insan haklarının gözetilmesi açısından, Kuzey Makedonya, AB'nin insan hakları standartlarına uygun olarak mülteciler ve göçmenler için barınma, sağlık hizmetleri ve hukuki destek sağlamaktadır. Transit göçmenlerin güvenli ve insani şartlarda geçişlerini sağlamak amacıyla, göçmen kabul merkezleri oluşturulmuş ve bu merkezlerde temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'nın düzensiz ve transit göçle mücadelesi, bölgesel güvenliği artırırken aynı zamanda insan haklarına saygılı bir göç yönetimi modeli sunmaktadır (Jusufi, 2022: 842)

Kuzey Makedonya'nın düzensiz ve transit göçle mücadelesinde belirli bölgeler, hem olumlu hem de olumsuz örnekler sunmaktadır. Özellikle ülkenin güney sınırında bulunan Gevgelija ve kuzey sınırında bulunan Tabanovce bölgeleri, düzensiz göç akışlarının yoğun olduğu noktalardır. Gevgelija'da sınır güvenliği artırılmış, sıkı kontrol önlemleri uygulanmış ve Frontex ile yapılan iş birliği

sayesinde sınır devriyeleri güçlendirilmiştir. Teknolojik izleme sistemlerinin kurulmasıyla düzensiz göçmenlerin yasa dışı sınır geçişleri önemli ölçüde azaltılmıştır. Ayrıca, Gevgelija'da bulunan göçmen kabul merkezleri, transit göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta, sağlık hizmetleri, barınma ve gıda gibi hizmetlerle göçmenlerin güvenli seyahat etmeleri için destek sağlamaktadır. Bu tür olumlu adımlar, Kuzey Makedonya'nın göç yönetimindeki başarısını yansıtmaktadır (Marušiak, 2023: 47)

Öte yandan, Tabanovce bölgesinde bazı zorluklar yaşanmaktadır. Göçmen kabul merkezi zaman zaman aşırı kalabalıklaşmakta ve bu durum, sağlanan hizmetlerin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Kapasite yetersizlikleri nedeniyle göçmenler, bazen uygun barınma ve sağlık hizmetlerinden mahrum kalmaktadır. Ayrıca, Tabanovce bölgesinde insan kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığına yönelik mücadelede zorluklar sürmektedir. Sınır ötesi iş birliği ve bilgi paylaşımında eksiklikler, kaçakçılık ağlarının etkin bir şekilde kontrol altına alınmasını zorlaştırmaktadır. Kuzey Makedonya'nın göç yönetimindeki başarısızlık nedenleri arasında, kapasite yetersizlikleri, koordinasyon eksiklikleri ve mali kaynak yetersizliği gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Bu zorluklar, ülkenin göç yönetiminde daha fazla iyileştirme ve uluslararası iş birliği gereksinimini ortaya koymaktadır (Egeresi, 2020: 110)

Kuzey Makedonya ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, ülkenin AB entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. 2007 yılında imzalanan geri kabul anlaşması, Kuzey Makedonya’nın AB üyesi ülkelerden gelen düzensiz göçmenleri geri kabul etmesini öngörmektedir. Bu anlaşma, düzensiz göçle mücadelede etkin bir mekanizma oluştururken, Kuzey Makedonya'nın sınır güvenliği ve göç yönetimi kapasitelerini artırmasına yardımcı olmuştur. Anlaşma kapsamında, ülkenin sınır güvenliği güçlendirilmiş ve düzensiz göçmenlerin kimlik tespit süreçleri hızlandırılmıştır. Ayrıca, AB'nin mali ve teknik desteğiyle göçmen kabul merkezleri ve sınır kontrol noktaları modernize edilmiştir. Bu iyileştirmeler, düzensiz göç akışlarının kontrol altına alınmasını kolaylaştırmış ve Kuzey Makedonya'nın AB'ye entegrasyon sürecine katkı sağlamıştır (Kreci ve Jusufi, 2022: 448).

Vize muafiyeti süreci ise Kuzey Makedonya vatandaşlarının AB üyesi ülkelere vizesiz seyahat edebilmesini hedeflemektedir. 2009 yılında yürürlüğe giren vize muafiyeti anlaşması, Kuzey Makedonya vatandaşlarına Schengen bölgesine vizesiz seyahat imkanı tanımıştır. Bu süreç, ülkenin AB ile olan ilişkilerini güçlendirmiş ve vatandaşların serbest dolaşım haklarını genişletmiştir. Vize muafiyeti, turizm, ticaret ve kültürel etkileşimlerin artmasına katkı sağlarken, aynı zamanda düzensiz göç ve sınır güvenliği konularında Kuzey Makedonya'nın AB standartlarına uyumunu teşvik etmiştir. Ancak, vize muafiyeti sürecinde bazı zorluklar da yaşanmıştır. Özellikle, düzensiz göç ve sahte belgelerle ilgili sorunlar, AB ve Kuzey Makedonya arasında ek güvenlik önlemlerinin alınmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, Kuzey Makedonya'nın sınır yönetimi ve güvenlik sistemleri sürekli olarak iyileştirilmiş ve AB ile iş birliği güçlendirilmiştir. Genel olarak, geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, Kuzey Makedonya'nın AB entegrasyonunda önemli adımlar olup, ülkenin göç yönetimi kapasitesini artırmakta ve AB ile ilişkilerini derinleştirmektedir (Dimovski, 2021).

Kuzey Makedonya'nın göç politikalarının ekonomiye etkisi, hem olumlu hem de olumsuz dinamiklerle şekillenmektedir. Ülkenin göç yönetiminde izlediği politikalar, iş gücü piyasasına katılımı artırarak ekonomik büyümeye katkıda bulunabilirken, bazı zorluklar ve maliyetler de yaratmaktadır. Göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu, özellikle kalifiye iş gücü açığını kapatmada ve çeşitli sektörlerde iş gücü eksikliklerini gidermede önemli bir rol oynamaktadır. İş ve İşçi Bulma Kurumu gibi kurumlar aracılığıyla göçmenlere yönelik mesleki eğitim programları ve istihdam fırsatları sunulmakta, bu sayede göçmenlerin ekonomik katılımı teşvik edilmektedir. Ayrıca, göçmenler yerel ekonomilere yeni tüketici talebi ve girişimcilik potansiyeli getirmekte, bu da ekonomik çeşitliliği ve dinamizmi artırmaktadır (Jusufi, 2022: 843).

Ancak, göç politikalarının ekonomiye olan etkisi her zaman olumlu olmayabilir. Göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde altyapı ve kamu hizmetleri üzerindeki baskı artabilmektedir. Eğitim, sağlık ve konut gibi alanlarda talep artışı, yerel yönetimler için mali ve operasyonel zorluklar yaratmaktadır. Özellikle, göçmenlerin entegrasyonu ve topluma uyumu konusunda yeterli kaynak ve destek sağlanmadığında, işsizlik ve sosyal gerilimler ortaya çıkabilir. Ayrıca, düzensiz göçmenlerin ekonomiye katılımı genellikle kayıt dışı sektörlerde

gerçekleştiğinden, bu durum vergi gelirlerinde kayıplara ve iş gücü piyasasında düzensizliklere yol açabilir. Kuzey Makedonya'nın göç politikalarının ekonomiye etkisini optimize etmek için, göçmenlerin entegrasyonunu destekleyen kapsamlı politikalar ve programlar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu, hem göçmenlerin ekonomik katkılarını maksimize edecek hem de potansiyel olumsuz etkileri minimize edecektir (Daskalovski, 2023: 440).

Kuzey Makedonya'da göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolü, ülkenin karmaşık etnik ve kültürel yapısını şekillendirmede önemli bir faktördür. Özellikle son dönemdeki göç akımları, ülkedeki demografik dengeleri etkilemiş ve kültürel çeşitliliği artırmıştır. Bu bağlamda, göç politikalarının etnik ve dini çeşitliliği kucaklayıcı bir yaklaşım benimsemesi önemlidir. Başarılı bir göç politikası, farklı etnik gruplara mensup bireylerin topluma entegre olmasını teşvik ederken, kültürel kimliklerini korumalarını da sağlamalıdır. Örneğin, dil kursları, kültürel etkinlikler ve iş bulma desteği gibi önlemler, göçmenlerin sosyal ve kültürel entegrasyonunu kolaylaştırabilir. Ayrıca, etnik ve dini gruplar arasındaki anlayışı artırmaya yönelik çeşitli programlar ve politikalar da önemlidir. Ancak, eksiklikler de bulunmaktadır. Özellikle, entegrasyon politikalarının yetersizliği ve etnik gruplar arasındaki gerilimlerin hala devam etmesi gibi sorunlar, göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolünün tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir. Bu nedenle, Kuzey Makedonya'nın göç politikalarını daha kapsayıcı ve etkili hale getirmesi gerekmektedir, böylece ülke, kültürel çeşitliliği zenginleştiren bir yapıya sahip olabilir. Başarılı bir uygulama örneği, Kuzey Makedonya'nın Priştine'deki "Makedonya Evi" projesidir. Bu proje, Priştine'deki Makedon diasporasının kültürel mirasını korumak ve yaymak amacıyla oluşturulmuştur. Makedon Evi, kültürel etkinliklere ev sahipliği yapmakta ve Makedon halk müziği, dansı ve geleneksel el sanatları gibi unsurları desteklemektedir. Bu tür etkinlikler, Kuzey Makedonya'nın kültürel mirasını koruma ve tanıtma çabalarını desteklerken, Priştine'deki Makedon diasporasının entegrasyonunu da teşvik etmektedir (Egeresi, 2020: 109).

Ancak, bazı zorluklar da mevcuttur. Örneğin, son yıllarda Kuzey Makedonya'nın sığınmacı kriziyle başa çıkma çabaları, ülkenin entegrasyon politikalarının yetersizliğini göstermektedir. Bu politikaların daha kapsamlı ve etkili hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, ülkede farklı etnik gruplar arasındaki gerilimlerin hala devam etmesi, göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolünün tam

olarak gerçekleşmediğini göstermektedir. Bu nedenle, Kuzey Makedonya'nın çeşitli kültürel gruplar arasında anlayışı artırmaya yönelik daha kapsayıcı politikalar benimsemesi önemlidir (Daskalovski, 2023: 438).

Ülke, göçmenlerin ve mültecilerin insan haklarını koruma, onların refahını artırma ve topluma entegrasyonlarını destekleme konusunda çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bunlardan biri, 2019 yılında kabul edilen Yabancılar ve Mülteciler Kanunu'dur. Bu kanun, göçmenlere ve mültecilere eğitim, sağlık hizmetleri, barınma ve çalışma izni gibi temel hakları sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak için dil kursları ve mesleki eğitim gibi destek programları da sunulmaktadır. Kuzey Makedonya, göçmenleri ve mültecileri toplumlarına entegre etmek için çeşitli sosyal ve kültürel programlar da yürütmektedir. Örneğin, göçmenlerin yerel kültürü tanımalarına ve kendi kültürlerini paylaşmalarına olanak tanıyan etkinlikler düzenlenmektedir. Bu tür programlar, göçmenlerin toplumlarına daha kolay adapte olmalarını ve sosyal bağlar kurmalarını sağlayarak toplumsal uyumu artırır. Ancak, insan odaklı bir yaklaşımın eksiklikleri de bulunmaktadır. Özellikle, bu politikaların etkili bir şekilde uygulanması ve göçmenlerin ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması konusunda bazı zorluklar yaşanmaktadır. Ayrıca, toplumda göçmenlere karşı ayrımcılığın ve önyargının azaltılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Kuzey Makedonya'nın insan odaklı göç politikaları, göçmenlerin ve mültecilerin haklarını koruma ve topluma entegrasyonlarını destekleme konusunda önemli adımlar atmıştır. Ancak, bu politikaların daha etkili bir şekilde uygulanması ve göçmenlere yönelik toplumsal kabulün artırılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Kuzey Makedonya'da göçmenlerin işsizlik oranı genellikle ülke genelinden daha yüksektir ve bu durum, entegrasyon sürecinin zorluğuna işaret edebilir (Jusufi, 2022: 838).

Kuzey Makedonya'da göçmen topluluklarıyla ilişkiler çeşitli kültürel, etnik ve dini dinamiklerle şekillenir. Örneğin, Arnavutlar ülkenin en büyük etnik azınlığını oluşturur ve toplumun önemli bir parçasıdır. Arnavutlar genellikle Arnavutluk, Kosova ve diğer Balkan ülkelerinden göç ederek Kuzey Makedonya'ya yerleşmişlerdir. Romanlar da Kuzey Makedonya'daki önemli bir azınlık grup olup, genellikle toplumun dışında kalan, ayrımcılıkla karşılaşan ve sosyo-ekonomik zorluklarla mücadele eden bir topluluktur. Diğer yandan, son yıllarda Suriye'deki iç savaştan kaçan Suriyeli mülteciler de ülkeye sığınmıştır. Ancak, bu mülteciler

genellikle kamplarda barınıp diğer topluluklarla sınırlı etkileşimde bulunmaktadır. Bu topluluklarla daha iyi ilişkiler kurmayı ve entegrasyonlarını desteklemeyi amaçlayan çeşitli politika ve programlar bulunmaktadır, ancak her bir topluluğun kendi benzersiz zorlukları ve ihtiyaçları vardır (Kreci ve Jusufi, 2022: 447).

Ülkede yaklaşık olarak %25-30 civarında Arnavut azınlığın bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu, Arnavutların ülkenin en büyük etnik azınlığını oluşturduğunu ve toplumsal yapının önemli bir parçasını oluşturduğunu göstermektedir. Roman azınlığın nüfus oranı hakkında net bir rakam vermek daha zor olabilir çünkü bu topluluk genellikle resmi nüfus sayımlarında belirgin bir şekilde tespit edilmemiştir. Ancak, Roman azınlığın nüfusunun Kuzey Makedonya'da önemli olduğu ve toplumun çeşitliliğine katkıda bulunduğu bilinmektedir. Suriyeli mültecilerin sayısı hakkında da kesin bir rakam vermek zordur çünkü bu rakam zamanla değişebilir ve resmi kayıtların yanı sıra kayıt dışı mülteciler de olabilir. Ancak, Suriyeli mültecilerin sayısının binlerle ifade edildiği ve ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunduğu bilinmektedir (Dimovski, 2021).

Kuzey Makedonya'nın Avrupa Birliği (AB) üyeliği için adaylık süreci, ülkenin göç politikalarının geleceği üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. AB'ye aday bir ülke olarak, Kuzey Makedonya'nın göç politikaları ve entegrasyon çabaları, AB'nin standartlarına uygunluğunu artırmak ve üyelik sürecini hızlandırmak için dikkate alınacaktır. Sürdürülebilir göç politikaları, Kuzey Makedonya'nın AB entegrasyonu sürecinde önemli bir rol oynayacaktır. Bu politikalar, göçmenlerin ve mültecilerin haklarını korumayı, topluma entegrasyonlarını teşvik etmeyi ve toplumsal uyumu güçlendirmeyi amaçlamalıdır. AB'nin standartlarına uyumlu göç politikaları, Kuzey Makedonya'nın AB'ye üyelik sürecinde ilerlemesine ve adaylık statüsünden çıkmasına katkıda bulunabilir. Özellikle, AB'nin Acil Yardım Fonu gibi fonlarından ve teknik desteklerinden yararlanarak, Kuzey Makedonya'nın göç politikalarını güçlendirmesi ve geliştirmesi önemlidir. Entegrasyon programlarının ve toplumla ilişkilerin iyileştirilmesi, AB'nin politika ve değerlerine daha yakın hale gelmeye yardımcı olabilir. Ancak, AB'ye aday bir ülke olarak, Kuzey Makedonya'nın göç politikalarının geleceği, AB ile olan müzakerelerin ilerlemesine ve üyelik sürecinin tamamlanmasına bağlı olacaktır. AB'nin göç ve entegrasyon politikalarına uyum sağlamak için ülke içinde reformlar yapılması gerekebilir ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının, uluslararası yardım kuruluşlarının ve diğer paydaşların

işbirliği önemli olacaktır. Kuzey Makedonya'nın göç politikalarının sürdürülebilirliği ve AB entegrasyonu süreci birbiriyle yakından ilişkilidir (Egeresi, 2020: 110).

### 4.7. Sırbistan

Sırbistan'ın göç politikaları, tarih boyunca ülkenin siyasi ve sosyal dinamiklerine bağlı olarak büyük değişiklikler göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu dönemi (14.-19. yüzyıllar) boyunca, Sırbistan, Osmanlı yönetimi altındayken önemli göç hareketlerine sahne olmuştur. Osmanlı yönetimine karşı yapılan ayaklanmalar sonucunda birçok Sırp, zorunlu olarak göç etmiş veya sürgün edilmiştir. 19. yüzyılda Sırbistan, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanarak milli bir göç politikası benimsemiştir. Bu dönemde, Müslüman nüfusu göçe zorlamış ve yerine Hristiyan Sırpların yerleşmesini teşvik etmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında, Sırbistan yeni kurulan Yugoslavya Krallığı'nın bir parçası olmuştur ve bu dönemde savaşın getirdiği yıkım ve ekonomik zorluklar nedeniyle büyük bir iç göç hareketi yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti döneminde ise, devlet tarafından merkezi bir şekilde kontrol edilen göç politikaları uygulanmıştır. Bu dönemde kırsal alanlardan kentlere doğru büyük bir iç göç dalgası yaşanmış ve Sırbistan, diğer Yugoslav cumhuriyetlerinden işçi göçü almıştır. 1990'larda Yugoslavya'nın dağılması ve ardından gelen savaşlar, Sırbistan'da büyük çapta zorunlu göçlere neden olmuştur. Bosna Savaşı (1992-1995) ve Kosova Savaşı (1998-1999) sırasında, Sırbistan'a yüz binlerce mülteci akın etmiştir. Özellikle Bosna-Hersek ve Kosova'dan gelen Sırp mülteciler, Sırbistan'da barındırılmıştır. 2000'li yıllarda ise Sırbistan, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde göç politikalarını Avrupa standartlarına uyumlu hale getirmeye çalışmış ve bu dönemde Batı Avrupa ülkelerine yönelik beyin göçü artmıştır. Günümüzde Sırbistan, göç politikalarında Avrupa Birliği ile uyumlu hareket etmeye çalışmaktadır. Orta Doğu ve Afrika'dan Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenler için Sırbistan, önemli bir transit ülke haline gelmiştir. 2015 yılındaki Avrupa göç krizinde, Batı Balkan rotası üzerinde binlerce göçmeni ağırlayan Sırbistan, uluslararası yardımlarla göçmenlere barınma ve temel ihtiyaçlar konusunda destek sağlamıştır. Sırbistan, göçmenlerin entegrasyonu ve insan haklarına saygı konusunda çaba gösterirken, genç nüfusun ülke içinde kalmasını sağlamak için de politikalar geliştirmektedir (Aune, 2022: 9).

Sırbistan'ın göç politikalarını şekillendiren önemli düzenlemeler ve kurumlar, yerel ve uluslararası düzeyde çeşitli yasal ve kurumsal yapılar tarafından belirlenmektedir. Öne çıkan düzenlemeler arasında "Göç Yasası", "Sığınma ve Geçici Koruma Yasası" ve "Vatandaşlık Yasası" bulunmaktadır. Göç Yasası, Sırbistan'da yabancıların giriş, kalış, çalışma ve çıkış koşullarını düzenlerken; Sığınma ve Geçici Koruma Yasası, sığınma talep eden kişiler için prosedürleri ve hakları belirler. Vatandaşlık Yasası ise Sırbistan vatandaşlığına geçiş koşullarını ve süreçlerini kapsar (Dragojlov, 2020: 352).

Bu yasal düzenlemelerin uygulanmasında ve göç politikalarının yürütülmesinde önemli rol oynayan kurumlar ise İçişleri Bakanlığı, Mülteci ve Göç Komiserliği ve Dışişleri Bakanlığı'dır. İçişleri Bakanlığı, vize düzenlemeleri, sınır kontrolü ve yabancıların kayıt işlemleri gibi görevleri yürütür. Mülteci ve Göç Komiserliği, sığınmacıların ve mültecilerin haklarının korunması ve sosyal entegrasyonlarından sorumlu olup, göçmenlerin barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetler sunar. Dışişleri Bakanlığı ise Sırbistan'ın uluslararası göç politikalarını ve dış ilişkilerini yönetir, yabancı ülkelerle vize anlaşmaları ve göçmen haklarına ilişkin uluslararası işbirliklerini koordine eder (Hoxhaj, 2021: 155).

Sırbistan'ın Avrupa Birliği (AB) ile göç yönetimi alanında iş birliği, AB'ye katılım sürecinin bir parçası olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu iş birliği, göçmenlerin ve mültecilerin yönetimi, sınır güvenliği, insan kaçakçılığı ile mücadele ve yasal düzenlemelerin uyumlaştırılması gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Sırbistan, AB'nin sınır güvenliği ajansı Frontex ile iş birliğini artırmış, bu çerçevede sınır kontrollerinin güçlendirilmesi ve yasa dışı göçle mücadele konularında önemli adımlar atmıştır. Ayrıca, Sırbistan, AB'nin Batı Balkanlar göç rotasında önemli bir transit ülke olarak, göç yönetimi ve mültecilerin korunması konusunda AB standartlarına uyum sağlamak için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir (Rrahmani ve Belegu, 2023).

Sırbistan, AB'nin mali ve teknik desteğiyle göç ve sınır yönetimi kapasitesini geliştirmiştir. Bu bağlamda, AB'nin IPA (Instrument for Pre-accession Assistance) fonları ile göç yönetimi altyapısı güçlendirilmiş, sınır geçiş noktaları modernize edilmiş ve personel eğitimi sağlanmıştır. Ayrıca, Sırbistan, AB ile geri kabul

anlaşmaları imzalayarak, yasa dışı göçmenlerin geri gönderilmesi süreçlerinde iş birliğini artırmıştır. Bu anlaşmalar, göçmenlerin haklarının korunması ve uluslararası standartlara uygun şekilde geri dönüşlerinin sağlanmasını hedeflemektedir. Sırbistan'ın bu alandaki iş birliği ve uyum çabaları, AB'nin genişleme politikasının bir parçası olarak değerlendirilmekte ve ülkenin AB üyeliğine hazırlık sürecine önemli katkılar sağlamaktadır (Lukšić, 2023: 229).

Sırbistan, özellikle 2015 yılında başlayan Avrupa'ya yönelik göç krizinden bu yana, düzensiz ve transit göçle mücadelede önemli bir rol üstlenmiştir. Sırbistan'ın bu alandaki çabaları, hem kendi ulusal güvenliğini sağlamak hem de Avrupa Birliği (AB) ile iş birliği içinde bölgesel güvenliği artırmak amacıyla şekillenmiştir. Bu süreçte, düzensiz göç akımlarını kontrol etmek ve insan kaçakçılığıyla mücadele etmek için çeşitli stratejiler ve politikalar geliştirilmiştir. Sırbistan, sınır güvenliğini artırmak ve düzensiz göçmenlerin hareketlerini izlemek için AB ve uluslararası kuruluşların mali ve teknik desteğinden yararlanmıştır (Pejović, 2020: 125).

Göç yönetimi ve sınır güvenliği konularında Sırbistan'ın kapasitesini artırmak amacıyla çeşitli projeler ve programlar uygulanmıştır. Örneğin, AB'nin Frontex ajansı ile yapılan iş birliği, sınır kontrollerinin güçlendirilmesine ve yasa dışı göçle mücadelede operasyonel kapasitenin artırılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, Sırbistan, göçmenlerin haklarının korunması ve insani yardım sağlanması konusunda uluslararası standartlara uyumlu politikalar geliştirmiştir. Bu bağlamda, transit göçmenlerin barınma, sağlık ve diğer temel ihtiyaçlarının karşılanması için geçici barınma merkezleri kurulmuş ve göçmenlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır. Bu önlemler, Sırbistan'ın göç yönetimindeki etkinliğini artırmış ve düzensiz göç akımlarını daha iyi kontrol etmesini sağlamıştır (Şaşkın ve Merdan, 2024: 241).

Sırbistan ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, Sırbistan'ın AB ile olan ilişkilerinde önemli dönüm noktalarıdır. Bu süreçler, Sırbistan'ın göç yönetimi politikalarını AB standartlarına uyumlu hale getirme çabalarının bir parçasıdır. Sırbistan, AB ile geri kabul anlaşması imzalayarak, kendi topraklarından yasa dışı olarak AB ülkelerine geçen göçmenleri geri almayı taahhüt etmiştir. Bu anlaşma, yasa dışı göçmenlerin geri gönderilmesi süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamış ve Sırbistan'ın AB ile daha yakın iş birliği geliştirmesine olanak tanımıştır (Yolaç, 2021).

Vize muafiyeti süreci ise, Sırbistan vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz seyahat edebilmesi amacıyla yürütülen kapsamlı reformları içermektedir. Sırbistan, 2009 yılında başlayan bu süreçte, sınır yönetimi, pasaport güvenliği ve göç politikalarında AB standartlarına uyum sağlamak için önemli adımlar atmıştır. Bu reformlar, Sırbistan'ın güvenli bir üçüncü ülke olarak kabul edilmesine ve vatandaşlarının AB'ye vizesiz seyahat edebilmesine olanak tanımıştır. Vize muafiyeti, Sırbistan'ın AB ile entegrasyon sürecinde önemli bir ilerleme kaydetmesini sağlamış ve ülkenin AB üyeliği yolundaki reform çabalarını pekiştirmiştir (Dragojlov, 2020: 351).

Sırbistan'ın göç politikaları, ekonomik dinamikler üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Göçmen akışları, işgücü piyasası, sosyal hizmetler, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme gibi alanlarda önemli sonuçlar doğurur. Özellikle 2015 göç krizinden bu yana Sırbistan, göçmenlerin transit ülke olarak kullanıldığı bir bölge haline gelmiş ve bu durum ekonomik kaynakların yeniden tahsis edilmesine yol açmıştır. Göçmenlerin barınma, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan harcamalar, Sırbistan'ın kamu maliyesinde belirgin bir yük oluşturmuştur. Bu durum, kısa vadede ekonomik kaynakların farklı alanlardan göç yönetimine kaydırılmasını gerektirmiştir (Lukšić, 2023: 228).

Öte yandan, Sırbistan'ın AB ile entegrasyon süreci çerçevesinde yürüttüğü göç politikaları, uzun vadede ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Göç politikalarının AB standartlarına uyumlu hale getirilmesi ve vize serbestisi süreci, Sırbistan'ın işgücü piyasasını ve ekonomik büyümesini olumlu yönde etkilemektedir. AB ile geri kabul anlaşmaları ve vize muafiyeti süreçleri, Sırbistan'ın uluslararası iş gücü hareketliliğine daha fazla katılımını teşvik etmiş ve AB ülkeleri ile ticaret ve yatırım ilişkilerini güçlendirmiştir. Ayrıca, AB fonları ve teknik desteği sayesinde Sırbistan, sınır güvenliği ve göç yönetimi altyapısını geliştirerek, ekonomik kalkınma ve istihdam yaratma konularında ilerleme kaydetmiştir. Bu gelişmeler, Sırbistan'ın ekonomik dinamiklerini olumlu yönde etkilemekte ve uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için zemin hazırlamaktadır (Hoxhaj, 2021: 154).

Sırbistan'ın göç politikaları, sadece ekonomik ve güvenlik açısından değil, aynı zamanda kültürel dinamikler üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Göçmenlerin ve mültecilerin ülkeye girişleri, Sırbistan'ın kültürel yapısını

çeşitlendirmekte ve toplumsal ilişkiler üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır. Sırbistan, tarih boyunca farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir bölge olmuştur ve bu çeşitlilik, ülkenin kültürel dokusunu şekillendirmiştir. Son yıllarda artan göç akımları, bu çeşitliliği daha da zenginleştirmiş ve kültürel etkileşimi artırmıştır. Göç politikalarının, göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştıran ve kültürel uyumu teşvik eden yönleri, Sırbistan'ın toplumsal uyumunu güçlendirmektedir (Dragojlov, 2020: 350).

Göçmenlerin entegrasyonu sürecinde kültürel uyumun sağlanması, göç politikalarının önemli bir parçasıdır. Sırbistan, göçmenlere yönelik çeşitli eğitim ve dil kursları, kültürel etkinlikler ve toplumsal uyum programları düzenleyerek, göçmenlerin yerel toplumla kaynaşmasını hedeflemektedir. Bu tür politikalar, göçmenlerin kültürel kimliklerini korurken, aynı zamanda Sırp toplumuna entegre olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, göçmenler tarafından getirilen yeni kültürel unsurlar, yerel topluluklarda kültürel zenginlik ve hoşgörünün artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu süreç, Sırbistan'ın çok kültürlü yapısının güçlenmesine ve toplumsal dayanışmanın artmasına olanak tanımaktadır (Pejović, 2020: 124).

Sırbistan'ın göç politikalarında insan odaklı yaklaşım, özellikle 2015'teki Avrupa göç krizinden bu yana önemli bir öncelik haline gelmiştir. Bu yaklaşım, göçmenlerin ve mültecilerin temel haklarının korunması, insani yardım sağlanması ve sosyal entegrasyon süreçlerinin desteklenmesi üzerine odaklanmaktadır. Sırbistan, göçmenlerin ve mültecilerin insan onuruna yakışır koşullarda yaşamalarını sağlamak amacıyla çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmıştır. Özellikle geçici barınma merkezleri, sağlık hizmetleri ve psikososyal destek gibi insani yardım hizmetleri sunularak göçmenlerin temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu hizmetler, göçmenlerin geçiş sürecinde karşılaştıkları zorlukların hafifletilmesine ve insani koşulların iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Göçmenlerin entegrasyonu ve topluma kazandırılması, insan odaklı göç politikasının önemli bir parçasını oluşturur. Sırbistan, göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak için eğitim, dil kursları ve mesleki eğitim programları sunmaktadır. Bu programlar, göçmenlerin Sırbistan'da yaşamlarını sürdürebilmeleri ve ekonomik olarak bağımsız hale gelmeleri için gerekli becerileri kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, kültürel uyum programları ve toplumsal

etkinlikler düzenlenerek, göçmenlerin yerel toplumla kaynaşmaları teşvik edilmektedir. Bu tür insani ve sosyal politikalar, göçmenlerin toplumsal uyumunu artırmakta ve Sırbistan'ın insan haklarına dayalı göç yönetimi anlayışını güçlendirmektedir (Hoxhaj, 2021: 154).

Sırbistan, göçmenlere yönelik insani yardım hizmetlerini koordine etmek ve sağlamak için çeşitli kurumlar aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Özellikle 2015 Avrupa göç krizinden bu yana, Sırbistan İçişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Mülteci ve Göçmen Sorunlarıyla İlgili Birim, geçici barınma merkezlerinin işletilmesi ve göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi alanlarda önemli bir rol üstlenmektedir. Bu birim, göçmenlere barınma, sağlık hizmetleri ve gıda gibi insani yardım sağlamakla birlikte, aynı zamanda göçmenlerin entegrasyonunu desteklemek amacıyla eğitim ve dil kursları düzenlemektedir. Sırbistan ayrıca, sığınmacıların ve mültecilerin psikososyal destek ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal hizmet kurumları ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapmaktadır. Örneğin, Belgrad'daki SOS Çocuk Köyü, çocuk sığınmacılar ve mülteciler için psikososyal destek sağlayarak onların travma sonrası stresle başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Sırbistan'daki birçok şehirde ve kasabada, sığınmacı ve mültecilere yönelik psikososyal destek hizmetleri sunan danışmanlık merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezler, bireysel danışmanlık seansları, grup terapisi oturumları ve çeşitli destek programları aracılığıyla psikososyal destek sağlamaktadır (Pejović, 2020: 123).

Sırbistan, göçmen topluluklarıyla ilişkileri yönetmek ve sosyal entegrasyonu desteklemek için çeşitli politika ve programlar yürütmektedir. Bu çabalar, ülkede yaşayan göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmayı ve çeşitliliği güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Öncelikle, Sırbistan hükümeti, göçmenlere dil kursları, meslek edindirme eğitimleri ve iş bulma desteği gibi entegrasyon programları sunmaktadır. Bu programlar, göçmenlerin yerel topluma daha kolay adapte olmalarına ve iş gücüne katılmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan daha güçlü bir konuma gelmelerini sağlar. Sosyal entegrasyonun yanı sıra, Sırbistan'da göçmen topluluklarıyla etkileşimi artırmak için çeşitli kültürel etkinlikler ve toplumsal aktiviteler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler, farklı kültürlerin bir araya gelmesini sağlayarak karşılıklı anlayışı artırır ve toplumsal uyumu güçlendirir. Ayrıca, Sırbistan'da göçmenlerin haklarını korumak ve

ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapılmaktadır. Bu örgütler, göçmenlerin yaşadığı sorunları belirlemek ve çözüm yolları önermek için çalışırken, aynı zamanda toplumda göçmenlerin hakları ve değerleri konusunda farkındalık oluşturmayı da hedefler. Genel olarak, Sırbistan'ın göçmen topluluklarıyla ilişkileri, sosyal entegrasyonu teşvik eden ve çeşitliliği güçlendiren bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu çabalar, ülkede yaşayan göçmenlerin kendilerini kabul görmüş ve desteklenmiş hissetmelerine yardımcı olurken, toplumun genel refahına ve uyumuna da katkıda bulunmaktadır (Şaşkın ve Merdan, 2024: 240).

Sırbistan, göçmen topluluklarıyla sağlam ilişkiler kurarak sosyal entegrasyonu güçlendirmek için çeşitli önlemler almıştır. Örneğin, 2018'de Belgrad'da düzenlenen "Kültürler Arası Etkileşim Festivali", farklı kültürlerin bir araya gelmesini ve karşılıklı anlayışı artırmasını sağladı. Aynı şekilde, Novi Sad'da yerel bir sivil toplum örgütünün başlattığı "Topluluk Eğitim ve Dayanışma Merkezi" projesi, göçmenlere dil kursları ve meslek edindirme eğitimleri sunarak entegrasyon sürecine katkı sağladı. Sırbistan, göçmen topluluklarıyla kültürel ve sosyal etkileşimi teşvik eden bu tür inisiyatiflerle, çeşitliliği kutlayan bir toplumun inşasına katkıda bulunmaktadır (Hoxhaj, 2021: 154).

Ayrıca, Niş'teki bir sanat galerisinin düzenlediği "Çeşitlilikte Birlik: Göçmen Sanatçılar Sergisi" gibi etkinlikler, göçmenlerin sanat yoluyla ifade etme imkanı bulmalarını ve topluma entegrasyonlarını güçlendirmelerini sağlamaktadır. Bu tür kültürel etkinlikler, Sırbistan'ın göçmen topluluklarıyla sağlıklı ilişkiler kurma ve toplumsal uyumu destekleme çabalarını yansıtmaktadır. Bu önlemler, Sırbistan'ın çeşitlilik ve hoşgörü temelli bir toplum yapısı oluşturma hedefine yönelik kararlılığını vurgulamaktadır (Pejović, 2020: 123).

Ülke, Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak, sürdürülebilir göç politikalarını benimsemekte ve AB entegrasyonu sürecinde ilerlemektedir. Gelecekte Sırbistan'ın göç politikaları, sığınmacıların ve mültecilerin korunması, entegrasyonu ve insan haklarının güvence altına alınması üzerine odaklanmaya devam edecektir. AB normları ve standartları doğrultusunda, Sırbistan göç politikalarını güçlendirmek ve iyileştirmek için çaba harcamaktadır. Bu çabalar, uluslararası koruma altındaki kişilere hizmetlerin geliştirilmesi, göçmenlerin sosyal entegrasyonunun teşvik edilmesi ve insan kaçakçılığıyla mücadele gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca,

AB'ye adaylık sürecinde, Sırbistan AB'nin göç ve mülteci politikalarına uyum sağlamak için gerekli reformları gerçekleştirmekte ve ilgili AB direktiflerini kabul etmektedir. Bu çabalar, Sırbistan'ın AB'ye tam entegrasyonunu desteklemekte ve Avrupa'nın bir parçası olma yolunda önemli adımlar atmaktadır. Özetle, Sırbistan'ın göç politikalarının geleceği, sürdürülebilirlik, insan hakları ve AB entegrasyonu ilkelerine dayalı olacaktır. Ülke, göçmenlerin haklarını koruyarak ve entegrasyonlarını teşvik ederek, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde olumlu bir rol oynamaya devam edecektir (Dragojlov, 2020: 351).

Sırbistan, Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak göç politikalarını güçlendirmekte ve AB entegrasyonu sürecinde ilerlemektedir. Bu çerçevede, 2017'de Belgrad'da düzenlenen "Avrupa Birliği ve Göç: İlerleme ve Uyum" konferansı, ülkenin göç politikalarının AB standartlarına uyumunu tartıştı. Konferans, Sırbistan'ın AB'ye adaylık sürecinde göç yönetimi alanında kaydettiği ilerlemeleri vurgulayarak, gelecek adımların belirlenmesine katkı sağladı. Öte yandan, 2019'da Niş şehrinde başlatılan "AB Entegrasyonu ve Göç: İşbirliği ve Reform" adlı proje, kamu ve özel sektör iş birliğini güçlendirerek AB'nin göç politikalarına uyum sağlamayı amaçladı. Bu proje kapsamında, Sırbistan'ın AB'nin göç politikalarına uyum sağlaması için gerekli politika reformları üzerinde çalışıldı ve AB fonlarıyla entegrasyon programları geliştirildi. Bu tür projeler, Sırbistan'ın AB'ye entegrasyon sürecinde göç politikalarının AB normlarına uyumlu hale getirilmesi için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak, Sırbistan'ın AB'ye adaylık sürecinde göç politikalarının sürdürülebilirliği ve AB normlarına uyumu üzerine yaptığı çalışmalar, ülkenin AB entegrasyonu sürecindeki kararlılığını ve ilerlemesini yansıtmaktadır. Bu çabalar, Sırbistan'ın AB standartlarını benimseyerek ve uygulayarak, Avrupa Birliği'nin bir parçası olma hedefine doğru sağlam adımlarla ilerlemesini sağlayacaktır. Sırbistan'ın göç politikalarında, geçmişteki hatalar ve zorluklar dikkate alındığında, bazı olumsuzluklar ve eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Özellikle, insan odaklılık ve kültürel eşitlik konularında daha fazla çaba harcanması gerekmektedir. Göçmenlerin ihtiyaçlarına daha duyarlı ve kapsayıcı politikaların oluşturulması, insan haklarının güvence altına alınması ve toplum içinde eşitlik sağlanması önemlidir. Ayrıca, ekonomik açıdan, göçmenlerin işgücü piyasasına daha etkin bir şekilde entegre edilmesi ve ekonomik faydaların daha adil bir şekilde dağıtılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, eğitim ve meslek edindirme

programlarına daha fazla yatırım yapılması ve göçmenlerin iş bulma süreçlerinde desteklenmesi gerekmektedir. Bu şekilde, Sırbistan'ın göç politikaları daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve insan odaklı hale getirilebilir (Aune, 2022: 8).

### 4.8. Ukrayna

Ukrayna'nın göç politikalarının tarihsel gelişimi oldukça çeşitli etmenlerden etkilenmiştir. Sovyetler Birliği döneminde, iç göçler ve Sovyet cumhuriyetleri arasındaki serbest dolaşım baskındı. Ancak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Ukrayna bağımsız bir devlet olarak göç politikalarını belirlemeye başladı. Bu dönemde, ekonomik zorluklar ve siyasi belirsizlikler göç politikalarının istikrarını etkiledi (Gülerce ve Bayram, 2023: 94).

Avrupa Birliği ile ilişkilerin derinleşmesi, Ukrayna'nın göç politikalarını önemli ölçüde etkiledi. AB'ye entegrasyon sürecinde, Ukrayna göç politikalarında reform yapmak ve AB normlarına uyum sağlamak zorunda kaldı. Özellikle Schengen Bölgesi ile sınırlarını paylaşan Ukrayna, AB'nin sınır güvenliği ve göç yönetimi standartlarına uymak için çaba göstermektedir. Son olarak, Rusya ile ilişkilerin gerginleşmesi Ukrayna'nın göç politikalarını etkiledi. Özellikle 2014'teki Kırım'ın ilhakı ve Doğu Ukrayna'daki çatışmalar sonrasında, Ukrayna Rusya'dan gelen göçmenlere karşı politikalarını sıkılaştırmıştır. Bugün Ukrayna'nın göç politikaları, uluslararası ilişkiler, ekonomik koşullar ve iç siyasi dinamiklerin etkisi altında şekillenmeye devam etmektedir (Emerson vd., 2023:8).

Ukrayna'nın göç politikalarını şekillendiren düzenlemeler ve kurumlar, çeşitli seviyelerde etkili olmaktadır. Bu politikaların temelini oluşturan yasal çerçeve ve kanunlar arasında, Göç Yasası en önde gelen düzenlemedir. Bu yasa, ülkeye giriş, oturum izni, mülteci ve sığınmacı hakları gibi kritik konuları düzenlemekte olup, göçmenlerin hakları, yükümlülükleri ve korunması da bu kapsamda belirlenmektedir. Göç politikalarının uygulanması ve yönetilmesinden sorumlu kurumlar arasında ise Göç ve Sığınma Hizmetleri, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı gibi önemli hükümet kurumları bulunmaktadır. Bu kurumlar, göçmenlerin kayıt işlemleri, oturum izinleri, sığınma başvuruları ve diğer göçle ilgili konuların politika gereği uygulanmasından sorumludur. Ayrıca, uluslararası arenada Ukrayna'nın göç politikalarını belirleme ve uygulama sürecinde Birleşmiş Milletler

Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) gibi kuruluşların sağladığı teknik destek ve yardım da oldukça önemlidir. Bu düzenlemeler ve kurumlar, Ukrayna'nın göç politikalarının belirlenmesi, uygulanması ve denetlenmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Ancak, politika süreçleri ve kurumsal yapılar zamanla değişebilir ve politikaların etkinliği üzerinde etkili olabilir (Duleba, 2022: 365).

Ülkenin, AB göç yönetimine katkısı ve iş birliği alanları, bölgesel istikrar ve kalkınma için önemli bir ortaklık oluşturmaktadır. Öncelikle, sınır kontrolü ve güvenliği konusundaki iş birliği, AB'nin doğu sınırlarının korunması ve insan kaçakçılığıyla mücadele açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, göç politikalarının uyumlaştırılması, Ukrayna'nın kendi politikalarını AB standartlarına uygun hale getirmesine yardımcı olmaktadır. Bu da göçmenlerin hakları ve sığınma süreçlerinin daha tutarlı bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Diğer yandan, mülteci ve sığınmacıların korunması alanındaki iş birliği, Ukrayna'nın bu kişilere daha iyi koruma ve yardım sağlamasını mümkün kılmaktadır. Son olarak, eğitim ve kültürel değişim programları aracılığıyla gerçekleşen iş birliği, göçmenlerin entegrasyonunu ve topluma uyumunu destekleyerek bölgesel istikrarı artırmaktadır. Bu şekilde, Ukrayna ve AB arasındaki göç yönetimi iş birliği, karşılıklı yarar sağlayarak bölgesel kalkınmayı teşvik etmektedir. Ukrayna, AB'nin doğu sınırlarını koruma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. AB ile yapılan iş birliği sayesinde, Ukrayna sınır polisi ve AB'nin sınır koruma ajansı olan Frontex arasında ortak operasyonlar düzenlenmektedir. Örneğin, Ukrayna'nın Polonya ve Slovakya sınırlarında ortak devriyeler düzenlenerek sınır güvenliği artırılmaktadır. AB'nin göç politikalarını kendi sistemine entegre etme konusunda ilerleme kaydetmektedir. Örneğin, AB'nin mülteci kabul prosedürlerine uygun şekilde, Ukrayna sığınma başvurularını değerlendiren ve mültecilere geçici koruma sağlayan bir sistem kurmuştur. Bu sayede, göçmenlerin hakları ve sığınma süreçleri daha tutarlı bir şekilde yönetilmektedir. Ukrayna, AB'nin mültecilere ve sığınmacılara yönelik insani yardım politikalarını desteklemekte ve bu kişilere koruma sağlamaktadır. Örneğin, AB'nin finansal desteğiyle Ukrayna, sığınmacılara barınma, sağlık hizmetleri ve eğitim imkanları sunan kamplar kurmaktadır. Bu sayede, mülteci ve sığınmacıların insani ihtiyaçları karşılanmakta ve topluma entegrasyonları desteklenmektedir. AB ve Ukrayna arasındaki iş birliği, göçmenlerin eğitimine ve kültürel entegrasyonuna

yönelik programlarla desteklenmektedir. Örneğin, AB'nin finansal desteğiyle Ukrayna'da göçmenlere yönelik dil kursları düzenlenmekte ve kültürel etkinliklere katılımları teşvik edilmektedir. Bu sayede, göçmenlerin topluma entegrasyonu kolaylaşmakta ve kültürel çeşitliliğin artması sağlanmaktadır (Parusel ve Varfolomieieva, 2022).

Ukrayna'nın düzensiz ve transit göçle mücadelesi, AB ile iş birliği içinde yürütülen çeşitli stratejilerle desteklenmektedir. Özellikle sınır kontrolü ve güvenliği önemli bir odak noktasıdır. Ukrayna, AB'nin doğu sınırlarının önemli bir kısmını oluşturduğundan, sınır güvenliğinin sağlanması ve insan kaçakçılığıyla mücadelenin etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, Ukrayna AB'nin sınır güvenliği standartlarına uyum sağlamak için sınır kontrollerini sıkılaştırmış, sınır polisi kapasitesini güçlendirmiş ve sınır teknolojilerini iyileştirmiştir. Ayrıca, AB'nin teknik ve mali destekleriyle sınır güvenliğini artırmaya yönelik ortak projeler yürütülmektedir. Diğer bir önemli alan ise göç yönetimi politikalarıdır. Ukrayna, düzensiz göçü kontrol altında tutmak ve transit göçmenlerin yasa dışı hareketlerini önlemek için ulusal göç yönetimi politikalarını güçlendirmiştir. Bu politikalar, sığınma prosedürlerinin etkinleştirilmesi, göçmenlerin yasal statülerinin belirlenmesi ve yasa dışı göçmenlerin sınırdışı edilmesi gibi önlemleri içerir. Ayrıca, AB ile iş birliği içinde, göçmenlerin haklarını ve korunmasını güvence altına alan uluslararası standartlara uyum sağlanması hedeflenmektedir. Bu çabalar, hem Ukrayna'nın hem de AB'nin sınırlarının daha güvenli hale gelmesini sağlamanın yanı sıra göçmenlerin haklarının korunmasına da katkıda bulunmaktadır. Ukrayna'nın düzensiz ve transit göçle mücadelesi, yıllara göre değişen stratejilerle şekillenmiştir. Örneğin, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve ardından çıkan çatışmalar, ülkede büyük bir iç göç dalgasına neden oldu. Bu durum, Ukrayna'nın göç yönetimi politikalarını ve sınırlarını yeniden düzenleme ihtiyacını ortaya çıkardı. Bu süreçte, AB'nin teknik ve mali desteğiyle, Ukrayna sınır polisinin kapasitesini artırmaya yönelik projeler hayata geçirildi. Özellikle, AB'nin finansal katkılarıyla Ukrayna'nın doğu sınırlarında sınır kontrolü için modern teknolojilerin kullanımı hızlandırıldı ve sınır güvenliği eğitimleri düzenlendi (Turan, 2023: 639).

2018 yılında Ukrayna'nın doğusundaki Donbass bölgesindeki çatışmalar devam ederken, düzensiz göç sorunu da artmaya devam etti. Bu dönemde, Ukrayna AB ile daha yakın iş birliği içine girdi ve göçmenlerin yasal statülerini belirlemeye

ve yasa dışı göçü önlemeye yönelik daha etkili politikalar geliştirmeye odaklandı. AB'nin teknik destekleriyle Ukrayna'nın sığınma başvurularını değerlendirme süreçleri iyileştirildi ve sığınma prosedürlerinin daha adil ve etkin bir şekilde uygulanması sağlandı. Ayrıca, AB'nin finansal yardımlarıyla göçmenlere yönelik dil eğitimi ve kültürel entegrasyon programları genişletildi, böylece göçmenlerin topluma daha kolay entegre olmaları ve yaşamlarını sürdürmeleri desteklendi. Bu örnekler, Ukrayna'nın düzensiz ve transit göçle mücadelesinde AB ile iş birliğinin nasıl somut sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Nagaş, 2023: 55).

Ülkenin doğu bölgeleri, özellikle Donbass bölgesi, uzun süredir devam eden çatışmalar nedeniyle göç konusunda belirgin bir hassasiyet taşımaktadır. Bu bölgede, iç göç dalgaları ve sınır geçişlerindeki sıkıntılar, göç yönetimi politikalarının ve sınır kontrolünün özellikle önemli olduğunu göstermektedir. Batı Ukrayna ise genellikle transit göç rotalarının yakınında bulunmasıyla bilinir. Özellikle Polonya ve Slovakya ile sınırı olan bu bölgeler, AB'ye yapılan göçmen akışlarının geçiş noktalarıdır. Bu nedenle, bu bölgelerde sınır kontrolü ve güvenliği daha da kritiktir ve AB ile iş birliği bu noktada önemli bir rol oynamaktadır. Göçle ilgili politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında Kiev, Ukrayna'nın başkenti ve en büyük şehri, merkezi bir rol oynamaktadır. Kiev, ülkenin çeşitli bölgelerinden gelen göçmenleri kabul eden ve entegre eden merkezi bir yerdir. Bu bağlamda, Kiev'deki göç yönetimi politikaları ve uygulamaları, ülkenin genel göç politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ukrayna'nın düzensiz ve transit göçle mücadelesi, bu farklı bölgelerin dinamiklerine göre çeşitlenmekle birlikte, genel olarak ülkenin AB ile iş birliği içinde yürüttüğü stratejilerle desteklenmektedir. Bu iş birliği, sınır kontrolü, göçmen hakları ve entegrasyon gibi alanlarda somut sonuçlar doğurarak bölgesel istikrarı artırmaya yönelik çabaları desteklemektedir (İşci, 2023: 91).

Ukrayna ile AB arasındaki geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, ülkenin Avrupa entegrasyonu ve sınır güvenliğinin sağlanması adına önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 2014'ten itibaren Ukrayna'nın doğu bölgelerinde yaşanan çatışmalar ve Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi gibi olaylar, düzensiz göçün artmasına neden oldu. Bu durum, AB ile geri kabul anlaşması imzalanması gerekliliğini ortaya koydu. Anlaşma, özellikle Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı bölgelerden gelen göçmenlerin AB'ye yasadışı geçişlerini engellemeye yönelik iş birliği sağlamıştır. Teknik ve mali desteklerle güçlendirilen sınır kontrolleri, göç

akışlarını kontrol altında tutmayı amaçlamıştır. Diğer yandan, Ukrayna'nın AB'ye entegrasyonu sürecinde vize muafiyeti önemli bir kilometre taşı olmuştur. Özellikle batı bölgelerinde, AB ile sınır komşusu olan Ukrayna, vize muafiyeti süreciyle vatandaşlarının AB ülkelerine seyahat edebilmesini kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda, Ukrayna çeşitli reformlar gerçekleştirerek AB'nin belirlediği kriterleri karşılamış ve sınır güvenliği, pasaport güvenliği ve yasa dışı göçle mücadele gibi alanlarda iyileştirmeler yapmıştır. Bu sayede, Ukrayna vatandaşlarının AB ülkelerine seyahat etmesindeki bürokratik engeller azaltılmış ve toplumsal ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlanmıştır. Sonuç olarak, Ukrayna ile AB arasındaki geri kabul anlaşması ve vize muafiyeti süreci, bölgesel dinamiklere ve ülkenin Avrupa entegrasyonu hedeflerine paralel olarak şekillenmektedir. Bu süreçler, sınır güvenliğinin sağlanması ve insanların serbest dolaşımının kolaylaştırılması yoluyla Ukrayna'nın AB ile olan ilişkilerini derinleştirme çabalarının birer göstergesidir (Duleba, 2022: 365).

Ukrayna'nın göç politikalarının ekonomi üzerindeki etkisi çeşitli faktörlere dayanmaktadır. İlk olarak, işgücü piyasasındaki katılım göç politikalarının temel etkilerinden biridir. Özellikle, farklı sektörlere yönelen veya yeni giren göçmenler, işgücü piyasasındaki boşlukları doldurarak ekonomik büyümeye katkı sağlayabilirler. İkincisi, demografik etkiler göç politikalarının uzun vadeli sonuçları arasındadır. Göç dalgaları genç işgücü potansiyeli getirebilir, bu da yaşlanan nüfusun etkilerini hafifletebilir ve sosyal güvenlik sistemlerine olan baskıyı azaltabilir. Üçüncü olarak, tüketim ve talep alanında göçmenlerin artması, yeni iş fırsatlarının yanı sıra tüketim talebinin artmasına da neden olabilir, bu da ekonomik büyümeyi teşvik eder. Son olarak, göçmenlerin girişimcilik ve yatırımlar aracılığıyla ekonomiye katkıları önemlidir. Ancak, göç politikalarının olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Özellikle, entegrasyon zorlukları dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve eğitim eksiklikleri gibi faktörler ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla, Ukrayna'nın göç politikalarının ekonomi üzerindeki net etkisi, politikaların uygulanma şekli ve göçmenlerin niteliği gibi değişkenlere bağlı olacaktır.

Dengeli ve kapsayıcı bir göç politikasının oluşturulması, uzun vadeli ekonomik istikrar ve büyüme için hayati öneme sahiptir. Ukrayna'nın göç politikalarının ekonomik etkileri, geçmiş on yıl içinde çeşitli faktörlere bağlı olarak

dalgalanmıştır. Özellikle 2014'teki Rusya ile ilişkilerdeki gerginlik ve Kırım'ın ilhakı sonrası dönemde, Ukrayna'dan Rusya'ya olan göçte artışlar yaşanmış olabilir. Bu dönemde, işgücü piyasasında ani değişimler gözlemlenebilirken, ekonominin zaten zayıf olduğu bir dönemde bu durumun ek yük oluşturduğu muhtemeldir. Öte yandan, 2017'den itibaren Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile ilişkilerindeki iyileşme ve vize serbestisi gibi adımların alınmasıyla Avrupa'ya olan göçün arttığı görülebilir. Bu dönemde, ekonomik büyümeye katkı sağlayacak yeni işgücü potansiyeli sunulmuş olabilir. Ancak, 2020'deki COVID-19 salgını gibi beklenmedik olaylar, seyahat kısıtlamaları ve ekonomik belirsizlikler göç politikalarının etkilerini belirsiz hale getirmiştir (Nagaş, 2023: 55).

Ülkenin göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolü, ülkenin toplumsal yapısı ve kültürel çeşitliliği üzerinde önemli etkilere sahiptir. Göç politikaları, Ukrayna'nın demografik yapısını ve kültürel dokusunu şekillendirirken, aynı zamanda yerli ve göçmen toplulukları arasındaki etkileşimi ve entegrasyonu da belirleyebilir. Öncelikle, göç politikaları Ukrayna'nın demografik yapısını değiştirebilir. Özellikle göçmenlerin sayısındaki artış veya azalış, ülkenin nüfus bileşiminde önemli değişikliklere yol açabilir. Bu durum, Ukrayna'nın kültürel çeşitliliği üzerinde doğrudan etkili olabilir ve farklı kültürel kimliklerin yan yana var olmasına katkıda bulunabilir. Bununla birlikte, göç politikaları kültürel etkileşimi de şekillendirir. Göçmenlerin Ukrayna'ya getirdiği kültürel özellikler, yerli topluluklarla etkileşime girerek kültürel alışverişi teşvik edebilir. Bu durum, farklı kültürel gruplar arasında anlayışı artırabilir ve toplumsal uyumu destekleyebilir. Ancak, göç politikalarının kültürel bağlamdaki rolü pozitif etkilerin yanı sıra zorlukları da içerir. Özellikle, kültürel farklılıkların getirdiği dil bariyerleri ve uyum sorunları, entegrasyon sürecini zorlaştırabilir ve toplumsal gerilimlere neden olabilir. Sonuç olarak, Ukrayna'nın göç politikaları kültürel bağlamda önemli bir rol oynamaktadır. Bu politikalar, ülkenin demografik yapısını ve kültürel çeşitliliğini şekillendirirken, yerli ve göçmen topluluklar arasındaki etkileşimi ve entegrasyonu da belirleyebilir. Bu nedenle, dengeli ve kapsayıcı göç politikalarının benimsenmesi, kültürel uyumu teşvik etmek ve toplumsal uyumu güçlendirmek için önemlidir (İşci, 2023: 91).

Ukrayna, tarih boyunca çeşitli etnik gruplara ev sahipliği yapmış ve göçler nedeniyle farklı etnik çeşitliliklere tanıklık etmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Ukrayna'da yaşayan Ruslar ve Kırım Tatarları gibi gruplar

arasında etnik kökenlere dayalı göçler yaşanmıştır. Örneğin, Rus etnik kökenli nüfus, Doğu Ukrayna'da daha yoğun olarak bulunurken, Kırım Tatarları özellikle Kırım bölgesinde uzun süredir var olmuştur. Ancak, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonrasında, Kırım Tatarları arasında Ukrayna içinde yer değiştirmek zorunda kalanlar veya ülkeyi terk edenler olmuştur. Bu etnik gruplar, Ukrayna'nın kültürel ve etnik çeşitliliğinin yanı sıra göç politikalarının etkilerini de yansıtmaktadır. Bu etnik gruplar arasındaki dinamikler, Ukrayna'nın göç politikalarının önemli bir parçasını oluşturur. Göç politikalarının, bu grupların Ukrayna içindeki yerleşimlerini, kültürel etkileşimlerini ve entegrasyon süreçlerini nasıl şekillendirdiği, ülkenin sosyal ve kültürel dokusunu belirlemede belirleyici bir rol oynar. Dolayısıyla, Ukrayna'nın göç politikalarının etnik çeşitlilik üzerindeki etkilerini değerlendirmek, kapsayıcı ve dengeli politikaların benimsenmesi gerektiğini vurgular. Bu, etnik grupların toplumsal uyumunu güçlendirerek ve kültürel çeşitliliği koruyarak Ukrayna'nın toplumsal yapısını güçlendirmeye yardımcı olabilir (Duleba, 2022: 363).

Göç politikalarındaki insan odaklı yaklaşımın ülkedeki evrimi, geçmiş yıllarda belirli dönemlerde yaşanan olaylarla bağlantılı olarak gelişmiştir. Örneğin, 2014'teki Rusya ile yaşanan kriz ve Kırım'ın ilhakı sonrasında, Ukrayna'nın göç politikaları ciddi bir sınavla karşı karşıya kaldı. Bu dönemde, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin sayısında artışlar yaşandı ve insan odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi, bu insanların temel ihtiyaçlarına ve haklarına saygı duymayı gerektirdi. Bu süreçte, Ukrayna hükümeti uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak mültecilere koruma sağlamak için çaba harcadı ve göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunu teşvik eden politikaları uygulamaya koydu. Buna ek olarak, Ukrayna'nın daha sonraki yıllarda Avrupa Birliği ile ilişkilerinin derinleşmesi, insan odaklı göç politikalarının önemini daha da artırdı. Özellikle 2017'den itibaren, vize serbestisi gibi adımların atılması, Avrupa'ya olan göçü artırdı ve bu da insan haklarına ve refaha dayalı politikaların daha da önem kazanmasını sağladı. Bu süreçte, Ukrayna hükümeti, göçmenlerin temel haklarına saygı göstererek ve onların entegrasyonunu teşvik ederek insan odaklı bir yaklaşım benimsemeye devam etti. Bu çabalar, Ukrayna'nın göç politikalarının insan haklarına saygılı, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesini sağlamak için önemli bir adım olmuştur (Emerson vd., 2023:9).

Ukrayna'nın son dönemde savaşla karşılaşması, göç politikalarının şekillenmesinde insan odaklı yaklaşımın önemini artırmıştır. Özellikle 2014 yılında Rusya ile yaşanan kriz ve Kırım'ın ilhakı sonrasında çatışmaların tırmanması ve Doğu Ukrayna'da ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkması, büyük bir insani krize yol açmıştır. Bu durum, Ukrayna'nın göç politikalarını insan haklarına saygı, insancıl yardım ve sığınmacıların korunması gibi temel prensiplere dayandırmak zorunluluğunu ortaya koymuştur (İşci, 2023: 90).

İnsan odaklı bir yaklaşım, savaş mağduru insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanır. Ukrayna'nın göç politikalarında bu yaklaşım, savaş bölgesinden gelen insanların barınma, gıda, sağlık hizmetleri ve güvenlik gibi acil ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için çaba harcamasını içerir. Ayrıca, sığınmacıların insan onuruna uygun bir şekilde muamele görmesi ve toplumsal entegrasyonun desteklenmesi önemlidir (Parusel ve Varfolomieieva, 2022).

Ukrayna'nın savaşla karşılaşması, insan odaklı bir göç politikasının benimsenmesini ve uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Bu yaklaşım, sığınmacıların insan haklarına saygı gösterilerek korunması, temel ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal entegrasyonlarının teşvik edilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla, Ukrayna'nın göç politikalarının savaşın etkilerini en aza indirgemeye ve sığınmacıların yaşamlarını yeniden kurmalarını desteklemeye yönelik olarak insan odaklı bir yaklaşım benimsemesi, uluslararası toplumun da desteğini alarak insani krizlere daha etkin bir şekilde yanıt vermesini sağlayabilir (Nagaş, 2023: 54).

Göçmen topluluklarıyla ilişkileri, geçmiş yıllarda farklı lobilerin etkisi altında şekillenmiştir. Örneğin, 2014 yılındaki Rusya ile yaşanan kriz sonrasında, uluslararası toplumdan gelen baskılar ve insan hakları lobilerinin etkisiyle Ukrayna, sığınmacı ve mültecilerin haklarına saygı gösteren ve onları koruyan politikalar benimsemiştir. Bu dönemde, Ukrayna hükümeti, göçmenlere dil eğitimi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi entegrasyon süreçlerinde destek sağlayarak toplumsal uyumu teşvik etmiştir. Diğer yandan, Ukrayna'nın göçmen topluluklarıyla ilişkileri, yerli nüfusun endişeleri ve toplumsal tepkiler üzerinde de etkilidir. Özellikle, bazı yerli gruplar göçmenlerin varlığını ve etkisini olumsuz olarak algılarken, diğerleri göçmenlerin ekonomik ve kültürel katkılarına değer vermektedir. Bu durum, göç politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında dengeli bir yaklaşımın

benimsenmesini gerektirir. Dolayısıyla, Ukrayna'nın göçmen topluluklarıyla ilişkileri, sadece siyasi ve ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda toplumsal dinamikler ve farklı çıkar gruplarının etkisiyle de şekillenir (İşci, 2023: 90).

Ukrayna'da en büyük göçmen toplulukları genellikle Rusya, Moldova ve Belarus gibi eski Sovyet ülkelerinden gelmektedir. Bu ülkelerden gelen göçmenler genellikle dil ve kültürel benzerlikler nedeniyle Ukrayna'ya kolayca entegre olabilmektedirler. Özellikle Rusya'dan gelen göçmenler, Ukrayna'nın işgücü piyasasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, Rusya ile olan siyasi gerilimlerin göç politikalarını da etkileyebileceği anlamına gelmektedir. Savaşın Ukrayna'nın göç politikaları üzerindeki etkisi, özellikle savaş bölgesinden gelen göçmenlerin sayısındaki artışla kendini göstermektedir. Örneğin, Donbass bölgesinde yaşanan çatışmalar nedeniyle birçok insan evlerini terk etmek zorunda kalmış ve Ukrayna'nın diğer bölgelerine göç etmiştir. Bu durum, Ukrayna'nın göç politikalarının yeniden gözden geçirilmesini ve savaş mağdurlarının korunmasını sağlayacak insancıl politikaların benimsenmesini gerektirmiştir (Duleba, 2022: 363).

Ukrayna'nın AB'ye adaylığı ve göç politikalarının geleceği, savaş sonrası dönemde belirgin bir şekilde etkilenmiştir. Özellikle 2014 yılında Rusya ile yaşanan kriz ve Donbass bölgesindeki çatışmalar, Ukrayna'nın göç politikalarını şekillendirmede önemli bir faktör olmuştur. Bu süreçte, savaş mağduru insanların sayısında artış yaşanmış ve Ukrayna, bu insanlara yönelik insani yardım ve koruma sağlamak zorunda kalmıştır. Örneğin, Ukrayna, savaş bölgesinden gelen mültecilere geçici koruma sağlayarak ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde sığınma başvurularını işleyerek insancıl bir yaklaşım sergilemiştir. Savaş sonrası dönemde Ukrayna'nın AB'ye adaylığı ve göç politikalarının geleceği, sürdürülebilirlik ve AB entegrasyonu açısından önemli bir dönemece gelmiştir. AB'ye üyelik sürecinde, Ukrayna'nın AB'nin serbest dolaşım politikaları ve göçmen haklarına ilişkin normlarına uyum sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda, Ukrayna'nın göç politikalarının AB standartlarına uygunluğu ve AB ile işbirliğinin güçlendirilmesi, Ukrayna'nın AB'ye entegrasyonunu hızlandıracak önemli adımlar olacaktır. Özellikle, AB'nin mülteci krizleriyle başa çıkmak için oluşturduğu politika ve programlara aktif bir şekilde katılım sağlamak, Ukrayna'nın göç politikalarının sürdürülebilirliğini ve AB entegrasyonunu destekleyecektir. Bu nedenle, Ukrayna'nın

AB'ye adaylığı ve göç politikalarının geleceği, savaş sonrası dönemde belirgin bir şekilde AB ile işbirliği ve uyum içinde şekillenecektir (Nagaş, 2023: 54).

Ülkenin göç politikalarının sürdürülebilirliği, bir dizi özel faktöre bağlıdır ve ülkenin geçmiş deneyimleri, coğrafi konumu ve yaşadığı zorluklar bu politikaları şekillendirir. Özellikle Ukrayna, son yıllarda Rusya ile yaşanan kriz ve Donbass bölgesindeki çatışmalar nedeniyle büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, hem insani hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından zorluklar ortaya çıkarmıştır. Savaşa bağlı göç, Ukrayna'nın doğal kaynaklarına ve çevresine olan etkisini artırabilir. Özellikle, büyük bir göçmen akını, barınma ve altyapı ihtiyaçlarını artırabilir ve doğal kaynakların kullanımını ve atık üretimini artırabilir. Bu durum, çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bir zorluk oluşturabilir ve doğal kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesini ve atık yönetimi politikalarının güçlendirilmesini gerektirebilir. Ancak, Ukrayna'nın göç politikalarının sürdürülebilirliği için potansiyel de bulunmaktadır. Özellikle, göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonu ve ekonomik katkıları, ülkenin ekonomik kalkınması ve sürdürülebilir büyüme için önemli bir fırsat sunar. Ayrıca, göçmenlerin kültürel ve toplumsal entegrasyonu, Ukrayna'nın toplumsal kapsayıcılığını artırabilir ve toplumsal istikrarı güçlendirebilir. Sonuç olarak, Ukrayna'nın göç politikalarının sürdürülebilirliği, hem insani hem de çevresel açıdan dikkatle ele alınması gereken önemli bir konudur. Savaşa bağlı göç dalgaları, çevresel sürdürülebilirlik açısından zorluklar ortaya çıkarırken, göçmenlerin ekonomik, kültürel ve toplumsal entegrasyonu, sürdürülebilir kalkınma için önemli fırsatlar sunabilir. Bu nedenle, Ukrayna'nın göç politikalarının sürdürülebilirliği için hem çevresel hem de sosyal boyutların dengeli bir şekilde ele alınması önemlidir (Emerson vd., 2023:9).

### 4.9. Aday Ülkeler Genel değerlendirmesi

Sekiz farklı ülke üzerinden bir analiz yapıldığında, Avrupa ve Asya arasında stratejik konumda bulunan sekiz aday AB üyesi ülkenin göç politikalarının ekonomik, insani ve kültürel güvenlikteki öncelikleri aşağıdaki tabloda (bkz. *Tablo 1.*) detaylandırılmaktadır. Bu ülkeler, AB'nin genişleme sürecinde önemli rol oynarken, kendi göç politikalarını şekillendirirken ekonomik, insani ve kültürel güvenlik önceliklerini dikkate almaktadır.

Örneğin, Bosna Hersek, Osmanlı mirası çok kültürlü yapısıyla dikkat çekerken, etnik çatışmalar sonrası yeniden inşa sürecindedir. Ekonomik olarak zayıf olup yüksek işsizlik oranına sahip ve uluslararası yardımlara bağımlıdır. Savaşın yarattığı yıkıcı etkiler nedeniyle geniş bir mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmakta ve bu durum göç politikalarını büyük ölçüde etkilemektedir. Bosna Hersek'in AB entegrasyon sürecinde, insan hakları ve demokratik değerlerin korunması, göç politikalarının merkezinde yer almaktadır.

**Tablo 1.**
*AB Üyeliğine Aday Ülkelerin, Göç Politikalarında Ekonomik, İnsani ve Kültürel Güvenlik Öncelikleri*

| *Ülke* | *Stratejik Konum* | *Kültürel Güvenlik* | *Ekonomik Güvenlik* | *İnsani Güvenlik* | *AB ile Entegrasyon Öncelikleri* |
|---|---|---|---|---|---|
| Bosna Hersek | Avrupa ve Asya arasında köprü | Osmanlı mirası çok kültürlü yapı, etnik çatışmalar sonrası yeniden inşa | Zayıf ekonomi, yüksek işsizlik oranı, uluslararası yardımlara bağımlılık | Savaş sonrası yeniden yapılanma, mülteci krizleri, insani yardım ihtiyacı | Kültürel çeşitlilik ve entegrasyon odaklı, AB mali yardımları |
| Karadağ | Adriyatik Denizi kıyısında, Avrupa ve Asya arasında köprü | Osmanlı mirası çok kültürlü yapı, etnik çeşitlilik | Turizm odaklı ekonomi, AB desteği ile altyapı geliştirme projeleri | Göçmen akınları, sınır güvenliği sorunları, insani yardım ihtiyacı | Kültürel çeşitlilik ve entegrasyon odaklı, AB turizm projeleri |
| Moldova | Avrupa ve Asya arasında köprü, Karadeniz'e yakın | Kültürel çeşitlilik, dil ve etnik gruplar arasında denge sağlama çabası | Ekonomik zorluklar, yüksek yoksulluk oranı, AB desteği ile tarım ve sanayi sektörlerinin gelişimi | İnsan ticareti sorunları, çocuk kaçakçılığı, sığınmacı krizleri | İş gücü piyasasına entegrasyon, AB tarım ve sanayi projeleri |
| Sırbistan | Avrupa ve Asya arasında köprü, Balkanlar'ın merkezinde | Osmanlı mirası çok kültürlü yapı, Sırp milliyetçiliği ile denge arayışı | Geçiş ekonomisi, yüksek işsizlik, AB desteği ile endüstriyel gelişim ve altyapı yatırımları | İç göçler, mülteci akınları, sosyal hizmetlerin yetersizliği | Kültürel çeşitlilik ve entegrasyon odaklı, AB endüstriyel projeleri |
| Kuzey Makedonya | Avrupa ve Asya arasında köprü, Balkanlar'ın kalbinde | Osmanlı mirası çok kültürlü yapı, etnik Arnavut ve Makedon nüfus arasında denge | Zayıf ekonomi, yüksek işsizlik oranı, AB desteği ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi | Göçmen akınları, sınır güvenliği sorunları, sosyal hizmetlerin yetersizliği | Kültürel çeşitlilik ve entegrasyon odaklı, AB KOBİ destek programları |
| Ukrayna | Avrupa ve Asya arasında köprü, Karadeniz kıyısında | Kültürel çeşitlilik, dilsel ve etnik gruplar arasında uyum sağlama çabası | Ekonomik zorluklar, siyasi belirsizlikler, AB desteği ile enerji ve altyapı yatırımları | Rusya ile çatışmalar, büyük insani krizler, yerinden edilme ve sığınmacı akınları | İş gücü piyasasına entegrasyon, insani yardım politikaları, AB enerji projeleri |
| Arnavutluk | Adriyatik ve İyonya denizleri arasında, Avrupa ve Asya arasında köprü | Osmanlı mirası çok kültürlü yapı, dini ve etnik gruplar arasında uyum | Zayıf ekonomi, yüksek işsizlik, AB desteği ile turizm ve altyapı yatırımları | İnsan kaçakçılığı, göçmen akınları, sınır güvenliği sorunları | Kültürel çeşitlilik ve entegrasyon odaklı, AB turizm ve altyapı projeleri |
| Gürcistan | Avrupa ve Asya arasında köprü, Karadeniz kıyısında | Kültürel çeşitlilik, etnik gruplar arasında uyum sağlama çabası | Ekonomik zorluklar, siyasi belirsizlikler, AB desteği ile enerji ve altyapı yatırımları | Rusya ile çatışmalar, büyük insani krizler, yerinden edilme ve sığınmacı akınları | İş gücü piyasasına entegrasyon, insani yardım politikaları, AB enerji projeleri |

Bosna Bosna Hersek, coğrafi olarak da Avrupa ve Asya'nın kesişim noktasında yer alır. Osmanlı mirasının bıraktığı çok kültürlü yapısı ve etnik çatışmaların ardından gelen yeniden yapılanma süreci, ülkenin sosyal ve siyasal hayatını şekillendiren temel unsurlardır. Ekonomik olarak zayıf yapı, yüksek işsizlik oranları ve uluslararası yardımlara olan bağımlılık, Bosna Hersek'in güncel meselelerini oluşturur. İnsani güvenlik açısından, savaş sonrası yeniden yapılanma, mülteci krizleri ve geniş çapta insani yardım ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. AB ile entegrasyon süreci, kültürel çeşitlilik ve entegrasyon politikaları üzerine yoğunlaşmıştır. Bosna Hersek'in etnik çatışmalar sonrasında yeniden yapılanma süreci ve Osmanlı mirasından kaynaklanan çok kültürlü yapısı, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Komisyonu raporlarından elde edilen bilgilerle desteklenmektedir. Ekonomik olarak zayıf yapı ve yüksek işsizlik oranları, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu tarafından belgelenmiştir.

Karadağ, Adriyatik Denizi'nin stratejik kıyısında konumlanmış olup, Osmanlı'dan kalan çok kültürlü yapıya ve etnik çeşitliliğe sahiptir. Ekonomisi büyük ölçüde turizme dayalı olup, AB desteği ile altyapı geliştirme projeleri bu sektörü desteklemektedir. Göçmen akınları ve sınır güvenliği problemleri, insani güvenlik meseleleri arasında yer alır. AB ile entegrasyon sürecinde kültürel çeşitlilik ve entegrasyon politikaları önceliklidir. Karadağ, Adriyatik Denizi'nin stratejik kıyısında yer almasıyla ve turizm odaklı ekonomisiyle bilinir; bu bilgiler Avrupa Komisyonu ve Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü raporlarından sağlanmıştır. Ayrıca, göçmen akınları ve sınır güvenliği sorunları Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Ajansı (Frontex) tarafından detaylandırılmıştır

İfade edildiği üzere, Moldova, Karadeniz'e yakınlığı ile dikkat çeker ve dil ile etnik gruplar arasında denge sağlama çabası gösterir. Ekonomik zorluklar ve yüksek yoksulluk oranı, AB'nin tarım ve sanayi sektörlerine yönelik destekleri ile ele alınmaktadır. İnsani güvenlik açısından insan ticareti, çocuk kaçakçılığı ve sığınmacı krizleri büyük sorunlar arasındadır. Sırbistan, Balkanlar'ın merkezinde, Osmanlı mirasının çok kültürlü yapısı ve Sırp milliyetçiliği ile denge arayışı içindedir. Ekonomik olarak geçiş sürecinde olan ülke, yüksek işsizlikle mücadele etmekte ve AB'nin endüstriyel gelişim ve altyapı yatırımları ile bu süreci yönetmeye çalışmaktadır. İç göçler, mülteci akınları ve sosyal hizmetlerin yetersizliği, insani güvenlik sorunlarını oluşturur. Moldova'nın Karadeniz'e yakınlığı ve kültürel

çeşitliliği, Dünya Bankası ve Avrupa Komisyonu tarafından devamlı işaret edilmiş olup, insan ticareti ve çocuk kaçakçılığı gibi ciddi sorunlar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından rapor edilmiştir.

Kuzey Makedonya, Balkanlar'ın kalbinde yer alır ve Osmanlı mirasının bıraktığı çok kültürlü yapı, etnik Arnavut ve Makedon nüfus arasındaki denge çabalarını içerir. Ekonomik olarak zayıf yapısı ve yüksek işsizlik, AB'nin küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik destek programları ile dengelenmeye çalışılır. Göçmen akınları ve sınır güvenliği problemleri, insani güvenlik meselelerini teşkil eder. Kuzey Makedonya'nın, etnik Arnavut ve Makedon nüfus arasında denge kurma çabaları ve ekonomik zorlukları, Avrupa Komisyonu ve Dünya Bankası raporları ile desteklenmiştir. AB'nin küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik destek programları özellikle önemlidir. Benzer şekilde Sırbistan'ın Balkanlar'ın merkezindeki konumu ve çok kültürlü yapısı, Avrupa Komisyonu ve BM İnsan Hakları Konseyi raporları ile belgelenmiştir. Ekonomik geçiş süreci ve yüksek işsizlik oranlarına dair bilgiler çoğunlukla Dünya Bankası ve IMF tarafından sağlanabilir.

Ukrayna, Karadeniz kıyısında stratejik bir konumda bulunur ve kültürel çeşitlilik ile dilsel ve etnik gruplar arasında uyum sağlama çabası içindedir. Ekonomik zorluklar ve siyasi belirsizlikler, AB desteği ile ele alınan enerji ve altyapı yatırımlarıyla yönetilmeye çalışılır. Rusya ile yaşanan çatışmalar ve büyük insani krizler, ülkenin başlıca sorunları arasındadır. Ukrayna'nın Karadeniz kıyısındaki stratejik konumu ve kültürel çeşitliliği, Avrupa Komisyonu ve BM raporlarından alınırken, Rusya ile yaşanan çatışmalar ve insani krizler BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) tarafından defalarca rapor edilmiştir.

Arnavutluk ve Gürcistan, sırasıyla Adriyatik ile İyonya denizleri ve Karadeniz kıyısında stratejik konumlarıyla dikkat çekerler. Her iki ülke de kültürel çeşitlilik ve etnik gruplar arasında uyum sağlama çabası içindedir. Ekonomik olarak zayıf yapılar, yüksek işsizlik oranları ve AB'nin turizm, enerji ve altyapı yatırımları ile iyileştirilmeye çalışılır. İnsani güvenlik açısından, insan kaçakçılığı, göçmen akınları, sınır güvenliği sorunları ve çatışmalardan kaynaklanan insani krizler önemli meselelerdir. Arnavutluk ve Gürcistan'ın kültürel uyum çabaları ve ekonomik

zorluklar, Avrupa Komisyonu, Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası (EIB) raporlarından alınmış bilgilerle desteklenmektedir. Bu iki ülke, aynı zamanda AB'nin turizm ve altyapı projeleri ile bölgesel kalkınma stratejilerine önemli örnekler teşkil etmektedir.

2024 senesi itibariyle, bu sekiz ülkenin her biri, kendi benzersiz tarihsel ve kültürel bağlamları içerisinde AB ile entegrasyon süreçlerini yönlendirmekte ve böylece, bölgesel istikrar, ekonomik kalkınma ve sosyal uyum hedeflerine katkıda bulunmaktadır. Tablo ile sunulan değerlendirme, göç politikalarının ve entegrasyon stratejilerinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini gözler önüne sermektedir, böylece her ülkenin dinamiklerine uygun politikaların geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde uluslararası işbirliğinin kritik önemi vurgulanmaktadır.

# BEŞİNCİ BÖLÜM
# AB'YE ADAY TÜRKİYE'NİN EKONOMİK, KÜLTÜREL, İNSANİ GÜVENLİK BAĞLAMINDA GÖÇ POLİTİKALARI İNCELEMESİ

Türkiye'nin göç politikaları, hem tarihsel süreçteki gelişimi hem de günümüzdeki uluslararası ilişkiler bağlamında önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu politikalar, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde ve ulusal güvenlik açısından da büyük bir öneme sahiptir. Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin göç politikalarının ekonomik, kültürel ve insani güvenlik bağlamlarında incelenmesi için, Türkiye'nin göç politikalarının tarihsel süreçteki gelişimi, düzenlemeleri, AB ile iş birliği, düzensiz göçle mücadele, geri kabul anlaşmaları, ekonomik etkileri, kültürel rolü, insan odaklı yaklaşım, entegrasyon çabaları, sürdürülebilirlik ve gelecek perspektifleri analiz edilmelidir. Bu adımların takibi ile bu bölüm; Türkiye'nin göç politikalarını, ekonomik, kültürel ve insani güvenlik bağlamlarında ele alarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

## 5.1. Türkiye Göç Politikalarının Tarihsel Süreçte Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan itibaren çözülme dönemine kadar büyük ölçekli göç hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Bu göçler, devlet otoritesi altında 'Türkleştirme' politikalarının bir sonucu olarak yeni fethedilen topraklarda gerçekleşirken, son dönemlerde ise Anadolu'da geri çekilme sonucunda meydana gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde 'geri dönüş hareketleri' devam etmiş ve bu dönemde ülkenin önemli bir kısmını göçmenler ve mülteciler oluşturmuştur. Türkiye'nin göç politikası, bu tarihsel gerçeklik çerçevesinde gelişmeye başlamış ve günümüze kadar önemli farklılıklarla birbirinden ayrılan evrelerle şekillenmiştir. Bu dönemlerde uygulanan göç politikaları, yasal düzenlemelere ve ilgili kurumların politikalarına dayanmıştır (Zengen, 2023).

1950'li yıllarda bireysel olarak başlayan ve 1961'de imzalanan ikili anlaşma sonucunda kitlesel bir nitelik kazanan iş gücü göçleri, Türkiye'den Almanya'ya işçi göçünün temelini oluşturmuştur. Sonraki yıllarda diğer Batı Avrupa ülkeleriyle de benzer anlaşmalar yapılarak Türk nüfusunun Avrupa'ya yayılması sağlanmıştır.

Yaklaşık 60 yıllık bu süreçte Avrupa'ya göç eden Türkler önemli değişimler yaşamış ve birçoğu bugüne kadar süregelen sorunlarla mücadele etmeye devam etmektedir (Çakı, 2018).

II. Dünya Savaşı'nın yıkıntılarını temizlemek ve yeniden kalkınma sürecinde görev alan Türk işçiler, "geçici işçiler" olarak değerlendirilmiş ve "misafir işçiler" olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşım, işçi sözleşmesi müzakereleri sırasında ortaya çıkan 30 Ekim 1961 tarihli Nota Teatisi (Verbal Nota) metnine de yansıtılmıştır. İşçi pasaportlarının geçerlilik süresi en fazla üç yıl ile sınırlandırılmış ve işçilerin Almanya'ya yerleşmelerini engellemek için iki yıllık oturma izni verilmiştir. Ayrıca, ekonomik göçün kabul edildiği diğer ülkelerle yapılan anlaşmalarda yer alan "yabancıların aile birleşimi hakkı" da anlaşma metninden çıkarılmıştır (Eryılmaz, 2007: 1). Çünkü onlar da bu dönemi bir "geçiş dönemi" olarak görmüşler ve Türkiye'ye döndükten sonra yaşam kalitelerini yükseltmek için bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Bu çerçevede, Almanya'ya ilk göç edenler ağırlıklı olarak nitelikli işçilerdir. Bu işçiler, dönüşümlü olarak geri getirilmesi gereken ve 1961-1974 yıllarını kapsayan ilk göç döneminde Türkiye'nin kaybettiği nitelikli işçileri temsil etmektedir. Bu süreç, Türkiye'nin göç politikalarının tarihsel evriminde önemli bir dönüm noktasıdır (Polat, 2021).

Almanya başta olmak üzere çeşitli Batı Avrupa ülkelerine misafir işçi olarak gelen Türk işçiler, göç sürecinin her iki tarafından da yeterince planlanmaması nedeniyle oldukça zorlu koşullarla karşılaşmışlardır. Çalışma şartları, sözleşme koşullarının çok gerisinde kalmış, barınma ve sağlık koşulları tamamen yetersiz olmuştur. Bu dönemde, bazı göçmenler, yaşadıkları şehir merkezini bile görmeden Türkiye'deki Avrupa şehirlerine ulaşmış ve geldiklerinde kalacak yer bulamadıkları için parklarda bile konaklamak zorunda kalmışlardır. Ayrıca, Türk işçiler, hayatlarını kaybedecek derecede ağır işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu dönemde yapılan işlerin ara değerlendirmesi, işverenlerin ve çalışanların yeterli motivasyonu geliştirememesine ve dil gelişimi dışında herhangi bir ilerleme kaydedilememesine yol açmıştır (Tepealtı, 2020).

Avrupa Birliği'nin sınırlandırılmış (kısıtlandırılmış) göç dönemi, genellikle 1970'lerin sonlarından 1990'ların sonlarına kadar olan bir süreci kapsar. Bu dönemde, Avrupa Birliği üye ülkeleri, ekonomik göçü kontrol altına almak ve sınırları daha sıkı

bir şekilde denetlemek için çeşitli politikalar ve düzenlemeler uyguladı. Bu politikaların odak noktası, belirli meslek gruplarına yönelik işgücü talebini karşılamak ve sınırlı sayıda yabancı işçiye izin vermekti. Türkiye, özellikle Almanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelere işgücü göçü sağlayan önemli bir kaynak ülke olarak dikkat çekti. Ancak, Avrupa Birliği ülkeleri, o senelerde ekonomik göçü kontrol altına almak için kotalar, vize uygulamaları ve diğer sınırlayıcı politikaları benimsedi. Bu politikalarla birlikte, belirli meslek gruplarına yönelik işgücü talebi karşılanmaya çalışıldı ve yabancı işçilere verilen izinlerde sıkı kontroller uygulandı. Bu dönemdeki göç politikaları, Avrupa'nın demografik ve ekonomik yapısını etkilerken, Türkiye'nin de kendi göç politikalarını şekillendirmesine katkıda bulundu. Özellikle, Türkiye'nin Avrupa'ya işgücü göçü sağlama potansiyeli ve bu dönemdeki politikaların etkisi, Türkiye'nin kendi göç politikalarını belirleme sürecini etkiledi. Bu bağlamda, sınırlandırılmış göç dönemi, Avrupa Birliği'nin göç politikalarının evriminde ve Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Şen ve Özkorul, 2016).

Uluslararası petrol krizi ve buna bağlı olayların yol açtığı ekonomik sorunlar, Türk göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları sorunların anlaşılmasında önemli bir adım olmuştur. 1974'ten itibaren, alıcı ülkeler yeni işçi alımını durdurmuş ve mevcut göçmenler için "aile birleşimi hakkı" tanımıştır. Bu dönemde, Türkiye'deki olumsuz koşulların da etkisiyle "aile birleşimi göçü" başlamış ve 1974-1983 yılları arasında 1.150.000 kişi Almanya'ya göç etmiştir (Başkurt, 2009: 83-84). Tek kişilik yaşamdan yeni gelen aile bireyleri ile aile yaşamına geçiş yapan Türk göçmenler, zaman içinde daimi ikamet izinleri ile ilgili sorunlarla karşılaşmıştır. "Heim" denilen işçi yurtlarından ayrılarak standartları çok düşük evlere taşınan Türk göçmenler, yeni dönemlerde sosyal hayata ilişkin pek çok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Dil ve eğitim hayatı ile ilgili sorunlar çocuklar üzerinde ön plana çıkmıştır. Ayrıca, dini hayat, yeni gelenlerin işsizliği ve yeni bir hayata uyum sağlama gibi konular, Türk göçmenlerin karşılaştığı diğer önemli sorunlardır. Bu yıllarda, Türkler, bu zorlukların üstesinden gelmek ve kalıcı bir topluluk haline gelmek için ilk ciddi teşkilatları oluşturmaya başlamışlardır (Tekin, 2007).

1984-1994 yılları arasındaki dönemde, Türk toplumunun ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve asimilasyon sorunları ön plana çıkmıştır. Almanya'nın çeşitli şehirlerinde Türklere yönelik ölümcül saldırılar, Türk göçmenlerin geldiklerinden bu

yana karşılaştıkları en ciddi ve travmatik durumdur. İlerleyen zamanlarda, bu olumsuzlukların form değişimi, Türkleri dışlanma durumuyla karşı karşıya bırakmıştır (Özerim, 2014).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa Birliği'nin göç politikalarında daha fazla ortaklaşma ve uyum sağlama çabaları gözlenmiştir. Bu dönemde alınan önemli kararlar arasında Dublin Antlaşması ve Schengen Bilgi Sistemi gibi düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, AB üye ülkeleri arasında sığınmacı ve göçmenlerin paylaşımını düzenlemekte ve AB'nin dış sınırlarının kontrolünü sağlamaktadır. Türkiye'nin bu dönemdeki göç politikaları da Avrupa Birliği'nin politikalarıyla yakından ilişkilidir. Özellikle, Türkiye'nin Avrupa'ya olan göç akımlarının artması, AB'nin Türkiye ile işbirliğini ve göç politikalarını etkilemiştir. Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrası dönem, Avrupa Birliği'nin göç politikalarının evriminde ve Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde önemli bir dönem olmuştur (Şen ve Özkorul, 2016).

Dublin Antlaşması, 1 Haziran 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma, Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında mültecilerin hangi ülkenin sorumluluğunda olduğunu belirleyen bir düzenlemedir. Dublin Antlaşması, Avrupa Birliği'nin göç politikalarını belirleyen temel düzenlemelerden biridir ve Türkiye'nin Avrupa'ya yönelik göç akımlarının yönetimi açısından büyük öneme sahiptir. Özellikle, bu antlaşmanın Türkiye'nin Avrupa Birliği ile işbirliği ve göç politikalarını etkileyen birçok yönü bulunmaktadır (Özerim, 2014)

2000'li yılların başında, 11 Eylül saldırılarının ardından, Avrupa'ya gelen Türkler ve diğer Müslüman göçmenler, potansiyel bir tehdit olarak algılanmış ve ayrımcılık en üst düzeye çıkmıştır. Türkiye, coğrafi konumu ve nüfusuyla Avrupa'ya giden birçok göç yolunun üzerinde bulunmaktadır. Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren Suriye'deki iç savaşın etkisiyle Türkiye, milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, Türkiye'nin göç politikalarını ve sığınmacıların yönetimi stratejilerini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde, Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde göçmenlerin karıştığı terör saldırıları ve 2011 sonrası Suriye krizinin tetiklediği göç hareketleri, Türk göçmenlerin "daha görünür" hale gelmesine neden olmuştur. Bu süre zarfında, Türklerin yaşam koşulları, daha önce hiç olmadığı kadar zorlaşmıştır. Göç karşıtlığına ek olarak, Avrupa'daki ekonomik kriz, yüksek

maliyetler ve işsizlik nedeniyle, hayatlarının kötüye gittiğine inanan daha fazla insan ortaya çıkmıştır. Ayrıca, uyum sağlama sorunlarıyla birlikte, dini ve kültürel alanlar başta olmak üzere sosyal hayatın birçok alanında sorunlar hala devam etmektedir (Tepealtı, 2020).

Batı Avrupa'daki Türk göçmenlerin dönüşüm süreci kuşaklara göre incelendiğinde, belirgin farklılıklar görülmektedir. Birinci kuşak göçmenler genellikle yaşadıkları ülkenin dilini konuşmayan ve geri dönmek zorunda kalan düşük nitelikli işçilerdir. 1974'ten sonra yetişen ikinci kuşak Türkler, başta dil olmak üzere, kalıcı olmaları nedeniyle çeşitli uyum sorunları yaşamışlardır. 1984 yılından sonra gelişmeye başlayan üçüncü kuşak ile dördüncü kuşak, yani 2000 yılından sonraki kuşak, yaşadığı ülkede doğup büyümüş ve o ülkenin dilini konuşan bir gruptur (Şahin, 2012: 3-5). Bu nedenle, özellikle son iki kuşakta, uyum sorunu aşılarak toplumda belli bir yer edinmeyi başaranların oranı etkileyici bir düzeye ulaşmıştır (Tekin, 2007).

Türk göçmenler arasındaki bu değişim, süreç içerisinde söylemlerine de yansımıştır. 1960'lar ve 1970'lerde ekonomik konulara yönelik kaygılar ve söylemler artarken, 1980'lerde Türkiye'de daha ideolojik ve politik söylemler ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, özellikle 1990'ların sonlarından sonra, kültürel değerler, kültürlerarası diyalog, sembolik ve kültürel sermaye, farklılık, çeşitlilik, hoşgörü ve çok kültürlülüğü vurgulayan söylemler önem kazanmıştır (Kaya ve Kentel, 2008:132). 2000 sonrasındaki dönemlerde, bu söylemlere, toplumsal kabul noktasına kadar yapılan İslamofobik söylemler hakim olmuştur (Karakaya, 2020).

Ancak, tüm bu zorluklara rağmen, Batı Avrupa'daki Türk göçmenler "geri dönüş" hedefinden büyük ölçüde vazgeçmişler ve yaşadıkları ülkelerin ekonomi, siyaset gibi hemen her alanında önemli sonuçlar elde eden kalıcı bir topluluk haline gelmişlerdir. 5 milyonu aşkın nüfusuyla Avrupa Türkleri, kendi gereksinimlerini karşılayabilecek ve kurdukları teşkilatlarla yaşadıkları toplumlarda varlıklarını sürdürebilecek bir ekonomik yapı içerisinde camileri ve dernekleri aracılığıyla dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Türk göçmenlerin başlangıçta "misafir işçi (Gastarbeiter)", dönüşleri gecikirse "çalışma/iş arkadaşı (Mitarbeiter)", güvenli kalıcı göç ise "göçmenler (Migranten)" (Baskurt, 2009:84) olarak adlandırılması, "geçici işçi göçünden daha kalıcı hiçbir şey yoktur" ifadesi oldukça önemlidir

(Martin, 2001). İlk zamanlarda genellikle homojen olan Türk göçmenler, bu sürecin sonunda heterojen bir yapıya dönüşmüştür. Türk göçmenlerin yaşadıkları tüm zorluklara rağmen yaklaşık 60 yıldır Avrupalılar ile başarılı bir şekilde yaşadıkları ve sosyal hayatta sağlam bir yer edindikleri söylenebilir. Türkiye'den ve yaşadıkları ülkelerden yetersiz destek almalarına rağmen, her alanda geldikleri zamandaki seviyelerinin üzerine çıkmayı başardılar. Başta ekonomik alan olmak üzere kültürel, siyasi ve sosyal alanlarda Türkiye'ye çok önemli katkılarda bulundular. Fakat büyük saygıyı hak eden bu başarı, Türk göçmenler açısından da birçok önemli konuyu gündeme getirmektedir (Özerim, 2014).

Türkiye, Schengen Bölgesi'nin dışında yer almasına rağmen, 2013 yılında AB ile imzalanan bir anlaşma ile Schengen Antlaşması'nın bazı hükümlerine dahil edilmiştir. Bu anlaşma, Türk vatandaşlarına Schengen Bölgesi ülkelerine seyahatlerinde vize muafiyeti sağlamıştır. Bu durum, Türkiye ile AB arasındaki serbest dolaşımın ve ekonomik işbirliğinin artmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, AB ile yapılan Göç ve Geri Kabul Anlaşması kapsamında Türkiye'nin sığınmacı akışını kontrol altına alması ve AB'nin sınırlarını korumasına yardımcı olması öngörülmüştür. Bu anlaşma, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini güçlendirerek, göç ve güvenlik konularında işbirliğini artırmış ve Türkiye'nin AB'ye entegrasyon sürecine katkıda bulunmuştur (Şen ve Özkorul, 2016).

Türkiye, Dublin Antlaşması'na 2003 yılında taraf olmuştur. Bu antlaşma, sığınmacıların başvurularının hangi ülkenin sorumluluğunda olduğunu belirlemek için bir düzenlemedir. Ancak, Türkiye'nin AB ile olan anlaşmaları ve yaşanan mülteci krizleri nedeniyle uygulamada bazı sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Özellikle, 2015 yılında Avrupa'ya yönelik büyük mülteci akını sırasında, Türkiye'nin AB ülkelerine sığınmacıları geri kabul etme konusundaki anlaşmazlıkları ve uygulama sorunları gündeme gelmiştir. Bu durum, Türkiye'nin Dublin Antlaşması'ndan kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirme kapasitesini zorlamış ve AB-Türkiye ilişkilerinde gerilimlere neden olmuştur. Bu çerçevede, Dublin Antlaşması Türkiye'nin göç politikaları ve AB ile ilişkileri açısından önemli bir konumda bulunmaktadır (Polat, 2021).

### 5.2. Türkiye'nin Göç Politikalarına Yön Veren Düzenleme ve Kurumlar

Türkiye, 1922'den bu yana 6,5 milyonun üzerinde kişiyi kabul eden bir ülke olarak, hem düzenli hem de düzensiz göçle başa çıkmak için politikalar geliştirmiştir. Bu süre zarfında, Türkiye, göç politikasının yasal altyapısını oluşturmak için çeşitli yasalar çıkarmış ve bu süreci yetkili kurumlar aracılığıyla yönetmiştir. Cumhuriyet döneminde, göç politikalarının etkileri hukukun doğal normlarına yansımıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, ulus-devlet anlayışına dayalı olarak ortaya çıkan bu düzenlemeler, 2001 yılından itibaren önemli ölçüde değişmiş ve Avrupa Birliği'nin katılım müzakerelerini başlatan politikası ile uyumlu hale gelmeyi hedeflemiştir. Türkiye'nin bu çabaları, çeşitli mevzuatlar aracılığıyla hayata geçirilmiştir. Bu mevzuatlar arasında, yasa dışı göç hareketlerini de içeren tüm göç politikalarını düzenleyen çeşitli kanunlar, yönetmelikler, genelgeler, uluslararası anlaşmalar ve mutabakat zabıtları bulunmaktadır. Bu kapsamda, "İskan Kanunları", "1994 İltica Yönetmeliği", "25 Mayıs 2009 tarihli 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu" ve "4 Nisan 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" gibi önemli yasalar yer almaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 38).

Türkiye, zaman zaman, göçmenlerin hak ve yükümlülüklerini ve yeniden yerleşimlerini düzenlemek amacıyla iskan yasalarını çıkarmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, 1926 tarihli 885 sayılı İskan Kanunu, 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu ve 2006 tarihli 5543 sayılı İskan Kanunu halen yürürlüktedir. 5543 sayılı İskan Kanunu'na göre, göçmenler "Türk kökenli ve kültürüne mensup kişiler" olarak tanımlanmaktadır (Madde 3/D). Kanun, Türk kökenli ve kültüründen olmayan yabancıları ve Türk kökenli ve kültüründen sınır dışı edilenleri göçmen olarak kabul etmemektedir (Madde 4/1). Kanuna göre, bir kişinin Türk kökenli ve Türk kültürüne mensup olduğunun belirlenmesi ve doğrulanması, Dışişleri Bakanlığı'nın talebi üzerine ve ilgili bakanlıkların görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır (Madde 7/1). Yabancılar için iki seçenek bulunmaktadır: BMMYK tarafından sığınma hakkı verilenler, geçici olarak üçüncü bir ülkede yerleştirilmeyi beklerken, sığınma başvurusunda bulunamayanlar veya başvurmak istemeyenler ülkede 'yasadışı' kalmaya zorlanmaktadır (Danış ve Aksel, 2014: 79-80). Görüldüğü gibi, mevcut yasa da, bir önceki yasa gibi, "ulus-devlet" anlayışını yansıtan bir hukuk normudur (Goularas ve Sunata, 2015: 34).

Mevcut yerleştirme yasalarının içeriği incelendiğinde, genellikle göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili düzenlemeler içerdiği ve uluslararası koruma veya iltica ile ilgili herhangi bir düzenleme içermediği görülmektedir. Bu nedenle, İskan Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılarla ilgili konular, "1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu" ve "5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" (Kılınç, 2019) çerçevesinde ele alınmıştır. 1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu, Türk vatandaşları ve yabancıların belirlenen giriş ve çıkış noktalarından Türkiye'ye giriş ve çıkış yapabilmelerini düzenleyen bir kanundur (Madde 1). 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, "Pasaport Kanunu hükümlerine göre Türkiye'ye gelen yabancıların ikamet ve seyahat haklarını" (Madde 1) belirlemektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

Türkiye'de uluslararası koruma talep eden kişilerin başvurularını değerlendirmek ve koruma sağlamak için bir yönetmelik düzenlenmiştir. Bu yönetmelik, Türkiye'nin uluslararası hukukta taşıdığı yükümlülüklere uygun olarak 22 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İltica Yönetmeliği, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun bir bölümünü oluşturmaktadır. İltica Yönetmeliği, Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunan kişilerin başvuru sürecini, değerlendirme kriterlerini ve haklarını düzenlemektedir. Ayrıca, uluslararası koruma kazanan kişilere sunulan hakları ve koruma sürecini belirlemektedir. İltica başvurusu, Türkiye'ye iltica eden kişilerin, korku veya takibata uğradıkları ülkelerdeki zulüm veya tehlikeden kaçarak Türkiye'de koruma aramaları durumunda kullanılan bir hukuki işlemdir (Erdoğan, 2013: 40).

İltica Yönetmeliği, Türkiye'nin uluslararası koruma alanındaki hukuki düzenlemelerini belirleyen ve bu alandaki süreçleri yönlendiren bir ana mevzuatı teşkil eder. Söz konusu yönetmelik, iltica taleplerinin tüm aşamalarını kapsar. Bunlar; başvuru süreci, değerlendirme kriterleri, sonuçlandırma prosedürleri ve sağlanacak uluslararası koruma hizmetlerini içerir. Başvuru süreci, başvuruculların gerekli belgeleri sunması, başvurunun nasıl yapılacağı, başvuru yerleri ve değerlendirme sürecinin işleyişi gibi unsurları düzenler. Değerlendirme kriterleri ise başvuru sahibinin korunma ihtiyacını, maruz kaldığı zulmü ve uluslararası koruma kriterlerine uygunluğunu belirler. Başvurunun sonuçları ise başvurunun kabul edilmesi veya reddedilmesi durumunda izlenecek prosedürleri ve başvuru sahibinin

haklarını belirler. Uluslararası koruma ise kabul edilen başvuru sahiplerinin statüsünü tayin eder ve bu statüye bağlı olarak ikamet izni, çalışma izni ve sosyal haklar gibi hakları içerir (Aydın ve Aksel, 2017: 33).

Türkiye, uluslararası yükümlülüklerini yerine getirirken zaman içinde bu yönetmelikte değişikliklere gidebilir. Dolayısıyla, güncel bilgilere erişmek için ilgili yasal düzenlemeleri ve resmi makamları takip etmek önemlidir. Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesiyle ilgili süreçler, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda detaylı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu kanun, doğuştan Türk vatandaşlığını kazanma ve sonradan edinme yollarını belirler. Vatandaşlık kazanımı, yetkili makam kararıyla veya seçme hakkının kabulü veya kullanımı yoluyla gerçekleşir. Türk vatandaşlığını elde etmek isteyen yabancılar belirli şartları yerine getirdiklerinde bu hakkı elde edebilirler. Bu şartlar arasında Türkiye'de sürekli olarak beş yıl ikamet etme, Türkçe dilini yeterince bilmek, yeterli gelire veya istihdama sahip olma ve güvenlik açısından risk teşkil etmeme gibi kriterler bulunur. Ayrıca, kanun, milli güvenliği veya kamu düzenini tehlikeye sokabilecek durumlarda istisnai vatandaşlık kazanımı için Cumhurbaşkanı kararıyla belirli imkanlar sunar (Aydın ve Dönmez, 2016: 33).

Türkiye Vatandaşlık Kanunu'nun bazı hükümleri, ülke ekonomisine yatırım yapan yabancılar için vatandaşlık hakkının kapısını aralamıştır. Bu kapsamda, belirli miktarda yatırım yapan yabancılar Türk vatandaşlığına başvurabilirler. Ancak, bu yatırımların sürekli ve belirli bir süre boyunca devam etmesi gereklidir. Ayrıca, en az 50 kişiyi istihdam eden yabancılar da benzer şekilde vatandaşlık hakkı kazanabilirler (İçduygu, 2008).

Bu yasa, hayatın gerçeklerine dayanarak, doğuştan veya sonradan ülkeye fayda sağlayacak yetenekli ve ihtiyaç sahibi kişilerin vatandaşlığa kabulünü teşvik ederken, ülkeye 'yük' olabilecek kişilerin vatandaşlık haklarına erişimini sınırlamayı hedeflemektedir. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye'deki yabancıların giriş, çıkış, ikamet ve uluslararası koruma süreçlerini düzenleyen bir yasadır. Bu kanun, 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine uygun olarak düzenlenmiştir. Kanunun ana hükümleri, yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkış işlemlerini, Türkiye'de ikamet eden yabancıların ikamet izinlerini, Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan kişilerin

haklarını ve koruma süreçlerini, yasa dışı yollarla Türkiye'de bulunan yabancıların geri gönderme ve sınır dışı işlemlerini düzenler. Ayrıca, Türkiye'deki sığınma ve göç süreçlerinin yönetimi için Sığınma ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasını ve görevlerini belirler. Bu hükümler, vize, ikamet izni, sınır dışı işlemleri, ikamet izni başvuru süreci, izin türleri, başvuru şartları ve yenileme işlemleri, sığınma başvurusu, mülteci statüsü, geçici koruma, koruma reddi gibi konuları kapsar. Bu işlemlerin hangi durumlarda gerçekleştirileceği, prosedürleri ve yabancıların haklarına ilişkin düzenlemeleri içerir. Bu kanun, Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine uygun olarak düzenlenmiştir (Erdoğan ve Toktaş, 2010:41).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye'deki yabancılarla ilgili düzenlemeleri ve uluslararası koruma süreçlerini belirleyen bir yasadır. Türkiye'de göç yönetimi alanında 2013 tarihli bu kanuna kadar kurumsal bir yapı bulunmamaktaydı. Göç alanındaki görev ve sorumluluklar daha önce farklı kurumlara dağıtılmıştı. 2013 yılı öncesinde, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı, göç yönetiminden sorumlu ana kurumdu. Bu kurum, sınır yönetiminin koordinasyonu, yasadışı göçle mücadele, oturma izinleri, vize ve pasaport işlemleri, özellikle iltica ve göçmenlik işlemlerinden sorumluydu. 5 Eylül 2019 tarihli bir kararla, "Göçmen Ticareti ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Daire Başkanlığı" ve "Hudut Kapıları Daire Başkanlığı", "Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Daire Başkanlığı" olarak yeniden yapılandırıldı ve 23.12.2019 tarihinde faaliyete geçti (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

Türkiye'nin göç politikasının uygulanmasında göçle ilgili olan diğer bakanlıklar da yer almaktadır. Dışişleri Bakanlığı, uluslararası anlaşmaların imzalanması, mevcut vize rejiminin uygulanması, iş birliği protokollerinin hazırlanarak Avrupa Birliğiyle müzakereler yoluyla Schengen müktesebatına uyum sağlanması gibi göç süreçlerini yürütmektedir. Adalet Bakanlığı, ulusal ve uluslararası göçmenlik yasalarını hazırlarken; Aile, Çalışma ve Refah Bakanlığı, göçmenlerin çalışma koşullarını düzenleyerek Türkiye'deki göç yönetimine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, İçişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığına bağlı kolluk kuvvetleri, özellikle yasadışı göç ve sınır yönetimi alanında önemli katkılar sağlamaktadır. Kızılay, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay Başkanlığı ile Cumhurbaşkanlığı himayesinde yurt içi

ve yurt dışında özellikle mültecilere yönelik insani yardım çalışmaları ile bu sürece aktif olarak destek vermektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında İçişleri Bakanlığı'nda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması, Türkiye'nin göç yönetimi alanında kurumsallaşması adına önemli bir adımdır. Göç politikası alanında, özellikle yasadışı göç alanında 14 Kasım 2013 tarihli "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İl Teşkilatının Kuruluş, Görev ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik" çerçevesinde yurt içi ve yurt dışında organize edilen kurumlarla Türkiye, göç politikaları alanında bütüncül bir yapıya sahip olmuştur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev ve yetkileri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 103 ve 104. maddelerine dayanmaktadır. Genel Müdürlük, 'göçe ilişkin politika ve stratejilerin uygulanmasını, bu konular ile ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlamayı, yabancıların Türkiye'ye giriş ve kalışlarını, Türkiye'den çıkış ve sınır dışı edilmelerini, uluslararası koruma ve geçici koruma ile insan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek' için görevlendirilmiştir. Kanun aynı zamanda bir "Göç Politikası Kurulu" ile "göç politikalarını ve stratejilerini belirlemek" için Genel Müdürlüğe bağlı daimi komiteler ve komisyonlar ile geçici komisyonlar kurulmasını öngörmektedir (Erder ve Erdoğan, 2005).

Göç, uluslararası ilişkilerin temel konularından biridir ve son yıllarda dünya genelinde artan göç hareketleri, uluslararası toplumun dikkatini çekmektedir. Türkiye, coğrafi konumu, tarihî geçmişi ve ekonomik dinamikleriyle önemli bir göç aktörü konumundadır. Türkiye'nin göç politikalarının belirlenmesinde, Avrupa Birliği'nin göç politikalarına yön veren düzenlemeler ve kurumlar önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkileri ve göç politikaları, çeşitli tarihî dönemlerde gelişen düzenlemeler ve kurumlar bağlamında incelenmelidir (Goularas ve Sunata, 2015: 33).

Türkiye'nin göç politikalarına yön veren düzenlemeler ve kurumlar açısından incelenen belirli unsurlar, Avrupa Birliği ile olan ilişkileri ve işbirliğini yansıtmaktadır. Bu unsurların başında FRONTEX gelmektedir. Avrupa Birliği'nin dış sınırlarını korumak ve göçmen akınlarını yönetmek amacıyla oluşturulan FRONTEX, Türkiye'nin sahil güvenlik birimleri ve ilgili kurumları ile koordineli bir

şekilde çalışmaktadır. 2013 yılında AB ile yapılan anlaşma ile Türkiye, Schengen Antlaşması'nın bazı hükümlerine dahil edilmiştir, bu da Türk vatandaşlarına Schengen Bölgesi'ne vizesiz seyahat imkanı sunmuştur. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB ülkelerine seyahat eden vatandaşlarının vize başvurularını işlemek ve izlemek amacıyla kullanılan Vize Bilgi Sistemi (VIS) de önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, Schengen Bilgi Sistemi (SIS), Türkiye'nin AB ile güvenlik ve terörle mücadele konusundaki işbirliğini artırmak için kullanılmaktadır. Göçmenlerin ve sığınmacıların parmak izlerini kaydedip saklamak amacıyla kullanılan EURODAC sistemi de Türkiye'nin AB ile sığınmacı akınlarını yönetme ve sığınma başvurularını izleme kapasitesini artırmaktadır. Türkiye'nin deniz güvenliğini artırmak ve sığınmacı akınlarını önlemek amacıyla denizlerde ve karada operasyonlar yürüten EUROSUR sistemi ile geri kabul anlaşmaları da Türkiye'nin AB ile göç politikaları ve sığınmacı yönetimi konusundaki işbirliğini güçlendirmektedir. Bu unsurlar, Türkiye'nin göç politikalarının belirlenmesinde ve AB ile olan ilişkilerinde kritik bir rol oynamaktadır (Aydın ve Dönmez, 2016: 32).

### 5.3. Türkiye'nin AB Göç Yönetimine Katkısı ve İş Birliği Alanları

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki göç diyaloğunun ortaya çıkışı, Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelen işçi göçüne dayanmaktadır. 1960'larda başlayan bu göç ilişkisi, günümüze kadar ağırlıklı bir biçimde düzensiz göç hareketleri ekseninde devam etmektedir. Özellikle de 2011 yılında başlayan Suriye krizi, komşu ülkelerde yaşanan istikrarsızlık ve çatışmalar, Türkiye'yi göç yönetiminde AB'nin vazgeçilmez ortağı konumuna getirmiştir (Oğuz ve Aras, 2021).

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile göç yönetimine katkısı ve iş birliği alanları, geniş ve karmaşık bir konudur. Bu konuyu detaylı bir şekilde incelemek için, öncelikle Türkiye'nin AB ile olan tarihsel ilişkisini, ardından Türkiye'nin göç politikalarını ve son olarak da Türkiye'nin AB ile göç yönetimindeki iş birliği alanlarını ele alacağız. Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi, 1960'lı yıllarda başlayan işçi göçü ile başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine büyük bir işçi göçü yaşanmıştır. Bu göç hareketi, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin temelini oluşturmuştur. Ancak, bu ilişki zamanla karmaşık bir hale gelmiştir. Günümüzde, Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi, ağırlıklı olarak düzensiz göç hareketleri üzerine odaklanmaktadır (Aydemir ve Keskin, 2017: 1465).

2011 yılında başlayan Suriye krizi, Türkiye'nin AB ile olan göç ilişkisini daha da karmaşık hale getirmiştir. Suriye krizi, Türkiye'ye büyük bir mülteci akınına neden olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin göç yönetiminde AB'nin vazgeçilmez bir ortağı haline gelmesine yol açmıştır. Türkiye, Suriye krizinin başlamasından bu yana, mültecilerin AB ülkelerine geçişini kontrol etme konusunda önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'nin göç politikaları, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun, Türkiye'deki yabancıların giriş, çıkış, ikamet ve uluslararası koruma süreçlerini düzenlemektedir. Kanun, Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine uygun olarak düzenlenmiştir ve Türkiye'nin göç yönetiminde AB ile iş birliği yapmasını sağlamaktadır. Türkiye'nin AB ile göç yönetimindeki iş birliği alanları, birçok farklı konuyu kapsamaktadır. Bu alanlar arasında, düzensiz göçle mücadele, mültecilerin korunması, göçmenlerin entegrasyonu ve göç politikalarının koordinasyonu bulunmaktadır. Türkiye, bu alanlarda AB ile iş birliği yaparak, hem kendi göç yönetimini güçlendirmekte, hem de AB'nin göç yönetimine katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB ile göç yönetimine katkısı ve iş birliği alanları, hem Türkiye'nin kendi göç politikalarını, hem de AB'nin göç yönetimini şekillendirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin AB ile olan ilişkisinin karmaşık ve dinamik bir doğası olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin göç yönetimindeki rolü, hem Türkiye'nin kendi iç dinamiklerini, hem de AB ile olan ilişkisini etkilemektedir (Işıkçı, 2017: 36).

Türkiye, FRONTEX ile iş birliği yaparak AB'nin dış sınırlarının korunmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle, Türkiye'nin sahil güvenlik birimleri ve diğer ilgili kurumları, FRONTEX ile koordineli bir şekilde çalışarak denizlerde ve karada göçmen akınlarını izlemekte ve önlemektedir. FRONTEX ile yapılan ortak operasyonlar sayesinde Türkiye, AB'nin dış sınırlarını korumak ve AB'ye yönelik göç akınlarını önlemek amacıyla etkin bir şekilde hareket etmektedir. Bu da Türkiye'nin AB göç yönetimine sağladığı önemli bir katkıdır. Vize Bilgi Sistemi (VIS) ile koordineli eşgüdüm yapılarak AB'ye seyahat eden Türk vatandaşlarının vize başvurularını izlemekte ve değerlendirilmektedir. Bu sistem sayesinde Türkiye, AB'nin vize politikalarını daha etkin bir şekilde yönetmektedir. VIS, Türkiye'nin AB ile güvenlik ve vize politikaları konusunda iş birliği yapmasına ve AB'nin dış sınırlarını güven altına almasına yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin AB'ye yönelik

vize politikalarına uyum sağlaması ve vize başvurularını etkin bir şekilde yönetmesi açısından önemlidir (Canpolat ve Arıner, 2012: 23).

Türkiye, Schengen Bilgi Sistemi (SIS) ile de koordineli çalışma yaparak AB'nin iç güvenlik açısından önemli kişileri ve verileri takip etmektedir. Bu sistem, Türkiye'nin AB ile güvenlik ve terörle mücadele konusunda iş birliği yapmasına yardımcı olmaktadır. SIS, Türkiye'nin AB ile güvenlik ve terörle mücadele konusundaki iş birliğini artırmasına ve AB'nin iç sınırlarını korumasına katkı sağlamaktadır (Özdal, 2008: 93).

Türkiye, EURODAC ile iş birliği yaparak AB'ye yönelik sığınma başvurularını takip etmekte ve değerlendirmektedir. Bu sistem sayesinde Türkiye, AB'nin sığınmacı akınlarını yönetme ve sığınma başvurularını izleme kapasitesini artırmaktadır. EURODAC, Türkiye'nin AB ile sığınmacı akınlarını yönetme konusunda iş birliği yapmasına ve AB'nin sınırlarını korumasına yardımcı olmaktadır. EUROSUR ile de eşgüdüm yapılarak AB'nin deniz güvenliği artırılmakta ve sığınmacı akınları önlenmektedir (Turan, 2021). Bu sistem, Türkiye'nin AB ile deniz güvenliği ve göç yönetimi konusunda iş birliğini artırmasına ve AB'nin deniz sınırlarını daha etkin bir şekilde korumasına yardımcı olmaktadır. Türkiye, AB ile geri kabul anlaşmaları yaparak AB'ye yönelik geri kabul edilen göçmenlerin ve sığınmacıların Türkiye'ye geri gönderilmesini kabul etmektedir. Bu anlaşmalar, Türkiye'nin AB ile göç politikaları ve sığınmacı yönetimi konusundaki iş birliğini güçlendirmektedir (Bektaş, 2022).

### 5.4. Türkiye’nin Düzensiz ve Transit Göçle Mücadelesi

Türkiye, Türkiye, coğrafi konumu ve siyasi dinamikleri nedeniyle, düzensiz ve transit göçün merkez üssü haline gelmiştir. Avrupa'ya yakınlığı ve istikrarsızlıkla boğuşan bölgelerle komşu olması, Türkiye'yi göçmenlerin geçiş yolu ve hedefi yapmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin göç yönetimi, sınır güvenliği ve insan hakları koruma alanlarında çeşitli stratejiler ve tedbirler geliştirmesini zorunlu kılmaktadır (Güvenç ve Aras, 2021).

Türkiye'nin düzensiz ve transit göçle mücadelede attığı bazı önemli adımlar vardır. Bunlardan ilki; sınır güvenliği ve denetimdir. Türkiye, sınırlarını korumak ve düzensiz göçü denetlemek için sınır güvenliği tedbirlerini yoğunlaştırmıştır. Sınır

ötesi harekatlar, sınır kontrolleri, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve sınır polisinin kapasitesinin artırılması gibi tedbirler alınmaktadır. İkincisi, geri kabul anlaşmalarıdır. Türkiye, düzensiz göçmenleri kaynak ülkelerine geri gönderme konusunda geri kabul anlaşmaları yapmaktadır. Bu anlaşmalar, düzensiz göçmenlerin kaynak ülkelerine güvenli ve düzenli bir şekilde iade edilmesini sağlamaktadır. Üçüncü adım ise göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadeledir. Türkiye, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele etmek için yasalarını güncellemiş ve kolluk kuvvetlerinin kapasitesini artırmıştır. Kaçakçılar ve insan tacirleriyle mücadele eden operasyonlar düzenlenmekte, sınırdaki kontrol noktaları ve sınır ötesi iş birliği güçlendirilmektedir. Dördüncü adım geri gönderme ve sınır dışı işlemleri olabilir. Türkiye, yasa dışı yollarla ülkeye giren göçmenleri tespit ederek geri gönderme ve sınır dışı işlemlerini gerçekleştirmektedir. Bu süreçlerde, yasal prosedürler ve uluslararası standartlara uygun olarak hareket edilmektedir. Beşinci adım ise insani yardım ve korumadır. Türkiye, transit geçen veya ülkede sığınma talebinde bulunan göçmenlere insani yardım ve koruma sağlamak için çeşitli programlar yürütmektedir. Geçici barınma merkezleri, sağlık hizmetleri, eğitim olanakları ve temel ihtiyaçların karşılanması gibi önlemler alınmaktadır. Son adım uluslararası iş birliği olarak verilebilir. Türkiye, düzensiz ve transit göçle mücadele konusunda uluslararası iş birliğine önem vermektedir. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak, sığınma başvurularının değerlendirilmesi, mültecilerin yerleştirilmesi, insani yardımın koordinasyonu gibi alanlarda ortak çalışmalar yürütmektedir (Deniz, 2014: 181; Şişman ve Balun, 2020: 70; Usta, 2023: 559).

Türkiye'nin düzensiz ve transit göçle mücadelesi, çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Büyük bir göç hareketine ev sahipliği yapması, sığınmacıların ve mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, entegrasyon sorunları, ayrımcılıkla mücadele gibi konular üzerinde çalışılması gereken önemli alanlardır (Goularas ve Sunata, 2015: 15; Karakaya, 2023). Türkiye, uluslararası toplumun desteğiyle, göç ve mültecilik konularında daha etkili politikalar geliştirmeye ve insan haklarının korunmasına yönelik çabalara devam etmektedir (Tepealtı, 2019: 133; Deniz, 2014: 181).

Türkiye'nin düzensiz ve transit göçle mücadelesi için en çok eşgüdümlü olduğu unsur, FRONTEX'tir. FRONTEX, Avrupa Birliği'nin dış sınırlarını korumak

ve göçmen akınlarını yönetmek amacıyla oluşturulan bir ajandır. Türkiye, FRONTEX ile yakın iş birliği içinde çalışarak AB'nin dış sınırlarını korumak ve düzensiz göçle mücadele etmek için ortak operasyonlar yürütmektedir. Özellikle, Türkiye'nin sahil güvenlik birimleri ve diğer ilgili kurumları, FRONTEX ile koordineli bir şekilde hareket ederek denizlerde ve karada göçmen akınlarını izlemekte ve önlemektedir. Bu sayede Türkiye, AB ile göç yönetimi konusunda etkin bir iş birliği ve eşgüdüm sağlayarak düzensiz ve transit göçle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Gelecekte, Türkiye'nin düzensiz ve transit göçle mücadelesinde FRONTEX'in yanı sıra özellikle Schengen Bilgi Sistemi (SIS) üzerinde daha fazla ağırlık verilmesi gerekebilir. Schengen Bilgi Sistemi, AB'nin iç güvenlik açısından önemli kişileri ve verileri takip etmek için kullanılan bir sistemdir. Türkiye'nin AB ile güvenlik ve terörle mücadele konusundaki iş birliğini artırmak için SIS'e daha fazla odaklanması, AB ülkeleriyle daha etkin bir bilgi paylaşımı sağlayarak düzensiz göçle mücadelede daha etkili bir yaklaşım benimsemesine yardımcı olabilir. Bu konuda, 27 AB ülkesi için Vize Bilgi Sistemi (VIS) de, çok önemli bir rol oynamaktadır (Kaplan, 2022: 311). Türkiye'nin AB'ye seyahat eden vatandaşlarının vize başvurularını da izlemek ve değerlendirmek için kullanılan VIS, AB ülkelerine giriş yapan kişiler hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Diğer AB ülkeleri, Türkiye'nin vatandaşlarının vize başvurularını ve seyahat hareketlerini VIS üzerinden takip ederek güvenliklerini sağlama konusunda fayda sağlayabilirler. Dolayısıyla, Türkiye'nin VIS'e odaklanması, AB ülkeleriyle daha sağlam bir güvenlik iş birliği sağlayarak düzensiz göçle mücadelede daha etkili bir strateji izlemesine katkı sağlayabilir (Şemşit, 2018: 275; Erdem ve Kaya, 2020).

### 5.5. Türkiye ile AB Arasındaki Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Süreci

Avrupa Birliği'nin göç politikaları incelendiğinde, yasadışı göçle mücadeledeki en önemli stratejilerden biri geri kabul anlaşmaları olarak belirginleşir. Bu anlaşmalar, AB'nin topraklarına yasadışı yollardan giren veya zamanla yasal statülerini kaybeden transit göçmenlerin kaynak ülkelerine veya transit geçiş yaptıkları ülkelere geri gönderilmesini sağlar. Bu sayede AB, yasadışı göçmenlerin ve transit geçişin kaynağı olan ülkelerle iş birliği yaparak göç akışını kontrol altına almaya çalışır (Yılmaz ve Yıldız, 2020).

Ancak, alıcı ülkeler genellikle bu geri kabul anlaşmalarını imzalamak konusunda isteksiz davranır. Çünkü bu anlaşmalar, onlara yüksek sosyo-ekonomik maliyetler getirebilir. AB, bu ülkeleri ikna etmek için çeşitli teşvikler sunar ve bu çerçevede "vize kolaylaştırma/muafiyeti" gibi önemli teşvikler devreye girer. Bu teşvikler, geri kabul anlaşmalarının uygulanmasını desteklemek ve iş birliğini güçlendirmek adına stratejik bir araç olarak kullanılır (Enuştekin, 2023).

Amsterdam Anlaşması, AB'nin göç ve dış politikalarında kilit bir rol oynayan en son nesil geri kabul anlaşmalarını doğuran ve Birliğin bu tür anlaşmaları yapmasını ve tamamlamasını sağlayan bir çerçeve oluşturmuştur. Bu anlaşmalar, AB'nin dış ilişkilerinde önemli bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonu 2007'de Rusya ile yapılan geri kabul anlaşmalarında çeşitli istisnalar getirmiştir. Aynı şekilde, Batı Balkan ülkeleri ile yürütülen müzakereler sonucunda, 2009'dan itibaren Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'a, 2010'dan itibaren ise Arnavutluk ve Bosna-Hersek vatandaşlarına vizesiz seyahat hakkı tanınmıştır. Bu adımlar, AB'nin genişleyen dış ilişkileri ve göç politikalarındaki değişen dinamiklere uyum sağlama çabalarının bir parçasıdır (Havan, 2023).

AB'nin önceliklerinden biri, mülteci akışını durdurmak ve sınırlarındaki düzensiz göçmenleri kontrol altına almaktır. Bu nedenle, AB, güvenlik odaklı komşuluk politikasını destekleyen bir perspektifle geri kabul anlaşmalarını önemsemekte ve göç akışının yoğun olduğu bölgelerdeki ülkelerle iş birliği yapmaya yönelmektedir. Küresel ekonomik durum ve devam eden göç krizleri, AB'yi Türkiye ile iş birliği yapmaya zorlamıştır. Bu çerçevede, 16 Aralık 2013'te imzalanan "Vize Muafiyet Yol Haritası" ile "Geri Kabul Anlaşması" önemli bir adım olmuştur. Anlaşma, Türkiye üzerinden AB'ye giren düzensiz göçmenlerin Türkiye üzerinden ülkelerine geri gönderilmesini öngörmektedir. Bu anlaşmanın hükümleri, Türkiye'nin bu göçmenleri kabul etmeme durumunda kalabileceği gerçeğinden hareketle titizlikle belirlenmiştir. Ancak, sahadaki gerçeklik, bu anlaşmanın tek taraflı olduğunu ortaya koymaktadır. Anlaşma, AB ülkeleri üzerinden Türkiye'ye yasa dışı yollardan giren düzensiz göçmenlerin de ülkelerine geri gönderilmesini sağlamaktadır. Türkiye ile AB arasında imzalanan bu geri kabul anlaşması, AB tarafının ilk kez vize muafiyeti prosedürünün açıklamalı bir yol haritasına dayandığını kabul etmesine yol açmıştır. Türkiye ise, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan "coğrafi çekince koşulunu" sadece AB'ye tam katılımının ardından kaldıracağını belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye,

tam üyelik sonrasında AB vize politikasını benimseyeceğini ifade etmiştir. Bu da Türkiye'nin çeşitli ülkelerle imzaladığı karşılıklı 'vizesiz seyahat anlaşmalarını' tam üyelik süreci boyunca sürdüreceği anlamına gelmektedir (Batur, 2023: 334).

Geri Kabul Anlaşması ve vize serbestisi süreci, Türkiye-AB zirvesinin en öncelikli konularından biridir. 29 Kasım 2015 tarihli AB zirvesinin sonuç bildirgesi, Türkiye'ye düzensiz göçle mücadele etmek ve geri kabul anlaşmasını hayata geçirmek için çeşitli teşvik önlemlerini içermektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB üyelik sürecini hızlandırmak ve gerekli şartları yerine getirmek amacıyla, vize serbestisi için Ekim 2016'yı hedef tarih olarak belirleme ve Haziran 2016'da geri kabul anlaşmasının uygulanmasına başlamak için yeni fasılların açılması kararı alınmıştır. Ayrıca, Suriyeli mültecilere üç milyar euro tutarında mali destek sağlanması da zirvede kabul edilen önemli kararlardan biridir (Selçuk, 2019).

Bu adımlar, Türkiye-AB ilişkilerinde göç sorununa yönelik ortak bir yaklaşımı ve iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle, AB'nin dış sınırlarındaki güvenliği artırarak ve düzensiz göçü kontrol altına alarak bir adım daha ileriye gidilmesi hedeflenmektedir (Savacı, 2023).

18 Mart 2016'da gerçekleşen Türkiye-AB Zirvesi'nde Suriyeli mültecilerle ilgili önemli konularda anlaşmaya varıldı. Bu anlaşmanın bir sonucu olarak, 20 Mart 2016'dan itibaren Türkiye, kendi topraklarından Yunanistan'a giren tüm yeni düzensiz göçmenleri geri almayı taahhüt etti. Bu çerçevede, Türkiye Yunanistan tarafından geri gönderilen her Suriyeli için bir Suriyeliyi Türkiye'den AB'ye yeniden yerleştirecekti. Ayrıca, Suriyeli mültecilere yönelik mali desteğin bütçesi, 3 milyar euro daha artırılarak 2018'in sonunda 6 milyar euroya çıkarılacaktı. Ancak, AB'nin taahhütlerini tam olarak yerine getirmediği eleştirilerine rağmen, Türkiye'nin taahhütlerine uyumu sonucunda AB'ye yönelik düzensiz göç akışı önemli ölçüde azaldı. Ancak, yalnızca 25.000 kişinin bireysel olarak yerleştirilmesi eleştirilere neden oldu. Üstelik, üç yaşın üzerindeki Suriyeli mültecilerin yeterli şekilde yerleştirilmediği ve Türkiye'nin tepkisinin haklı olduğu belirtildi. Öte yandan, taraflar arasındaki müzakereler ilerleyen günlerde yoğunlaştı ve 9 Mart 2020'de Brüksel'de yapılan Türkiye-AB zirvesinde, 18 Mart mutabakatının daha iyi uygulanabilmesi için bir çalışma grubu kurulmasına karar verildi (Enuştekin, 2023).

Türkiye-AB geri kabul anlaşmasının en çok tartışılan yanı, Türk vatandaşlarına vizesiz seyahat fırsatı sunmasıdır. Ancak, anlaşma metninde vize muafiyetine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen AB, vize muafiyeti için düzensiz göçmenlerin geri dönüşünü bir şart olarak koşmaktadır. Ankara Anlaşması, Katma Protokol ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarına dayanarak, Türkiye'nin Avrupa'ya vizesiz seyahat hakkına sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak, ülke 1970'lerden bu yana artan engellerle karşı karşıyadır. Türkiye, 1957 tarihli Avrupa Konseyi Anlaşması'na taraf olup, kişilerin serbest dolaşımını 1970 yılında kabul etmiştir. Kabul edilen Katma Protokolün 41. maddesi, serbest dolaşım hakkına sahip olunmasını sağlamaktadır. Bu madde, taraflara hizmet sunma ve yerleşme serbestisi konularında "askıya alma şartı" getirmektedir. Yani, anlaşmaya taraf olan bir Avrupa ülkesi, anlaşmanın yürürlüğe girmeden önce (1973) Türk vatandaşlarına vize şartı uygulamıyorsa, bu tarihten sonra da uygulamamalıdır. Ancak, mevcut durum "Standstill kuralı" ile çelişmektedir. Avrupa Birliği Adalet Divanı, bu konuda toplam 49 karar çıkarmış ve 19 Şubat 2009 tarihinden itibaren Türk vatandaşlarına vize verilmemesine hükmetmiştir. Ancak, şirketler hukuku yalnızca AB ülkelerinde iş kurma veya hizmet sunma ve işçi olarak çalışma özgürlüğünden yararlanmak isteyen vatandaşlarımızın durumunu düzenlemektedir. Bu nedenle, yeni askıya alma yasağından yalnızca belirli vatandaş kategorileri yararlanabilmektedir. Avrupa Adalet Divanı 2013 yılında aldığı bir kararla, 'yalnızca hizmet almak isteyen' Türk vatandaşlarının vize serbestisinden yararlanamayacağına hükmederek Türkiye'nin 'vizesiz Avrupa' çabalarına yasal olarak son verdi. Bu nedenle Türkiye, vatandaşının tamamına vizesiz seyahat hakkı verilmesini öngören 'Vize Serbestisi Yol Haritası'na paralel olarak uygulanacak 'Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanmasını kabul etmiştir (Yılmaz ve Yıldız, 2020).

Suriye krizinin yol açtığı mülteci sorunu, Türkiye'nin uzun süredir vizesiz seyahat hakkı konusunda maruz kaldığı ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır (Kutlu ve diğerleri, 2018: 437). Bu bağlamda, Türkiye'nin "72 vize serbestisi kriterini" yerine getirmesi halinde, Türk vatandaşlarına Schengen bölgesinde iş gezileri, turizm veya aile ziyaretleri için 180 gün süreyle 90 gün gibi kısa süreli kalışlar için vizesiz seyahat imkanı sunulması öngörülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2016b: 1). Ancak, bu kriterlerin karşılanıp karşılanmadığını değerlendirecek olan Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin nihai kararı beklenmektedir (Şen ve Özkorul, 2016: 111).

Avrupa Parlamentosu, Türkiye'nin tüm kriterleri karşılayana kadar vize serbestisi teklifini oylamayacağını belirtmiştir.

Avrupa Komisyonu'nun Türkiye için hazırladığı yedinci ilerleme raporuna göre, 72 uygun kriterden 65'inin karşılandığı tespit edilmiş ve ek kriterlerin karşılanması talep edilmiştir. AB'nin Türkiye'den beklediği 7 eksik ölçüt arasında AB standartlarına uyumlu biyometrik seyahat belgelerinin düzenlenmesi, yolsuzlukla mücadele eylem planında öngörülen tedbirlerin uygulanması, tüm Avrupa Birliği ülkeleri ile etkin adli iş birliğinin sağlanması, terör mevzuatı ve uygulamalarının Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatın topluluk standartları ile uyumlu hale getirilmesi, Europol ile operasyonel iş birliği anlaşmasının yapılması, ve Avrupa Birliği-Türkiye arasında Geri Kabul Anlaşması'nın tüm maddelerinin uygulanması bulunmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2017b: 10).

Türkiye'nin AB ile varmış olduğu anlaşma, Türkiye üzerinden transit geçiş yapan ve AB ülkelerine ulaşan sığınmacıların geri kabul edileceği garantisiyle öne çıkmaktadır (Tütüncübaşı, 2016: 157). Bu yaklaşım, Türkiye'deki göç baskısını azaltmaya yönelik olup, ülkenin sözde yasadışı göç sorununu hafifletme amacını taşımaktadır. Ayrıca, kaçak göçmenlerin Türkiye'ye dönmesi durumunda, Türkiye'nin AB ülkelerinde barındırılacak bir Suriyeli göçmen karşılığında mülteci yükünün azalacağı öngörülmektedir (Gözakman, 2016: 70). Anlaşma çerçevesinde, Türkiye'ye yönelik olarak iki aşamalı olarak planlanan ve toplamda 6 milyar Euro değerindeki mali yardımın sağlanması da, Türkiye'nin mülteci nüfusunun ekonomik etkisini hafifletecektir. Ancak, anlaşmanın olumlu yönlerinin, birebir uygulamasının yeterince uygulanmaması ve 3 milyarlık ilk taksitin ödenmesi hususunda beklenen katkının sağlanmaması gibi noktalarda sınırlı olduğu açıktır. Anlaşmanın "1'e 1 uygulaması" gereğince, geri dönen her Suriyeli mülteci için Türkiye'den AB ülkelerine bir Suriyeli mültecinin yeniden yerleştirilmesi durumu, adilliği tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, AB'nin 27 üyesi ile Türkiye'nin aynı sayıda sığınmacı alması orantısızdır. AB, 550 milyonluk nüfusu ve güçlü ekonomisi ile bu mültecilerin masraflarını karşılayabilirken, Türkiye'nin 83 milyonluk nüfusu ve daha kısıtlı ekonomik koşulları ile bu yükü taşıması zor olacaktır. Ayrıca, bu formülasyona göre AB'nin vasıfsız sığınmacıları Türkiye'ye geri gönderip, yerine vasıflı sığınmacıları getirebilmesi gibi bir durumun olumsuz etkileri

de göz ardı edilmemelidir. Türkiye'nin, en azından kısa ve orta vadede komşu ülkelerden gelen göç baskılarıyla karşılaşmaya devam edeceği gerçeği, bu sorunların geçici olmadığını ortaya koymaktadır (Enuştekin, 2023).

Anlaşma kapsamında, AB'ye yasa dışı yollardan giriş yapan tüm göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilebileceği belirtilmektedir. Orta Doğu ve Afrika'dan gelen sığınmacılar, farklı bir rotadan AB'ye girseler dahi, Türkiye'ye geri gönderilmek üzere "AB'ye Türkiye üzerinden geldikleri" iddiasında bulunabilmektedirler. Bu durum, Türkiye'nin daha iyi koşullar sunduğu bir yandan ve mültecilere AB'ye dönme umudu sağladığı diğer yandan oluşan bir gerçeği yansıtmaktadır. Avrupa Birliği'nin talepleri arasında, "yolsuzlukla mücadele" ve "terörle mücadele mevzuatının değiştirilmesi" gibi Türkiye için doğrudan ilgili olmayan konulara odaklanması dikkat çekicidir. Bu durum, AB'nin vizesiz stratejiyi komşu ülkeler için bir "gizleme aracı" olarak kullanma niyeti hakkında soruları beraberinde getirmektedir. Bazıları bu hamleyi, AB'nin Türkiye'yi göç yönetiminde önemli bir ortak olarak gördüğüne işaret ederken; bazıları ise AB'nin mümkün olduğunca fazla başvuruyu kabul ederek vize muafiyet sürecini açık tutma çabası olarak yorumlamaktadır. Ancak, AB'nin kendi çıkarlarını öncelikli tuttuğu ve Türkiye'ye ağır bir yük yüklemediği açıktır. Bu anlaşma ve sürecin Türkiye'nin çıkarları açısından değerlendirilmesi gerektiğinde, ülkemiz için hem olumlu hem de olumsuz yönlerin olduğu görülebilir (Yılmaz ve Yıldız, 2020).

Türkiye'nin vize zorunluluğunu kaldırmak ve Türk vatandaşlarını muaf tutmak için Schengen vize rejimini benimsemesi, Avrupa Birliği'nin Genişletilmiş Komşuluk Alanı (GKA) ile paralel olarak gerçekleşen bir adım olacaktır. Bu durum, Türkiye'nin vize rejimini AB'nin vize muafiyeti tanıdığı ve tanımadığı ülkeler listeleriyle uyumlu hale getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye'nin bu meşru yol haritası, AB'ye tam üyelik şartına bağlanırken, AB ise Türkiye'yi bu uygulamayı gözden geçirmeye çağırmaktadır. Türkiye, tam üyelik öncesinde bu şartı yerine getirirse, birçok ülke vatandaşlarına tanınan vizesiz seyahat hakkını iptal etmek zorunda kalacaktır. Geri Kabul Anlaşmaları, AB için olağanüstü faydalı bir girişim olarak görülebilirken, anlaşmanın diğer tarafı olan Türkiye için aynı değerlendirme yapılamaz. AB'nin, "Suriyeli göçmenler için daha yasal ve daha güvenli bir yol" olarak nitelendirdiği bu anlaşma, AB'nin en düşük maliyetle en büyük kazancı sağladığı bir durumu yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin vizesiz seyahat

vaadine odaklanmak yerine, sürece bütüncül bir yaklaşım benimsemesi ve AB'nin göç yükünü tamamen üstlenmeden adil bir yük paylaşımına öncelik vermesi gerekmektedir.

Türkiye, anlaşma kapsamındaki taahhütlerini yerine getirirken, AB'nin mali yardım, vize muafiyeti ve AB üyeliği yolunda yeni fasılların açılması gibi taahhütlerini yerine getirmediği ve çeşitli iddialarda bulunduğu gerçeğiyle karşı karşıyadır. Bu nedenle, Türkiye, GKA'yı ancak vize serbestisi sağlandıktan sonra uygulamayı düşünmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin gümrük birliğinin parçası olduğu, AB üyeliğine aday olduğu ve katılım müzakereleri yürüttüğü unutulmamalıdır. Türkiye, AB üyelik adayları arasında Schengen vize rejimi kapsamında "negatif listede" yer alan tek ülkedir. Dolayısıyla, bu anlaşma, AB'nin çıkarlarını öne çıkarmakta ve Türkiye'nin uluslararası imajını zedeleyen bir izlenim vermektedir. Bu sebeple, Türkiye'nin gerekli gerekçeleri göstererek, anlaşmanın önemli ölçüde iyileştirilmesini talep etmesi veya anlaşmadan çekilmeyi ciddi olarak düşünmesi gerekmektedir (Havan, 2023).

### 5.6. Ekonomik Dinamikler: Türkiye'nin Göç Politikalarının Ekonomiye Etkisi

Türkiye'nin göç politikalarının ekonomiye olan etkisi oldukça karmaşıktır. Öncelikle, göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı incelenebilir. Örneğin, son yıllarda Türkiye'ye yönelik göç dalgaları, işgücü piyasasında belirli sektörlerde talebi artırmış olabilir. 2015 yılında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmesiyle birlikte, özellikle inşaat sektöründe yoğun bir işgücü talebi oluştu. Örneğin, 2016'da inşaat sektörü istihdamı %10 civarında artış gösterdi ve bu artışın büyük bir kısmı Suriyeli göçmenlerden kaynaklandı. Tarım, inşaat ve hizmet sektörleri, göçmen işgücüyle desteklenerek işgücü açığını giderebilirler. 2020 yılında, tarım sektöründe çalışan göçmenlerin sayısındaki artış, yerli işçilerle rekabeti artırdı. Bu durum, yerli işçilerin ücret taleplerini düşürme eğilimine girmesine neden oldu ve işgücü piyasasında belirli bir rekabet ortamı oluştu (Selçuk, 2019).

Göçmenlerin artması tüketim ve talebi de artırabilir. 2017 yılında Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısının artmasıyla birlikte, perakende sektöründe belirgin bir talep artışı yaşandı. Özellikle büyük şehirlerdeki marketlerde Suriyeli göçmenlerin alışveriş yapmasıyla satışlarda gözle görülür bir artış yaşandı. Bu da

ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve Türkiye'nin Gayri Safi Yurt İçi Hasılası'nı olumlu yönde etkileyebilir. Ancak, göç politikalarının ekonomik etkileri sadece pozitif yönde değildir. Örneğin, işgücü piyasasında göçmenlerle yerel işgücü arasında rekabet oluşabilir. Düşük vasıflı işlerdeki rekabet, yerli işçilerin maaşlarının düşmesine veya istihdam edilmeme riskinin artmasına yol açabilir. 2015-2019 arasında Türkiye'deki göçmen nüfusunun artmasıyla birlikte, GSYİH'nin büyüme hızı arttı. Örneğin, 2018'de Türkiye'nin GSYİH büyüme hızı %2.6 iken, bu oranın %3.2'ye yükselmesinde göçmenlerin ekonomiye katkısı önemli bir rol oynadı (Öztürk ve Boyacı, 2022: 1812; Adıgüzel, 2020: 193).

Ayrıca, göçmenlerin artması, devlet harcamalarını da etkileyebilir. Özellikle sağlık hizmetleri ve eğitim gibi refah programlarına olan talebin artması, devletin harcamalarını artırabilir ve vergi politikalarını etkileyebilir. 2016 yılında Suriyeli sığınmacıların sayısındaki artış, Türkiye'nin sağlık hizmetleri ve eğitim alanındaki harcamalarını artırdı. Özellikle Suriyeli çocukların eğitim alması için yapılan harcamaların artması, devlet bütçesinde belirgin bir artışa neden oldu (İnce, 2023: 88).

Bununla birlikte, göç politikalarının ekonomik etkileri sadece kısa vadeli değil, aynı zamanda uzun vadeli nüfus dinamiklerini de etkileyebilir. Örneğin, Türkiye'nin düşük doğum oranlarıyla karşı karşıya olduğu düşünüldüğünde, göç politikaları nüfusun yaş yapısını dengelemeye yardımcı olabilir. Son olarak, göç politikalarının sosyal entegrasyon ve kültürel etkileşim üzerindeki etkileri de göz ardı edilmemelidir. Başarılı bir entegrasyon, sosyal huzuru artırabilir ve ekonomik kalkınmayı destekleyebilirken, entegrasyon sorunları ekonomik ve sosyal sorunlara yol açabilir.

Türkiye'nin göç politikalarının ekonomi üzerindeki etkilerini değerlendirirken, çok yönlü bir bakış açısı benimsemek ve politika yapıcıların dikkatlice yönetilmesi gereken birçok dinamiği göz önünde bulundurmak son derece kritiktir. Örneğin, 2017 yılında Türkiye'ye gelen bazı Suriyeli iş insanları, Türkiye'de yeni işletmeler açarak yerel ekonomiye önemli ölçüde yatırım yapmışlardır. İstanbul gibi büyük şehirlerde birçok restoran ve dükkân, Suriyeli girişimciler tarafından kurulmuş ve böylece ekonomik çeşitliliği artırmıştır. Ayrıca, 2015-2020 arasında Türkiye'nin izlediği göç politikaları, nüfusun yaş yapısını dengede tutmada önemli

bir rol oynamıştır. Özellikle Türkiye'nin genç nüfusa olan ihtiyacı göz önüne alındığında, Suriyeli gençlerin Türkiye'ye gelmesi, nüfus yapısında belirli bir denge oluşturmuştur. Bu durum, Türkiye'nin gelecekteki işgücü talebini karşılamak açısından önemlidir (Öztürk ve Boyacı: 1815).

2016 yılında başlayan Türkiye'nin göç politikalarıyla birlikte, Suriyeli sığınmacılar Türk toplumuna entegre olmaya başlamıştır. Özellikle dil kursları ve meslek eğitim programları gibi sosyal entegrasyon projeleri, Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü piyasasına daha etkin bir şekilde entegre olmalarını sağlamıştır. Bu entegrasyon çabaları, ekonomik kalkınmayı destekleyerek Türkiye'nin sürdürülebilir ekonomik büyümesine katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak, Türkiye'nin göç politikalarının ekonomi üzerindeki etkilerini anlamak için sadece ekonomik boyutu değil, aynı zamanda sosyal ve demografik etkileri de dikkate almak gerekmektedir. Bu bağlamda, politika yapıcıların dengeli ve kapsamlı bir yaklaşım benimsemesi, ekonomik kalkınma ve toplumsal uyum açısından önemlidir (İnce, 2023: 88).

Türkiye'nin göç politikalarının ekonomik boyutları ele alınırken, özellikle "ekonomik güvenlik paradoksu" kuramı üzerinde durulabilir. Bu paradoks, ekonomik kalkınma ile ulusal güvenlik arasındaki ilişkinin karmaşıklığını vurgulamadığından ülkemizde göç politikalarının bu dengeyi nasıl etkileyebileceğini incelememize katkı sağlayabilir. Türkiye'nin sığınmacı politikaları, ekonomik büyüme ve istikrarla ilişkilendirilebilir. Özellikle Suriye'den gelen sığınmacılar, Türkiye'ye yeni bir işgücü potansiyeli sunmuş ve bu da ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır. 2011-2015 yılları arasında Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısının 3 milyonu aşmasıyla birlikte, bu sığınmacıların iş gücü piyasasına entegrasyonu ve ekonomiye katkıları önemli bir boyut kazanmıştır. Ancak, bu süreçte ortaya çıkan bazı ekonomik güvenlik sorunları da göz ardı edilemez. Özellikle işsizlik oranlarında artış, yerel nüfusla sığınmacılar arasında işgücü piyasasında rekabetin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Türkiye'nin ekonomik güvenliği, işsizlik ve kaynakların dağılımındaki değişiklikler gibi faktörlerden etkilenebilir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, 2011-2019 yılları arasında Türkiye'de işsizlik oranı %8,0'den %13,7'ye yükselmiştir (Ünsal ve Sülkü, 2020: 182). Bu dönemde Suriyeli sığınmacıların sayısındaki artışla işsizlik oranları arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Burada, ekonomik güvenlik açısından kaynakların dağılımındaki değişiklikler de önemlidir. Özellikle sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine

yönelik baskılar artmıştır. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, bu hizmetlere olan talep artmış ve yerel halk ile sığınmacılar arasında kaynakların paylaşımı konusunda gerilimler yaşanmıştır. Türkiye'nin göç politikaları, ekonomik güvenlik paradoksu çerçevesinde incelendiğinde, hem ekonomik büyümeye katkı sağlayabilecek potansiyeli barındırmakta hem de bazı ekonomik güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin sığınmacı politikalarının daha dengeli bir şekilde yürütülmesi ve ekonomik güvenlik endişelerinin göz önünde bulundurulması önemlidir (Yılmaz ve Yıldız, 2020: 503).

İncelendiği üzere, Türkiye, son yıllarda artan sığınmacı akınlarıyla ekonomik ve sosyal dinamiklerde önemli değişiklikler yaşamıştır. Bu değişiklikleri açıklamak adına ekonomik güvenlik kuramlarından; "ekonominin güvenliği kuramı" da ele alınmalıdır. Zira, göç politikalarının ekonomik güvenliğe olan etkilerini anlamak, Türkiye'nin gelecekteki politika oluşturma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'nin göç politikaları, ekonomik güvenliğin artırılmasına veya azaltılmasına katkıda bulunabilir. Özellikle sığınmacıların istihdam edilmesi ve entegrasyonunun teşvik edilmesi, Türkiye'nin ekonomik güvenliğini artırabilir. Sığınmacıların iş gücüne katılmasıyla ekonomik büyüme potansiyeli artar ve iş gücü piyasası genişler. Ancak, bu politikaların kaynakların sınırlı olduğu durumlarda bazı zorlukları beraberinde getirebileceği unutulmamalıdır. Bahsedildiği üzere; Türkiye'nin sığınmacı politikaları çerçevesinde, 2016 yılında kabul edilen "Geçici Koruma Statüsü" ile ülkede bulunan Suriyeli sığınmacıların çalışma izni alması sağlanmıştır. Bu politika, Suriyeli sığınmacıların iş gücüne katılımını artırmış ve dolayısıyla Türkiye'nin ekonomik güvenliğine katkı sağlamıştır. Kaynakların sınırlı olduğu durumlarda, sığınmacıların ekonomik kaynaklara olan talebi ve yerel nüfusla rekabeti önemli bir sorun haline gelebilir. Özellikle sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine yönelik talepler artabilir ve bu da kaynakların bölüşümünde gerilimlere yol açabilir. Kısacası, sığınmacıların istihdam edilmesi ve entegrasyonu gibi politikalar, Türkiye'nin ekonomik güvenliğini artırabilir. Ancak, bu politikaların kaynakların sınırlı olduğu durumlarda dengeli bir şekilde yürütülmesi ve yerel nüfusla rekabetin önlenmesi gerekmektedir (Havan, 2023: 99).

Türkiye’nin göç politikalarının ekonomiye olan etkilerini ele alırken, enerji güvenliği kuramına başvurarak çözümlemeye gitmek faydalı olabilir. Türkiye’nin sığınmacı politikaları, enerji güvenliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir.

Özellikle büyük bir sığınmacı nüfusunun varlığı, enerji talebinde artışa neden olabilir. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde enerji talebi artabilir, bu da enerji arzını ve fiyatlarını etkileyebilir. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik istikrarını olumsuz yönde etkileyebilir. Türkiye, 2011'den beri Suriyeli sığınmacıların yoğun akınına maruz kalmıştır. Sığınmacıların büyük bir kısmı, Türkiye'nin enerji yoğunluğu yüksek büyük şehirlerine yerleşmiştir. Bu durum, özellikle elektrik ve ısınma gibi enerji tüketimi yoğun alanlarda enerji talebinde artışa neden olmuştur. Türkiye'nin enerji arzı ve fiyatları üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, enerji güvenliği ve ekonomik istikrar arasındaki ilişki daha da belirgin hale gelmektedir. Sığınmacıların varlığı, enerji arzı ve fiyatlarını etkileyebilir ve bu da Türkiye'nin ekonomik istikrarını olumsuz yönde etkileyebilir (Karataş ve Ayyıldız, 2021).

Ekonomik güvenlik kuramları arasından, makroekonomik güvenlik teorisi, ekonomik büyüme, enflasyon, işsizlik ve diğer makroekonomik göstergelerin, bir ülkenin güvenliği üzerinde etkili olduğunu savunur. Türkiye'nin sığınmacı politikaları da bu göstergeler üzerinde etkili olabilir. Örneğin, sığınmacıların istihdam edilmesiyle işsizlik oranlarının düşürülmesi, Türkiye'nin ekonomik güvenliğini artırabilir. Aynı zamanda, sığınmacıların ekonomiye katkısıyla ekonomik büyüme potansiyeli de artabilir. Ancak, bu politikaların etkin bir şekilde uygulanması ve kaynakların verimli kullanılması önemlidir. Örneğin; Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı akınıyla başa çıkma sürecinde uyguladığı "Geçici Koruma Statüsü" politikası, ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde belirgin etkiler yaratmıştır. 2011 yılında başlayan Suriye kriziyle birlikte Türkiye'ye sığınan milyonlarca Suriyeli, ülkenin işgücü piyasasına büyük bir potansiyel getirmiştir. Özellikle tarım, inşaat, turizm ve hizmet sektörlerinde işgücü talebinin artmasıyla birlikte, Suriyeli sığınmacılar iş gücü piyasasında önemli bir role sahip olmuştur. Bu istihdam potansiyeli, Türkiye'nin ekonomik büyümesine de olumlu katkı sağlamıştır. Sığınmacıların istihdam edilmesiyle birlikte, ekonomik aktivite artmış, üretim ve tüketim seviyelerinde yükselmeler gözlemlenmiştir. Ayrıca, Suriyeli sığınmacılar tarafından yapılan harcamaların da Türkiye'nin yerel ekonomisine canlılık getirdiği görülmüştür. Ancak, bu süreçte bazı zorluklar da ortaya çıkmıştır. Özellikle, sığınmacıların işgücü piyasasına entegrasyonuyla ilgili yaşanan uyumsuzluklar, kaynakların verimli kullanımını engellemiştir. Ayrıca, bazı sektörlerdeki rekabetin artmasıyla birlikte, yerel nüfusla sığınmacılar arasında işgücü piyasasında rekabetin

artması da işsizlik oranlarının artmasına neden olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin göç politikalarının makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini göstermektedir. Sığınmacıların istihdam edilmesiyle ekonomik büyüme potansiyeli artarken, aynı zamanda işgücü piyasasında yaşanan uyumsuzluklar ve rekabetin artması gibi sorunlar da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Türkiye'nin göç politikalarının ekonomiye etkilerini değerlendirirken, makroekonomik güvenlik teorisi dikkate alınmalı ve politikaların etkileri dengeli bir şekilde değerlendirilmelidir (Savacı, 2023).

Ekonomik güvenlik kuramlarından Ekonominin yumuşak güç olarak kullanılması bakış açısı, Türkiye'nin ekonomik gücünün, uluslararası ilişkilerde etkili bir araç olarak kullanılabileceğini savunur. Türkiye'nin sığınmacı politikaları da bu bağlamda ele alınabilir. Özellikle sığınmacılara yönelik insani yardım ve entegrasyon çabaları, Türkiye'nin uluslararası arenadaki konumunu güçlendirebilir. Bu çabalar, Türkiye'nin insani ve misafirperver yüzünü sergileyerek, uluslararası toplumda olumlu bir imaj oluşturabilir ve böylece Türkiye'nin yumuşak gücünü artırabilir. Ekonomik zorluklar veya istikrarsızlık, Türkiye'nin yumuşak gücünü olumsuz etkileyebilir. Özellikle ekonomik krizler veya durgunluklar, Türkiye'nin uluslararası arenadaki itibarını zayıflatabilir ve böylece yumuşak gücünü azaltabilir (Batur, 2023: 344) Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı kriziyle başa çıkma sürecinde uyguladığı politikalar, uluslararası toplumda olumlu bir algı oluşturmuştur. Özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik insani yardım ve entegrasyon çabaları, Türkiye'nin uluslararası arenadaki konumunu güçlendirmiştir. Türkiye'nin ekonomik zorluklarla karşı karşıya kaldığı dönemlerde, sığınmacı politikalarıyla ilgili çabaların etkinliği azalabilir. Örneğin, ekonomik durgunluklarla mücadele eden bir Türkiye, sığınmacıları barındırma ve entegrasyon konusundaki kaynakları azaltmak zorunda kalabilir, bu da yumuşak gücünü olumsuz etkileyebilir ve dahası ekonomik tehditlerle karşılaşma riskini arttırabilir (Öztürk ve Boyacı: 1815).

### 5.7. Kültürel İlişkiler: Türkiye'nin Göç Politikalarının Kültürel Bağlamdaki Rolü

Türkiye'nin tarih boyunca çeşitli göç dalgalarıyla karşılaşması, ülkenin kültürel zenginliğini ve çeşitliliğini artırmıştır. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nun döneminde çeşitli etnik gruplar ve dinlerden göçmenlerin Anadolu'ya yerleşmesi, Türk kültürünü şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Ayrıca, 20. yüzyılın

başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte, Türkiye'nin sınırları içinde ve dışında yaşayan göçmenlerin sayısında önemli artışlar yaşanmıştır. Bu göç dalgaları, Türkiye'nin genel kültürel dokusunu zenginleştirmiş ve çeşitlendirmiştir (Şallı, 2022: 29).

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'dan gelen göç dalgaları Türkiye'nin demografik yapısını da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 1923 yılında gerçekleşen Türkiye nüfus mübadelesi, Rumlarla Türkler arasında büyük çaplı bir nüfus değişimine yol açmıştır. Bu mübadele, Türkiye'nin demografik yapısında derin ve kalıcı değişikliklere sebep olmuş ve Türk toplumuna yeni kültürel unsurlar getirmiştir (Ekinci, 2021). Bu süreçte, göç eden Rumlarla yerlerine gelen Türkler arasında kültürel alışveriş ve etkileşim yaşanmış, Türk toplumunun çeşitliliği ve zenginliği artmıştır. Bu dönem, Türkiye'nin modern kimliğinin şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Ekinci, 2021).

Türkiye'nin tarih boyunca göç politikaları çeşitli dönemlerde değişiklik göstermiştir. Örneğin, 20. yüzyılın ortalarında Türkiye, Almanya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine işçi göçüne izin vermiştir. Bu politika değişiklikleri, Türkiye'deki kültürel çeşitliliği artırmış ve farklı kültürel grupların ülkeye entegrasyon sürecini etkilemiştir (İnce, 2023: 87).

1960'lardan itibaren Türkiye, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine yönelik bir işçi göçü politikası benimsemiştir. Ancak, 1980'lerdeki ekonomik krizle birlikte Türkiye'nin göç politikaları önemli ölçüde değişmiş ve göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonu ön planda tutulmuştur. Örneğin, 2000'lerin başında Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde, Türkiye göç politikalarını AB standartlarına uygun hale getirmeye yönelik çaba sarf etmiştir. Bu dönemde, Türkiye göç politikalarını revize ederek, göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmayı ve uluslararası standartlara uyumu sağlamayı hedeflemiştir. Bu politika değişiklikleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkilerinde de önemli bir rol oynamış ve ülkenin entegrasyon sürecine katkı sağlamıştır (İnce, 2023: 89).

Ayrıca, son yıllarda Suriye'deki iç savaşın etkisiyle Türkiye'ye gelen sığınmacıların sayısının artması, Türkiye'nin göç politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Bu politika değişiklikleri, hem Türk toplumunun hem de göçmen

topluluklarının kültürel ve sosyal yaşamını etkilemiştir. 2011 yılından itibaren Türkiye, Suriye'deki iç savaşın etkisiyle milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası alanda takdir görmesine ve kültürel diplomasi açısından önemli bir rol oynamasına neden olmuştur. Özellikle Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara sağladığı yardım ve destek, ülkenin bölgedeki liderlik rolünü pekiştirmiştir. Bu yardımların yanı sıra Türkiye, uluslararası toplumun dikkatini çekerek insani krizlere duyarlı bir aktör olarak tanınmıştır. Bu süreç, Türkiye'nin bölgesel istikrar ve barışa katkı sağlayan bir ülke olarak algılanmasına da katkı sağlamıştır (Öztürk ve Boyacı: 1815)

Göçmenlerin Türkiye'deki kültürel kimlik oluşumuna etkisi oldukça önemlidir. Örneğin, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki varlığı, Türk toplumunun farklı bir kültürel perspektiften bakmasını sağlamış ve Türk toplumunun kendi kimliğini daha iyi anlamasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, göçmen topluluklarının Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yaşamına katkıları da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, Suriyeli girişimcilerin Türkiye'deki iş dünyasına olan katkıları, ülkenin ekonomik kalkınmasına önemli bir destek sağlamıştır (Şallı, 2022: 30).

2010'lu yıllarda Türkiye, Suriyeli sığınmacıların yanı sıra Afgan, Iraklı ve diğer ülkelerden gelen göçmenlere de ev sahipliği yapmıştır. Bu göç dalgaları, Türk toplumunun kültürel kimliğini çeşitlendirmiş ve zenginleştirmiştir. Özellikle büyük şehirlerden biri olan İstanbul gibi bölgelerde, Suriyeli girişimcilerin açtığı işletmeler, Türkiye'nin ekonomisine ve kültürel çeşitliliğine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu işletmeler, yerel işgücünün istihdamına katkı sağlarken, aynı zamanda Suriyeli ve diğer göçmen gruplarının kültürel miraslarını da yansıtmış ve yerel toplumlarla etkileşimde bulunmuştur. Bu şekilde, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısında çeşitlilik ve zenginlik sağlanmış, ülkenin kültürel dokusu daha da zenginleştirilmiştir.

Türkiye'nin göç politikaları ve göçmenlerin entegrasyonu hakkındaki kültürel algılar, medya, politika ve toplum tarafından şekillendirilmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya raporları ve kamuoyu tartışmaları, Türk toplumunun göçmenlere karşı tutumunu etkilemiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin göç politikalarının kültürel etkilerini anlamak için iletişim ve algıyı da dikkate almak önemlidir. 2010'lu yıllarda Türkiye'de, Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya raporları ve kamuoyu tartışmaları belirgin bir şekilde artmıştır. Bu durum,

Türk toplumunun göçmenlere karşı tutumunu etkilemiş ve kamuoyunun göçmenlere yönelik algısını belirgin bir biçimde şekillendirmiştir. Özellikle bazı medya kuruluşlarının göçmenlere karşı olumsuz bir dil kullanması, toplumun göçmenlere yönelik algısını olumsuz yönde etkilemiş ve bazı durumlarda ayrımcılığın artmasına neden olmuştur. Bu tür haberler ve tartışmalar, göçmenlere yönelik toplumsal tutumları derinleştirmiş ve Türkiye'de göçmenlerin entegrasyon sürecini zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, medyanın göçmenler hakkında objektif ve dengeli bir şekilde haber yapması, toplumsal farkındalığın artırılması ve ayrımcılığın önlenmesi açısından hayati öneme sahiptir (Öztürk ve Boyacı: 1815).

Göç politikalarının kültürel güvenlik kuramlarından kültürel çoğulculuk teorisiyle ilişkisini verilerle açıklamak için Türkiye'deki göçmen nüfusunun çeşitliliği ve bu göçmenlerin kültürel etkileşimi hakkındaki duruma bakabiliriz. Türkiye'de son yıllarda artan göç hareketleriyle birlikte ülke genelinde farklı kültürlerden gelen göçmenlerin sayısı da artmıştır. Özellikle Suriye, Afganistan, Irak gibi ülkelerden gelen sığınmacılar ve göçmenler Türkiye'ye yerleşmiş ve çeşitli kültürel kimliklerini beraberlerinde getirmişlerdir. Verilere dayanarak, 2020 itibariyle Türkiye'de kayıtlı yaklaşık 4 milyon Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Afganistan, Irak, İran, ve diğer ülkelerden gelen göçmenlerin sayısı da önemli bir seviyededir (Şengül, 2022: 133). Bu göçmenlerin Türkiye'ye gelmesine olanak tanıyan ve yerleşmelerini destekleyen göç politikaları, ülkenin kültürel çeşitliliğini artırmıştır. Göçmenlerin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte, farklı kültürler arasında etkileşim ve karşılıklı öğrenme de artmıştır. Özellikle büyük şehirlerde göçmen nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde, farklı kültürlerin restoranları, dini ibadet yerleri, ve kültürel etkinliklerin çeşitliliği gözlemlenebilir. Bu veriler, Türkiye'nin göç politikalarının farklı kültürlerin bir arada yaşamasını teşvik ettiğini ve bu kültürlerin birbirlerinden etkilenerek toplumsal yapıyı zenginleştirdiğini göstermektedir. Göç politikalarının bu şekilde kültürel çoğulculuğu desteklediği ve Türkiye'nin kültürel açıdan zengin bir yapıya sahip olmasını sağladığı görülmektedir (İnce, 2023: 90).

Kültürel güvenlik kuramlarından, Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi çerçevesinde Türkiye'nin göç politikalarının etkilerini analiz etmek için çeşitli iletişim ve eğitim programları ele alınabilir. Türkiye, göçmenlerin Türkçe dilini öğrenmelerini teşvik etmek için çeşitli iletişim ve eğitim programları sunmaktadır.

2020 verilerine göre, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların %30'u devlet tarafından sağlanan Türkçe dil eğitimi programlarına katılmıştır. Bu programlar, göçmenlerin yerel topluma daha iyi entegre olmalarını sağlayarak kültürlerarası iletişimi güçlendirir. İkinci olarak; sosyal yardım hizmetleri ele alınabilir. Türkiye, göçmenlere yönelik sosyal yardım hizmetlerini genişletmiştir. 2021 verilerine göre, Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların %80'i düzenli olarak devlet tarafından sağlanan sosyal yardım hizmetlerinden faydalanmaktadır. Bu hizmetler, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayarak onların toplum içinde daha güvende hissetmelerini sağlar. Üçüncü olarak, kültürel etkileşim alanlarına bakılabilir. Türkiye'de farklı kültürel gruplar arasında etkileşimi teşvik eden birçok etkinlik ve platform bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Göç Film Festivali, göçmenlerle yerel halk arasında kültürel alışverişi artırarak güvenli bir ortam sağlar. Bu veriler, Türkiye'nin göç politikalarının kültürlerarası iletişimi ve güvenliği desteklediğini göstermektedir. Bu politikalar, göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırırken toplum içindeki uyumu artırır ve olası kültürel gerilimleri azaltır. Bu da Kültürlerarası İletişim ve Güvenlik Teorisi'nin önerdiği şekilde farklı kültürler arasında uyumlu bir yaşamı teşvik eder (Kanat, 2021).

Kültürel Ekoloji Teorisi bir diğer Kültürel güvenlik kuramı olarak, Türkiye'nin göç politikalarının etkilerini değerlendirmede başvurulabilir. Bu anlamda ilk olarak, kültürel koruma ve destek programlarına bakılabilir. Türkiye, göçmenlerin kendi kültürel özelliklerini korumalarını ve yaşamlarını sürdürmelerini destekleyen çeşitli programlar sunmaktadır. Örneğin, 2022 verilerine göre, Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların %70'i kendi kültürel etkinliklerini düzenlemekte ve bu etkinliklere katılmaktadır. Bu programlar, göçmenlerin kültürel kimliklerini korumalarına ve yaşatmalarına olanak tanır. İkinci olarak, entegrasyon ve işbirliği projeleri ele alınabilir. Türkiye, yerel ve göçmen topluluklar arasında işbirliğini teşvik eden projeler yürütmektedir. 2021 verilerine göre, Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların %60'ı yerel halkla ortak kültürel etkinliklere katılmıştır. Bu projeler, farklı kültürler arasında anlayışı artırarak kültürel ekolojiyi zenginleştirir ve bir arada var olmayı destekler (Tapan, 2022: 145). Üçüncü olarak, kültürel mirasın korunması çabalarına odaklanılabilir. Türkiye, göçmenlerin kültürel miraslarını korumak için çeşitli önlemler almaktadır. Örneğin, İzmir'deki birçok müze ve kültürel merkez, göçmenlerin kültürel miraslarını sergileyerek ziyaretçilere tanıtmaktadır. Bu,

göçmenlerin kültürel kimliklerini korumalarını ve paylaşmalarını sağlayarak kültürel ekolojiyi güçlendirir. Bu gibi politikalar, farklı kültürlerin bir arada var olmasını sağlarken göçmenlerin kendi kültürel özelliklerini korumalarını ve yerel kültüre entegrasyonlarını teşvik edebilmektedir.

Kültürel güvenlik kuramlarından bir diğer Kültürel Kimlik ve Güvenlik teorisi olup Türkiye'nin göç politikalarının etkileri bu kurama göre incelenebilir. Kültürel kimlik koruma hedefleri doğrultusundaki önlemler; incelenecek ilk gruptaki faaliyetlerdendir. Zira, Türkiye'nin göç politikaları, göçmenlerin kültürel kimliklerini korumalarını ve ifade etmelerini sağlayan çeşitli önlemleri içerir. Örneğin, 2021 verilerine göre, Türkiye'deki göçmenlerin %85'i kendi kültürel etkinliklerini düzenlemekte ve bu etkinliklere katılmaktadır (Körükmez vd., 2022). Bu politikalar, göçmenlerin kendi kültürel miraslarını yaşatmalarına ve paylaşmalarına olanak tanır. İkinci olarak, toplumsal uyum programları bu doğrultuda açıklanabilir. Nitekim Türkiye, göçmenlerin topluma uyumunu teşvik eden çeşitli programlar yürütmektedir. Örneğin, 2020 verilerine göre, Türkiye'deki göçmenlerin %70'i devlet tarafından sağlanan toplum içi etkileşim ve entegrasyon programlarına katılmıştır. Bu programlar, farklı kültürel gruplar arasında anlayışı artırarak kültürel kimlikler arası çatışmaları önler ve toplumun güvenliğini sağlar. Hukuki ve sosyal desteklere de bakılabilir. Türkiye, göçmenlere hukuki ve sosyal destek sunarak onların güvenliğini sağlamaktadır. Örneğin, 2022 verilerine göre, Türkiye'de yaşayan göçmenlerin %75'i devlet tarafından sağlanan sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadır. Bu hizmetler, göçmenlerin sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayarak kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olur. Bu politikalar, göçmenlerin kültürel kimliklerini korumalarını sağlarken aynı zamanda toplum içinde uyumu artırarak kültürel kimlikler arası çatışmaları önler (Tapan, 2022).

Türkiye'nin göç politikalarının etkilerini Kültürel güvenlik kuramlarından Kültürel Varlık Teorisi çerçevesinde de açıklamak mümkündür. Evvela, kültürel mirasın korunması ve tanıtımı çabalarını ele alabiliriz. Türkiye'nin göç politikaları, farklı kültürlerin varlığını korumak için çeşitli önlemler içerir. Örneğin, 2023 verilerine göre, Türkiye'deki göçmenlerin %60'ı kendi kültürel miraslarını tanıtmak için çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Bu etkinlikler, göçmenlerin kültürel miraslarını korumalarına ve paylaşmalarına olanak tanır, bu da Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini artırır. İkinci olarak, kültürel etkinlik ve festivaller bu uğurda

açıklanabilir. Türkiye, göçmenlerin kendi kültürel miraslarını kutlamaları için çeşitli etkinlikler ve festivaller düzenlemektedir. Örneğin, 2022 verilerine göre, Türkiye'deki göçmenlerin %70'i yerel festivallere katılmıştır. Bu etkinlikler, farklı kültürlerin bir arada var olmasını teşvik eder ve Türkiye'nin kültürel zenginliğini sergiler. Üçüncü olarak kültürel değişim ve işbirliği projeleri analiz edilebilir: Türkiye, göçmenlerin kendi kültürel miraslarını korumalarını ve yaşatmalarını desteklemek için çeşitli işbirliği projeleri yürütmektedir. Örneğin, 2021 verilerine göre, Türkiye'deki göçmenlerin %75'i yerel halkla ortak kültürel projelere katılmıştır. Bu projeler, farklı kültürler arasında anlayışı artırır ve Türkiye'nin kültürel zenginliğini korur. Göçmenlerin kendi kültürel miraslarını korumalarını sağlamak, Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini ve varlığını destekleyen önemli bir unsur olarak görülebilmektedir (Körükmez vd., 2022; Tapan, 2022)

### 5.8. Türkiye'nin Göç Politikalarında İnsan Odaklı Yaklaşım

Avrupa'daki Türk göçmenlerin yaşadığı zorluklar ve sorunlar, farklı ülkelerde ve bireysel deneyimlerde çeşitlilik gösterse de, genel olarak şu temel konular sıkça gözlemlenmektedir. Entegrasyon ve kültürel uyum, Türk göçmenlerin Avrupa'daki yaşam koşullarına uyum sağlama ve yerel topluma entegre olma sürecinde temel bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil bariyerleri, farklı yaşam tarzları ve değerler sistemi gibi etmenler, entegrasyon sürecini etkileyebilir. Eğitim ve istihdam fırsatlarına erişim konusundaki zorluklar da önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Türk göçmen gençler, dil bilmeme, mesleki eğitim ve deneyim eksikliği gibi faktörler nedeniyle istihdam olanaklarına erişmede güçlükler yaşayabilirler. Ayrımcılık ve ırkçılık ise, bazı Türk göçmenlerin karşılaştığı acı bir gerçek olarak öne çıkmaktadır. Etnik kökenleri veya dini inançları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmak, eşitsizlik ve hak kaybına yol açabilir. Vatandaşlık başvurusu ve diğer yasal süreçlerin karmaşıklığı ve uzunluğu da Türk göçmenlerin karşılaştığı diğer bir önemli sorun alanını oluşturmaktadır. Bu süreçlerin anlaşılması ve takip edilmesi, bazen büyük bir mücadeleyi gerektirebilir. Toplumsal kabul ve kimlik sorunları da Türk göçmenlerin yaşadığı sorunlar arasında yer almaktadır. Hem Türkiye'den hem de Avrupa ülkelerinden gelen beklentiler ve stereotipler, çift kimlik sorununu, bağlılık duygusunu ve toplumun kabulünü etkileyebilir (Bilge, 2020). Bu zorluklara rağmen, birçok Türk göçmen başarıyla entegre olmuş, iş kurmuş ve toplumlarına

olumlu katkılar sağlamıştır. Ancak, entegrasyon politikalarının geliştirilmesi, eğitim ve istihdam fırsatlarının iyileştirilmesi, ayrımcılığa karşı mücadele ve kültürel anlayışın artırılması gibi çeşitli önlemler, Türk göçmenlerin karşılaştığı sorunların hafifletilmesine yardımcı olabilir. Bu önlemler, Türk göçmenlerin Avrupa'daki yaşam koşullarına uyum sağlamalarına ve daha iyi bir entegrasyon süreci geçirmelerine katkı sağlayabilir (Şengül, 2022: 133).

İnsan güvenliği kuramlarına başvurarak, Türkiye'nin göç politikalarında insani güvenlik kuramına dair somut örnekler ele alınabilir. İlk olarak, Türkiye, Suriye'den gelen milyonlarca sığınmacıya barınma imkanı sunmuştur. Özellikle çeşitli kentlerde ve kamplarda mültecilere yönelik barınma alanları oluşturulmuştur. Örneğin, Türkiye'nin güneyinde bulunan Hatay'da, Suriyeli sığınmacılar için çadır kentler ve barınma merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerde temel barınma ihtiyaçları karşılanmış ve insan güvenliği sağlanmıştır (Bilge, 2020). İkinci olarak, Türkiye, Suriyeli mültecilere gıda yardımı ve beslenme programları sağlamıştır. Türk Kızılayı ve diğer sivil toplum kuruluşları aracılığıyla, mültecilere temel gıda maddeleri dağıtılmıştır. Ayrıca, mülteci kamplarında yemek hizmetleri sunularak beslenme ihtiyaçları karşılanmıştır. Örneğin, Kilis ve Gaziantep gibi şehirlerde bulunan kamplarda mültecilere günlük sıcak yemekler sağlanmıştır. Üçüncü olarak, Türkiye, Suriyeli mültecilere ücretsiz sağlık hizmetleri sunmuştur. Türkiye'nin çeşitli illerinde bulunan sağlık merkezleri ve hastanelerde, mültecilere acil ve rutin sağlık hizmetleri verilmiştir. Özellikle, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde mobil sağlık ekipleri oluşturulmuş ve sağlık hizmetlerine erişim kolaylaştırılmıştır. Türk Sağlık Bakanlığı'nın verilerine göre, Suriyeli mültecilere sağlanan sağlık hizmetlerinin sayısı her yıl artmaktadır. Bu örnekler, Türkiye'nin insani güvenlik yaklaşımını göç politikalarında nasıl uyguladığını ve göçmenlerin temel ihtiyaçlarının korunması ve güvence altına alınmasına nasıl odaklandığını göstermektedir. Bu şekilde, Türkiye mültecilerin insan güvenliğini sağlamak için çaba sarf etmiş ve insani değerlere önem vermiş görünmektedir (Kara, 2023: Bilge, 2020).

İnsan güvenliği kuramlarından insan onuru yaklaşımı; Türkiye'nin göç politikalarında insan haklarının ve onurunun korunması gerektiğini vurgulayan bir yaklaşım olarak insan odaklılığın arttırılmasında etkili olabilir. İlk olarak hukuki hakların Korunması çabaları incelenebilir. Türkiye, mültecilerin temel insan

haklarının korunması için çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır. Örneğin, 2014 yılında kabul edilen Uluslararası Koruma Kanunu, mültecilerin yasal statülerini belirlemiş ve haklarını güvence altına almıştır. Bu kanun, mültecilere eğitim, sağlık hizmetleri, çalışma izni gibi temel hakları sağlamaktadır. Türkiye ayrıca, mültecilerin adil ve hızlı bir şekilde sığınma başvurularını işleme alarak insan haklarına uygun bir süreç sağlamıştır. İkinci olarak, mülteci kamplarında insan onuruna uygun yaşam koşullarının oluşturulmasına bakılabilir. Türkiye, mülteci kamplarında insan onuruna uygun yaşam koşullarının sağlanması için çaba göstermiştir. Özellikle, Türkiye'nin güneyinde bulunan mülteci kamplarında, temiz su temini, hijyen koşullarının sağlanması, güvenlik önlemlerinin alınması gibi önlemler alınmıştır. Bu kamplarda aileler için ayrı yaşam alanları, çocuklar için eğitim ve oyun alanları gibi hizmetler sunularak insan onuruna uygun bir yaşam ortamı oluşturulmuştur. Veriler, Türkiye'nin mülteci kamplarındaki yaşam koşullarının iyileştirilmesi için harcadığı çabayı göstermektedir. Örneğin, AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) tarafından yayımlanan raporlara göre, mülteci kamplarında yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirildiği ve uluslararası standartlara uygun hale getirildiği belirtilmektedir (Erkin vd. , 2024). Üçüncü olarak, toplumsal entegrasyon ve ayrımcılığın önlenmesi gayretlerine göz atılabilir. Türkiye, mültecilerin topluma entegrasyonunu destekleyerek ve ayrımcılığın önlenmesi için çeşitli programlar yürütmüştür. Örneğin, Suriyeli mültecilerin Türkçe öğrenmelerini sağlayacak eğitim programları düzenlenmiş ve mültecilerin istihdam edilmelerini destekleyecek iş ve meslek edindirme kursları düzenlenmiştir. Bu şekilde, mültecilerin toplumsal hayata katılımları teşvik edilmiş ve insan onurunun korunması için adımlar atılmıştır. Türkiye'nin göç politikalarında insan haklarının ve onurunun korunması için nasıl çeşitli adımlar attığını ve bu değerlere önem verdiğini göstermektedir. Türkiye'nin göç politikalarında insan haklarının ve onurunun korunması için attığı adımlara rağmen, hala bazı eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin, kayıt dışı çalışma ve düşük ücretli işlerde çalışan göçmenlerin istihdam hakları sınırlıdır. Ayrıca, dil engeli veya eğitim altyapısındaki yetersizlik nedeniyle göçmen çocukların eğitim haklarına erişimi zor olabilir. Türkiye'nin göç politikalarında, göçmenlerin topluma entegrasyonunu teşvik etmek ve ayrımcılığı önlemek için daha etkili stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi önemlidir. Örneğin, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere sağladığı sağlık

hizmetlerinin sayısı her yıl artmaktadır, ancak hala bazı sağlık ihtiyaçlarının karşılanamadığı bildirilmektedir (Tapan, 2022).

Türkiye'nin göç politikalarında göçmenlerin sahip oldukları yeteneklerin ve kaynakların geliştirilmesini vurgulayan bir diğer yaklaşım, insani güvenlik kuramlarından Kapabiliteler Yaklaşımı olabilir. Bu kuram ülkelerde, meslek edindirme programlarına vurgu yapar. Türkiye, Suriyeli mültecilerin istihdam olanaklarını artırmak için çeşitli meslek edindirme programları düzenlemiştir. Örneğin, inşaat, tekstil, gıda sektörleri gibi alanlarda meslek edindirme kursları açılarak mültecilere mesleki beceri kazandırılmıştır. Bu sayede mültecilerin kendi geçimlerini sağlamaları ve ekonomik olarak daha bağımsız hale gelmeleri desteklenmiştir. İkinci olarak girişimcilik destek programlarına ağırlık vermek gereklidir. Türkiye, mültecilerin kendi işlerini kurmalarını teşvik etmek için girişimcilik destek programları yürütmüştür. Örneğin, Suriyeli mültecilere mikro kredi veya işletme danışmanlığı gibi destekler sağlanarak kendi işlerini kurmaları ve ekonomik olarak güçlenmeleri desteklenmiştir. Bu şekilde, mültecilerin kendi potansiyellerini kullanarak ekonomik katkıda bulunmaları teşvik edilmiştir. Üçüncü olarak eğitim fırsatlarına yer vermek insan odaklılık için bir diğer fırsattır. Türkiye, Suriyeli mültecilere eğitim olanakları sunarak yeteneklerinin geliştirilmesini desteklemiştir. Özellikle, mülteci çocuklara okul çağına uygun eğitim imkanları sağlanarak geleceklerini şekillendirmelerine yardımcı olunmuştur. Ayrıca, yetişkin mültecilere de mesleki eğitim ve dil kursları gibi fırsatlar sunularak yeteneklerinin ve bilgi birikimlerinin artırılması sağlanmıştır. Dördüncü olarak ülkelerde entegrasyon programlarının varlığı gereklidir. Türkiye, mültecilerin topluma entegrasyonunu desteklemek için çeşitli programlar yürütmüştür. Örneğin, kültürler arası etkileşimi teşvik eden etkinlikler düzenlenerek mültecilerin yerel topluma daha kolay adapte olmaları sağlanmıştır. Ayrıca, Türkçe öğrenme kursları ve rehberlik hizmetleri gibi destekler de sunularak mültecilerin entegrasyon süreci kolaylaştırılmıştır (Fansa, 2020: 365).

Bununla birlikte, Kapabiliteler Yaklaşımına göre Türkiye'nin göç politikalarında eksik kaldığı konuları AB üye ülkelerine göre gözden geçirmek gereklidir. İlk olarak, AB üye ülkeleri genellikle mültecilere daha geniş kapsamlı istihdam olanakları ve eğitim fırsatları sunmaktadır. Örneğin, Almanya gibi ülkeler, mültecilere mesleki eğitim programları ve iş garantili kurslar sağlayarak

entegrasyonlarını desteklemektedir. Türkiye'nin istihdam ve eğitim konularında mültecilere daha fazla destek sağlaması ve kapsamlı programlar geliştirmesi gerekebilir. Özellikle, mültecilerin mesleki becerilerini artıracak kurslar ve iş bulmalarına yardımcı olacak programlar önemlidir. İkinci olarak, AB ülkeleri genellikle mültecilerin topluma entegrasyonunu teşvik eden ve kültürel uyumlarını destekleyen politikalar yürütmektedir. Örneğin, İsveç gibi ülkeler, dil kursları ve kültürel etkinliklere katılımı teşvik eden programlar sunarak mültecilerin yerel topluma adapte olmalarını sağlamaktadır. Türkiye'nin bu konuda daha kapsamlı ve etkili entegrasyon programları geliştirmesi gerekebilir. Özellikle, mültecilere Türkçe öğrenme ve kültürel etkinliklere katılımı teşvik eden programlar önemlidir. Üçüncü olarak, AB üye ülkeleri genellikle mültecilere kapsamlı sağlık hizmetleri ve psikososyal destek sağlamaktadır. Örneğin, eski üye İngiltere gibi ülkeler, mültecilere ücretsiz sağlık hizmetleri ve psikolojik danışmanlık imkanları sunmaktadır. Türkiye'nin mültecilere sağlık hizmetlerine erişimi ve psikososyal destek konusunda daha fazla kaynak ayırması ve kapasitesini artırması gerekebilir. Özellikle, mültecilerin travmatik deneyimlerle baş etmelerine yardımcı olacak psikososyal destek programları önemlidir (Yalçın, 2022).

Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi de insani güvenlik kuramları arasında, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini ve sağlık güvenliğini vurgulayan bir perspektiftir. Türkiye'nin göç politikalarında bu teoriyi uygulaması, özellikle Suriyeli mültecilere yönelik sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim sağlayarak ve pandemi gibi küresel sağlık krizlerinde göçmenleri de kapsayan önlemler alarak gözlemlenmiştir. Ancak, bu yaklaşıma göre Türkiye'nin daha fazla iyileştirme yapabileceği alanlar da bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin sağlık hizmetlerine erişim konusunda bazı engellerin hala bulunması ve özellikle kırsal bölgelerdeki mültecilerin sağlık hizmetlerine ulaşımının zorluğu, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi kapsamında göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini tam olarak sağlayamadığını gösterebilir. Ayrıca, pandemi gibi kriz dönemlerinde göçmenlerin sağlık güvencesinin sağlanması için daha etkili ve kapsamlı önlemler alınması gerekebilir. Bu çerçevede, Türkiye'nin sağlık sistemi kapasitesini güçlendirme, sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırma ve kriz durumlarına hazırlıklı olma konularında daha fazla çaba sarf etmesi gerekebilir. Bu sayede, Küresel Sağlık Güvenliği Teorisi kapsamında göçmenlerin sağlık güvenliğini daha iyi sağlaması mümkün olabilir (Kahraman, 2023).

Toplumsal Adalet ve İnsani Güvenlik yaklaşımı, insan odaklı insani güvenlik kuramlarına göre göçmenlerin toplumsal adaletin bir parçası olarak kabul edilmesini ve toplum içinde eşit haklara sahip olmalarını vurgular. Türkiye'nin göç politikalarında bu yaklaşımı uygulaması, göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu ve haklarını güvence altına almayı amaçlayan politikalar geliştirmesiyle gözlemlenmiştir. Yine de, bu yaklaşıma göre Türkiye'nin daha fazla adım atması gereken alanlar da bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu desteklemek için daha kapsamlı programlar geliştirmesi ve uygulaması gerekebilir. Toplumsal adaletin sağlanması için göçmenlere yönelik ayrımcılığın önlenmesi ve eşit haklara sahip olmalarının sağlanması önemlidir. Bu kapsamda, Türkiye'nin göçmenlere yönelik ayrımcılığı önleme ve eşitlik ilkesini güçlendirme konularında daha etkili politikalar benimsemesi gerekebilir. İlaveten, Türkiye'nin göçmenlerin insan haklarını ve onurunu korumak için daha kapsamlı önlemler alması ve bu hakların etkin bir şekilde uygulanmasını sağlaması önemlidir. Göçmenlerin barınma, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması ve insan onuruna uygun yaşam koşullarının sağlanması da toplumsal adalet ve insani güvenlik yaklaşımının bir gereğidir. Türkiye'nin göç politikalarında toplumsal adalet ve insani güvenlik yaklaşımını daha etkili bir şekilde uygulamak için daha kapsamlı ve sistematik adımlar atması önemlidir. Böylelikle, göçmenlerin toplum içinde daha adil ve güvenli bir şekilde yaşamaları sağlanabilir ve insan odaklı toplumsal uyum daha güçlü bir temele oturtulabilir (Bilge, 2020).

### 5.9. Entegrasyon ve Çeşitlilik: Türkiye'nin Göçmen Topluluklarıyla İlişkileri

Entegrasyon ve çeşitlilik, Türkiye'nin göçmen topluluklarıyla ilişkilerinde önemli bir konudur. Türkiye, tarih boyunca çeşitli kültürel ve etnik grupları barındırmış ve farklı coğrafi bölgelerden gelen göç dalgalarına ev sahipliği yapmıştır. Bu çeşitlilik, ülkenin sosyal dokusunu zenginleştirmiş ve kültürel mozaik oluşumuna katkı sağlamıştır. Türkiye'nin göç politikaları, entegrasyon ve çeşitlilik konularında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle son yıllarda Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkeye gelen milyonlarca Suriyeli sığınmacı, Türkiye'nin göç politikalarının odak noktasını oluşturmuştur. Türkiye, sığınmacıların barınma, eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli politikalar geliştirmiştir.

Entegrasyon süreci, sığınmacıların Türk toplumuna uyum sağlaması ve yerel topluma entegre olması açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye, dil kursları, meslek eğitimi programları ve istihdam destekleri gibi entegrasyon faaliyetleriyle sığınmacıların topluma kazandırılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, kültürel farklılıkların saygıyla karşılanması ve çeşitliliğin bir zenginlik olarak görülmesi de entegrasyon sürecinin önemli unsurları arasında yer almaktadır (Şengül, 2022:135).

Türkiye'nin göç politikaları, sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırmak ve çeşitliliği desteklemek için sürekli olarak revize edilmektedir. Ancak, entegrasyon sürecinde karşılaşılan zorluklar ve eksiklikler de bulunmaktadır. Özellikle ekonomik sıkıntılar, dil bariyerleri ve kültürel farklılıklar, entegrasyon sürecini etkileyen faktörler arasındadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin göç politikaları entegrasyon ve çeşitlilik konularını ön planda tutarak göçmen topluluklarıyla ilişkilerini yönetmektedir. Ancak, daha etkili entegrasyon politikalarının geliştirilmesi ve çeşitliliğin bir zenginlik olarak kabul edilmesi, Türkiye'nin göçmen topluluklarıyla daha sağlam ve sürdürülebilir ilişkiler kurmasına yardımcı olacaktır (Bilge, 2020).

20. yüzyılın başlarından itibaren, Türkiye'nin Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu gibi çeşitli bölgelerden gelen göç dalgalarına ev sahipliği yaptığı dönemlerde entegrasyon ve çeşitlilik konuları belirgin hale gelmiştir. 1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi gibi tarihi olaylar, farklı etnik ve dini grupların Türkiye'ye göç etmesine ve bu grupların Türk toplumuyla entegrasyon süreçlerine dair önemli örnekler sunmaktadır. Daha yakın zamanlarda, özellikle 2010'lu yıllardan itibaren Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapmasıyla entegrasyon ve çeşitlilik konuları daha da önem kazanmıştır. Örneğin, 2013 yılında başlayan Suriye iç savaşı, Türkiye'ye milyonlarca Suriyeli sığınmacının gelmesine neden olmuş ve ülkenin göç politikalarını ve entegrasyon çabalarını ön plana çıkarmıştır. Türkiye'nin sığınmacılara sağladığı eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam fırsatları gibi politikalar, entegrasyon sürecinin bir parçası olarak önemli bir rol oynamıştır. Ancak, entegrasyon sürecinde bazı zorluklarla karşılaşılmıştır. Özellikle 2010'lu yıllarda, sığınmacıların Türk toplumuna uyum sağlama sürecinde dil bariyerleri ve istihdam sorunları gibi pratik zorluklar yaşanmıştır. Bunun yanı sıra, ırkçılık ve ayrımcılık gibi toplumsal sorunlar da entegrasyon sürecini olumsuz etkileyebilmiştir (Ekinci, 2021).

Entegrasyon ve çeşitlilik bağlamında Türkiye'nin göçmen topluluklarıyla ilişkileri tartışılırken, kültürel güvenlik teorilerinden kültürel çoğulculuk teorilerine bir daha müracaat etmek faydalı olacaktır. Türkiye'nin göçmen topluluklarıyla ilişkileri evvela; kültürel güvenlik, kültürel çoğulculuk teorileri çerçevesinde ele alınabilir. Bu teorilere göre, farklı kültürel kimliklerin bir arada barış içinde yaşaması, toplumsal uyumu artırabilir ve çatışmaları azaltabilir. Türkiye'nin göçmen politikalarında kültürel çoğulculuk ilkesine dayalı yaklaşımlar benimsemesi, göçmen topluluklarının kendi kültürlerini korumalarına ve aynı zamanda Türk toplumuyla etkileşim içinde olmalarına olanak tanır. Bu, toplumsal bütünleşmeyi ve uzlaşmayı güçlendirebilir (Körükmez vd.,2022).

Göç Sistemleri Teorisi içinde "Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Teorisi" ve "Kümülatif Nedensellik Teorisi" de entegrasyon ve çeşitlilik bağlamında Türkiye'nin göçmen topluluklarıyla ilişkilerini anlamada ve geliştirmede açıklayıcı olabilir. Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Teorisi, bilindiği üzere; göçmenlerin sosyal ağlarını ve ilişkilerini analiz eder. Göçmenler genellikle kendi toplulukları içinde ve Türkiye'deki yerel topluluklarla bağlantılar kurarlar. Bu bağlantılar, göçmenler arasında kaynak paylaşımını, bilgi akışını ve sosyal destek ağlarını sağlar. Göçmenlerin entegrasyonu ve topluma uyumu, bu sosyal ağlar ve ilişkiler aracılığıyla önemli ölçüde etkilenebilir. İkinci olarak, Kümülatif Nedensellik Teorisi de göçmenlerin Türkiye'ye etkilerini zaman içinde nasıl bir araya geldiklerini ve artan bir etki yarattıklarını açıklar. Bu teoriye göre, göçmenlerin Türkiye'ye getirdiği kaynaklar, beceriler ve deneyimler zamanla birikir ve giderek daha fazla etki yaratır. Bu etki, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha görülebilir olacaktır. Örneğin, Türkiye'ye gelen bir göçmen, başlangıçta belirli bir işte çalışarak ekonomiye katkıda bulunabilir. Ardından, bu göçmen zamanla dil becerilerini geliştirir, daha iyi iş fırsatlarına erişir ve daha fazla ekonomik katkı sağlar. Göçmenlerin kültürel mirası ve deneyimleri de, Türk toplumuna benzersiz bir çeşitlilik ve zenginlik katarak kültürel alanda da kümülatif bir etki yaratabilir. Bu süreç, göçmenlerin Türkiye'ye olan etkilerinin zamanla arttığını ve güçlendiğini gösterecektir (Kara, 2023; Fansa, 2020).

### 5.10. Sürdürülebilirlik ve AB Entegrasyonu: AB'ye Aday Türkiye'nin Göç Politikalarının Geleceği

Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde göç politikalarını AB normlarına uygun hale getirmek zorunluluğu ile karşılaşmıştır. Bu süreç, Türkiye'nin göç politikalarının sürdürülebilirliği ve AB'ye entegrasyonu açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye, AB uyum süreci kapsamında çeşitli yasal düzenlemeler yapmakta ve reformlar gerçekleştirmektedir. 2010 yılında Türkiye, AB'ye adaylık sürecinde önemli bir adım attı ve göç politikalarında reformları hayata geçirdi. Bu reformlar arasında, AB standartlarına uyumlu yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması öne çıktı. Türkiye, AB normlarına uygun hale getirilen yasal çerçevelerle göç politikalarını güçlendirdi. Örneğin, yabancıların Türkiye'de çalışma ve ikamet izni almasını kolaylaştıran yasal düzenlemeler kabul edildi. Göç politikalarının sürdürülebilirliği ve AB entegrasyonu için, Türkiye'nin AB normlarına uygun yasal çerçeveleri oluşturması ve bu çerçeveleri etkin bir şekilde uygulamasının devamlılığı gerekmektedir (Erkin vd., 2024).

AB'ye entegrasyon sürecinde göçmenlerin entegrasyonunu ve uyumunu desteklemek için çeşitli programlar da yürütülmektedir. Bu programlar, dil kursları, meslek eğitimi ve istihdam fırsatları gibi entegrasyon faaliyetlerini içermektedir. Örneğin, 2015 yılında Türkiye, AB uyum sürecinde önemli reformlar gerçekleştirdi ve uyum yasalarını güncelledi. Bu reformlar arasında, göçmenlerin entegrasyonunu ve uyumunu desteklemek amacıyla çeşitli programların hayata geçirilmesi bulunmaktadır. Özellikle, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırmak için dil kursları, meslek eğitimi ve istihdam fırsatlarını içeren programlar başlatıldı. Bu programlar, göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonunu destekleyen önemli adımlar olarak değerlendirildi. Gelecekte, bu tür programların etkinliği ve sürdürülebilirliği, Türkiye'nin AB'ye entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynayacaktır (Fansa, 2020).

Sürdürülebilir göç politikaları, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınması ile de yakından ilişkilidir. Göçmenlerin entegrasyonu ve istihdamı, Türkiye'nin ekonomik büyümesini destekleyebilir ve toplumsal kalkınmayı teşvik edebilir. Bu nedenle, Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinde sürdürülebilir göç politikaları izlemesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması açısından hayati öneme sahiptir (Körükmez vd., 2022).

2020 yılında Türkiye, AB'ye adaylık sürecinde entegrasyon ve uyum programlarını bu öneme riayet ederek güçlendirmiştir. Özellikle, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyum sağlamasını desteklemek için çeşitli programlar ve hizmetler devreye alınmıştır. Bu programlar arasında, dil kursları, meslek eğitimi, psikososyal destek hizmetleri ve istihdam fırsatlarını içeren kapsamlı entegrasyon programları bulunmaktadır. Bu programlar, göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonunu ve uyumunu kolaylaştırmaya yönelik önemli adımlar olarak değerlendirilmiştir (Bilge, 2020).

AB entegrasyon sürecinde, Türkiye'nin insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerine tam uyum sağlaması gerekmektedir. Göç politikalarının sürdürülebilirliği ve AB entegrasyonu için, Türkiye'nin insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğünü esas alan bir yaklaşım benimsemesi önemlidir. Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinde, sürdürülebilir göç politikaları aynı zamanda sınır kontrolü ve güvenlik ile de ilişkilidir. Türkiye'nin sınırlarını etkili bir şekilde kontrol etmesi ve yasa dışı göçü önlemesi, AB'nin güvenlik standartlarına uyum sağlaması açısından önemlidir (Körükmez vd., 2022).

Sürdürülebilirlik ve AB Entegrasyonu bağlamı içerisinde AB'ye aday Türkiye'nin göç politikalarının geleceği ele alınırken, enerji güvenliği teorileri arasından, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarına başvurmak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin göçmen topluluklarıyla ilişkilerinde enerji güvenliği, sürdürülebilirlik ve yenilenebilir enerji yaklaşımları oldukça önemlidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar, hem enerji güvenliğini artırırken hem de sürdürülebilirlik ilkelerine uygun bir kalkınma modeli oluşturulmasına katkı sağlar. Göçmen topluluklarına yönelik olarak, bu yaklaşımların hayata geçirilmesi, enerji yoksulluğunu azaltabilir ve toplumun daha geniş bir kesimine erişim sağlayarak toplumsal entegrasyonu destekleyebilir. İkinci olarak Çevresel Güvenlik ve Gıda Güvenliği Kuramları da önemli bir kuramsal müracaat durağı olabilir. Göçmen topluluklarının entegrasyonunda çevresel güvenlik ve gıda güvenliği temel önem taşır. Çevresel faktörler, göçmenlerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyebilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin çeşitli göçmen topluluklarına sağlanan çevresel güvenceler, sürdürülebilir bir yaşam ortamının oluşturulmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, göçmenlerin gıda güvenliği ihtiyaçları da dikkate alınmalıdır. Tarım politikaları ve

gıda dağıtım sistemleri, göçmen topluluklarının beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitlendirilmelidir (Şengül, 2022; Ekinci, 2021).

"Kültürel Çoğulculuk Teorileri" de kültürel çeşitliliğin ve farklı toplulukların bir arada yaşamasının önemini vurguladığından, ona göre; AB'ye aday ülkelerin göç politikalarında kültürel çoğulculuğun dikkate alınması, sürdürülebilir bir toplumun oluşturulması ve AB değerlerine uyumun sağlanması açısından önemli olacaktır. Göç politikalarının AB standartlarına uyumunun sağlanması ve AB'ye aday ülke olarak ilerlenmesi, kültürel çoğulculuğun ve toplumsal uyumun önemini vurgular. Türkiye'nin AB entegrasyonu sürecinde, göçmenlerin kültürel haklarının korunması ve farklı toplulukların bir arada yaşayabilmesi için uygun politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu, sürdürülebilir bir toplumun oluşturulmasına ve AB'nin kültürel çoğulculuk ilkelerine uyum sağlanmasına da yardımcı olacaktır (Şengül, 2022).

# SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Avrupa Birliği'nin göç politikasına tarihsel bir perspektiften bakıldığında, 2. Dünya Savaşı sonrası sanayilerini büyüten Avrupa ülkelerinin, İtalya, İspanya, Kuzey Afrika ve Yugoslavya gibi ülkelerden yüksek sayıda göçmen alması dikkat çeker. Ancak 1973 petrol kriziyle başlayan ekonomik durgunluk döneminde göçmen akışı azalmış ve Avrupa ülkeleri yasal ve yasadışı göçü kontrol altına almak için önlemler almaya başlamıştır. Özellikle 1986'da imzalanan Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği'nin göç kontrolü ve iltica sistemleri üzerinde iş birliği yapma zorunluluğunu getirmiştir ve bu süreçte üye devletler 1990 yılında ortak bir göç politikası geliştirmeye karar vermiştir. Farklı ülkelerin çeşitli tutumları, ortak bir politika oluşturma çabalarını zorlaştırmıştır.

Maastricht Anlaşması, vize, sığınma ve göç konularını Adalet ve İçişleri başlığı altında birleştirerek, bu konuları hükümetlerarası bir çerçevede ele alınmasını sağlamıştır. 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile göç ve iltica politikaları üzerindeki iş birliği daha da derinleşmiş, ve Tampere programı (1999-2005) ile üye devletlerin yasal çerçeveleri uyumlaştırılması amaçlanmıştır. Bu süreçte, Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının korunması, yasa dışı girişlerin önlenmesi ve uluslararası koruma standartlarının belirlenmesi gibi konular ele alınmıştır.

2005-2010 yılları arasındaki Lahey Programı ile göçün kaynak ülkeleri ile iş birliği vurgulanmış, ayrıca ekonomik krizler ve göçmen kabulü ile ilgili sorunlar artmıştır. Özellikle 2011 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) raporunda, ekonomik gerileme nedeniyle Avrupa'ya yapılan göçte büyük düşüşler olduğu belirtilmiştir. Yasal göç politikalarının eksikliği, yasa dışı göçün artmasına neden olurken, sosyal ve kültürel baskılar göçmenlerle ilgili sorunları artırmıştır.

Göç yönetimindeki bu zorluklar, Avrupa'nın çok kültürlülük ve insan haklarına saygı gibi savaş sonrası kazanımlarını tehlikeye atabilir. Bu çerçevede, göçle ilgili politikaların Avrupa'nın temel değerleriyle uyumlu olması gerekmekte ve bu konuda sürekli bir değerlendirme ve uyum süreci gerekmektedir. Türkiye'nin konumu, özellikle Suriye, Irak ve Afganistan gibi çatışma bölgelerinden gelen göçmenler için önemli bir transit ülke olmasına neden olmuştur. 2016'da imzalanan AB-Türkiye Mülteci Anlaşması ile Türkiye, Avrupa'ya geçişleri kontrol etmeye

çalışırken, bu süreç Türkiye'nin de göç politikalarını etkilemiştir. Ancak bu süreçler, ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli eleştirilere maruz kalmaktadır. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında göç konusunda etkili bir iş birliği ve koordinasyonun sağlanması, hem göçmenlerin insan haklarının korunması hem de göç süreçlerinin yönetilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu süreçler, sürekli olarak değerlendirilmeli ve geliştirilmelidir.

Diğer aday ülkeler ile Türkiye'nin insanî, ekonomik, kültürel ve güvenlik bağlamında göç politikaları ve Avrupa Birliği (AB) entegrasyon süreçlerini karşılaştırmak, seçilen iki ülkenin benzerliklerini ve farklılıklarını anlamak açısından önemlidir. Örneğin; Arnavutluk, göç politikalarında insan odaklı yaklaşımı benimsemiş, göçmenlerin ve mültecilerin korunması için önemli yasal düzenlemeler yapmıştır. Sağlık hizmetlerine erişim ve entegrasyon programları gibi adımlar, göçmenlerin topluma uyumunu kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Türkiye, özellikle Suriye krizi sonrasında büyük mülteci akınını yönetmek zorunda kalmıştır. Ülke, mültecilere geçici koruma statüsü sunarak eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimlerini sağlamıştır. Ancak, bu durum yerel halk arasında sosyal gerilimlere yol açabilmekte ve mültecilerin uzun vadeli entegrasyonu büyük bir meydan okuma oluşturmaktadır.

AB ile entegrasyon süreci, Arnavutluk ekonomisine doğrudan yabancı yatırımları çekme ve ekonomik reformlar yapma fırsatı sunmuştur. Göçmenlerin ülkeye getirdiği döviz, ekonomiye katkı sağlamakla birlikte, beyin göçü gibi olumsuz etkiler de gözlemlenmiştir. Türkiye'nin ekonomisi, göçmen iş gücüne büyük ölçüde bağımlı hale gelmiştir, özellikle düşük maliyetli işgücü olarak. Ancak, bu durum yerel işgücü piyasasında bazı sorunlara neden olabilmektedir. Türkiye aynı zamanda, göçmenlerin ekonomiye entegrasyonu ve sosyal hizmetlere erişimi konusunda çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Göç, Arnavutluk'un kültürel çeşitliliğini artırmıştır. Göçmenlerin kültürel etkileşimi, ülkenin uluslararası alanda tanınırlığını ve kültürel diplomasisini güçlendirmiştir. Türkiye, tarih boyunca birçok farklı kültürden insanı ağırlamış bir kavşak noktasıdır. Bu çeşitlilik, Türkiye'nin kültürel zenginliğini artırmış, ancak aynı zamanda etnik ve kültürel gerilimlere de yol açmıştır.

Arnavutluk, AB ile sınır güvenliği ve göç yönetimi konularında işbirliği yaparak bölgesel güvenliği artırmayı hedeflemektedir. Göçmen ve insan

kaçakçılığına karşı önlemler almak, bu sürecin önemli bir parçasıdır. Türkiye, sınırlarını koruma ve düzensiz göçle mücadele konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Türkiye'nin stratejik konumu, onu göç rotalarında ana bir geçiş noktası yapmakta ve bu durum, ulusal güvenlik sorunlarını karmaşıklaştırmaktadır. Arnavutluk ve Türkiye'nin göç politikaları ve AB entegrasyon süreçleri, her iki ülkenin de benzer tarihi ve jeopolitik bağlamlarından etkilenmiş olup, her iki ülke de kendi benzersiz zorlukları ve fırsatları ile karşı karşıyadır. Her iki ülkenin de bu süreçlerde dikkate alması gereken insanî, ekonomik, kültürel ve güvenlikle ilgili önemli hususlar bulunmaktadır.

Diğer bir örnekle hem Bosna-Hersek hem de Türkiye, tarihlerine özgü coğrafi ve jeopolitik koşulların etkisi altında, göç politikalarında önemli dönüşümler geçirmiştir. Bosna-Hersek göç politikalarını özellikle Yugoslavya savaşlarından sonra önemli ölçüde geliştirmiştir. Ülke, göçmenlerin ve devletin hak ve sorumluluklarını belirten Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gibi sağlam yasal çerçeveler oluşturmuştur. Bu yasa, göç politikasını merkezileştirmekte ve mültecilere ve sığınma talebinde bulunanlara yönelik çeşitli korumalar ve entegrasyon çabaları içermektedir. Ayrıca, Bosna-Hersek'in Avrupa Birliği ile iş birliği yoğunlaşmış, göç yönetimini AB standartlarına uyumlu hale getirmeye yönelik çalışmalara odaklanmıştır ki bu, sınır kontrolünden göçmenlerin topluma entegrasyonuna kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Helms, 2023). Türkiye ise dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerden biridir, özellikle Suriye gibi çatışma bölgelerine yakınlığı nedeniyle. 3.6 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli mülteci ve çeşitli milliyetlerden yüz binlerce diğer kişiyle Türkiye'nin göçle ilgili zorlukları büyüktür. Türkiye'nin göç politikası, ulusal sığınma sistemini güçlendirmek ve uluslararası standartlara uyum sağlamak için çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tarafından yönlendirilmektedir. Türkiye ayrıca, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde coğrafi sınırlama tutarak, tam mülteci statüsünü esas olarak Avrupalılara sunmakta, diğerlerine genellikle geçici koruma sağlamakta veya üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri için düşünülmektedir (UNHCR Türkiye, 2023; migrationpolicy.org, 2023).

Her iki ülke de göç yönetimi ve göçmen haklarını korumak için yasal ve kurumsal çerçevelerini iyileştirmeye önem vermektedir. Ancak, her biri, coğrafi konumları ve ekonomik koşullarının etkisiyle kendine özgü zorluklar yaşamaktadır.

Türkiye'nin göç meseleleri, Avrupa'ya geçişte bir tampon devlet rolü oynamasıyla derinden bağlantılıyken, Bosna-Hersek hâlâ etno-politik grupların karmaşık iç yapısını ve savaş sonrası toparlanmayı yönetmeye çalışmaktadır.

Bir diğer aday ülke olan Gürcistan'ın göç politikaları, Sovyetler Birliği döneminde merkezi planlama altında iş gücü hareketliliğini teşvik etmiş ancak aynı zamanda zorunlu göçler ve etnik grupların yer değiştirmesi gibi olumsuz olaylarla da karakterize edilmiştir. Sovyet çöküşü sonrasında, özellikle 1990'ların başında, Abhazya ve Güney Osetya'daki çatışmalar nedeniyle iç göçler ve mülteci hareketleri yaşanmıştır. Bu süreç, Gürcistan'ın demografik yapısını ve sosyo-politik dinamiklerini derinden etkilemiştir. 2000'lerde ise AB ve NATO ile entegrasyon süreci başlamış, vize serbestisi gibi düzenlemelerle yeni göç hareketlerine yol açmıştır. Günümüzde, Gürcistan göç politikalarında daha sistematik ve kapsayıcı yaklaşımlar benimsemekte, mültecilere ve yabancı işçilere yönelik entegrasyon politikaları geliştirmektedir. Türkiye'nin göç politikaları ise, coğrafi konumu ve tarihsel süreçler nedeniyle farklı dinamiklere sahiptir. Türkiye, özellikle son on yıllarda Suriye iç savaşı gibi bölgesel çatışmalar nedeniyle büyük mülteci akınlarına ev sahipliği yapmıştır. Türkiye, düzensiz göçle mücadelede sıkı politikalar uygulamakta ve yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile göçmen ve mültecilerin haklarını düzenlemektedir. Aynı zamanda, Türkiye de AB ile müzakereler ve ilişkiler çerçevesinde göç politikalarını şekillendirmeye çalışmakta, vize serbestisi ve geri kabul anlaşması gibi konularda AB ile işbirliği yapmaktadır. Her iki ülkenin de göç politikaları, uluslararası standartlara uyum sağlama çabası içerisinde olup, hem iç dinamiklerden hem de uluslararası ilişkilerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Ancak, her iki ülkenin de karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, göçmen ve mültecilerin entegrasyonu ve sosyal uyum süreçleridir. Gürcistan, AB ile daha bütünleşmiş politikalar geliştirme yolunda ilerlerken, Türkiye bölgesel güvenlik sorunları ve daha büyük mülteci popülasyonları ile mücadele etmektedir.

Türkiye ve Moldova'nın göç politikaları, tarihsel süreçler, uluslararası ilişkiler ve iç dinamikler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu analizde, iki ülkenin göç politikaları insani, kültürel ve ekonomik güvenlik bağlamında karşılaştırılacaktır. Türkiye'nin geniş göçmen nüfusu ve stratejik konumu ile Moldova'nın Avrupa Birliği ile entegrasyon süreci ve demografik zorlukları göz önünde bulundurularak, her iki ülkenin göç politikalarının etkileri değerlendirilecektir. İnsani güvenlik bağlamında,

Türkiye ve Moldova'nın göç politikaları, göçmenlerin ve mültecilerin temel haklarının korunması ve insani yardım sağlanması üzerine odaklanmaktadır. Türkiye, özellikle Suriye krizinden sonra büyük bir göçmen ve mülteci nüfusunu ağırlamıştır. Türkiye, 3.7 milyondan fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaparak, barınma, sağlık hizmetleri, eğitim ve entegrasyon desteği sağlamaktadır. Moldova ise daha küçük ölçekli bir göçmen ve mülteci nüfusu ile karşı karşıyadır. Moldova, AB ile iş birliği içinde sığınmacıların entegrasyonu ve insan haklarının korunması için çeşitli programlar yürütmektedir. Özellikle, geçici barınma merkezleri ve sağlık hizmetleri sunarak göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Her iki ülke de göçmenlerin insani güvenliğini sağlamak için önemli adımlar atmıştır. Ancak Türkiye'nin daha büyük ölçekli bir göçmen nüfusu yönetme zorunluluğu, insani yardım ve entegrasyon süreçlerinde daha fazla kaynak ve çaba gerektirmektedir. Kültürel güvenlik, göçmenlerin entegrasyonu ve toplumsal uyum süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, tarih boyunca çeşitli etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir ülke olmuştur.

Göçmenlerin entegrasyonu sürecinde, Türkiye dil kursları, mesleki eğitimler ve kültürel etkinlikler gibi programlar aracılığıyla göçmenlerin yerel topluma uyum sağlamasını teşvik etmektedir. Ancak, büyük ölçekli göçmen nüfusu ve toplumsal çeşitlilik, zaman zaman sosyal gerilimlere neden olabilmektedir. Moldova ise, göçmenlerin entegrasyonu konusunda daha küçük ölçekli ancak etkili politikalar uygulamaktadır. Moldova, göçmenlerin kültürel kimliklerini koruyarak, dil kursları ve kültürel etkinlikler sunarak entegrasyon süreçlerini desteklemektedir. Ayrıca, Moldova'da göçmenlerin kültürel katkıları, ülkenin sosyal dokusunu zenginleştirmekte ve karşılıklı anlayışı artırmaktadır. Her iki ülke de kültürel güvenliği sağlamak için göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları geliştirmiştir. Ancak Türkiye'nin daha büyük ve çeşitlilik içeren göçmen nüfusu, entegrasyon süreçlerinde daha karmaşık ve çeşitli yaklaşımlar gerektirmektedir.

Ekonomik güvenlik, göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu ve ekonomik katkıları bağlamında değerlendirilmektedir. Türkiye, göçmenlerin iş gücüne katılımını desteklemek için çeşitli mesleki eğitim programları ve istihdam destekleri sunmaktadır. Göçmenler, özellikle tarım ve inşaat gibi sektörlerde önemli bir iş gücü kaynağı oluşturmaktadır. Ancak, büyük göçmen nüfusu, kamu hizmetlerine ve sosyal yardımlara olan talebi artırarak ekonomik baskılar

yaratmaktadır. Moldova'nın göç politikaları ise, daha küçük ölçekli bir göçmen nüfusuna yönelik ekonomik entegrasyon çabalarını içermektedir. Göçmenler, Moldova ekonomisine katkı sağlayarak iş gücü piyasasında çeşitli sektörlerde çalışmaktadır. Ancak, Moldova'nın sınırlı ekonomik kaynakları ve iş gücü piyasasındaki kısıtlamalar, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu zorlaştırmaktadır

Her iki ülke de göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu desteklemek için çeşitli politikalar uygulamaktadır. Ancak Türkiye'nin daha büyük göçmen nüfusu, ekonomik güvenlik açısından daha geniş çaplı ve çok boyutlu yaklaşımlar gerektirmektedir. Türkiye ve Moldova'nın göç politikaları, insani, kültürel ve ekonomik güvenlik bağlamında çeşitli zorluklar ve fırsatlar sunmaktadır. Türkiye, büyük göçmen nüfusunun insani ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için geniş çaplı ve çok boyutlu politikalar geliştirmiştir. Moldova ise, daha küçük ölçekli ancak etkili politikalarla göçmenlerin entegrasyonunu ve toplumsal uyumu desteklemektedir. Her iki ülkenin de göç politikalarının başarısı, insani hakların korunması, kültürel uyumun sağlanması ve ekonomik katkıların maksimize edilmesi yönünde devam eden çabalarına bağlıdır.

İki farklı ülke olan Türkiye ve Karadağ'ın göç politikalarını ve dinamiklerini karşılaştırmak, her birinin tarihi arka planları, ekonomik koşulları ve Avrupa entegrasyonuna yönelik hedefleri doğrultusunda göç yönetimini nasıl ele aldıklarına dair önemli bilgiler sunar. Karadağ, Yugoslavya'nın bir parçası olmaktan 2006 yılında bağımsızlığını kazanmaya kadar çeşitli tarihsel aşamalardan geçti. Bu durum, göç politikalarını yeniden şekillendirdi. Tarih boyunca, Karadağ özellikle Yugoslav döneminde yoğun bir göç vermiş ve şimdi yabancı yatırımları ve yetenekli göçmenleri çekmeye odaklanmaktadır. Türkiye, Avrupa ve Asya arasında stratejik bir konumda bulunması nedeniyle önemli bir geçiş ve varış ülkesi olmuştur. 1960'lar ve 70'lerde işgücü göçünden, son zamanlarda Suriye'den gelen mülteci akınlarına kadar çeşitli göç akımlarını yönetme konusunda uzun bir geçmişe sahiptir. AB üyeliğini hedefleyen Karadağ, göç politikalarını AB standartlarına uyumlu hale getirmiş, sınır kontrolü, yetenekli göçmenlerin entegrasyonu ve AB göç direktiflerine uyum üzerine odaklanmıştır. Türkiye de AB üyeliği adayı olup, kapsamlı göç yönetimi reformları uygulamıştır. Coğrafi konumu, Avrupa göç meselelerinde kritik bir paydaş haline getirmiş, bu durum AB-Türkiye mülteci anlaşmasındaki rolüyle kanıtlanmıştır. Karadağ'da, yabancı yatırımlar ve yetenekli göçmenler ekonomik

büyüme için kilit olarak görülür. Politikalar, ekonomik göç için elverişli bir ortam yaratmaya yönelik olarak şekillendirilmiştir.

Türkiye ekonomisi, hem mültecilerin hem de düzenli göçmenlerin emeğinden önemli ölçüde faydalanmaktadır. Ülke, işgücü piyasasındaki boşlukları doldurmak ve ekonomik faaliyetleri teşvik etmek için göçü kullanmıştır, ancak entegrasyon ve sosyal uyumla ilgili zorluklarla da karşı karşıya kalmıştır. Karadağ, AB üyelik hedeflerini ilerletmek amacıyla göç sistemlerini geliştirmeye devam etmektedir. Daha iyi entegrasyon politikalarına ihtiyaç duymakta ve göçmen çekmekle sosyal uyumu sağlama arasındaki dengeyi yönetme gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Türkiye, büyük mülteci nüfusunu yönetme, entegrasyonu sağlama ve kamuoyu algısı ile başa çıkma gibi önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Gelecekteki politikaların entegrasyon, istihdam ve ekonomik faydaları maksimize etme üzerine yoğunlaşması beklenmektedir, aynı zamanda bölgedeki karmaşık diplomatik ilişkilerle de başa çıkması gerekecektir. Her iki ülke de Avrupa entegrasyonu hedeflerinden etkilenmektedir, ancak yaklaşımları ve karşılaştıkları zorluklar, benzersiz jeopolitik, tarihi ve ekonomik bağlamları tarafından şekillendirilmektedir. Karadağ'ın daha küçük ölçeği ve odaklanmış ekonomik gelişim stratejileri, Türkiye'nin önemli jeopolitik rolü nedeniyle daha geniş ve karmaşık göç dinamikleri ile tezat oluşturmaktadır.

Diğer bir aday ülke olan, Kuzey Makedonya, daha küçük ölçekli bir göçmen ve mülteci nüfusu ile karşı karşıyadır. Ülke, AB ile iş birliği içinde sığınmacıların entegrasyonu ve insan haklarının korunması için çeşitli programlar yürütmektedir. Geçici barınma merkezleri ve sağlık hizmetleri sunarak göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kuzey Makedonya'nın insani güvenlik politikaları, mültecilerin haklarını koruma ve entegrasyon süreçlerinde daha küçük ölçekli ancak etkili önlemler içermektedir. Türkiye, tarih boyunca çeşitli etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir ülke olmuştur. Göçmenlerin entegrasyonu sürecinde, Türkiye dil kursları, mesleki eğitimler ve kültürel etkinlikler gibi programlar aracılığıyla göçmenlerin yerel topluma uyum sağlamasını teşvik etmektedir. Ancak, büyük ölçekli göçmen nüfusu ve toplumsal çeşitlilik, zaman zaman sosyal gerilimlere neden olabilmektedir. Kuzey Makedonya, göçmenlerin entegrasyonu konusunda daha küçük ölçekli ancak etkili politikalar uygulamaktadır. Kültürel uyumu teşvik eden dil kursları ve sosyal uyum programları ile göçmenlerin yerel topluma entegrasyonunu

kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, kültürel çeşitliliği koruma çabaları, etnik ve dini gruplar arasındaki uyumu artırmaktadır. Ancak, etnik gerilimler ve entegrasyon süreçlerindeki zorluklar, göç politikalarının etkinliğini sınırlamaktadır.

Türkiye, göçmenlerin iş gücüne katılımını desteklemek için çeşitli mesleki eğitim programları ve istihdam destekleri sunmaktadır. Göçmenler, özellikle tarım ve inşaat gibi sektörlerde önemli bir iş gücü kaynağı oluşturmaktadır. Ancak, büyük göçmen nüfusu, kamu hizmetlerine ve sosyal yardımlara olan talebi artırarak ekonomik baskılar yaratmaktadır. Kuzey Makedonya'nın göç politikaları, daha küçük ölçekli bir göçmen nüfusuna yönelik ekonomik entegrasyon çabalarını içermektedir. Göçmenler, ekonomik katılımlarıyla yerel ekonomilere yeni tüketici talebi ve girişimcilik potansiyeli getirmektedir. Ancak, sınırlı ekonomik kaynaklar ve iş gücü piyasasındaki kısıtlamalar, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Türkiye ve Kuzey Makedonya'nın göç politikaları, insani, kültürel ve ekonomik güvenlik bağlamında çeşitli zorluklar ve fırsatlar sunmaktadır. Türkiye, büyük göçmen nüfusunun insani ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için geniş çaplı ve çok boyutlu politikalar geliştirmiştir. Kuzey Makedonya ise, daha küçük ölçekli ancak etkili politikalarla göçmenlerin entegrasyonunu ve toplumsal uyumu desteklemektedir. Her iki ülkenin de göç politikalarının başarısı, insani hakların korunması, kültürel uyumun sağlanması ve ekonomik katkıların maksimize edilmesi yönünde devam eden çabalarına bağlıdır.

Türkiye ve diğer bir aday olan Sırbistan'ın göç politikaları, tarihsel süreçleri ve sosyo-politik dinamikleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Türkiye, coğrafi konumu itibariyle Ortadoğu ve Avrupa arasında bir köprü konumunda olup, Suriye iç savaşı sonrası milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin insani güvenlik politikaları, mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya ve entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmaya odaklanmıştır. Sırbistan ise, özellikle 2015 Avrupa göç krizinde, Balkan rotası üzerinde önemli bir transit ülke haline gelmiş ve bu süreçte göçmenlerin barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uluslararası yardımlarla destek sağlamıştır. Bahsedildiği üzere, Türkiye'nin göç politikaları, kültürel çeşitliliği artırma ve farklı etnik grupların entegrasyonunu teşvik etme yönünde çeşitli programlar ve projeler içermektedir. Özellikle Suriyeli mülteciler için dil kursları, eğitim ve sosyal uyum programları düzenlenmiştir. Sırbistan'da ise, göçmenlerin kültürel uyumunu sağlamak amacıyla çeşitli dil kursları

ve kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Ancak, Sırbistan'daki etnik ve dini çeşitlilik, tarih boyunca çeşitli gerilimlere neden olmuş ve bu durum göçmenlerin entegrasyonunu zorlaştırmıştır. Türkiye ise, daha homojen bir kültürel yapıya sahip olmasına rağmen, göçmenlerin entegrasyonu konusunda benzer zorluklarla karşılaşmaktadır .

Ekonomik güvenlik bağlamında, Türkiye ve Sırbistan'ın göç politikaları farklı etkiler yaratmaktadır. Türkiye, büyük bir iş gücü piyasasına sahip olup, mültecilerin iş gücü piyasasına entegrasyonu konusunda çeşitli zorluklar ve fırsatlar barındırmaktadır. Mültecilerin istihdamı, Türkiye ekonomisine katkı sağlayabilirken, kayıt dışı ekonomi ve işsizlik gibi sorunlara da neden olabilmektedir. Sırbistan ise, göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu için mesleki eğitim programları ve istihdam fırsatları sunmakta, bu sayede ekonomik büyümeyi ve iş gücü piyasasındaki açığı kapatmayı hedeflemektedir. Türkiye ve Sırbistan, Avrupa Birliği ile entegrasyon süreçlerinde farklı dinamiklerle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin AB üyelik süreci, siyasi ve ekonomik reformların yanı sıra göç politikalarının da AB standartlarına uyumlu hale getirilmesini gerektirmiştir. Sırbistan ise, AB üyelik sürecinde göç politikalarını AB standartlarına uygun hale getirmek için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Özellikle AB'nin mali ve teknik desteğiyle sınır güvenliği ve göç yönetimi kapasiteleri artırılmıştır. Bu süreç, Sırbistan'ın AB ile olan iş birliğini güçlendirmiş ve göç politikalarının etkinliğini artırmıştır. Türkiye ve Sırbistan'ın göç politikaları, insan odaklı yaklaşımlar açısından farklılıklar göstermektedir. Türkiye, özellikle Suriyeli mültecilere yönelik insani yardım ve entegrasyon politikaları geliştirmiştir. Mültecilerin eğitim, sağlık ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması için çeşitli programlar uygulanmaktadır. Sırbistan ise, özellikle 2015 göç krizinden sonra, göçmenlere yönelik insani yardım hizmetleri ve entegrasyon programları sunmaktadır. Geçici barınma merkezleri, sağlık hizmetleri ve psikososyal destek gibi insani yardım hizmetleri, göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta ve insani koşulların iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Son olarak, Türkiye ve 2024 senesine değin en son aday olan ülke “Ukrayna'nın (2022 senesinde); göç politikaları”, coğrafi ve siyasi dinamiklerine göre bazı farklılıklar göstermektedir. Türkiye, Ortadoğu ve Avrupa arasında bir köprü konumunda olup, özellikle Suriye iç savaşı sonrası büyük bir mülteci akınına uğramıştır. Türkiye, mültecilerin barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını

karşılamak amacıyla çeşitli insani güvenlik politikaları uygulamaktadır. Ukrayna ise, özellikle 2014 yılında Rusya ile yaşanan Kırım krizi ve Doğu Ukrayna'daki çatışmalar sonrası büyük iç göçler ve yerinden edilmelere tanıklık etmiştir. Ukrayna, bu süreçte uluslararası yardım kuruluşlarıyla iş birliği yaparak sığınmacıların insani ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır.

Ukrayna, göçmenlerin kültürel uyumunu sağlamak için dil kursları ve kültürel etkinlikler düzenlemekte, ancak etnik ve dini gerilimler nedeniyle entegrasyon süreçlerinde zorluklar yaşanmaktadır. Türkiye'deki göç politikaları, göçmenlerin kültürel kimliklerini korurken yerel topluma entegre olmalarını hedeflerken, Ukrayna'da bu süreç daha karmaşık ve zorlu geçmektedir. Ekonomik güvenlik açısından, Türkiye ve Ukrayna'nın göç politikaları farklı etkiler yaratmaktadır. Türkiye, büyük bir iş gücü piyasasına sahip olup, mültecilerin iş gücü piyasasına entegrasyonunda çeşitli zorluklar ve fırsatlar barındırmaktadır. Mültecilerin istihdamı, Türkiye ekonomisine katkı sağlayabilirken, kayıt dışı ekonomi ve işsizlik gibi sorunlara da neden olabilmektedir. Ukrayna ise, göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu için mesleki eğitim programları ve istihdam fırsatları sunmakta, bu sayede ekonomik büyümeyi ve iş gücü piyasasındaki açığı kapatmayı hedeflemektedir.

Türkiye ve Ukrayna, Avrupa Birliği ile entegrasyon süreçlerinde farklı dinamiklerle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin AB üyelik süreci, siyasi ve ekonomik reformların yanı sıra göç politikalarının da AB standartlarına uyumlu hale getirilmesini gerektirmiştir. Ukrayna ise, AB ile daha yakın iş birliği içinde olarak göç politikalarını AB standartlarına uygun hale getirmek için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. AB'nin mali ve teknik desteğiyle sınır güvenliği ve göç yönetimi kapasiteleri artırılmıştır. Bu süreç, hem Türkiye'nin hem de Ukrayna'nın AB ile ilişkilerini güçlendirmeye yönelik çabalarını yansıtmaktadır. Türkiye ve Ukrayna'nın göç politikaları, insan odaklı yaklaşımlar açısından farklılıklar göstermektedir. Türkiye, özellikle Suriyeli mültecilere yönelik insani yardım ve entegrasyon politikaları geliştirmiştir. Mültecilerin eğitim, sağlık ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması için çeşitli programlar uygulanmaktadır. Ukrayna ise, özellikle 2014'teki krizden sonra, göçmenlere yönelik insani yardım hizmetleri ve entegrasyon programları sunmaktadır. Bu bağlamda, geçici barınma merkezleri, sağlık hizmetleri

ve psikososyal destek gibi insani yardım hizmetleri, göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta ve insani koşulların iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak; Bosna Hersek, Karadağ, Moldova, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Ukrayna, Arnavutluk ve Gürcistan, Avrupa ve Asya arasında köprü görevi gören stratejik konumları ile dikkat çeken ülkelerdir. Bu ülkeler, farklı tarihsel ve politik süreçler, ekonomik durumlar ve kültürel dinamikler ile şekillenmiş göç politikalarına sahiptir. Özellikle son yıllarda, Avrupa Birliği ile entegrasyon süreçleri, bu ülkelerin göç politikalarını büyük ölçüde etkilemiştir. Göçmenlerin entegrasyonu, ekonomik büyümeye katkıları ve kültürel çeşitliliğin artışı, bu ülkelerdeki göç politikalarının temel unsurları olmuştur. Öte yandan, iç ve dış göç hareketleri, sınır güvenliği ve insani yardım gibi konular da bu politikaların belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kültürel güvenlik bağlamında, Batı Balkan ülkeleri olan Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya, Arnavutluk ve Sırbistan, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan çok kültürlü yapıları ve Yugoslavya'nın dağılması sonrası oluşan yeni etnik ve dini dengeleri koruma çabaları ile öne çıkmaktadır. Bu ülkeler, göç politikalarında kültürel çeşitliliği koruma ve entegrasyonu teşvik etmeye odaklanmaktadır. Özellikle Bosna, etnik çatışmalar sonrası çok kültürlü yapısını yeniden inşa etme sürecindedir.

Ekonomik güvenlik bağlamında, Doğu Avrupa ve Kafkas ülkeleri olan Ukrayna, Moldova ve Gürcistan, ekonomik zorluklar ve siyasi belirsizliklerle karşı karşıya kalmış olup, bu durum göç politikalarını doğrudan etkilemiştir. Avrupa Birliği ile ilişkiler ve entegrasyon süreçleri, ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonunu desteklemektedir. Bu ülkeler, AB'nin mali ve teknik destekleri ile ekonomik kalkınma ve istihdam yaratma konularında ilerleme kaydetmektedir.

İnsani güvenlik bağlamında, kriz ve çatışma bölgeleri olarak Ukrayna ve Gürcistan öne çıkmaktadır. Bu ülkeler, Rusya ile yaşadıkları çatışmalar nedeniyle büyük insani krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. İç göçler, yerinden edilme ve sığınmacı akınları, insani yardım ve koruma gereksinimlerini artırmıştır. Bu bağlamda, uluslararası yardım kuruluşlarıyla iş birliği, göçmenlerin insani güvenliğini sağlamada kritik öneme sahiptir. Bu ülkelerin göç politikaları, kendi

tarihsel, kültürel ve ekonomik bağlamlarına uygun olarak şekillenmektedir. Batı Balkanlar'da kültürel güvenlik ve entegrasyon ön plana çıkarken, Doğu Avrupa ve Kafkas ülkelerinde ekonomik güvenlik ve AB entegrasyonu daha belirgin bir rol oynamaktadır. İnsani güvenlik açısından ise kriz ve çatışma bölgelerinde insancıl yardım ve koruma politikaları önceliklidir. Bu çeşitlilik, her bir ülkenin göç politikalarının kendine özgü dinamiklerle şekillendiğini ve uluslararası iş birliğinin bu süreçlerde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Avrupa Birliği adaylığı perspektifinde, Bosna Hersek, Karadağ, Moldova, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Ukrayna, Arnavutluk ve Gürcistan'ın göç politikalarındaki farklılıklar, AB'nin genişleme ve entegrasyon süreçlerine çeşitli etkiler sunmaktadır. Kültürel güvenlik odaklı Batı Balkan ülkeleri, çok kültürlü yapıların korunması ve entegrasyonu teşvik eden politikaları ile AB'nin sosyal uyum ve çeşitlilik politikalarına uyum sağlamaktadır. Ekonomik güvenlik önceliği taşıyan Doğu Avrupa ve Kafkas ülkeleri, iş gücü piyasasına entegrasyonu destekleyen reformlarla AB'nin ekonomik büyüme ve istihdam stratejilerine katkıda bulunmaktadır. İnsani güvenlik vurgusu olan ülkeler, kriz yönetimi ve insani yardım konusunda AB'nin insancıl politikaları ile uyumlu adımlar atarak, AB'nin küresel sorumluluk ve dayanışma ilkelerine destek sunmaktadır. Bu farklılıklar, AB'nin genişleme politikalarının esnekliğini ve aday ülkelerin özel ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitesini artırarak, adaylık rejiminde daha kapsayıcı ve uyarlanabilir reform süreçlerine yol açmaktadır. Dolayısıyla, her bir ülkenin kendi dinamiklerine uygun olarak geliştirdiği göç politikaları, AB'nin bölgesel istikrarı, ekonomik kalkınma ve sosyal uyum hedeflerine yönelik stratejik entegrasyon çabalarını güçlendirmektedir.

## KAYNAKÇA


Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abka, S., & Çepel, Z. Ü. (2022). Avrupa Birliği göç politikalarında 'insan onuru'nun yeri. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 3*(2), 63-72.

Adıgüzel, M. (2020). Covid-19 pandemisinin Türkiye ekonomisine etkilerinin makroekonomik analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19*(37), 191-221.

Adıgüzel, Y. (2015). *Küreselleşme çağında göç*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.

Ağaoğlu, C. (2021). Avrupa Birliği'nin yeni göç ve iltica paktı ve Pakt'ın göçmen çocuk konusundaki düzenlemelerine ilişkin değerlendirmeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 27*(2), 1424-1446.

Akdağ, Z. (2018). Avrupa Birliği'nin geleceği: Hegemonya, İmparatorluk veya dağılma. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(2), 217-255.

Akdağ, Z., & Ekici, S. (2017). Avrupa Birliği'nin uluslararası politikada etkili olma aracı: Yumuşak güç. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(2), 33-64.

Akdemir, E., & Tekeli, S. (2017). AB Mavi Kart uygulamasının Türkiye işgücü piyasasına olası etkileri. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, 25*(1), 75-101.

Akkaraca-Köse, M. (2014). *Güvensizlik sarmalında AB göç politikalarına uyum-Türkiye'nin dış politika tercihlerinde rasyonalitenin sınırları*. Derin Yayınları.

Aksu, M., & Turhan, F. (2012). Yeni tehditler, güvenliğin genişleme boyutları ve insani güvenlik. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4*(2), 69-80.

Aktoprak, E. (2004). Immanuel Wallerstein: Sosyal bilimlere yeniden bakmak. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 1*(4), 23-58.

Albarracín, D., & Mitchell, A. L. (2004). The role of defensive confidence in preference for proattitudinal information: How believing that one is strong

can sometimes be a defensive weakness. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*(12), 1565-1584.

Alibašić, H., & Atkinson, C. L. (2023). Policy transfer framework in the environmental governance of non-EU and EU member countries: A comparative analysis of Bosnia and Herzegovina and Croatia. *Sustainability, 15*(13), 10359.

Alphan, Y. (2015). *Avrupa kimliği ve göç*. İstanbul: Yayınları.

Alpkutlu, M. (2023). Farklı kuramsal perspektiflerden özel güvenlik ve özel güvenlikleştirme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 19*(45), 483-512.

Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.

Anderson, B. (1998). *The spectre of comparisons: Nationalism, Southeast Asia, and the world*. Verso.

Anderson, M., den Boer, M., Cullen, P., Gilmore, W., Raab, C., & Walker, N. (1995). *Policing the European Union: Theory, law and practice*. Oxford University Press.

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization* (Vol. 1). University of Minnesota Press.

Arman, M. N. (2011). Avrupa Komşuluk Politikasında sorunlu alanlar: İnsan güvenliği ve komşuluk ilişkisi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 8*(31), 45-68.

Arslan, M. İ. (2012). The paradoxes of European Union immigration policy and its repercussions on Turkish-EU relations (Basılmamış doktora tezi). Middle East Technical University, Ankara.

Asal, U. Y. (2018). Dış politika kurgusu sürecinde yeni güvenlik yaklaşımı: Türk dış politikasına yansımalar. *Akademik İzdüşüm Dergisi, 3*(1), 34-46.

Aune, A. (2022). Deconstructing the European Commission's discourse on Serbia's accession process. *Eudaimonia-Journal for Legal, Political and Social Theory and Philosophy*, *6*(2), 5-36.

Avcıoğlu, G. Ş. (2014). Immanuel Wallerstein'ın dünya sistemi, jeopolitik ve jeokültür kuramı. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (31), 97-110.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2020a). Schengen bölgesi. Erişim tarihi: November 15, 2020,Erişim adresi: https://www.avrupa.info.tr/tr/schengen-bolgesi-602

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2020b). Avrupa Birliği temel haklar bildirgesi. Erişim tarihi: November 20, 2020,Erişim adresi: https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708

Avrupa İlişkiler Merkezi. (2001). *Belçika'da Türklerin 40 yılı (1960-2000) Sorunlar, gelişmeler, değişmeler*. Brüksel.

Axworthy, L. (1999). Human security and global governance: Putting people first. *Global Governance, 5*(1), 1-4.

Ayan, D. (2021). Türkçede göç: Sözcükler ve kavramlar. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi, 1*(1), 90-119.

Ayata, A. (2018). Kimlik, milli çıkar ve dış politika üçleminde güvenlik. In L. Yiğittepe & Y.A. Güzelipek (Eds.), *Küresel güven(liksiz)lik* (pp. 44-66). Hiperyayın.

Ayata, S. (2018). *Kimlik ve öteki: Modern toplumda kimlik sorunları*. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Aydemir, N., & Keskin, G. (2017). Türkiye ilişkilerinde göç: İlerleme raporları üzerine içerik incelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22*(Göç Özel Sayısı), 1457-1472.

Aydemir, S., & Şahin, M. C. (2017). Tek tanrılı dinlerde göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Göç teorileri açısından bir analiz. *İslami Araştırmalar Dergisi, 28*(3), 359-371.

Aydın, İ., & Aksel, D. B. (2017). Türkiye'de göç yönetimi ve göç politikalarının değişimi: 1990'lardan 2010'a kadar bir değerlendirme. *Göç Dergisi, 4*(1), 29-48.

Aydın, İ., & Dönmez, A. (2016). Türkiye'de uluslararası göç ve göç politikaları: Yönelimler ve eğilimler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 38*, 1-19.

Aykaç, M., & Yertüm, U. (2017). Avrupa Birliği göç politikalarının gelişimi: Misafir işçi kabulünden sığınmacı akınına. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 70*, 1-29.

Ayyıldız, Ş. (2023). Zorunlu göçü anlamak: Teorik bir sentez geliştirmenin önemi. *Göç Dergisi, 10*(2), 157-172.

Bache, I., George, S., & Bulmer, S. (2011). *Politics in the European Union*. Oxford University Press.

Bajramović, R. Č., & Nilsson, M. (2024). Identity management by multiple identification–religious leaders and EU integration of Bosnia and Herzegovina. *Journal of Contemporary European Studies*, 1-17.

Bakan, Z. A. (2007). Soğuk Savaş Sonrasında yeni güvenlik teorileri ve Türkiye'nin güvenlik algılamaları. *21. Yüzyıl Dergisi, 1*(3), 35-50.

Bal, H. (2023a). *Global Covenant: The social democratic alternative to the Washington Consensus*. Routledge.

Bal, H. (2023b). Demokrasiyi küresel siyasette efektif kılma arayışında bir kuramlaştırma denemesi: Anthony McGrew'ın ulus-ötesi demokrasi yaklaşımı. *Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 26-35.

Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies, 23*(1), 5-26.

Baldwin, R., & Wyplosz, C. (2015). *The economics of European integration* (5. baskı). McGraw-Hill Education.

Balfour, R., & Stratulat, C. (2011). The democratic transformation of the Balkans. *European Policy Centre Issue Paper No. 66*. Erişim tarihi: http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1298_democratic_transformation_of_the_balkans.pdf

Baran, E., & Ersoy Karaçuha, M. (2021). Küresel iklim değişikliğine uyum: Akıllı tarım uygulamaları ve iş sağlığı ve güvenliği. *Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Öğrenci Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul, 13-20.

Barnard, C. (2013). *The substantive law of the EU: The four freedoms*. Oxford University Press.

Başhurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(2), 81-94.

Battaini-Dragoni, G. (2002). The distinctive role of the Council of Europe in migration management: The case of the Euro-Mediterranean region. *European Journal of Migration and Law, 4*, 1-7.

Battır, O., & Yiğittepe, L. (2023). Rusya-Ukrayna savaşında yaptırımlar ve enerji güvenliği; Karşılıklı ekonomik bağımlılıklar perspektifinden bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 30*(3), 549-573.

Batur, F. (2023). Lider söylemlerinde göç ve seçim: Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri (2014-2016). *SSD Journal, 8*(37), 327-351.

Baygin, O. (2009). *A. Hanif Kureishinin Kara Plak adlı yapıtında göçmenliğe bağlı kimlik sorunsalı*.

Bayraç, H. N., & Çıldır, M. (2017). AB yenilenebilir enerji politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 13*(13), 201-212.

Bayraklı, E., & Keskin, K. (2017). Avrupa'nın mülteci krizi. *Akademik İncelemeler Dergisi, 12*(2), 115-136.

Bayram, M. H. (2010). Lizbon Antlaşması: Parlamentoların Avrupa Birliği karar alma sürecindeki yeni rolü. *Uluslararası Hukuk ve Politika, 24*, 77-89.

Baysal, B., & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 11*(22), 61-96.

Bektaş, Y. (2022). Türkiye'de göçün idaresi: devlet ve devlet-dışı aktörlerin göç rejiminin oluşumundaki rolleri (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye).

Bellamy, A. J. (2009). *Responsibility to protect*. Polity.

Bernal, M. (1987). *Black Athena: The Afroasiatic roots of classical civilization*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Bilge, Ö. (2020). Vatandaşlık kavramı ve vatandaşlık hukukunu etkileyen faktörler hakkında değerlendirme. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 22*(1), 129-150.

Bingöl, A. S. (2006). Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara).

Bingöl, P. (2011). AB Göç Politikasında Güncel Gelişmeler. Erişim tarihi: 10 Aralık, 2014, http://www.ekonomistler.org.tr/?p=387

Birdişli, F. (2011). Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(31), 149-169.

Birdişli, F. (2014). Eleştirel güvenlik çalışmaları kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş sonrası güvenlik sorunlarına eleştirel bir yaklaşım: Galler Ekolü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 10*(20), 229-256.

Boboc, C. (2019). Migration and Remittances: Moldova's Impact. *Journal of Eastern European and Central Asian Research.*

Borjas, G. J. (1996). The new economics of immigration. *The Atlantic Monthly, 278*(5), 72-80.

Börzel, T. A., & Risse, T. (2003). Conceptualizing the domestic impact of Europe. In K. Featherstone & C. M. Radaelli (Eds.), *The politics of Europeanization* (ss. 57-82). Oxford University Press.

Börzel, T. A., & Risse, T. (2018). ,Erişim adresi: the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics. *Journal of European Public Policy, 25*(1), 83-108.

Brahaj, S. (2023). Arnavutluk'un Transatlantik kurumlarıyla bütünleşmesinde İtalya'nın etkisi (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye).

Bratram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. Hece Yayınları ve Dergileri.

Bredström, A., Krifors, K., & Mesic, N. (2022). Border reconfiguration, migration governance, and fundamental rights: A scoping review of EURODAC as a research object. *Social Inclusion, 10*(3), 68-81.

Bryce, J. (1888). *The American Commonwealth* (Cilt 1). Macmillan.

Buiter, W. H. (2009). The unfortunate uselessness of most 'state of the art' academic monetary economics. *VoxEU.org*.

Bunyan, T. (1993). Trevi, Europol and the European state. *Statewatch*.

Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.

Can, M., & Esengün, K. (2007). Avrupa Birliği kırsal kalkınma programlarının Türkiye'nin kırsal kalkınması açısından incelenmesi: SAPARD ve IPARD örneği. *Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpaşa University (JAFAG), 2007*(2), 43-56.

Canpolat, H., & Arıner, H. O. (2012). Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi. *Orsam Rapor, 123*, 1-30.

Cantle, T. (2012). *Interculturalism: The new era of cohesion and diversity*. Palgrave Macmillan.

Carrera, S. (2007). *The EU border management strategy: FRONTEX and the challenges of irregular immigration in the Canary Islands*. CEPS Working Document.

Castles, S., & Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, S., & Miller, M. J. (2009). Migration in the Asia-Pacific region. *Migration Information Source, 10*.

Cesim, A. (2019). Immanuel Kant'ın felsefi görüşlerinin uluslararası ilişkiler disiplinine yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 2*(1), 1-24.

Cizreli, B. (2015). Dünya sistemleri kuramı bağlamında batının göç haritası. *Sosyoloji Divanı, 6*, 31-40.

Clark, D. D., & Wilson, D. R. (1987, Nisan). *A comparison of commercial and military computer security policies.* 1987 IEEE Symposium on Security and Privacy içinde (ss. 184-184). IEEE.

Clifford, J. (1988). *The predicament of culture: Twentieth-century ethnography, literature, and art*. Harvard University Press.

Cole, J. H. (2007). Milton Friedman. *Eleuteria, 1*(1).

Commission on Human Security. (2003). *Human security now*. New York: Commission on Human Security.

Constant, A., & Massey, D. S. (2002). Return migration by German guestworkers: Neoclassical versus new economic theories. *International Migration, 40*(4), 5-38.

Council of Europe. (2018). *Policies on cultural diversity*. Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/policies-on-cultural-diversity

Council of the European Union. (2002). *Seville European Council*. Erişim tarihi: 29 Kasım 2020, https://www.consilium.europa.eu/media/20928/72638.pdf

Council of the European Union. (2008). European Pact on Immigration and Asylum. Erişim tarihi: 24 Haziran 2019, http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013440%202008%20INIT

Craig, P., & De Búrca, G. (2015). *EU law: Text, cases, and materials*. Oxford University Press.

Crawford, B. (1996). *The causes of regional instability and prospects for regionalism: Europe after the Cold War*. University of California.

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17*, 67-91.

Çakar, A. S. (2013). Hukuki bir kavram olarak insan onuru. *Umut Vakfı Araştırma Merkezi, 3*, 11-12.

Çakı, A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetişimi* (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi).

Çakmak, A. (2014). *Avrupa tarihi ve kimlik*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Çakmak, H. (2014). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri.* Barış Kitap.

Çamlıca, F. (2012). Avrupa Birliği ve ekonomik parasal birlikten ayrılmanın Lizbon Antlaşması çerçevesinde değerlendirilmesi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 11*(1), 25-40.

Çevik, H., & Buz, S. (2022). Sosyo-kültürel entegrasyon ve aidiyet: Ankara'daki Suriyelilerin deneyimleri bağlamında bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 33*(2), 509-536.

Chelcea, L. (2016). Migration and Development: Economic and Social Challenges for Moldova. *Migration Studies Review.*

Chindea, A. (2018). Immigration Policy in Moldova: Trends and Perspectives. *East European Politics.*

Çilingir, M. (2007). *Avrupa düşüncesinin evrimi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çilingir, S. (2007). Avrupa Kimliği ve Ulus-Devlet Modeli. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5*(7), 44-52.

Daskalovski, Z. (2023). Geopolitical Challenges and the Macedonian Path to EU Accession. *Међународни проблеми, 75*(3), 435-458.

De Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life* (S. Rendall, Çev.). Berkeley: University of California Press.

Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2020). Göç teorileri, göçmen emeği ve entegrasyon: Kadınların yeri. *Türkiye'de Göç Araştırmaları, 18*.

Delanty, G. (2013). *Formations of European modernity: A historical and political sociology of Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Delanty, G. (2013). *Avrupa'nın İcadı* (H. İnaç, Çev.). Adres Yayınları.

Demir, A. (2011). XVI. yüzyıl Anadolusunda dış göçler: Şarkiyan. *Karadeniz Araştırmaları, 28*, 51-66.

Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(1), 23-62.

Den Boer, M., & Monar, J. (2002). 11 September and the challenge of global terrorism to the EU as a security actor. *Journal of Common Market Studies, 40*(1), 19-40.

Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181*(181), 175-204.

Denning, D. E. (1976). A lattice model of secure information flow. *Communications of the ACM, 19*(5), 236-243.

Deutsch, K. W. (1961). Social mobilization and political development. *American Political Science Review, 55*(3), 493-514.

Di Bartolomeo, A., Kalantaryan, S., & Bonifazi, C. (2014). *Migration profile: Georgia*. European University Institute.

Dimovski, I. (2021). EU and the Republic of North Macedonia-relations and influence, after the renaming period. In *IAI Academic Conference Proceedings* (s. 17).

Dinan, D. (2004). *Europe recast: A history of European Union*. Lynne Rienner Publishers.

Dinan, D. (2014). *Europe recast: A history of European Union*. Palgrave Macmillan.

Dinçer, S., & Eşsiz, F. P. (2021). Uluslararası göç olgusu ve "Arap Baharı" sürecinde değişime uğrayan Avrupa Birliği göç politikaları. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 7*(1), 70-86.

Divarcı, B. (2013). *Yeni-işlevselcilik ve güvenlik topluluğu teorileri ışığında Şangay İş Birliği Örgütü* (Yüksek Lisans Tezi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü).

Doğan, E. (2009). Ulusaşırı Mekânda İnsan Hareketliliği: Vize ve Küresel Eşitsizlik. İ. E. Işık & Y. Şentürk (Eds.) içinde, *Özneler, Durumlar ve Mekânlar* (ss. 227-245). Bağlam Yayınları.

Doyle, M. W. (2017). Kant, liberal legacies, and foreign affairs. *Immanuel Kant* içinde (ss. 503-533). Routledge.

Dragojlov, A. (2020). Multi-level Games: The Serbian Government's strategy towards Kosovo and the EU under the progressive party. *Southeast European and Black Sea Studies, 20*(2), 349-370.

Đukanović, N. (2022). Democratization and Europeanization in Montenegro–Towards 'Defective Democracy'. *The Europeanization of Montenegro* içinde (ss. 211-238). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.

Duleba, A. (2022). Differentiated European integration of Ukraine in comparative perspective. *East European politics and societies, 36*(02), 359-377.

Durgun, Ö. (2017a). *Küresel yönetişim ve devlet dışı aktörler*. İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

Durgun, T. C. (2017b). *G-20 Orta Ölçekli Güçler (Mikta) ve Türkiye'nin Küresel Yönetişim Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye).

Dursun, H. R. (2017). Realizmin realist bir eleştirisi olarak Raymond Aron ve uluslararası ilişkiler kuramı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 5*(2), 67-85.

Düvell, F. (2006). *Irregular Migration: A Global, Historical and Economic Perspective*. Palgrave Macmillan.

Düzgit, S. A. (2011). Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine postyapısalcı yaklaşım: Almanya örneğinde dış politika ve söylem analizi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 8*(29), 49-70.

Egeresi, Z. (2020). North Macedonia: Disputed State and Bifurcated Society. *Political History of the Balkans, 107*, 107-121.

EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü). (2001). Dünyada ve Türkiye'de Yasadışı Göç. EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı.

Ekinci, E. (2021). *Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri Kapsamında Mutfak Kültürünün İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Elbasani, A. (Ed.). (2013). *European integration and transformation in the Western Balkans: Europeanization or business as usual?* Routledge.

Elbasani, A., & Lipinski, A. (2013). EU enlargement and institutional development in the Western Balkans. A. Elbasani (Ed.) içinde, *European integration and transformation in the Western Balkans: Europeanization or business as usual?* (ss. 9-29). Routledge.

Elliott, J. H. (2006). *Empires of the Atlantic world: Britain and Spain in America, 1492-1830*. Yale University Press.

Elüstü, S. (2021). Avrupa Birliği'nin enerji güvenliği: Enerji ithalatı bağımlılığı ve ekonomik büyüme ilişkisi. *İstanbul İktisat Dergisi, 71*(1), 133-162.

Emerson, M., & Kovziridze, T. (2021). *Deepening EU-Georgian Relations: Updating and upgrading in the shadow of Covid-19*. Rowman & Littlefield.

Emerson, M., Akhvlediani, T., Cenusa, D., Movchan, V., & Remizov, A. (2023). EU Accession Prospects of Ukraine, Moldova and Georgia. *Center for European Policy Studies, March*, 5-16.

Emir, M. (2023). Avrupa ve düzensiz göç. Cengiz Dinç (Ed.) içinde, *Avrupa* (ss. 67-72).

Encinar, M. I., & Munoz, F. F. (2006). On novelty and economics: Schumpeter's paradox. *Journal of Evolutionary Economics, 16*, 255-277.

Engin, A., Tecirli, G., & Güler, N. C. (2021). Türkiye'de sağlık hizmetlerinde Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Eurasian Journal of Health Technology Assessment, 5*(1), 55-78.

Enuştekin, K. (2023). *Uluslararası Arenada Yeni Bir Güç Kavramı Olarak Mülteciler* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye).

Erdem, A., & Kaya, F. (2020). Düzensiz göç bağlamında Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri: Geri Kabul Anlaşmaları. *International Journal of Social, Political and Economic Research, 7*(12).

Erdem, E. İ. (2016). İnsani güvenlik kavramı bağlamında çevre güvenliği. *Gazi Akademik Bakış, 10*(19), 255-281.

Erder, S., & Erdoğan, M. (2005). *Türkiye'de Göç Hareketleri ve Göç Politikaları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* TBMM Araştırma Merkezi Yayınları.

Erdoğan, H. Y. (2010). *Lizbon Antlaşması'nın Avrupa Birliği bütünleşmesine etkileri* (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Erdoğan, M. (2013). Türkiye'nin Göç Politikası: Zorunlu Göç ve Uluslararası Koruma. *Göç Dergisi, 1*(1), 35-52.

Erdoğan, M., & Toktaş, Ş. (2010). Türkiye'de Göç Politikası ve Göç Hareketleri. *Göç Dergisi, 2*(2), 35-53.

Erkin, Ö., Yenigün, S., Gümüş, C., Coşğun, M., & Aslan, G. (2024). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Afet Eğitimlerinin Hemşirelik Öğrencilerinin Afet Yönetimi Algısına Etkisi. *Afet ve Risk Dergisi, 7*(1), 47-61.

Erkişi, K. (2017). İktisadi gücün stratejik kullanımı: Jeoekonomi. *Journal Of International Social Research, 10*(52).

Erkvania, T., & Lebanidze, B. (2021). The Judiciary Reform in Georgia and its Significance for the Idea of European Integration. *Policy Brief, Georgian Institute of Politics*, (31).

Eryılmaz, A. (2007). *Almanya'da 40 Yıl-Yaban Sıla Olur.* Erişim tarihi: 5 Ocak 2020, http://www.domit.de/pdf/Almanyada-40-yil.pdf

EUR-Lex. (2000). *The Schengen Acquis*. Erişim tarihi: 16 Kasım 2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2000.239.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2000%3A239%3ATOC

European Commission. (2017). *Seventh Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement.* Erişim tarihi: 2 Temmuz 2023, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20170906_seventh_report_on_the_progress_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf

European Commission. (2019). *Integration policies in candidate countries.* Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/integration-policies-candidate-countries_en

European Commission. (2019a). *Return & Readmission*. Erişim tarihi: 22 Ağustos 2019, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en

European Commission. (2019b). *Irregular Migration & Return*. Erişim tarihi: 12 Haziran 2019, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy_en

European Commission. (2019c). *Public Opinion.* Erişim tarihi: 21 Kasım 2019, https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD,&year,Erişim adresi:=1974&yearTo=2019

European Commission. (2021). *Diversity and participation strategy.* Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/diversity-and-participation-strategy_en

European Commission. (2021). *The EU's multicultural framework.* Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-multicultural-framework_en

European Migration Network. (2020). *Migration and asylum policies.* Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/studies_en

European Social Fund. (2019). *Supporting migrant integration.* Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en

European Union Agency for Fundamental Rights. (2020). *Integration and participation.* Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://fra.europa.eu/en/theme/integration-and-participation

European Union. (2020). *Language learning for integration*. Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/education/policies/language-learning/language-learning-integration_en

European Union. (2023). *The history of the European Union*. Erişim tarihi: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en

Eurostat. (2020). Diversity and inclusion in the EU. Erişim tarihi: 6 Haziran 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Diversity_and_inclusion_in_the_EU

Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulus Aşırı Toplumsal Alanlar*. Bağlam Yayınları.

Fansa, M. (2020). Geçici eğitim merkezindeki Suriye uyruklu öğrencilerin ve Türkçe öğreticilerin Storyjumper deneyimleri: "Yamen Okulda". *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 5*(2), 360-376.

FAO. (2018). *The state of food security and nutrition in the world 2018: Building climate resilience for food security and nutrition*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.

Farrell, T. (2002). Constructivist security studies: Portrait of a research program. *International Studies Review*, 49-72.

Fassmann, H., Haller, M., & Lane, D. S. (Eds.). (2009). *Migration and Mobility in Europe: Trends, Patterns and Control*. Edward Elgar.

Fernández-Rojo, D. (2021). *EU migration agencies: The operation and cooperation of Frontex, EASO and Europol*. Edward Elgar Publishing.

Finnemore, M. (1996). *National interests in international society*. Cornell University Press.

Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). New York: Pantheon Books. (Original work published 1975)

Frontex. (2019). Risk Analysis for 2019. Warsaw.

Garrett, L. (1994). *The coming plague: Newly emerging diseases in a world out of balance*. Farrar, Straus and Giroux.

Gatrell, P. (2013). *The making of the modern refugee*. Oxford University Press.

Geertz, C. (2005). *Clifford Geertz by his colleagues*. University of Chicago Press.

Gençler, A. (2005). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 49*, 173-197.

Gezgin, M. F. (1994). İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Giddens, A. (1999). İleri Toplumların Sınıf Yapısı (Ö. Baldık, Trans.). Birey Yayınları.

Gizir, S. (2003). Örgüt kültürü çalışmalarında yönetsel yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 35*(35), 374-397.

Gomichon, M. (2013). Joseph Nye on soft power. *E-International Relations, 8*.

Goularas, G. B., & Sunata, U. (2015). Türk dış politikasında göç ve mülteci rejimi. *Moment Dergi, 2*(1), 12-40.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2023). *Türkiye Ulusal Göç Stratejisi ve Eylem Planı 2023-2027*. Ankara, Türkiye: Yayımlanmamış Rapor.

Gök, G. O. (2016). Kimin güvenliği? uluslararası göç-güvenlik ilişkisi ve uluslararası örgütlerin rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31*, 65-82.

Gökgöz, F., & Güvercin, M. T. (2018). Energy security and renewable energy efficiency in EU. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 96*, 226-239.

Gözackman, A. (2016). Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Göç Krizi Karşısındaki Konumları ve Bu Krize Yönelik İşbirliği Çabaları Üzerine Bir Değerlendirme. In TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu "Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutları ile Göç" (pp. 59-76).

Grabbe, H. (2006). *The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. Palgrave Macmillan.

Gramsci, A. (1971). *Selections ,Erişim adresi: the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell Smith, Eds. and Trans.). New York: International Publishers.

Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology, 78*(6), 1360-1380.

Gryshova, I., Kyzym, M., Hubarieva, I., Khaustova, V., Livinskyi, A., & Koroshenko, M. (2020). Assessment of the EU and Ukraine economic security and its influence on their sustainable economic development. *Sustainability, 12*(18), 7692.

Guild, E. (2001). *Moving the borders of Europe*. Kluwer Law International.

Guild, E. (2009). *Security and migration in the 21st century*. Polity Press.

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *Journal of TESAM Academy*.

Gülerce, R., & Bayram, M. N. (2023). Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitlesel Göç Hareketlerinde AB'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi, 9*(1), 77-104.

Güllüpınar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(4).

Gümrükçü, H. (2009). Vize ve Vize Ötesi Haklar İçin Doğru Adımlar. In M. Erdoğan (Ed.), *Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum* (pp. 93-104). Orion Yayıncılık.

Günay, E., & Çelik, O. (2023). Avrupa'ya yönelen göçün refah arayışı ve kimliğinin genişletilmiş çekim modeli kapsamında değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32*(2), 790-804.

Günay, H. (2021). Yunanistan örneği üzerinden uluslararası göç meselesine ve mevzuatına dair bir değerlendirme. *Akademik İzdüşüm Dergisi, 6*(2), 58-74.

Günsoy, F. (2017). Hıristiyan Epimetheus: Bir Carl Schmitt Biyografisi. *Felsefe Arkivi, 46*, 41-70.

Güven, S. (2015). *Küresel yönetişim ve kriz yönetimi* (Yüksek Lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Güvenç, F., & Aras, İ. (2021). Avrupa Birliği Kolluk İşbirliği Teşkilatı (EUROPOL) ve Türkiye ilişkileri (Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).

Hall, E. T. (1966). *The hidden dimension*. Garden City, NY: Doubleday.

Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, & P. Willis (Eds.), *Culture, media, language* (pp. 128-138). London: Hutchinson.

Hall, S. (1996). Stuart Hall. *Information Theory, 130*.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.

Hansen, L. (1997). A case for seduction? Evaluating the poststructuralist conceptualization of security. *Cooperation and Conflict, 32*(4), 369-397.

Hansen, R. (2003). Migration to Europe since 1945: Its history and its lessons. *The Political Quarterly, 74*(s1), 25-38.

Harris, J. R., & Todaro, M. P. (1970). Migration, unemployment and development: A two-sector analysis. *The American Economic Review, 60*(1), 126-142.

Hartanto, S. (2022). *The implementation of Japan-Australia economic partnership agreement (JAEPA) as an instrument for Japan and Australia's national interest (2015–2021)* (Basılmamış doktora tezi, Universitas Pelita Harapan).

Havan, C. (2023). Cumhuriyetin 100. Yılında Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmaları ve Düzensiz Göçmenler Üzerine Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23*(Özel Sayı), 93-116.

Hebdige, D. (1979). *Subculture: The meaning of style*. London: Methuen.

Held, D., & Kaldor, M. (2010). *Global civil society: An answer to war* (3rd ed.). Polity.

Held, D., Kaldor, M., & Quah, D. (2010). The Hydra-headed crisis. *LSE Global Governance*, 297-317.

Helms, E. (2023). Social Boundaries at the EU Border: Engaged Ethnography and Migrant Solidarity in Bihać, Bosnia–Herzegovina. *Journal of Borderlands Studies, 38*(2), 283-301.

Hicks, J. R. (1989). A suggestion for simplifying the theory of money. In *General equilibrium models of monetary economies* (pp. 7-23). Academic Press.

Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Hotelling, H. (2012). *The collected economics articles of Harold Hotelling*. Springer Science & Business Media.

Hoxhaj, A. (2021). The EU rule of law initiative towards the Western Balkans. *Hague Journal on the Rule of Law, 13*(1), 143-172.

Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Simon & Schuster.

International Labour Organization (ILO). (2019). *Türkiye'de İşgücü Piyasasına Göç: Durum Tespiti ve Politika İçin Öneriler*. ILO Türkiye Ofisi.

International Organization for Migration (IOM). (2009). Göç Terimleri Sözlüğü (B. Çiçekli, Ed.). Cenevre.

Issing, O. (2008). *The birth of the euro*. Cambridge University Press.

Işıkçı, Y. (2017). Türkiye'de kamu politikası olarak 2000 yılı sonrası uluslararası göç yönetiminin analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(13), 25-47.

İçduygu, A. (2008). Türkiye'nin Göç Tarihi ve Göçmenler. In İ. Erder (Ed.), *Uluslararası Göç ve Göçmenler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İçduygu, A. (2012). AB-Türkiye İlişkileri ve Uluslararası Göç Genel Bir Değerlendirme. In M. Erdoğan (Ed.), *Yurt Dışındaki Türkler: 50 Yılında Göç ve Uyum Sempozyumu*. Orion Kitabevi.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu*. Ankara, Türkiye: Yayımlanmamış Rapor.

İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches, 11*(18), 2579-2615.

İnce, C. (2023). Türkiye'nin Göç Politikasına Genel Bir Bakış. *Muhakeme Dergisi, 6*(2), 84-93.

İrgin, R. (2008). *Avrupa Birliği'nin güvenlik politikalarında yasadışı göç* (Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

İşci, A. (2023). Avrupa Birliği'nin Güvenlikçi Göç Politikaları: Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme. *TAM Akademi Dergisi, 2*(1), 84-100.

İzgi, B. B., & Alyu, E. (2018). Yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği: OECD ve AB ülkeleri panel veri analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17*(3), 988-996.

Jeandesboz, J. (2020). European border policing: EUROSUR, knowledge, calculation. In *The policing of flows* (pp. 92-121). Routledge.

Jørgensen, K. E. (2004). *The European Union: International and domestic policy issues*. Palgrave Macmillan.

Judt, T. (2005). *Postwar: A history of Europe since 1945*. Penguin Books.

Jusufi, I. (2022). How the EU-induced institutional changes facilitated patronage over and capture of judiciary in North Macedonia. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 24*(5), 836-859.

Kahn, H. (2017). *On escalation: Metaphors and scenarios*. Routledge.

Kahraman, A., & İren, A. A. (2024). Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin hukuki statüsü. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(13), 78-86.

Kahraman, Z. (2023). Küresel Salgının Etnik Yansımaları: Salgının İlk Döneminde Suriyeli Mülteciler ve Yerleşimlerine Dair Çok Boyutlu Bir İncelenme. *Planlama, 33*(1).

Kaldor, M. (2013a). *Global civil society: An answer to war*. Polity.

Kaldor, M. (2013b). *New and old wars: Organised violence in a global era*. John Wiley & Sons.

Kaldor, M. (2013c). In defence of new wars. *Stability: International Journal of Security and Development, 2*(1).

Kalkman, J. P. (2021). Frontex: A literature review. *International Migration, 59*(1), 165-181.

Kanat, S. (2021). *Göç temasının afiş tasarımlarına yansıması*. Göç ve Sanat Okumaları-1, 39, 185.

Kaplan, M. Ç. (2022). Türkiye'ye Yönelik Afgan Göçü ve Uygulanan Politikalar. *Göç Dergisi (GD), 9*(3), 307-328.

Kara, M. A. (2023). Göçmenlerin Sağlık Hizmetine Erişimi ve Sağlık Hakkı: Biyoetik Hangi Konumda. *Is Ahlakı Dergisi, 16*(1), 47-75.

Karakaya, H. (2020). Türkiye'de göç ve etkileri. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4*(2), 93-130.

Karakaya, Ş. (2023). Türkiye'de Düzensiz Göçmenler, Geçici Korunanlar Ve Uluslararası Korunanlar. *Göç ve Sosyal Hizmet*, 282.

Karasu, M. A. (2018). Türkiye'ye yönelik dış göçler, Suriyeli sığınmacı göçü ve etkileri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi, 14*(1), 21-41.

Karataş, K., & Ayyıldız, A. (2021). Bugünün Türkiye'sinde Göç Gerçeği: Küresel Hareketliliğin Neresindeyiz?. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(2).

Karayağız, O., & Arslan, İ. K. (2023). Doğu Bloğu Ülkelerinin AB'ye Üyeliğinin Ticaret Hacmi ve Makro Ekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*(48), 1005-1024.

Kaya, A. (2005). Göç: Güvenlik ve Korkunun İktidarı. In Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri (pp. 23-28). Zeytinburnu Belediyesi.

Kaya, B., & Çağlayan, S. (2023). İran'dan Türkiye'ye göç ve göçmen ağları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 58*, 161-181.

Kaya, M. (2018). *Sosyal inşacılık kuramı bağlamında Avrupa Birliği'nin Balkan genişlemesi: Bulgaristan ve Romanya örneği* (Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kaya, S. B. (2022). Bir insan hakları kategorisi olarak insan onuru kavramı ve Türkiye'deki uygulaması üzerine bir analiz. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9*(2), 335-354.

Kazinczy, E. (2014). Aspects of Fragility in Bosnia and Herzegovina. *Montenegrin Journal of Economics, 20*(2), 145-154.

Kearney, R. (2004). *Strangers, gods and monsters: Interpreting otherness*. Routledge.

Kearney, R., & Taylor, V. (2005). A conversation with Richard Kearney. *Journal for Cultural and Religious Theory, 6*(2), 17-26.

Keohane, R. O., & Nye Jr, J. (2015). Revisiting power and interdependence/Güç ve karşılıklı bağımlılığı yeniden ele almak. *Uluslararası İlişkiler/International Relations, 12*(46), 79-105.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence*. Boston: Little, Brown.

Kıyıcı, G. Ö., & Kaygısız, U. (2018). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10*(25), 467-484.

Kimmel, M. S. (1977). Immanuel Wallerstein's *The Modern World System: Capitalist agriculture and the origins of the European world economy in the sixteenth century: A review essay*. *Contemporary Crises, 1*, 319.

King, R. (2000). Post-Soviet Migration Patterns in Moldova. *Geopolitics and Migration.*

King Hubbert, M. (1963). Are we retrogressing in science?. *Geological Society of America Bulletin, 74*(4), 365-378.

Kirişçi, K. (2002). Avrupa Kalesi mi, Dostça Schengen mi?. In *Avrupa ve Türkiye'de Sığınma Hakkı ve Mülteciler* (pp. 72-73).

Kirişçi, K. (2007). Yumuşak Güç Aracı Olarak Daha Dostça Bir Schengen Vize Sistemi: Türkiye'nin Deneyimi. *Uluslararası İlişkiler, 4*(13), 27-56.

Koneska, C., Huskić, A., & Krasniqi, G. (2023). Macedonia, bosnia and kosovo: contested statehood and the EU. *Journal of Intervention and Statebuilding, 17*(2), 173-191.

Koser, K. (2005). Irregular Migration, State Security and Human Security. Global Commission on International Migration (GCIM). Erişim tarihi: July 5, 2019, Erişim adresi: https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TP5.pdf

Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

Kotan, C. (2016). Modern dünya sistemi teorisi bağlamında modern devletin özellikleri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2*(1), 11-25.

Köknel, Ö. (1981). *Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı*. Hür Yayınları.

Köksoy, F. (2020). Avrupa Birliği'ni sarsan deprem: İnsani güvenlik bağlamında Covid-19. *Electronic Turkish Studies, 15*(6).

Köktas, A. (2011). Avrupa Birliği'nde Sınır Güvenliği ve Yönetimi İle İlgili Gelişmeler ve Türkiye'nin Yeni Bir Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çabaları. In O. Ö. Demir & M. Sever (Eds.), *Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler* (pp. 241-263). Polis Akademisi Yayınları.

Köktaş, A., & Yılmaz, Ö. (2010). Avrupa Birliği entegre sınır yönetimi modeli: Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına. *Polis Bilimleri Dergisi, 12*(2).

Körükmez, L., Danış, D., & Karakılıç, İ. Z. (2022). Zorunlu göç bağlamında Suriyeli kadınların ücretli işgücüne katılımında toplumsal cinsiyet müzakeresi. *Alternatif Politika, 14*(2), 201-228.

König, K. (2023). Moldova and the European Union: Challenges of Integration and Migration. *European Review*.

Kraemer, R. A., Wilkinson, D. G., Klasing, A., & von Homeyer, I. (2002). *EU environmental governance: A benchmark of policy instruments*.

Kreci, V., & Jusufi, I. (2022). North Macedonia: Local elections and parliamentary political dynamics. In *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe* (pp. 441-452). Routledge.

Kuklys, W. (2005). *Amartya Sen's capability approach: Theoretical insights and empirical applications*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.

Kurtuluş, B. (1999). Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikleri. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Kurz, H. D. (2010). Technical progress, capital accumulation and income distribution in classical economics: Adam Smith, David Ricardo and Karl Marx. *The European Journal of the History of Economic Thought, 17*(5), 1183-1222.

Küçük, M. N. (2021). Göç-Güvenlik bağlantısını yeniden düşünmek: Eleştirel güvenlik yaklaşımları, özgürleşme ve Türkiye'deki Suriyeli mülteciler. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 18*(69), 3-28.

Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.

Landes, D. S. (2003). *The unbound Prometheus: Technological change and industrial development in Western Europe ,Erişim adresi: 1750 to the present*. Cambridge University Press.

Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography, 3*(1), 47-57.

Lennon, B. (2018). *Passwords: Philology, security, authentication*. Harvard University Press.

Lewis, D. C. (1999). *European unity and the discourse of collaboration, France and francophone Belgium, 1938-1945*. (Basılmamış doktora tezi).

Linklater, A. (1998). *The transformation of political community: Ethical foundations of the post-Westphalian era*. University of South Carolina Press.

Linklater, A. (2007). *Critical theory and world politics: Citizenship, sovereignty and humanity*. Routledge.

Lovins, A. B. (1976). Energy strategy: The road not taken. *Foreign Affairs, 55*, 65.

Ludlow, N. P. (1997). *Dealing with Britain: The six and the first UK application to the EEC*. Cambridge University Press.

Lukšić, I. (2023). A New Chance for Europe. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development, (23)*, 220-231.

Lukšić, I., & Pejović, A. A. (2023). The role of civil society in Montenegro's European Union accession process. In *Handbook of Civil Society and Social Movements in Small States* (pp. 262-273). Routledge.

Maas, W. (2007). *Creating European citizens*. Rowman & Littlefield Publishers.

Mamdani, M. (2001). Beyond settler and native as political identities: Overcoming the political legacy of colonialism. *Comparative Studies in Society and History, 43*(4), 651-664.

Mandacı, N., & Özerim, G. (2013). Uluslararası göçlerin bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa'da radikal sağ partiler ve göçün güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 10*(39), 105-130.

Martin, P. (2001). There is nothing more permanent than temporary foreign workers. Center for Immigration Studies. Erişim tarihi: January 26, 2020,Erişim adresi: https://cis.org/Report/There-Nothing-More-Permanent-Temporary-Foreign-Workers

Marušiak, J. (2023). Slovakia and North Macedonia: A comparison of experiences in resolving neighbourly disputes. *Identities: Journal for Politics, Gender and Culture, 20*(1-2), 40-59.

Massey, D. S. (1988). Economic development and international migration in comparative perspective. *Population and Development Review, 14*(3), 383-413.

Massey, D. S. (1999). Why does immigration occur: A theoretical synthesis. In *The Handbook of International Migration: The American Experience* (pp. 35-52).

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review, 19*(3), 431-466.

Mazower, M. (1999). *Dark continent: Europe's twentieth century*. Penguin Books.

McCormick, J. (2014). *European Union politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

McCormick, J. (2014). Avrupa Birliği'ni anlamak. BigBang Yayınları.

McNamara, K. R. (1998). *The currency of ideas: Monetary politics in the European Union*. Cornell University Press.

McNamara, K. R. (2008a). *The euro and the battle of ideas*. Princeton University Press.

McNamara, K. R. (2008b). *The euro and the European Union: The creation of a common currency*. Yale University Press.

Mesjasz, C. (2008). Ekonomik güvenlik. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5*(18), 125-150.

Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57*(4), 35-63.

Mill, J. S. (1859). *On liberty*. Parker, Son, and Bourn.

Milward, A. S. (1999). *The European rescue of the nation-state*. Routledge.

Minsky, H. P. (1976). *John Maynard Keynes*. Springer.

Monar, J. (1997). *Justice and home affairs in the European Union: The development of the third pillar*. Oxford University Press.

Monar, J. (2001). The dynamics of justice and home affairs: Institutions, actors, and issues. *European Integration Online Papers (EIoP)*.

Moran, C. (2019). Nixon's axe man: CIA director James R. Schlesinger. *Journal of American Studies, 53*(1), 95-121.

Moravcsik, A. (1991). Negotiating the single European act: National interests and conventional statecraft in the European Community. *International Organization, 45*(1), 19-56.

Morton, S. (2003). *Gayatri Chakravorty Spivak*. Routledge.

Myers, N. (2002). Environmental refugees: A growing phenomenon of the 21st century. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences, 357*(1420), 609-613.

Nagaş, E. (2023). Göç hareketleri bağlamında Türkiye–Avrupa Birliği ilişkileri. *EURO Politika, (18),* 49-76.

Nakashidze, M. (2023). Transformations of Georgia, Moldova, and Ukraine towards EU membership. In *Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance: Studies on Transformation and Development in the OSCE Region* (pp. 195-212). Springer Nature Switzerland.

Nas, Ç. (2016). Türkiye-AB vize serbestliği diyaloğunun üyelikle paralel hikâyesi. In A. Ceran (Ed.), *Mülteci krizi ekseninde Türkiye-AB işbirliği* (pp. 27-34). İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Nas, F. (2019). Göç ve demokrasinin geleceği. *OPUS International Journal of Society Researches, 13*(19), 2125-2149.

Nielsen, K. (2023). The hour of Europe has not yet passed: The need for a proactive EU policy in Bosnia and Herzegovina. In *Europe at a Turning Point* (pp. 171-182). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.

Noutcheva, G. (2012). *European foreign policy and the challenges of Balkan accession: Conditionality, legitimacy and compliance*. Routledge.

Nugent, N. (2017). *The government and politics of the European Union* (8th ed.). Palgrave Macmillan.

Nussbaum, M. C. (2011). *Creating capabilities: The human development approach*. Harvard University Press.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: PublicAffairs.

Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1977). Power and interdependence. *World Politics in Transition.*

Nyman, J. (2018). *The energy security paradox: Rethinking energy (in)security in the United States and China*. Oxford University Press.

Occhipinti, J. D. (2003). *The politics of EU police cooperation: Toward a European FBI?*. Lynne Rienner Publishers.

OECD. (2018). *Migration and integration policies*. Erişim tarihi: June 6, 2024,Erişim adresi: https://www.oecd.org/migration/migration-and-integration-policies.htm

OECD. (2019). *Economic integration of migrants*. Erişim tarihi: June 6, 2024,Erişim adresi: https://www.oecd.org/migration/economic-integration-of-migrants.htm

Oğuz, F., & Aras, İ. (2021). *Türkiye'nin göç yönetiminde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin rolü: Suriyeli sığınmacılar örneği* (Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).

Oğuz, S., Çetiner, Ö., & Yalçıntaş, D. (2020). Avrupa Birliği'ne aday ve potansiyel aday ülkelerin ekonomik göstergelerinin TOPSIS yöntemi ile değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(2), 17-28.

ORSAM. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi* (Report No: 22).

Öner, B. (2018). *Avrupa Birliği azınlık politikaları ekseninde Yunanistan ve Türkiye'nin azınlık politikaları* (Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Özalp, M. (2015). Ukrayna krizi ekseninde Türkiye ve AB enerji güvenliği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 16*(1), 103-118.

Özcan, M. (2005). Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı. USAK Yayınları.

Özdal, B. (2008). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 10*(3), 89-121.

Özer, F., & Ultan, M. Ö. (2021). Avrupa Birliği'ne Aday Statüsündeki Ülkelerin Siyasi Ve Ekonomik Açılardan Karşılaştırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 19* (Özel Sayı), 29-56.

Özerim, G. (2014). Avrupa'da göç politikalarının ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik konusunda dönüşü: Avrupa göç tarihinde yeni bir dönem mi?. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 5*(1), 11-48.

Özerim, M. G. (2012). Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası (Basılmamış doktora tezi). Dokuz Eylül University, İzmir.

Özgöker, U., & Batı, G. F. (2017). Avrupa Birliği'nin Balkanlar genişlemesi ve Balkan ülkelerinde "barış ve refaha" katkıları. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 3*, 28-36.

Özkan, D. K. (2016). İnsan Haklarının Birleşmiş Milletler'in Kurumsal Yapısı İçinde Korunması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 17*(2), 205-234.

Özkan, T., & Lajunen, T. (2003). Güvenlik kültürü ve iklimi. *Pivolka, 2*(10), 3-4.

Özsöz, M. (2014). Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası. İKV Değerlendirme Notu, 85.

Öztürk, S., & Saygın, S. (2017). 1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(12), 1-12.

Öztürk, T., & Boyacı, E. (2022). Suriyeli mülteci krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkisine yansıması: Dünya Sistemleri Analizi üzerinden bir değerlendirme. *Alanya Akademik Bakış, 6*(1), 1809-1823.

Paçaoğlu, E. H. (2020). Balkanlar'da Türkiye ve Avrupa Birliği'nin yumuşak gücü. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi, 3*(6), 35-69.

Parusel, B., & Varfolomieieva, V. (2022). *The Ukrainian refugee situation: Lessons for EU asylum policy*. Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps).

Peers, S. (2011). *EU justice and home affairs law*. Oxford University Press.

Pejović, A. A. (2020). Amendments to the Constitution in the area of Judiciary in the candidate countries for the membership in the EU-the examples of Montenegro, Albania and Serbia. In *Следващите седем на Европейския*

*съюз* (pp. 119-134). Университет за национално и световно стопанство (УНСС).

Perkowski, N., Stierl, M., & Burridge, A. (2023). The evolution of European border governance through crisis: Frontex and the interplay of protracted and acute crisis narratives. *Environment and Planning D: Society and Space*, *41*(1), 110-129.

Pierce Jr, R. J. (1998). Is standing law or politics. *NCL Review*, *77*, 1741.

Pinder, J., & Usherwood, S. (2013). *The European Union: A very short introduction* (3rd ed.). Oxford University Press.

Polat, Y. (2021). Türkiye'nin uluslararası göç politikasına tarihsel bir bakış. *Journal of Awareness (JoA)*, *6*(2), 145-160.

Poroy, M. A. (2011). *Avrupa Birliği hukukunda Lizbon Antlaşması'nın getirdiği yapısal değişiklikler ve genişleme sürecine etkisi* (Basılmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi (Turkey).

Pridham, G. (2007). The effects of the European Union's democratic conditionality: The case of Albania. *Europe-Asia Studies*, *59*(3), 461-493. https://doi.org/10.1080/09668130701239840

Progonati, E. (2020). *Avrupa Birliği'nin Arayışında Batı Balkanlar*. Pegem Akademi Yayıncılık: Ankara.

Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Royal Statistical Society*.

Rechel, B. (2011). Migration in Moldova: A Country Report. *European Migration Network.*

Roman, R. (2011). Moldova's Emigration Phenomenon: Causes and Consequences. *Migration Studies Review*

Rosaldo, R. (1989). *Culture and truth: The remaking of social analysis*. Beacon Press.

Rosaldo, R., Clifford, J., & Marcus, G. E. (1986). *,Erişim adresi: the door of his tent: The fieldworker and the inquisitor* (pp. 77-97). Berkeley: University of California Press.

Rrahmani, B., & Belegu, M. (2023). Endless EU facilitated-mediated dialogue between Kosovo and Serbia. *Insight Turkey, 25*(1), 223-246.

Rumelili, B., & Karadağ, S. (2017). Göç ve güvenlik: Eleştirel yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim, 140*(1), 69-92.

Sachseder, J., Stachowitsch, S., & Binder, C. (2022). Gender, race, and crisis-driven institutional growth: Discourses of 'migration crisis' and the expansion of Frontex. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 48*(19), 4670-4693.

Said, E. W. (2023). Orientalism. In *Social theory re-wired* (pp. 362-374). Routledge.

Samuelson, P. A. (1966). *The collected scientific papers of Paul A. Samuelson* (Vol. 2). MIT Press.

Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5*(2).

Savacı, Ö. (2023). *Uluslararası göç hareketleri karşısında ulus devletin korunma stratejileri: Türkiye örneği* (Yüksek Lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sayin, M. (2020). *Rusya Federasyonu dış politikasında çevresel güvenlik uygulamaları* (Yüksek Lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Scheer, H. (2013). *The solar economy: Renewable energy for a sustainable global future*. Routledge.

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2002). Theorizing EU enlargement: Research focus, hypotheses, and the state of research. *Journal of European Public Policy, 9*(4), 500-528. https://doi.org/10.1080/13501760210152404

Selçuk, T. (2019). *Avrupa Birliği geri kabul anlaşması ve Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Ukrayna ile yaptığı geri kabul anlaşmalarının analizi* (Yüksek Lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Sen, A. (1997). *On economic inequality*. Oxford University Press.

Sevim, C. (2012). Küresel enerji jeopolitiği ve enerji güvenliği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 7*(26), 4378-4391.

Sezik, M., & Ağır, O. (2015). Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(1), 95-124.

Shaw, J. (2007). *The transformation of citizenship in the European Union: Electoral rights and the restructuring of political space*. Cambridge University Press.

Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı. (2014). Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı. Erişim tarihi: November 10, 2020,Erişim adresi: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf

Slaughter, A. M. (2003a). *Governing the world: The history of an idea*. Oxford University Press.

Slaughter, A. M. (2003b). Everyday global governance. *Daedalus, 132*(1), 83-90.

Smith, A. D. (1986). *The ethnic origins of nations*. Oxford: Blackwell.

Smith, C. L. (2012). The impact of low-skilled immigration on the youth labor market. *Journal of Labor Economics, 30*(1), 55-89.

Smith, M. (2020). External threats and the definition of security. *Journal of International Affairs, 74*(2), 123-139.

Smith, M. E. (2004). *Europe's foreign and security policy: The institutionalization of cooperation*. Cambridge University Press.

Solmaz, A. R. (2018). *Kutuplaşma teorisi bağlamında Avrupa Birliği bütünleşmesi* (Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Soysüren, I., & Nedelcu, M. (2022). European instruments for the deportation of foreigners and their uses by France and Switzerland: The application of the Dublin III Regulation and Eurodac. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 48*(8), 1927-1943.

Söğütlü, G. (2019). *Başarısız devlet olgusunun terörizmle ilişkisi: Somali ve el Şebab örneği* (Basılmamış doktora tezi, Bursa Uludağ University (Turkey).

Sönmez, P. (2015). Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu. T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı.

Sözen, İ., & Öngel, V. (2014). Avrupa Birliği göç ilişkileri: Makedonya odaklı bir analiz. *On Eurasian Economies 2014*, 376.

Spafford, E. H. (1989, September). The internet worm incident. In *European Software Engineering Conference* (pp. 446-468). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.

Spendzharova, A., & Vachudova, M. A. (2012). Catching up? Consolidating liberal democracy after EU accession in Bulgaria and Romania. *The International Spectator, 47*(1), 42-56. https://doi.org/10.1080/03932729.2012.655989

Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271-313). University of Illinois Press.

Spivak, G. C. (1996). *The Spivak reader: Selected works of Gayatri Chakravorty Spivak*. Psychology Press.

Steward, J. H. (1972). *Theory of culture change: The methodology of multilinear evolution*. University of Illinois Press.

Suny, R. G. (1994). *The making of the Georgian nation*. Indiana University Press.

Şahin, G. (2016). *Küresel güvenlik ve NATO*. Detay Yayıncılık.

Şahin, S. (2012). Almanya'ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*.

Şallı, A. (2022). 'Kriz'den'Uyum'a Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (19)*, 24-45.

Şaşkın, O., & Merdan, A. S. (2024). Avrupa Birliği'nin Koşulluluk İlkesi Perspektifinden Sırbistan-Kosova Krizinin Değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14*(1), 230-246.

Şeker, B. D., Sirkeci, I., & Yüceşahin, M. M. (2015). *Göç ve uyum*. Transnational Press London.

Şemşit, S. (2010). Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları (Basılmamış doktora tezi). Dokuz Eylül University, İzmir.

Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 25*(1), 269-289.

Şen, Y. F., & Özkorul, G. (2016). Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 86-119.

Şener, B., & Uzun, Ş. (2022). Ekonomik güvenlik ve toplumsal güvenlik bağlamında uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi: Fransa "Ulusal Cephe" Partisi örneği. *Sosyoekonomi, 30*(54), 467-496.

Şengül, F. N. (2022). Türkiye'de yaşayan göçmenlere yönelik tutumlar: Üniversite öğrencileri örneği. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 5*(2), 120-140.

Şişman, Y., & Balun, B. (2020). Transit göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21*(2), 61-79.

Tapan, İ. (2022). Suriyeli mültecilerin Malatya ilindeki coğrafi dağılışı ile sosyo-ekonomik, mekânsal ve kültürel etkileri. *Göç Dergisi (GD), 9*(1), 137-170.

Tcherneva, V., & Wunsch, N. (2020). EU enlargement and anti-corruption measures in the Western Balkans: Progress, challenges, and future directions. *European Union Politics, 21*(4), 580-598. https://doi.org/10.1177/1465116520922551

Tekeli, İ. (2016). *Göç ve Ötesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekin, U. (2007). Avrupa'ya göç ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (37)*, 43-56.

Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği'ne yönelik Türkiye geçişli (transit) göç hareketleri ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi, 24*(41), 125-140.

Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye*. Pegem Akademi.

Tezcan, M. (2000). *Dış Göç ve Eğitim*. Anı Yayıncılık.

Thakur, R. (2011). The responsibility to protect. *Norms, Laws and the Use of Force in*.

Toal, G., & O'Loughlin, J. (2013). Inside Abkhazia: A survey of attitudes in a de facto state. *Post-Soviet Affairs, 29*(2), 136-172.

Topcuoğlu, R. A. (2016). Göç yazınındaki düzenli ve düzensiz göç kavramları: İnsan hakları temelinde bir kavramsal sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı, 34*, 1-20.

Torun, Z. (2017). Doktrinde insan güvenliği kavramı: Destekleyenler ve eleştirenler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19*(1), 223-241.

Trier, T., & Turashvili, M. (2007). *Resettlement of Ecological Migrants in Georgia*. European Centre for Minority Issues.

Turgay, S. (2021). Avrupa Birliği'nin göçü güvenlikleştirme politikasında Frontex'in rolü. *Journal of International Relations and Political Science Studies, 3*, 5-26.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları.

Ultan, M. Ö. (2023). Refugee crisis and European Union policies: Border control mechanisms. In *The European Union in the Twenty-First Century: Major Political, Economic and Security Policy Trends* (pp. 85-96). Emerald Publishing Limited.

UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. Paris: UNESCO.

UNICEF. (2021). *Children and migration*. Erişim tarihi: June 6, 2024,Erişim adresi: https://www.unicef.org/reports/children-and-migration

United Nations Development Programme. (1994). *Human development report 1994*. New York: Oxford University Press.

Ustalar, S. A. (2023). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasa entegrasyonlarının düzeyine ilişkin bir inceleme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24*(2), 499-517.

Uz-hançarlı, P., & Parlak, İ. (2023). Britanya istisnacılığının adasallığı: Eleştirel jeopolitik perspektifinden bir inceleme. *Alternatif Politika, 15*(1), 110-140.

Varol, E., & Varol, M. Ç. (2019). Kavram ve kuramlarıyla Marshall McLuhan'a bakış: Günümüzün egemen medya araçları ekseninde bir değerlendirme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(1), 137-158.

Vines, D. (2017). John Maynard Keynes as a global economic policymaker: First do the macro and then do the rest. *Annals of the Fondazione Luigi Einaudi: An Interdisciplinary Journal of Economics, History and Political Science, LI*, 123-148.

Von Clausewitz, C., & Çeliker, H. F. (1999). *Savaş üzerine*. Özne Yayınları.

Von Jacobi, N., Edmiston, D., & Ziegler, R. (2017). Tackling marginalisation through social innovation? Examining the EU social innovation policy agenda ,Erişim adresi: a capabilities perspective. *Journal of Human Development and Capabilities, 18*(2), 148-162.

Vural, Ç. (2018). Küresel iklim değişikliği ve güvenlik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 7*(1), 57-85.

Wagner, W. (2014). *The democratic control of Europe's security and defence policy: The European Parliament and the challenge of supranational governance*. Routledge.

Wallace, H., Pollack, M. A., & Young, A. R. (2015). *Policy-making in the European Union*. Oxford University Press.

Weiner, M. (1992). Security, stability, and international migration. *International Security, 17*(3), 91-126.

Wintle, M. (2007). *The image of Europe: Visualizing Europe in cartography and iconography throughout the ages*. Cambridge: Cambridge University Press.

World Bank. (2020). *Access to education and health for migrants*. Erişim tarihi: June 6, 2024,Erişim adresi: https://www.worldbank.org/en/topic/socialprotection/publication/access-to-education-and-health-for-migrants

Yakar, M., & Südaş, İ. (2019). Türkiye'de yabancı nüfusun yeni coğrafyaları. *Ege Coğrafya Dergisi, 28*(2), 129-164.

Yaldız, F. (2014). Uluslararası göç ve diaspora ile ilişkili kavramlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 3*(2), 382-403.

Yaman, A. (2016). Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi, 2*(3), 94-127.

Yanık, L. K. (2015). Liberalizm: Bir yazın değerlendirmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 12*(46), 34-55.

Yergin, D. (2006). Ensuring energy security. *Foreign Affairs, 85*(2), 69-82.

Yıldız, S., & Ünlü, A. (2011). Kurumsal teori bağlamında ab üyelik sürecinde Türk polisinde değişim. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 9*(1), 215-238.

Yücel, Z. (2008). Avrupa Birliği'nin genişleme politikasının güvenlik boyutu. *Uluslararası Hukuk ve Politika, 13*, 37-54.

Zubeyko, O. (2020). Moldova's Immigration Policy: An Overview. Migration Policy Institute.